

del collegio dela comp^{ta} de s^{ta} de granada. Be.

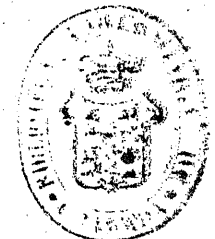
R. 13300

CONFESSIO

CATHOLICAE

FIDEI CHRISTIANA: VEL
POTIVS EXPLICATIO QVAEDAM
CONFESSIONIS A PATRIBVS FACTAE
in Synodo Prouinciali, quæ habita est Pe-
trikouiz. Anno Domini Millefimo,
Quingentesimo Quinquagefi-
moprimo, Menfe Maio
congregatis.

*Authore Reuerendissimo in Christo Patre atque
Dno ino, D. Stanislao Hofio episcopo
Varmiensis.*

PARISIIS,

Apud Audoënum Paruum, via Iaobæa,
sub signo Floris Lilij.

1560.

del collegio dela comp^{ra} de s^{ta} de granada. Ba

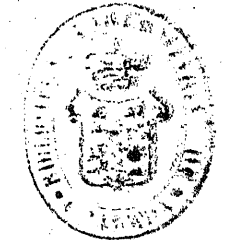
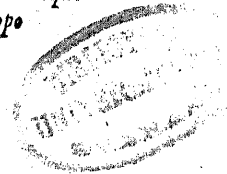
CONFESSIO

R. 13300

CATHOLICAE

FIDEI CHRISTIANA: VEL
POTIVS EXPLICATIO QVAEDAM
CONFESSIONIS A PATRIBVS FACTAE
in Synodo Prouinciali, quæ habita est Pe-
trikouix. Anno Domini Millefimo,
Quingentesimo Quinquagesi-
moprimo, Mense Maio
congregatis.

Authore Reuerendissimo in Christo Patre atque
Dno mo, D. Stanislao Hoso episcopo
Varmienfi.

PARISIIS,

Apud Audoënum Paruum, via Iaobæa,
sub signo Floris Lilij.

1560.

SERENISSIMO ET
CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET
Domino, Domino Sigismundo Augusto Dei gra-
tia Regi Polonia, magno Duci Lituania, Russia,
Prussia, Masonia, samogitia, &c. Domino & ha-
reda: Domino suo Clementissimo, Nicolaus Dzier-
govvski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus na-
tus & primas, orationes & obsequia sua reueren-
ter commendat.

S QVA gens alia; nostra præ cate-
 ris habere videtur, quod in Domi-
 no gloriari, de quo deo, cuius hoc *1. Cor. 13*
 solius est beneficium, merito gra-
 tias agere possit ac debeat, quod
 cum aliæ pleræque post agnitam veritatem, &
 receptum semel Christi Euangelium, transferri *Galat. 23*
 se in aliud cuiusvis potius, quam Christi Euan-
 gelium passæ sint, nostra hæc (quod illi perpe-
 tuum; cuius hoc inspiratione factum est, Deus esse
 velit) quod audiuit ab initio, in eo permansit, neq; *1. Ioan. 23*
 comisit; vt doctrinis variis & peregrinis abdu- *Heb. 13.*
 ceretur, Verum quod Timotheæ verum veri Dei *1. Tim. 6.*
 cultorem vnumquemq; Paulus admonet, depo-
 situm fideliter custodiat, deuotans profanas vo-
 cū nouitates, & oppositiones falsi nominis scie-
 tiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exci-
 derunt. Sed hanc illi tantam constantiæ laudem
 eripere conatur totius humani generis hostis ille
 capitalis, quo nihil est ad nostram perniciem in-
 structius neque vigilantius: Circumit enim sem-
 per tanquam leo rugiens, quaerens quem deuor- *1. Pet. 5.*

ret. Neque verò non reperit, quod quærere nũ
quam intermittit. Magnam (prohdolor) orbis
christiani partem suis infidiis à Christi corpore,
quæ est Ecclesia, segregatam immanis illa bestia
iam deuorauit, ac quod malum non pro nostris
meritis, sed pro sua gratuita bonitate & miseri-
cordia, procul à nostris finibus arcere deus velit,
ad nos quoque deglutandos animum adiecit.

Neque vero nunc aliis artibus utitur Sathanas
iste, quàm & ab initio semper, & nostro etiã hoc
infœlici æuo, in finitimis populis irretiendis vsus
est. Facile perspicit, ut est non minus callidus q̃
truculentus, aperto Marte si cõgredi velit, nihil
se proficere posse. Quamobrem longe alia se for-
ma exhibet, quàm ea quæ est ipsius propria, quã
si cernere liceret, auerterentur euestigio mentes
omnium, ac simul ut vidissent, monstrũ horren-
dum, ingens, non modo vocem, non audirẽt, sed

2. Cor. 10. nec aspectum eius ferre possent. Verum transfi-

Math. 4. gurat se in angelum lucis: Quibus armis olim ca-
put nostrum, Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, in deserto cum esset, aggressus est, iisdem
membra nũc quoque illius appetit, sub vmbra-
culis diuinæ legis decipere conatur incautos, ac
sux fraudi sacrx scripturæ præterdit authorita-
tem, quodq; à sanctissimò quodã doctissimoq;

Ambro.
in cap. 3.
ad Titũ. viro scriptũ est: Per verba legis, legẽ impugnat:
Nam propriũ sensum verbis astruit legis, ut suæ
mentis prauitatem, legis autoritate cõmendet.
Sciens enim impietas multũ autoritatẽ valere,
fallaciam sub eius nomine componit, ut quia res
mala per semetipsam acceptabuis esse non po-

test, bono nominis commendetur. Hac arte
nimio plus in hac quoque gente nostra iam
profecit, ac sub specioso verbi Dei titulo pluri-
mos decepit, periculum ut sit, nisi Deus ocu-
lis misericordiæ suæ nos aspexerit, ac ab illius
infidiis protexerit, ne deteriore sint loco res a-
pud nos, quàm apud finitimos hactenus fuisse
videntur. Qui cum iam bona ex parte ad mentẽ
saniorẽ reuersi sint, ad nos lues hæc serpere cœ-
pit: ac videre licet plerõsque tam cœca mente
præditos, ut cum non ignorent, qui fuerint alio-
rum exitus, qui sub obtentu Euangelij sacra pro-
fanis, imãque summis miscere conati sunt, haud
aliter tamen, quàm si ne tenui quidem auditio-
ne quicquam ea de re percepissent, obfirmato a-
nimo in eo pertendunt, quod semel prauum in
animum induxerũt. Tum autem vident eos, qui
à Christi corpore diuulsi, de Christi euangelio,
dẽque puritate verbi se iactant, in tot sectas mi-
serẽ dissectos, ipsos inter se digladiari, ipsos inui-
cem, sibi hæreticos esse, neque tamen vel hoc
eorum dissidio adduci possunt, ut in viã redeãt,
vnde aberrasse videntur. Quin eò iam res rediit
(quæ res vna omnium maxime est deploranda)
quod sui quisque capitis somnia, Dei verbum
vocari, & fidem catholicam haberi vult, ac quã-
to quisque indoctior est, tanto sibi plus arrogat,
tantõque maiore audacia de rebus non intelle-
ctis temere affirmat. Ante hos triginta annes,
vna tãtum fuit in orbe christiano fides, quæ nec
dici potest fides, nisi vna sit, cum quicquid præ-
ter vnam fidẽ est, perfidiam, non fidẽ esse dicat

*Ad Con-
stantium
Augu-
stum.
Ephes. 4.*

Hylarius, nunc isti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in rebus agitur fasus nostra, in iis iam ludatur, neque solidi fere quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulo momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam vero nostrum Episcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex causa non esse immunes à culpa diceret, quod nullam certam pastoribus docendi formam præscriberemus, in qua acquiescere possent: quamuis ea pridem à sanctis Patribus præscripta est, nec est quod quisquam à nobis aliquid noui expectet, cum vitare nouitates Paulus iusserit: Ne tamen videri cuiquam possimus nolle gregis nostri salutem prospicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cum esset de constituenda religione deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, vt certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisque loco sententiam rogati dicerent, iurisiurandi etiã religione interposita, quod non secus dicat quisque quam sentiat. Eo enim iam audaciã atque amentia progressos pleròsq; cernimus ex iis, quibus recepta fides ecclesiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secũ sententiæ. Deinde si quem vident catholicum rectã sentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, nõ dubitent illi vnũ omnium maxime horrendum crimen impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hereticos aliqua-

do, nunquam autem catholicos fecisse legimus temporis causa ita sentire se fingat: Sic illi ex sua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Episcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præsentibus aderat, ab eorum vero, qui legitimis de causis abfuerunt, legatis comprobatos, & manu singulorum subscriptos, in ordinem postea digestos, ac non nihil expolitos, atque in iustum volumẽ redactos, visum est tuo, Christianissime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quam orthodoxæ fidei nostræ propugnatori? quem sancta maiorum vestigia persequentem diuinitus datũ esse nobis videmus, cuius autoritate conatus istorũ impij sedari possint, qui ad religionem Christianam euertendam conspirasse videtur. Quocum Dei metus in officio continere non possit: continet tamen in officio Maiestas tua, pro ea quæ tibi à Deo concessa est, ad Ecclesiã ipsius defendendam, potestate. Quod vt perpetuo facias, vt quæ diu te nobis incolumem & foelicem conseruet idem ille, qui tibi tam pias istas cogitationes inspirauit Dominus noster Iesus Christus, vna cum clero vniuerso totius prouinciæ meæ supplex præcari nunquam intermitto.

PROOEMIUM

QUAE propria semper hominis existi-
mata sunt, non desuere, qui cum ceteris
animantibus ea nobis esse communia
putarent. Nam siue sermone maxime
differimus ab eis, quae bruta vocantur,
praeterquam quod aures humana verba sonantes audi-
re licet, quando suas voces cetera uiuentia propriis in-
ter se notis discernunt atque dinoscunt, nonne mutuos
inter se miscere sermones videntur? Siue qui ridere
sic homini proprium esse dicat, ut & omni homini, &
soli, & semper insit, an non apparet in quadrupedibus
nonnullis ridendi quaedam ratio, quando demulsis au-
ribus, contractoque rictu, & oculis in lasciniam reso-
lutis, aut homini alludunt, aut suis quisque propriis scie-
tibus? Iam & prouidentia non caret bruta; quan-
do sibi prospiciunt in futurum, ac cibos olim sumendos
reponunt. Quae in re adeo non sunt quibusdam etiam
hominibus inferiora, ut pigriorem quendam ad formi-
cam ire sapiens iusserit, ut eius vias consideraret, ac sa-
pientiam disceret, quae cum non habeat Ducem, non
Praeceptorem, non Principem, parat aestate sibi cibum
& in messe congregat, quod hyeme comedat. Rationis
vero, quae sola maxime a reliquis animantibus differre
persuasum habemus, nonne signa in multis deprehen-
duntur? Nam quando vitula sibi appetunt, cauent ab
eis quae sunt noxia, quando pericula fugiunt, quando
latibula sibi parant in plures exitus disparentia, intel-
ligere certe aliquid videntur. Poterit autem aliquis
rationem illis inesse negare, cum ipsum etiam hominem
sepe deludant? Poterit eos esse ratione destitutos affir-

Lactant.
lib. 3. In-
stit. cap.
10.

Prou. 6.

mare à quibus ut sapientiam discamus, quorum ut pru-
dentiam imitemur, non mortalius aliquis, verum ipse nos
Deus admonet immortalis? Cuius enim nisi Dei vox
est, ut discamus à formica sapientiam? cuius nisi Dei
vox est: Estote prudentes sicut serpentes? Deum itaque
sequutus auctor fecit sanctus pater Basilius, cum quinta
diei opera in is libris, quos Exameron inscripsit, enarra-
ret, ut ad quorundam aquatiliū, volatiliū, & qua-
drupedum imitationem oratione sua mentes hominum
inflammaret: Quod modo non totidem verbis postea fa-
ctum est ab Ambrosio, cui idem argumenti genus per-
tractaret: Non omnino vana: ut eorum opinio fuisse
videatur, qui quae nos bruta vocamus animantia, ra-
tionis expertia profusos esse negauerunt. Grauis apud
Graecos auctor Plutarchus librum etiam ea de re con-
scripsit, in quo quendam è sociis Phylsū. Circes veneficiis
in suam conuersum, illi persuadere conantem inducit,
quod cum ratione, tum plerisque mortalibus etiam vir-
tutibus, non exequantur homines modo, ea, quae à nobis bru-
ta dicuntur, verum etiam longo post se interuallo relin-
quant. Ex his videre licet, quod quaecumque tandem ea
sunt, quibus placet sibi genus hominum, ac reliquis ani-
mantibus anteponi, seque discerni ab illis vult, ea non mi-
nima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur
esse dicemus, quo maxime discerni possint homines a pe-
coribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia
quacumque, sed sola est religio quae nos ab illis discernit.
Hoc adeo ipsa etiam figura & status hominis indicat
qui cum cetera animalia prona terram spectent, solus
ex omnibus est vultu in caelum erecto, ut vel ex hoc ad-
moneatur homo, quo vultum, eò & mentem spectare de-
bere, non ut, quod Anaxagorae visum fuit aliquando,

Matt. 10
Homilia
7. 8. 9.

Li. 5. exe-
meron.

solem & lunam, verū ut à quo sol & luna, à quo etiā ipse homo, à quo cuncta quæ vel sub aspectum hominis cadunt, vel solo intellectu comprehendi possunt, condita sunt & creata, eum ut contempletur, eum ut cognoscere, cognitum amare, & eo qui diuinitati proprie debetur cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium, hoc est quo vel solo vel certe maxime differt humanum genus à cæteris uiuentibus. Ex quorū tot generibus, quæ admodum à M. Tullio scriptum legimus, nulum est animal præter hominem, quod habeat notitiā aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchū etiā Ulysses non habuit quo Grilli reselleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter unum hoc, quod grane diceret esse, rationē iis concedere, quibus Dei cognitio nō sit ingenita. Quæ cum ita se res habeat, quid est aliud in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quā ut ad agnitiōē Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati esse videmur? ut nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hāc lucem esse videtur, recte de illo dici queat: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Neque enim iam ferè quicquam est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitiōe Dei destitutus. Deinde vero affluat aliquis omnibus iis, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitia, sit continentia laudibus insignis, sit omni virtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phorione sanctior, nisi veri Dei veram agnitiōem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia frustra in illis assequendis laborauerit. Omnis enim iustitia, sicut à Lactātio præclare scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti, in quo tamen si mēbra omnia, & locis

Psal. 49

Ei. 7. 6. 9.

suis consent, & figura, & habitudine tamē quoniam deest id quod est omnium principale, & vita & sensu caret. Itaque membra illa formam tantummodo membrorum habent, usum non habent, tam scilicet, quā caput sine corpore. Cuius gerit similitudinē, qui cum Deum nō ignoret, uiuit iniuste, id enim solum habet quod est summum, sed frustra, quoniam virtutibus tanquam membris caret. Itaque ut sit uiuum & sensibile corpus & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus ita fiet homo perfectus ac uiuus. Summa tamen omnis in capite est quod quāuis constare nō possit sine membris omnibus, sine quibus aliam tamen potest. Et erit quidem animal uitiosum ac debile, sed uiuet tamen sicut & is qui Deum nouit, & in aliqua re peccat, dat enim ueniam peccatis Deus. Quamobrem sine membris aliquibus uiui potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, ut etiamsi natura boni sint Philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiant. Omnis doctrina & uirtus eorum sine capite est quia Deum nesciunt, qui uirtutis & doctrinæ caput est quem qui non cognoscit, licet videat, cæcus est, licet audiat, surdus licet loquatur, elinguis est. Cum uero conditorem parentemq; rerum cognouerit, tūc & videbit, & audiet, & loquetur Habere enim caput cæpit, in quo sunt sensus omnes collocati, hoc est oculi aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deum cognoscere studeamus etiā atque etiam omni ope conuitemur omnes, ut quo uultus nostros conuersos esse uidemus, ea mentes etiam nostras erectas habere queamus, atque in illius, per quem conditi sumus & redempti cōtemplatione uersemur, ne simus corpus sine capite, neque simus ij, in quos recte quadrare possit, quod in Psalmis scriptum legimus. Os ha-

Pfal. 113.

benē & non loquentur, oculos habent & non videbūt, aures habent, & non audient. Ad hanc agnitionem cōtemplationēque Dei optimi maximi pios omnes ut inuitaremus, hęc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem uno verbo religio siue pietas dici potest. Religio quidem, quod ea tanquam vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem quod non aliter piis esse licet, quam Deo rite colendo. Hac itaque de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit pie colendi Deum ratio, de qua non bene hoc infelici æuo nostra cōtrouersias excitatas esse videmus. Supplices eum precamur, quem nosse vita est aterna, Dominum nostrum Iesum Christum, ut qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic ut de eo quod nobis institutum est differamus, ut non declinemus neque ad dextrā, neque ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus quod non ad ipsius gloriam, quam alteri nō dat, proprie pertinere videatur: cui soli studere ipso inspirante, quam solam, pro eo ut vires nobis fuerit suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaque spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitiis venerari maxime vult: cuius generis sunt, fides, non ficta, spes firma, & charitas de corde puro confectus: tribus iis qui proprie debetur Deo cultus, absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo præterea requireretur, ad pure Deum colendum. Quoniam vero corporis quoque male premitur, equum esse videtur, ut non hac modo quæ iam commemorauimus, interiora, verumetiam externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe, & charitate: colat Dominum corpus hominis externis &

Cāt. 17.
Ioā. 14.
Deut. 28
Esa. 20.

Ioan. 4.

corporeis rebus, quibus tanquam signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: ut sic totus homo dicere possit cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorē referatur, sine quo frustra Deus quibuscunque tandem externis ritibus colitur: cum omne quod non est ex fide peccatum sit. Priore itaque loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus, nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum.

Pfal. 83.

Ro. 14.

INDEX CAPITVLORVM
HVIVS OPERIS. CVIVS PRIOR
pars capituli, posterior folij
numerum continet.

Caput.	Folio.	
I.	I	Quod fides fundamentum sit religionis Christianæ. Fides.
II.	II	Quod fides mediatoris post lapsum primi hominis fuerit, & est omnibus ad salutē necessaria: neque potuerit aut possit quisquam absque illa saluari. 2
III.	III	Quod Ecclesia omnia, quæ ad fidē mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis ceremoniis mentibus fidelium imprimere conata est. Ac pri-

num de anno incerta tempora distributo, deque beneficio Christi incarnationis. 4

IIII. De beneficio redemptionis per crucē & mortem Christi facta. 5.b

V. Quod in die parasceues recte deploratur Christi passio. 8.b

VI. De gaudio Dominica resurrectionis. 10.b

VII. De ascensione Christi, deque extremo iudicio. 12.b

VIII. De spiritu sancto, deq; Trinitate. 13.b

IX. Quod dictum Apostoli. Dies observatis & mensibus, nihil adversatur observationis dierum, quae fit in Ecclesia. 14.b

X. Quomodo praecipue Christi passionis beneficia variis modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo crucis. 16.b

XI. De crucifixi simulachra. 17.b

XII. Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandum perpetuo: crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est. 20.b

XIII. Quod falso quidam hoc auro nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficiis, cum per ipsos potius obscurantur, & omnis eorum memoria extinguatur. 22.b

XIII. Quae sit vis huius articuli, credo sanctam Ecclesiam Catholicam. 25.b

XV. Scripturae ne magis, an Ecclesiae testimonio sit credendum. 28.b

XVI. Quod Evangelio credimus non tanquam hominis testimonio, sed tanquam utrius loquentis Dei voci. 31.a

XVII. Quod scriptura nihil est certius, quodq; certus ex ea sensus elici possit. 32

Crux.

De Ecclesia & Scriptura.

XVIII. Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare. 33.b

XIX. Non propterea, non esse consensum patrum in scripturis interpretandis sequendum, quod unus aliquis aliquando erraverit. 36

XX. Descriptio Ecclesiae, quodq; sibi nomen eius & auctoritatem usurpant etiam haeretici. 38.b

XXI. Quod quatuor sunt Ecclesiae notae. Prima est, quod sit sancta. 40

XXII. Secunda nota Ecclesiae, quod sit Catholica. 45.a

XXIII. Quomodo dinosci possit Catholicus, exemplis illustratur. 45

XXIII. Quod concilium oecumenicum Ecclesiam Catholicam representat. 48

XXV. Tertia nota Ecclesiae, quod sit una. 71

XXVI. Quod aliter unitas retineri non potest, quam si unus aliquis praesit Ecclesiae cui pareat oes. 74.b

XXVII. Quarta ecclesiae nota quae sit apostolica. 78

XXVIII. Quod ubi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est una, sancta, Catholica, Apostolica, Ecclesia. 80.b

XXIX. Quod fides Ecclesiae propterea deserenda non sit, quod praesident illi quandoque, qui vitae non omnino sunt inculpatae. 87

XXX. Quae sit sanctorum communio. 92.b

XXXI. Qui sint extraeucharisticae communionis. 95.a

XXXII. De Sacramentis. 97

XXXIII. De numero Sacramentorum. 99.b

XXXIII. De Baptismo. 100.b

XXXV. De suscipientibus baptismum. 108

XXXVI. De ministro huius Sacramenti. 111

Councilia.

De Sacramentis.

XXXVII.	De ritib ⁹ & ceremoniis Baptismi.	112.b
XXXVIII.	De Sacramento Confirmationis.	116.b
XXXIX.	De Sacramento Eucharistie.	121
XL.	De materia huius Sacramenti.	136.b
XLI.	Quod hoc Sacramentum recte dicatur sacrificium.	147.b
XLII.	De effectu Sacramenti eucharistie.	182.b
XLIII.	Quemadmodum affectus ad hoc Sacramentum accedere oporteat.	187.b
XLIIII.	De Sacramento penitentie.	189
XLV.	De materia & forma huius Sacramenti.	190
XLVI.	De contritione.	191.b
XLVII.	De confessione, & qua illi respondet absolutio.	195
XLVIII.	De satisfactione.	201
XLIX.	De sacramento extreme unctionis.	214.b
L.	De Sacramento ordinis.	217
LI.	De distinctione ordinum.	219
LII.	De sacris ordinibus, qui maiores vocantur.	221.b
LIII.	De sacerdotio.	222.b
LIIII.	De ministro huius Sacramenti.	236
LV.	De Sacramento Matrimonij.	251
LVI.	De impedimentis matrimonij.	258
LVII.	De iis que restant ex symbolo, peccatorum remissione, carnis resurrectione, & vita eterna.	293.
LVIII.	De spe.	295
LIX.	Expositio Dominicę Gratiationis, auctore Cypriano.	314
LX.	Explicatio salutationis Angelicę.	328

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM in hoc priore Tomo Confessionis Polonicę maximè insignium : in quo numerus folium, b verò posteriorem paginæ faciem designat.

Videat autem Lector, ut à pagina 296. ad finem vsque libri seriem naturalem foliorum sibi corrigat, nam in his erratum est.

A.

Aaronis sacrificium quãdo finiendum esset.	8.65	Aadoratio multiplex.	299.
Abelis sacrificium & Cain, quantum differrent.	323	a & b	
Abraham quomodo diem Domini viderit.	3.b	Aadoratio etiam hominibus exhibita.	298
Abraham Isaac Iacob, &c. Patriarcharum nomina ab hominibus inuocata sunt.	297	Aaduentus institutio, eiusque dominicę.	4.13.b
Abrenunciatio Baptismum precedere debet.	114.b.115	Adulterij pœna, capitalis olim.	256.b
Ab solutionis consideratio.	191.197.199.b	Aery heretici error.	211.b
Acolythi cerosferarij.	220.238.	Affectum Deus pensat, non effectum.	109.b
Adalbertus Episcopus Polonia.	243	Agnus ab origine mundi occisus.	151
Adam veterem exuere, & novam induere oportet.	105.b	Agnus paschalis figura Christi.	153.b
Adimplete que desunt passionis Christi, quid sit.	212.b	Albati in primitiva Ecclesia.	116
		Altaris Sacramentum, vide infra de Eucharistia altercado veritas amittitur.	147
		Ambrosii episcopi Lani.	67.
		b. & dem.	

I N D E X.

Amor sui quam perniciosus. 290.b
 Anabaptistarum argumentum contra catholicos. 140.b
 Andreas mori pro Christo cupiebat. 261.b
 Angeli preces nostras deo offerunt. 181.b. 311.b
 Angeli sacrificio missae adstant. 224.b.
 Animae sanctorum defunctorum conspectu dei fruuntur 312. 313. nec in infernum ingrediuntur. 313.b
 Animarum a corpore abstractarum perspicacia. 311.b
 Anna typus ecclesiae. 315
 Annunciari, id est representari. 171
 Annus cur in certa tempora distributus. 4
 Apostoli, oculi dicti. 58.b
 Apostoli nulli praeter Petrum uxores habuerunt. 271.b
 Apostolorum desiderium pro Christo patiendi. 261.b
 Apostolica cur dicatur Ecclesia. 78
 Apostolici, haeretici. 39.b
 Apostoli sacerdotes in ultima cena instituti. 137.b
 Aqua in baptismo quid efficiat. 97.b. & 101.b
 Aqua rerum omnium principium à philosophis dicta. 102
 Arca Noë, figura ecclesiae. 112.b
 Arcana fidei non statim omnibus prodenda. 157.b
 Archiepiscopis in publicum prodeuntibus crux praefertur. 21.b
 Arius scripturas, sed non intelletas, praedebat. 32.b. 133.b
 Ariani ut condemnati. 79
 Arrogantia vitium, gravissimum. 290
 Articulus unus discernit inter catholicos et haeticos. 27
 Ascensioni Christi extremum iudicium cur sit subnexum. 12.b
 Augustana confessio. 241.b
 242. secum pugnat. 242.b.
 August. Valerio episcopo non successit, sed accessit. 240

B.

Babylon edificatur ab amore sui. 290.b
 Balaam ut malediceret conductus, benedixit populo dei. 88
 Balsamum cur admisceatur chrismati. 118.b
 Baptizare, quid. 140
 Baptizare in necessitate qui liber potest. 111

I N D E X.

Baptizari, Christo est commori. 104
 Baptizati cur sint confirmati. 117. & deim.
 Baptismus quid signet. 97.b. & deim.
 Baptismi consideratio. 100.b. & deim.
 Baptismus triplex. 109
 Baptismus iterari non potest. 112.
 Baptismus extra ecclesiam non prodest. 112.a & b.
 Baptismus fidei sacramentum. 251
 Baptismus interior. 131. et dei.
 Baptismus Ioannis baptismo Iudae inferior. 112
 Baptismus laboriosus, poenitentia. 201.b
 Baptismus non dicitur sacramentum nisi cum homo abluatur. 122.b
 Baptismus primum in solius Iesu nomine conferebatur, postea in nomine patris & filij & spiritus sancti. 140
 Baptismi necessitas saluandis. 108.
 In Baptismo multa mutata sunt. 141
 Basiliense concilium. 143.b
 Basiliensi imperatoris circula- res litera. 66
 Benedictionis vis maior quam natura. 126
 Benedictiones quae per crucem fiunt, haeretici tollunt. 24.b
 Benignitas Dei erga nos. 189.
 b. & 190.a. 195.b
 Benignitas diuina externis rebus alligata non est. 141
 Berengarius primus Christo aduersatus dicenti, hoc est corpus meum. 131.b
 D. Bernardus praecipuus virginis Mariae amator. 330.b
 & 331.
 Bibite ex hoc omnes, quibus ditum sit. 137. & deim.
 Bigami à Sacerdotio exclusi. 278.
 Bona res tum dicitur, si bene fiat. 156. 289.b
 Bonum nullum deus relinquit irremuneratum. 210.b
 Bonus solus Deus, bonus tamen & homo. 76
 Buceri testimonium demissa. 150.b

C.

Caluini error circa Eucharistiam ab Ecclesia conuictus. 32. 122.b
 & inde.

INDEX

Calumnia Hæreticorum ad-
uersus Pontifices, 87.b
canon in missa idem semper
legitur. 16
canonici cur instituti in cathe-
dralibus ecclesiis. 242
canonici libri. 37.b
cantilenis etiam vulgaribus
inculcanda nobis Christi be-
neficia. 178.b 179
capillorum refectio in tonsura
quid significet. 219
carcer, purgatorium. 21 .b
capitis unius in Ecclesia ne-
cessitas. 77.b
cardinalium collegium. 86.b
carnifices etiam apud seculi
nostri hæreticos prædicant,
consecrant, baptizant, &c.
229.237.
caro qua Christus nos pascit,
fide sola complectitur. 251
caro quomodo domanda. 6.
264.280.
caro viri, caro uxoris: & con-
tra. 271.b
caro ut lasiua fiat. 265.b
carnis motus cessat ubi metus
gravioris periculi impen-
det. 262
carnis opera. 320
carnis resurrectio, est corporis
resurrectio. 293.b
carnem maxime refugit cor-
pus Christi. 271
carolus à Gandano dictus ali-
quando ab hæretico Carolus
V. Imperator. 230.b
casuum reservatio unde ma-
navit. 236
catechizandorum ceremo-
nia. 113.b
cathedra unica Roma episco-
porum. 82.b
cathedralis unde dicatur Ec-
clesia. 351
cathedram Romanam nullus
hæreticus unquam obtinuit.
88.b.
catholica cur dicatur ecclesia.
43. & dein.
catholica cur dicta Ecclesia.
69.b.
catholicus & orthodoxus qui
sit. 37.45
catholici in omni terra sunt.
70.b.
causas fidei imperatores ne iu-
dicent. 66
Cereus ardens cur baptizatis
detur. 116
ceremonia Ecclesia & ritus
quid indicent. 23.176
cerofertiariorum officium. 220

INDEX

Certamen christianorum cum
diabolo. 117.263
chalcedonensis concilij aucto-
ritas. 268
chrisimatis sacramentum. 117.
b.118 119.235.
christianus homo credat, non
disputet. 132
christiani à Christo dicti.
334.b
christiani omnes quomodo sa-
cerdotes dici possunt 229.b
character & in baptismo &
in ordine imprimitur 218.b
charitas cum mortali peccato
consistere non potest. 184.
Christus caput ecclesie. 74.b.
75.a.b
Christus cur filius hominis di-
gnatus est fieri. 76.b. 300.
Christus dies dictus est, & sol.
327.b.
Christus in altari præsens cum
omnibus corporis sui mem-
bris. 185
Christus in ecclesia sua sacra-
menta proficit. 75.b
Christus in membris suis pa-
titur. 212.b.
Christus nunc inter nos con-
uerfatur, & nunc in altari
offeritur. 171.b.172
Christus non ex sapientibus
Iudeorum Apostolos elegit,
sed ex turba. 176
Christus non omnia nostra re-
plevit. 203.a. & b
Christus quare dicatur esse
unctus oleo lætitiæ. 118.b
Christus cur sit dictus domi-
nus Iesus. 214.b
Christus quomodo nos suo cor-
pore & sanguine pascat.
121.b
Christus quotidie offertur.
135.b.159.
Christus quomodo sacerdos se-
cundum ordinem Aaron,
& quomodo secundum Mel-
chisedech. 153.163
Christus quatenus homo pon-
tifex mister est. 303.b
Christus & sacerdos & sa-
crificium. 149.185
Christus & sponsus est, &
sponsa. 131.254
Christus solus verus sacerdos
est. 225.b. & dein.
Christus totus & caput est,
& corpus. 135.223.b 291.
Christus vsque in finem secu-
li patitur in membris suis.
212.b
Christi auxilio omnia possu-
t e ij

sumus. 262.b
Christi beneficia obscurata non fuisse quadringentis his & amplius annis. 172.b
Christi corpus, ecclesia. 224.a
Christi ductorum & factorum maxima pars mandata scripturis non est. 197.b
Christi gloriam heretici magis obscurant, non catholici. 76.b
Christi gratia omnibus ad omnia semper praesto est. 263
Christi in nauicula dormientis atque ab apostolis excitati allegoria. 91.b. & dein.
Christi membrum sit oportet, qui eius corpori & sanguini vult communicare. 188.b
Christi memoria ut rudium mentibus insigatur. 243.b
Christi nomen a chrismate. 115.a.
Christi oratio pro Petro ut non deficeret ipsius fides, quam efficax. 89.b
Christi passionibus communicare quis dicatur. 6
Christi sponsi & ecclesiae conglutinatio mystica. 254
Christi vestigia nobis sequenda. 203
Christum induere, quid. 105.b
Cibus mortis, & cibus vitae. 182.b.
cicatrix peccati. 209.a & b
circuncisio & sabbati sanctificatio ab Ecclesia cur abrogata. 140.
circuncisio spiritualis. 95.b
clauium Petri mira vis. 200
Clinici. 140.b
Caelibatus votum. 259.264. & 266.
Caena dominica ultima nullo praeter duodecim apostolos adfuerunt. 137.b
Cogitatio carnalis abiicienda. 325.b.
Cognatio in baptismo contrahitur. 116
Coitus non facit matrimonium, sed consensus. 274
Collectarum conclusio in Ecclesia fit per dominum nostrum Iesum Christum. 306.
Colluctatio carnis & spiritus. 320.
Comitiarum auctoritas quam Conciliorum maior esse non debet. 144.b
Commanducare linguas suas

qui dicantur. 74.b
communio sanctorum. 92.b.
& dein.
compelli à nobis quomodo possit Deus. 205.
compunctionis vis. 20.194
Concilio Constantiense. 142.b
conciliorum consideratio. 48.
49.50.51.53.84.b.
concio quomodo audienda, & quo fructu. 179.b
concionari verbum Dei ad quos pertineat. 239
concupiscentia femes manet etiam remisso peccati originalis reatu. 209
confessio & communio in sacramentum hebdomadam cur ordinata. 7.a & b
confessionis & absolutionis consideratio. 190.b.195.b.
197.
confessionis peccatorum antiqitas.
confirmationis sacramenti consideratio. 116.b. & dein.
120.189.215.251.
confirmatio spei sacramentum. 251.b.
confiteri soli Deo non sufficit. 198.b.
confusio penitentis. 192.b.
coningalis copulatio latebras querit. 270
coningalis pudicitia etiam donum Dei est. 264
coningibus castis Dei gratia praesto adest. 263.264
coningum alter sine altero conuertere non potest. 276
coningum fuit inter Ioseph & Mariam. 274
coningium sine carnali commixtione beatius. 22.274
consensus clarissimorum virorum de iugi sacrificio in altari. 172.b. & dein.
Constantini Imperatoris mira ergo episcopos reuerentia. 61.91.b.
constitutiones regni quae dicantur. 52
contemptu sui aut suorum deus gravissime ulciscitur. 251.
continentia perpetua ut sit meditanda. 206
continentia votum Deo gratum. 260.266.b
continentiam perpetuam professi, ne matrimonium contrahant. 259
continentis voluptas maior est, quam incontinentis. 264.b.
266.b.

contra præceptū Dei aliquan-
 do ab ecclesia vetum est. 140
 contritio, confessio, satisfactio,
 actus sunt pœnitentiæ. 191.
 contritionis consideratio. 191. b
 & dein.
 conuersio ad Deū vt fiat. 193
 copulari, carnaliter misceri.
 276
 corpus Christi duplex. 222. b.
 & dein.
 corpus Christi mysticum. 184
 corpus Christi nihil magis re-
 fugit quam carnem. 271
 corpus Christi post resurre-
 ctionem non est corporale. 130
 Ad corpus Christi pertinent
 non solum superstites, sed
 & p̄ omnes defuncti. 184. b
 corpus suum non alienū, chri-
 stus apostolis suis tradidit.
 168. b. & dein.
 corpus suum quale nobis ex-
 hibet Christus. 122.
 credendum christiano, nō di-
 sputandum. 132. 303.
 credenti & amanti, nihil est
 difficile. 261
 credo sanctam catholicam ec-
 clesiam, quid in se comple-
 etatur. 25. b. & dein.
 credulitas mala primorum no-
 strorum parentum vt corri-
 gatur. 128.
 crucifigendi etiam nos sumus.
 160. b. 203.
 crucifixi imago cur prefera-
 tur in processionibus. 17. b
 cur in templis eminentiori lo-
 co ponatur. 19
 crucifixi simulachra hereti-
 ci ubique euiciunt. 14. b
 crux cur de collo episcoporum
 pendat. 11. b
 crux moribundis atque etiam
 facinorosis dum è medio tol-
 luntur, ostenditur. 19. b
 crucis & mortis Christi be-
 neficium præ ceteris insi-
 gne. 5. b
 crucis signum tribus digitis
 cur fiat. 17
 crucis signum cur tam crebro
 in missa fiat. 21
 cruce signandi mos. 16. b et dei.
 culpa dimissi reatus ad pœ-
 nam manet. 207. b. & 209
 cultus deo exhibendi confide-
 ratio 186. 300
 cupiditas, malorum radix.
 321. b
 Cypriani error. 36. a. & b.
 Eiusdem locus excussus de vir-
 ginibus lapsis. 208

D.
 Dauid quod iubet, & iube-
 ris. 262. b
 Demones non omnino latent
 nostri cordis cogitationes. 311
 Danielis locus de iugi sacrifi-
 cio per Antichristum abo-
 lendo. 155
 Dauid etiā mortuis suis pro-
 fuit. 93. b. & dein.
 Dauid ter unctus 215
 Dauidis peccatum cum trans-
 latum legatur cur ita graui-
 ter sit punitū. 207. & dein.
 & 209.
 Debita, peccata intelligun-
 tur. 322
 Debitum uxori aut marito
 reddere quid sit. 272. b.
 & 273
 Decretis decernendis obser-
 uanda. 51. b
 Defunctorum suffragia vi-
 uentibus profunt. 93. b
 Defunctorum memoria cur
 fiat in missa. 185. b
 Deus nobis imitandus. 300
 Dei cultus, sacerdotium &
 sacrificium requirit. 231. b
 Dei cultum satanas nobis e-
 ripere conatur. 175. a & b.
 310. b.
 Deum auctorem malorum,
 faciunt heretici. 264
 Dij alieni, alienæ ab Ecclesiæ
 doctrina. 309
 diabolus nihil aduersus nos po-
 t. est nisi Deo permittete 223. b
 diabolus vel solo auditu sacræ
 scripture etiam non intelle-
 ctæ, velut incantatur. 176.
 b. & dein.
 diabolus etiā scripturam præ-
 tendit tentans. 136. b
 diaboli astutia circa eucharis-
 tia sacramentum è menti-
 bus hominum tollendum.
 133. 124. & dein 125. 148.
 diaconorum ordo. 222. a & b
 dierum & temporum obser-
 uatio in ecclesia dicto aposto-
 li non aduersatur. 14. b &
 dein. 24. b
 dimissionem peccatorum vt
 impetremus. 187. b
 dispensatio ad quæ pertinet. 213
 disputatio de sacramento eu-
 charistia fugienda. 125
 diues cur dicatur Christus. 77
 Diuina seruitus ab humanis
 obsequiis vt discernatur. 175
 diuina natura consortes vt
 efficiamur. 106. b
 dimortui inter coniuges non

I N D E X

permittitur. 255.b
 doctores veri ut dignoscantur. 74
 doctrina predicatorum recipienda, non mala vita imitanda. 246.b. & dein.
 diuini dicuntur latine qui vel praterita vel futura cognoscunt. 311.
 domi non tam bene oratur quam in ecclesia. 180.b
 dominica in albis unde dicta. 116.
 dominica prima aduentus, & secunda. 13.b
 dominicus dies unde dictus. 12.a.
 dominico die missam audire debent seculares. 182.b
 dominica orationis expositio. 314.
 donum dei est, quicquid à nobis recte geritur. 264
 duo maxime fidelibus suis inculcat ecclesia. 11.b

E.

Ecclesia descriptio. 38.81.
 92.
 Ecclesia, multitudinis nomen

est & concordia. 37.71
 Ecclesia ubi sit. 29.81.243.b
 Ecclesia prior est scriptura. 30.
 Ecclesia quadam prater Christum sit praeceptum inuouit. 140.
 Ecclesia quando caeperit. 29. 43.b.44.78.
 Ecclesia malignantium, ecclesiam dei se mentitur. 39
 Ecclesia per Christum, & Christus per ecclesiam offertur. 151
 Ecclesia super Petrum adificata. 77.a & b
 Ecclesia sub conspectum cadit. 44.b.71.77
 Ecclesia catholica patres & filij. 57.b
 Ecclesiae & scripturae auctoritas à spiritu sancto est. 31.b.
 Ecclesiae hostes. 41.b. Eiusdem victoria. 42
 Ecclesia multa, una Ecclesia. 72.
 Ecclesiae res in alios usus non usurpanda. 96.b
 Ecclesia uerè nota. 39.b. & 40. & dein.

I N D E X

Extra ecclesiam non est remissio peccatorum. 293
 in Ecclesia non esse qui dicantur. 291
 ego sum uitis, ut intelligatur. 127.b.
 electio dignitatum ecclesiasticarum penes quos sit. 239.b. & dein.
 elementum accedente uerbo fit sacramentum. 98.b
 elementorum species Christi sermo mutare potest. 126.b
 elemosyna efficacia. 205. 326.
 eleuatio sacrificiorum, ex ueteri lege, 177
 ephorem commendatio. 193.b
 episcopatus, ordo non est. 236
 episcopatum desiderare, olim erat uelle martyrem fieri. 240.
 episcopi unde dicti. 139. eorum munus, ibi & 141.b. à quo constituerentur. 240.b
 episcopus in ecclesia est, & contra. 243.b
 episcopus unius uxoris uir esto. 278. & 279
 episcopi contemptus Hareses generat. 242.b
 episcopi ex quibus & quales eligerentur. 234.b. 236. 240
 episcopi cur cruce obuios signent. 21.b
 Episcopi & sacerdotis ferè paritas. 236. disparitas. 237.
 episcopi in ecclesia locum patrum obtinent. 52
 episcopis solis permissum est confirmare. 119.b
 Episcopi in Tridentino Concilio plura animaduertunt quam inferioris ordinis uiri etiam doctissimi. 59.
 episcopi à laicis nec iudicentur, nec doceantur. 65. 66.b 243.b.
 Episcoporum corrupti mores nos ab eis separare non debent. 245
 episcoporum est concilia celebrare. 53.b. ecclesiam regere. 54.56.
 Episcoporum legitima successio ubi sit, ibi esse apostolicam ecclesiam. 80.b
 episcoporum ordo ac series in ecclesia catholica. 70

I N D E X.

Erasmus Roterodamus cum primis iniquus cœlibatui. 273. *Eiusdem sententia de coniugio* 281. b. *testimonium de pseudœuangelicis.* 231
Error principij tandem longe à recto abducit. 74.
Error unius ex patribus in interpretatione scripturarum, reliquis non præiudicat. 36.
erubescencia de peccatis. 192 b
essentia modi tres quibus christi corpus est in eucharistia. 128.
ethnicum esse quid. 292
Eua noua. 328. b. & 330. b. & 331.
euangelici, hæretici. 39. b. 238
euangelistæ, diaconi sunt. 253
euangelium quam latè pateat. 166. b
euangelium tandè octauo anno post Christi ascensionem scribi cœptum est. 29. b
euangelium traditionis vox est, non scriptura. 29. b
eucharistiæ sacramenti consideratio. 32 121. & dein. 128. 148. b. 251. b.
eudoxia Augusta. 53. b
excommunicati qui sint. 95. b. & dein.
excommunicatio hoc agit in ecclesia, quod agebat in veteri testamento interfectio. 95. b. 96.
exomologesis ut fiat. 193. b.
exorcismus paruulorum. 113. b. 114. b.
exorcistarum ordo. 220
externa ministeria baptizandi & sacrificandi abolita non sunt. 227. b
extrema unctionis consideratio. 214. b

F.

Facere, pro offerre. 152. b
Feria quarta et sexta cur olim ieiunaretur. 12. a
Feria quinta in hebdomada sancta mysteria. 8. a. & b
Ferri in manibus suis an quis possit. 124
Fideles omnes olim sancti vocati. 92. b
Fides & spes inuicem coniunctæ. 295. b
Fides spes charitas tria sunt quibus Deus rectè colitur. 147. b
Fides, fundamentum religionis Christianæ. 250. 1. 2. 3
Fides mediatoris ad salutem

I N D E X.

necessaria. 22. b. & dein. & 25. b
fides Catholica. 45
fides Romana, catholica. 85. b. & dein.
fides simplex magis saluat, quam anxia disputatio & arrogans scientia. 176. b
fides sola sine operibus ad salutem non sufficit. 46
fidei arcana non statim omnibus prodenda. 157. b
fidei causa maiores ubi & qualiter tractadè. 56. b. 237
fidei sigillu baptisimus. 100. b
fides plures faciunt hæretici. 73
fiducia salutis nostræ in quo omnes collocanda. 60
filius Dei patris Christus est, & nos quoque homines. 76. b. 108.
fœditas coniugatorum in ipso opere coniugali latebras quarit. 270
fœminis etiam in necessitatis articulo baptizare permissum. 109
fœminis ne loqui quidem in ecclesia permissum. 237. b
fomes concupiscentiæ. 194. a
fons aquæ salientis in vitam æternâ unde manet. 160. b
foris esse qui dicantur. 95
fornicatio, minoris est culpæ, quam arrogantia. 290.
fornicatio ut castigetur. 206
fratris odium quam perniciosum. 323
fratris osor membrum Christi non est. 188
fons baptismalis. 103
frons cur chrisimate signetur. 119.
fructus digni penitentis, qui. 206.

G.

Galea salutis, spes. 295. b
Gehenna additis suffragia nostra nihil prodesset. 211.
Generalis iudicij dies cui usui sit futurus. 313. b
Generatio casta & sincera fuisset, si non intercessisset transgressio. 260. b
Genus electum & regale sacerdotium qui dicantur.
Georgij Saxonie principis præclare dictum de Vitembergensibus. 72.
Germania quando Christi recepit euangelium. 142
Gladus flammeus ante para-

I N D E X

disum collocatus qui sit. 211.b.
Gladius spiritualis, excommunicatio. 95.b
Gloriam suam Christus electis suis communicat. 297.b
Gnostici heretici. 39.b
Gratia in baptismo collata, quæ. 104.b. & dein. 105.b
Gratianus notatus. 292
Gratianus locus excussus. 286.b.
Gratis nemo ferè nunc est qui bonus sit. 266
Gravia peccata ut extinguantur. 204.b. & dein.
 H.
H *Abere uxorem suam, quid sit.* 273
Hebræorum pueri non intelligebant quid agerent cum clamabant, Osanna filio David. 175.b
Helisus etiam absens factum Giez cognouit. 311
Hebdomada quot horas habeat. 182
Hebdomada sancta. 6.b
Henriciani heretici. 167.b. 211.b.
Heredes Dei ut efficiamur. 105.b. & 106.b.
Heresis nunquam ferè sola emergit. 73.b
Hereses varie damnatæ. 60.b
Heresi seu schismate nullum vitium maius est. 290.b. 292.b.
Hereseon & schismatum origo unde. 78
Hereticus baptismus, modo in forma debita, non est iterandus. 112
Hereticus bonæ vitæ nocentior est eo qui doctrinam conversatione maculat. 246.
Heretici ad ecclesiam redeuntes baptizandi non sunt. 112.b.
Heretici Ecclesiam suam pro catholica ostendere non audent. 82.b.
Heretici etiam Ecclesia sibi nomen usurpant. 38 b. & dein.
Hereticorum inter se diuisio. 72.74.b. 238.b.
Hereticorum inter se diuisio fidem nostram confirmat. 72.b. & dein.
Hereticorum proprium, nihil recipere quod i scripturis nõ

I N D E X

fit 205.b
Hereticorum templa & ecclesia. 83.b
Hoc est corpus meum, non hoc vult, hoc est significat & c. 123. b
Hoc facite, hoc est, corpus meum offerre. 152.b
Hodie dominus passus est, aut resurrexit, quomodo apte dicitur 158.b
Homicida laudatus, misericors punitus. 285.b
Homini filius, Christus. 169.
Homilia fructum non affert, nisi oratio adiungatur. 180.b.
Homouisi vocem Ariani reiciebant. 79.205.b
Honestæ quadam prohibentur. 289
Honor sanctorum, honori Dei non derogat. 302
Honor secundus Dei cultus. 302.
Horæ Canonica, Septem. 21. 326.b.
Hora missæ in secularia & ridicula negotio insumenda non est. 205.b
Hostia quare immoletur. 213.b.
Hostia vna est christianorum, non multa. 135.b
Hostiæ cateræ omnes cessauerunt immolato agno Christo. 214
Hummerici Vandolorum Regis edictum superbum. 56. eius modestia in causa fidei. 64
 I.
I *Acobi epistola scribenda occasio.* 46
Ianitorum clericorum officium. 219.
Idololatria. 186
Idololatræ sunt heretici. 308.b.
Idololatriæ ecclesiam arguit satanista impudens. 173.b. 309.b.
Ieiunandum cum ciborum ac dierum delectu. 46.b
Ieiunii satisfactio. 205
Iesu nominis appellatio, totius Trinitatis confessio. 140.b
Ignis purgatorius seu examinatorius. 211.a. & b

Ignorantia fidelis præstat temeraria scientia. 26.b
 Ignorare plerumq̄ melius est. 26
 Ab ignotis etiã peccatis nonnunquam sacerdos absoluit. 197.
 Imagines sanctorum honoranda. 46.b
 Imitatio, primus deorum virtus. 300
 Immolatio Christi. 129.b. 130. 170.b
 Imperatoris iugum excutere hæretici in Germania conati. 230.b
 Impossibile nihil est deo. 125.b
 In nomine patris & filij & spiritus sancti, vnde institutum statim à somno expergefactis dici, & cubitum euntibus. 14.
 Indignorum etiã ministerio deus utitur. 248
 Induere Christum, quid. 105.b
 Indulgentiarum consideratio. 212
 Infantium catechizandorum & baptizandorum exemplum. 110.b
 Infantium laus Deo grata. 176
 Infantulis recens natis eucharistia olim data. 139.b
 Insuperstitio in baptizandis. 113

Infidelitatis crimine omnia peccata continentur. 292.b
 Non intelligere linguam qua sacrificium peragitur, illud non minuit. 175.b
 Non in eo quãtum intelligamus, sed quam pie deum colamus, salus nostra posita est. 175.b
 Interpretationis patrum aspernanda non sunt. 34
 Inuidia malum. 290
 Inuito etiã facilia sunt difficilia. 260.b
 Inuocatio sanctorum. 302.b. & 303.b.
 Ioannes quando euangelium scripsit. 29.b
 Israel secundum spiritum, & Israel secundum carnem. 165
 Iteratio sacr. amēti altaris quã causam habeat. 169.b
 Iudæ proditionem non minus proprium dei opus blasphemo ore pronūciant hæretici, quã Pauli vocationem. 264
 Iudæi non omnes intelligebant quò tenderent ritus ac ceremoniæ sacrificiorum suorum. 176
 Iudæorum sacerdotium umbra erat. 228

Iudæo-

Iudæorum sacerdotium umbra erat. 228
 Iudæorum testimonia de sacrificio panis & vini. 164. 167.
 Cum Iudæis nihil nobis commune esse voluit Ecclesia. 140.
 Iudicemus nos ipsi, ne Deus nos iudicet. 20. 208. et deim.
 Iudicium Dei non nisi impœnites fertur. 20.b
 Iudicium extremum, quale. 13
 Iuge sacrificium corporis & sanguinis Christi quam latè celebretur. 173.b
 Iulianus apostata imperator in metu ad crucem Christi confugit. 17
 Iuratio Dei, incredulorum increpacio. 165
 Iustificatio, quid. 11.a & b
 Iustitia qua iusti nos sumus, quæ sit. 106. 108. 203. 205.b
 Iustitiæ splendor baptizatis imfunditur. 104.b
 Iusto quotidianus victus deesse non potest. 321.b
 Iustum se nemo iudicet. 249
 Iuvenes ne de legibus à senioribus latis quicquam inquireret. 144.b

Lachrymarum efficaciam. 194.b
 Lachrymarum efficaciam. 194. & deim.
 Laconum aut Cretensum leges, velut à deo sancitæ Platoni. 145.a & b
 Laica communitio, quæ sit. 141
 Laici de causis Ecclesiasticis cognoscere non debent. 58
 Lapsus post baptismum penitentia non negatur. 134
 Latina lingua sola celebratur missa in occidentali ecclesia. 178.
 Patriæ cultus. 186. 299
 Latro in cruce credens propter fidem saluatus. 109. 195.
 Latus Christi apertum, fontem nobis saluificum effudit. 160.b
 Laurentius fidei amore flammis non sensit. 261.b
 Laus infantium & lactantium Deo grata. 176
 Lectoris officium. 219.b
 Legati Christi qui sint. 223.b. & deim.
 Leo imperator propter hæresim & imperio & fidelium communiōe priuatus. 47
 Leuitarum erdo. 222

Lex non ideo non obseruanda, quod non ab omnibus obseruetur. 266.b
lex vetus & euangelica quid differant. 29.b
legem apud Iudaeos pauci intelligebant. 176
leges bene constitutas inuenibus conuellere nō licet. 144.b. 145.b.
libertatem arbitrij nobis tollūt heretici. 264
litaniam solennis inuocationem dei & sanctorum discrete distinguit. 304
lingua etiam vernacula in templis cantari cantilenas suis locis & temporibus permittit Ecclesia. 178.b
linguarum diuisio. 72.b
Liturgos, Liturgein & Liturgia. 232
Lucianistarum error. 141.b
lux Christus est, lux & Apostoli. 76
Lutherus. 139. 231. 290.b. *Vide Martini Lutherus.*

M.

Magister vnus. 228.
 Magistri, exorciste sūt. 253.
 Magistratus prophanus ecclesiastica ne administraret. 239.b. 241.
 M. iora opera fecerunt Christi discipuli quam ipse Christus. 297.b
 Malum nullum Deus impunitum relinquit. 210.b
 Mane orandum: orandum & vespere. 327
 Manuum impositio. 119.b. 234.b. 235.
 B. Mariae virginis inuocatio. 307.b.
 Mariae virginis saluatio explicata. 328. & deim.
 Mariae virgini honor impenditur, in filium redundat. 331.b.
 Maritus qui sit, idem & sacerdos esse possit, modo quae mariti sunt ea praestare desinat. 271.b. 274
 Mariti officium facere, cum sacerdotis officio pugnat. 274.b.
 Mariti officio fungens, domino vacare non potest. 270.b
 Martinus Lutherus quam perniciosus Germania fuerit. 64.b.
 Martini Lutheri hypocrisis ad Leonem decimum. 85.

Eiusdem tyrannis. 144
martyres quomodo colantur a nobis. 186. 309. 310
martyrum memoria cur fiat in missa. 185.b. & deim.
matrimonij consideratio. 251. 253. 257.
matrimonium esse potest sine vsu coniugali. 274. nec pugnat cum sacerdotio. 1.b
matrimonium virginitati impar. 46
matrimonij bona tria. 256
matrimonij impedimenta. 258
matrimonia sacerdotibus interdita. 266
mediator etiam à Iudeis creditus. 176
mediator noster Christus, mediatores & sancti, sed diuorso modo. 304. 305. 306
mediatoris fides. 1.b. 2. & 3. 29.
mediatore ad mediatorem opus. 330.b
Melchisedech ante Leui & Aaron sacerdos fuit. 156.
Eius oblatio. 157.b
Melchisedech sacerdos gentium erat. 164. & Christi figurā gerebat, ibidem, & 153.
Melchisedech sacrificium figurauit sacrificij quod nunc ecclesia offert. 163.b
membrum eius quisque est, cui adheret. 185.b
memoria passionis Christi quā necessaria Christiano. 170. et ut retineatur, signis opus habet. 170.b
memoriae quae reficiantur in sacramento Eucharistiae. 148.b. 187.
missa mystica. 165.b. & deim. *terribilis.* 182. 184.
mercuriales statuae deiecta. 19
merita operum unde sint. 107.
meritum hominis quid sit. 20. & 94.b.
meritum passionis Christi abundantius omnibus totius mundi flagitiis. 213
meritis sanctorum detrahere, nihil est aliud quam detrahere meritis Christi. 214
metanga graece, poenitentia latine. 192
metropolitanus à quo constitueretur. 240.b. 245
michaelis episcopi mersburgensis sermones de missa. 178
michaelis imperatoris Constantinopolitani temeritas. 55.a

I N D E X.

Migrantibus è vita gravissimi inſtat certamen. 252.b
 Miſter nat' iſo xpi ſacerdos dicitur & miniſterium ſacrificium. 232
 Miniſtrorum eccleſia differetia. 252.b
 Miniſtris etiam malis Deus utitur. 248
 Miracula in ſecta ut teſtarentur olim antiqui. 309.b
 Miracula maiora Diſcipuli Chriſti fecerunt, quam ipſe Chriſtus. 297.b
 Miſſa Baſily, & miſſa Chryſoſtomi. 187
 Miſſa ex opere operato p̄deſt, non ex opere operante. 150.b
 Miſſa, nat' iſo xpi Liturgia dicitur. 232.b
 Miſſa in Occidentali Eccleſia ſola lingua Latina celebratur. 178
 Miſſa ne potius audienda, an prædicatio verbi dei. 179
 Miſſa quam aptè officium dicitur. 233
 Miſſa quo nobis proſit. 162.a. & b.
 Miſſa officium nobis mordicus retinendum. 233.b
 Miſſa ſine ullo dierum diſcrimine quotidie in tota Chriſti eccleſia celebratur. 15.b
 Miſſa ſacrificio adſtat angeli. 214.b.
 in Miſſa ſacrificio congregantur tã qui cum Chriſto rruphant, quam corporibus præſentes, & qui purgatione indigent. 185
 in Miſſa ſacrificio quid vulgus agere, meditari ac precari debeat. 177.b
 Miſſa tremenda myſteria. 182
 Monachorum nuptia, potius adulteria abominabilia. 283
 28.b.
 Mons magnus, qui fuerit. 330.
 Morbi curatio ut fiat. 99
 Mores optimos cur ſimulent heretici. 246
 Morientibus maxime inſidatur diabolus. 215.a. 252.b
 Mors domini quare potius memoranda, quã eius acta magnifica. 171
 Mors potius dicenda ſit vita noſtra, quam vita. 296
 Mortem etiam cupiebant ſancti pro Chriſto. 261.b
 Morte Chriſti in unum congregamur. 185.a
 Mortuus viuo patrocinatur.

I N D E X.

94.306.b.
 Mortui non ſunt, qui cum deo regnant. 296
 Mortuorum commendatio ad altare. 186.b. & dein.
 Mortuorum piorum anima ab eccleſia non ſeparatur. 186.b
 pro mortuis orandum eſſe, & mediatoris ſacrificium offerendum. 46.b.
 Moſes poſtquam prophetavit non amplius uxori coniunctus eſt. 270
 Moſes quot annis fuerit poſt primum hominem. 29
 Moſi diſſidentia ut ſit punita. 207
 Moſaica ſacrificia reiecta. 165.b.
 Mulier amicta Sole, Maria virgo. 329
 Mulier concilio Chalcedonenſi adhibita. 53.b.
 Mulier fortis, Maria virgo 330.
 Mulieres etiam pro Chriſto Martyrium libentes paſſæ ſunt. 162
 Mulieres hereticæ quam proccares. 237.b
 Mulierum officium erga viros ſuos. 253.b
 Multitudo, ſeditiõis mater. 52
 Multitudinis concordis oratio quam efficax ſit. 181.b. 296
 Myſterium grecæ, ſacramentum latine. 254
 Myſteria non ſtatim temere prodenda. 156. 157

N.

 Natalis Chriſti ceremonia. 4.b. 5
 Natura etiam ipſa benedictione mutatur. 126
 Nero impuriſſimus neminem eſſe pudicum cenſebat. 267.b
 Neſtorij hæreſis. 141
 Nicodemi euãgelium eccleſia non recipit. 30.b. & 31.b
 Nihil ſcire, omnia ſcire eſt. 26
 Niniuitarum pœnitentia tri-duana. 195.a
 Niſi manducave. carn. fil. ho. & bib. eius ſang. ut intelligatur. 138
 Nomina ſuſcipienda, non perſona. 90.b
 Non eſt ſcriptum, ergo approbandum non eſt, ineptus colligendi mos. 155.b. 192.b
 Nova creatura que ſit. 106
 Nova vita, optima pœnitentia. 192

I N D E X.

Nox paschalis quam desiderabilis. IO.b
 Nubere velle, voto obligatis damnable est. 282.b.286
 Nuptiæ bonæ sunt, sed mala est libido. 269.b
 Nuptiæ indulgentia vocantur, non præceptum. 273.b
 Nuptiæ peiores sunt adulterio, quando Christus offenditur. 286
 Nuptiarum munus in paradiso concessum, & earum usus extra paradysum sumpsit exordium. 260.b
 Nuptiarum opera sine peccato (quod tamen non imputatur) exerceri nõ possunt. 270

O.

Oblatio munda, quæ. 154.b
 166.b
 Oblatio sacra quæ sacerdotes nostri nunc offerunt, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis. 250.b
 Oblatio sanguinea, & oblatio incruenta. 158.b
 Oblatione sua Christus implet ut quod sacrificia veterum promittebant. 158

Oblationes sicut ab aliis etiam non sacerdotibus. 277
 Oblationes festorum nõ perinde à Iudæis ac à Christianis fiunt. 15
 Oculi in Ecclesia qui intelliguntur. 58.b.222
 Oculampadius aliquando catholicus. 187.a
 Offensa dei aut proximi à sacramento altaris arcet. 189
 Officiantes etiam dicti sacerdotes. 133.b
 Officium etiam aptè vocetur sacrificium. 232.b. et dein.
 Olearum rami ad misericordiam inuocandam preferuntur. 181.b
 Olei comoditas. 215.b. & 216
 Olei unctio in baptizandis. 115.a.
 Olei unctio multos sanabat Apostoli. 215.b
 Omnes aliquando de paucis dicitur. 52.b
 Omnia potest miles christiani Christi auxilio. 263
 Opera bona ab infideli facta, peccata sunt. 292.b
 Opera nostra non magis nostra sunt quam Christi qui operatur in nobis. 203.b

I N D E X.

Opera nostra unde pretium habeant. 205.b
 Opera omnia non sunt equalia. 46
 Opera sine fide, inania. 102.
 Operum nostrorum & sacrificiorum necessitas. 161.b
 Opinio solitaria unius alicuius non preferenda totius ecclesie consensui. 268.
 Opiniones extraneæ, dii alieni. 37.b.
 Opportunitas in omni re spectanda. 156.b
 ut Optimus quisque est, ita difficillime alium improbum esse suspicatur. 267.b
 Orandi forma. 299.b. à Christo præscripta. 314.324.b.
 Orandus ut sit deus. 296
 Oratio Christi efficacissima ad obtinenda omnia ad salutem nobis necessaria, non facit ut nos opus non habeamus orare. 160.b
 Oratio melius fit in ecclesia, quàm in domo priuata. 180.b
 181.316.
 Oratio communis fit & publica. 316.
 Oratio dominica ceteris anteferenda. 314.5

Oratio auctoris ad Christum ut se in perseverantia fidei de iungi sacrificio altaris conseruet. 173
 Oratio cum desiderio & amore, omnia impetrat. 263.b
 Oratio fidei quam efficax sit. 215.b.
 Oratio præparatoria ad missam. 214.b
 Oratio sermuni debet antecere. 180.b.
 Orationes citò ad deum ascendant. 226
 Orationes ex corde proficiuntur, nõ ex labiis solum. 315.
 Orationes pro defunctis superuacaneæ nõ sunt. 211.b
 sacramenti Ordinis consideratio. 217.218. & dein.
 Ordinis necessitas in dignitatibus ecclesiasticis. 237
 Ordinum sacrorum gradus. 238.
 Ordo sacerdotum illuminatus & lucidus. 235.b
 Orientalium clericorum continentia. 275.277
 Origenis error, unde. 36.b
 Originalis peccati fomes quàm pernicax. 208. & 209
 i iij

P
Panis cur electus in sacramento eucharistia. 146. & dein.
 Panis in consecratione eucharistia transformatur in carnem domini. 127
 Panis noster quis intelligatur. 320.b.
 Panis quem Christus discipulis in Emaus entibus fregit, sacramentum fuit corporis & sanguinis ipsius. 138
 Papa, pater patrum, in quo ab aliis distat episcopis. 237
 Papa ubi est, ibi est ecclesia. 81.b.
 Papa auctoritas in conciliis necessaria. 85.b.
 Papam cur tantopere oppugnet heretici. 83.b. & dein.
 in Parasceue recte deploratur Christi passio. 8.b.
 Deus parcit nobis ipsi non pepercimus. 208
 Parvuli, ut baptizentur, apostolorum traditio. 108.b. 109.a
 Parvulis ut baptizentur, fides ecclesie satis est. 109.b. & 110.a.
 Pascha quid significet. 151.
 Passio domini, sacrificium mis-

sa. 16.
 Passionis etiam sanctorum nobis profunt. 305.b. 306
 Pastores, lectores sunt. 253
 Pater noster Deus. 316.b.
 Patres in ecclesia & filij qui intelligantur. 57.b. & dein.
 Patribus honor deferendus, et maxime spiritualibus. 250.
 Paucitas, magistra disciplina 52.
 Paulus ut vicerit carnis mulum. 280.b.
 Pauli apostoli prudentia in sermonibus ac scriptis suis. 156.b.
 Pauli tertij pontificis indulgentia circa utranque speciem in eucharistia. 141.b.
 peccati penam euademus, si nos ipsos iudicemus. 208
 peccata carnalia minoris sunt culpa, quam spiritualia. 290
 peccata contrariis virtutibus ac remediis castiganda. 201.
 b. 206. 207.b. & 177.
 Peccata etiam grauia nonnunquam per ignorantiam committuntur. 197.b.
 qua Peccata remittantur in baptisimi & penitentia sacramento, & qua in sacramen-

to eucharistia. 183.b. et dein.
 peccatorum macula & cicatrices purganda prius quam in ecclesiam triumphantem ingrediamur. 210
 peccatum remissio necessaria est ad vitam aeternam. 293.b.
 pecunie acquirenda studium quam ardens. 261
 pelagiani nostri seculi. 108.b.
 pentecostes mysterium. 12.b. & 13.b.
 peregrinari a corpore. 313.b.
 per dominum nostrum Iesum Christum, conclusio est omnium collectarum ecclesie. 306
 persona non suscipienda, sed nomina. 90.b.
 persona nomen de deo dictum in scriptura non legitur. 79.b. 231.b.
 petra Christus est. 75.b. 76. 77
 Petrus caput apostolorum. 77.b.
 super Petrum adificata ecclesia quomodo intelligatur. 76
 Petrobrusiani heretici. 46.b. 167.b. 211.b.
 Pigij sententia de sacerdotibus uxores ducentibus. 282. & 285.b. & 287.b.
 pium sua natura, ratione persona fit impium. 289
 pena peccati cum peccato non remittuntur. 207. ea ut euitetur. 211.b.
 pena temporaria liberat a aeterna. 208.b.
 pena peccatis nostris debita per Christum ablata, aeterna intelliguntur, non fames sitis, &c. 104.b.
 a penis etiam absoluntur sacer dotes, non solum peccata remittunt. 199.b.
 penitentia duplex. 7.b.
 penitentia nec mortis tempore excluditur. 194.b. et dein.
 polonia quando Christi receperit euangelium. 142
 polonia semper habuit episcopos viros doctos. 241.b.
 Polonia apostoli. 173. 243
 Polycarpi corpus quam venerabile habitum. 309.b.
 Polygamiam approbantis heretici. 281
 pontificatus etiam malis artibus questis mira virtus. 89
 pontificis summi auctoritas. 237.
 pontificis vita a nobis non est indicanda. 88.a.
 pontificum Romanorum successio antiquissima. 83

I N D E X.

populus docendus, non sequendus. 239. b.	puerorum & infantium laus Deo grata. 176
porta mystica Ezechielis, virgo Maria. 329	pucheria Augusta auctoritas. 53
possibilia sunt omnia credenti. 266	purgatorius ignis. 210. b.
prævaricatores præcepti nõ faciunt ut præceptum tollatur 266. b.	purgatorium in abditis receptaculis. 184. b.
preces multorum facilius exaudiuntur. 296	parum sacrificium. 166. b.
primates sæpe calumniis obnoxij. 91	
principes etiam suos habet ecclesia. 57. b.	Q
probabilis ratio quæ intelligatur. 38	Quadragesima institutio 6. b. 10. b.
profectionis quæ dominicis diebus fit, origo. 12. a.	Questiones & pugne verborum fidelibus vitandæ. 2
prophetæ, explanatores scripturarum. 253	Quatuor esse euangelia, unde constet. 79. b.
propheticus sermo quàm veracertus. 125. b.	Quomodo, non querendus Christiano. 125. b. & 132
prophetis etiam malis vitur Deus. 248.	Quotidianus victus deesse iusto non potest. 321. b.
proximis conciliati esse debemus si corpori Christi inseri volumus. 188. b.	Quotidie morimur 296
prudentiæ propriæ inmitendû non esse. 34	R
prudentiæ patrum ne detegantur. 91	Receptacula abdita animarum non omnino à peccatis expurgatarum. 211.
	Reconciliari Deo, semper opus habemus. 160
	Reconciliatio Christianorû in-

I N D E X.

ter in hebdomada sancta maxime facienda. 7. b.	stus, nos explere debemus. 203. b.
Reconciliatio nostra per Christum, mandatorum obseruatiam non excludit. 159. b.	Resipiscencia, metanea seu poenitentia. 192
Redemptio per crucem & mortem Christi factam. 5. b.	Respublica quando dicatur conuenire. 52
Reddere debiti uxori, & red dere debiti deo, iuge sacrificium offerendi pugnancia sunt. 274. b.	Restitutio quæ sit. 204. b.
Regalis & sacerdotalis dignitas utraq; sibi cohaeret. 230. b.	Resurgentium sacramentum, poenitentia. 189
Regeneratio per baptismû fit. 101. ea quid nobis conferat. 103.	Resurrectio carnis Christiano credenda. 13. 293. b. & dein.
Reges de causis fidei nõ cognoscant. 65. b. & 66	Resurrectio, reuiuiscencia intelligitur. 293. b.
Reges & imperatores cur intersint conciliis 54. b. & 55. b. & 60. 62.	Resurrectio duplex, bonorum & malorum. 294. b.
Regnû Christi, ecclesia. 186. b.	Resurrectionis dominicæ gaudium. 10. b. & dein.
Reliquia peccati per poenitentiam remissi manentes ut purgentur. 209. b.	Resurrectionis nostræ arra atque fiducia. 13
Reliquia sanctorum qui venerabiles olim fuerint regibus. 309.	Rei noui in ecclesiam à priuato aliquo non inducendi. 179
Remisso peccato non continuo & poena temporaria remittitur. 207	Romana ecclesie auctoritas & constantia in fide. 85. b.
Residuum quod reliquit Christi	Romanæ ecclesie praminentia 57. 85. b. 89. b.
	Romani pontificis auctoritas. 83. b. & dein. 241
	Romanorum episcoporum successio Donatistam nullum habet. 82. b.
	Rubus Moysi incombustus. 329. b.

S
 Sacerdos, Christi legatus. 223. b. 199. 198.
 Sacerdos in æternum cur dictus sit Christus. 226. b. & dein.
 Sacerdos nõ nisi minister Christi est. 162. b. 226. a. & b.
 Sacerdos sequester Dei & honorum. 224. & dein.
 Sacerdos symbolũ tantummodo implet, Deus cuncta operatur. 250
 Sacerdos verus nõ est non nisi Christus. 225. b.
 Sacerdotij etiã in delictis præoccupati efficacior est oratio quam cuiusvis alterius nõ sacerdotis. 235
 Sacerdoti recta moneri aut præcipienti, quãvis ea non facienti, non tanquam ipsi, sed tanquam Deo, obediendum. 248. b. & dein.
 Sacerdotes de laicis iudicet, nõ contra. 67
 Sacerdotes etiam Christi dicuntur. 232
 Sacerdotes honorandi sunt. 247. b. 250.
 Sacerdotes Iudæis, latinis presbyteri. 231. b. & dein.
 Sacerdotes non aequè omnes sumus. 228. b. & dein. 229. b.
 Sacerdotes quomodo à deo probentur ordinati. 247. b. & dein.
 Sacerdotum consecratio qualiter & quando fiat. 219
 Sacerdotum honor vel criminatio, est ipsius Dei honor vel criminatio. 247. b.
 Sacerdotum Iudæorum & nostrorum quantum sit discrimen. 200.
 Sacerdotum vincula quam sortia. 199. b.
 Sacerdotibus nunquam licuit in catholica ecclesia matrimonium contrahere. 278. Vide supra. nuptia.
 Sacerdotalis dignitas apud Iudæos magna cum ambitione acquirebatur. 200
 Sacerdotij cõsideratio. 222. b. 21
 Sacerdotum laicorum, baptisimus. 230
 Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech ex omnibus gentibus electũ. 154. b.
 Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech institutũ, & Aaronis ablatũ. 163. b.
 Sacerdotium translatum. 229

Sacerdotij promotio ut fieret. 237. b.
 Sacerdotium Christus nõ abrogavit, sed implevit. 228. 229.
 Sacris operari, missas celebrare. 233. b.
 Sacramentorum consideratio. 97 & dein. 129. b.
 Sacramentorum inter se differentia, 122. ordo. 251. b.
 Sacramentum sacramentorum, hostia hostiarum. 147. b.
 ad Sacramentum altaris accessuri qualiter affecti esse debeant. 187. b. & dein.
 Sacramentum Eucharistiæ quid sit. 122. 132. b.
 Sacramentum fidei 129. b. & 131. b.
 Sacramentum horrois & reverentiæ plenum. 224
 Sacramenti nomen disertè matrimonio tribuitur, nõ alteri. 253. b.
 in Sacramentis Christus omnia inuisibiliter operatur. 77.
 sacrificare Christus præcepit. 227. b.
 sacrificare non omnibus promissum est. 289. b.
 sacrificari sibi permittentes homines, deos se haberi voluerunt. 175
 sacrificium soli Deo debetur. 186. b.
 sacrificium altaris cur toties iteretur. 169. b.
 sacrificium Christi cruentum & in cruentum. 159
 sacrificium gentium. 167
 sacrificium in altari, & sacrificium in cruce, quid differant. 136
 sacrificium tempore naturæ & legis promissum, in cruce redditum, nunc quotidie representatur. 150. a. & b.
 sacrificium unum est christiano- rum, non multa. 135. b.
 sacrificij Aaronis & sacrificij Melchisedech differentia. 164. b.
 sacrificij quotidiani in ecclesia necessitas. 161
 sacrificia non soli Deo patri, sed etiam filio efferebantur. 167. b.
 sacrificia pro defunctis, ignè purgatorium arguunt. 211. b.
 salus nulli unquam nec contingit, nec contingere potest, nisi per agni Christi immolatio-

INDEX.

nem. 151.b. aliqua parte purgat popu-
 lum. 214
 saluatio apostolis à Christo in
 via prohibita cur sit. 289.
 salutationis euangelicę expli-
 catio. 328.
 sancta cur dicatur ecclesia. 40
 b. 41.a.
 sanctum quid dicatur. 41
 sanctificari nome dei quid sit.
 318.
 sanctificatio omnis & iustifi-
 catio, ex vna oblatione illa in
 ara crucis prodiit. 158
 sanctificatio vt fiat. 99
 sancti inuocandi, eorumque re-
 liquię colendę. 46
 sancti aliter inuocatur quam
 deus. 303.b.
 sanctorum inuocatione, Chri-
 sti gloria nõ modo non obscu-
 ratur, sed etiam illustratur.
 296.
 sancti qui entelligantur. 92.b
 sanctissimi cur vocentur Ro-
 mani pontifices. 89.b
 sanctorum suffragia nobis im-
 ploranda. 96. 307.b.
 vt sanctis innotescant nostrę
 preces. 311
 sanguis Christi vt nos lauet,
 quo modo excipiendus. 162
 sanguis sanctorum effusus pro

sum. 214
 sanitas quibus modis paretur.
 99.
 satanę artes vt nos sine deo fa-
 ciat. 231
 satanę quomodo potestas ad-
 uersus nos detur. 323.b
 satisfactionis consideratio. 201.
 202. 203. 204. 207. 252. &
 161.
 saul repente prophetans. 88.
 schismatis crimẽ grauius quã
 idololatrię. 244.b.
 scientia arrogans peior proba
 ignoratione. 60.a
 scientię singularitas. 47.b
 scire & nescire dei. 90
 scribere non precepit apostolis
 Christus, sed predicare. 29.b
 nõ scriptum esse quid in sacris
 literis, non etiam arguit re-
 cipiendum id non esse. 307
 scriptum est, obtextunt hereti-
 ci, sed non quem admodũ scri-
 ptũ est accipiunt, 133.b. 299.
 scriptura sacra non continuo
 accipienda est, quę in prauã
 sensum detorquetur. 136.
 scriptura sacra etiam non in-
 tellectu malignas virtutes
 velut incantat. 177.

INDEX

scriptura non ad suam cuius-
 que mente accomodanda est.
 33.b.
 scriptura quando cęperit. 29.
 vnde auctoritatem accipiat
 31.b.
 scripture & ecclesię auctori-
 tas. 28.b
 scripturas semper prætendunt
 heretici 133.b
 sectarum origo ex arrogantiã
 est. 290.b
 femina omnia humida sunt,
 & ad aquã pertinent. 102.a
 senectus prudens, temeraria in-
 uentus. 145
 senibus & legibus inquirere
 liceat, & ad principes refer-
 re. 145.a
 sensibilia nos incognitione in-
 visibilibus perdunt. 98
 sententia Petri sententia cęli
 præcedit in peccatorũ remis-
 sione. 200
 septẽ cur tradantur sacramen-
 ta, et inibi de septenario mul-
 ta. 99.b. & deim.
 sermo missam merito præcedat
 179.b.
 sermõis christi efficacia. 126.a
 sermones doctorum in iudicio
 disponendi. 156.b
 seruilis belli in germania quo-
 modo auctor fuerit satanas.
 230.b.
 seruire soli deo, quid sit. 298.
 signum in sacrificio altaris, id
 est quod signat. 170.b.
 signorum genera tria 254
 singularitas damnales. 47.
 a. & b.
 sigismundi regis Polonia pie-
 tatis. 65.b.
 siluerij papa erectio. 88.b.
 similitudo veritatem non tol-
 lit. 128.b
 soluere, non est solutum osten-
 dere. 200
 solus, quid sit. 228
 fontes qui suppliciis tolluntur,
 qua fiducia hinc exire de-
 beant. 20
 species panis & vini in sacra-
 mento eucharistia. 129
 species utraque salis apostolis
 data. 137.b
 species vnica in eucharistia
 laicis dada præceptũ quan-
 do cęperit. 141. 142
 species vtriusque communio
 quando abrogata 142
 de speciebus sacramenti eucha-
 ristia non contendendũ. 147.
 b. & deim.

spei consideratio. 295. & dein.
 spes anchora coparata. 295. b
 spes & fides inuicem coniun-
 eta. 295. b
 spiritus in nobis orat. 176. b
 spiritus sanctorum, etiam ab-
 sentium facta nouerunt. 311
 sponsus est Christus & sponsa.
 131. a & b,
 Stanislaus Episcopus Poloniae.
 243.
 stola bina in iudicio danda,
 qua sint. 313. b
 stupri pena capitalis olim.
 236. b.
 subdiaconis olim non permit-
 tebantur uxores. 275
 subdiaconi officium. 221. b
 subscripserint ne imperatores
 concilij definitioni. 63. a. b.
 64.
 summi pontificis auctoritas in
 dispensatione indulgentia-
 rum. 213
 succinctorium Adae. 206. b
 sursum corda, in missa erigen-
 da sacerdos clamat. 182
 synodus vniuersalis, synodus
 episcoporum. 53
 synodi oecumenica octo. 60. b
 Syrarum mulierum pudici-
 tia. 281. b

T.

T Emeritas florentis etatis
 est: prudentia senectu-
 tis. 145
 Templum hereticorum sacrifi-
 cio & sacerdotio destituta.
 83.
 Temulencia ut castigetur. 206
 Tentare nos aduersarius non
 potest nisi Deus permittat.
 323. b
 Tentatio Dei nusquam maior
 quam in eucharistia sacra-
 mento. 125
 Terribilis cur dicatur mensa
 mystica. 184. 185
 Theodosii imperatoris obedi-
 entia erga Ambrosium Epi-
 scopum. 68. Eiusdem pietas.
 309.
 Theologastorum nostrorum
 arrogantia. 145
 Timor propter peccata, spe mi-
 sericordiae sustentandus. 295
 tonsura clericalis. 219
 Transmutatio seu transelemen-
 tatio aut transubstantiatio in
 sacramento altaris. 122. b
 Tria sunt quibus Deus recte
 colitur. 147. b.
 Trina immersio baptizando-
 rum

rum quid signet. 115. b.
 Trinitas sancta. 13. b. 156. b.
 Trinitatis nomen de deo dictum
 in scriptura non reperitur.
 79. b. 231. b.
 Turpitudine nuptialis etiam co-
 pulationis, quanta. 270
 Tyrannidis affectata reus, po-
 puli pro eo deprecantis mise-
 ricordiae ab ira imperatoris li-
 beratus. 181
 V
V Alentimani imperato-
 ris lex de duabus uxori-
 bus ducendis. 259. Eiusdem
 temeritas. 66. 68
 Valerius Hipponensis episco-
 pus Augustino coram se pra-
 dicandi potestatem concessit.
 234.
 Varimundus Arianus. 167. b
 Vellus Gedsonis cuius rei typus.
 328. b.
 Venatorum patientia. 261
 Venialia tantum peccata igne
 purgantur, pro quibus hic po-
 nitentia peracta non est. 210
 Verbum Dei non omne est quod
 praetenditur. 133. b.
 Verbi ministerium principa-
 liter ad Episcopos pertinet.
 234. 239.
 Veritas multiplex esse non po-
 test. 74
 Veritas nimium altercanda a-
 mittitur. 147
 Veritas quae credatur. 81
 Vesperandi orandum. 327
 Vestis candida baptizatorum
 quid innuat. 115. b. & dein.
 Vestis varia quae sit apud Eze-
 chielem. 245. b
 Veteri vita mori quid sit.
 110. b.
 Viaticum cur dictum altaris
 sacramentum. 149
 Vicarium sibi sacerdotem Deus
 non designatur. 198
 Viduae continentiam professae
 volentes nubere, damnationem
 habent. 169. a.
 Vigilij papae mira historia. 88.
 b. & dein.
 Vineae quando in Germania co-
 li caeptae. 142
 Vini vsus in Polonia rarus.
 142.
 Vir non meliore est conditione
 in matrimonio quam mulier
 257. 281.
 Virga Aaron quid figurarit.
 328. b.

Virginalis obedientia opposita
virginali inobedientia. 331
Virginis partus germē edidit
benedictum. 102. b. & 103
Virgini Deo semel nupta, ma-
trimonium cum homine cō-
trahere non licet. 268. b. &
dein.
Virgines lapsa qualiter ad ec-
clesiam admittēda vel reii-
cienda. 268
Virgines post consecrationē nu-
bentes, non tā adultera sunt.
quā incesta. 283
Virginum deo consecratarum
supratores quā graviter
peccent. 283
Virginitas à natura ingenera-
ta est. 265
Virginitatis negatio gravius
peccatum, quā virginis la-
psas. 285. b.
Viri castitatē eam seruent, q̄
ab vxoribus exigunt. 281
Viri illustres ante quadringen-
tos annos. 172. b.
Virorum officium erga vxores
suas. 253. b.
Virtutis simulatione diabolus
simplices decipit. 246
Virtutes noxia solo auditu sa-
gra scriptura velut incan-

tantur. 177.
Visibilia nos ad inuisibilia in-
telligentiam perducunt. 98.
149. b.
Vita aeterna non malorum est,
sed bonorum. 294. b. 295.
324. b.
Vita aeterna qua sit. 295.
Vita bona hæreticorū plus no-
cet quā mala conuersatio
rectē docentium. 246
Vita gratia, & vita gloria.
183.
Visus caligo cibo aut potu iu-
uari potest. 177
Visionem diuinā ut possimus
euadere. 208
Vmbra Petri sanctifica. 297. b.
Vna immersione baptism⁹ ab-
soluti potest, vel asperione vel
infusione 115. b.
Vnctio baptizandorum quid
significet. 115
Vnctio sacerdotū vnde sit. 235.
Vnctio trina Davidis quid si-
gnificet. 214. b. & dein.
Vnctionis extrema mira effica-
cia. 216. b. quando exhiben-
da. 252. b.
Vnctionis sacramentum quā-
do exhibendum. 252. b.
Vnitas fidelium inter se & cō-

Christo in sacramento pa-
nis & vini commendatur.
184. a. & b.
Vnitas in ecclesia seruāda. 69.
b. & dein.
Vnitas sacramentum eucharis-
tia. 188. b.
Vnius vxoris vir quis intelli-
gatur. 275
Vnius ecclesia preses cur insti-
tutus. 75
Voluntas coronatur, quā nō ha-
bet facultatem. 109. b.
Voluntas Dei. 319. b.
Voluntas pro facto reputatur,
vbi, & c. 109. b.
Vota Dei auxilio implentur.
260.
Voto castitatis se obstringere
an liceat, in dubium hæreti-
ci reuocantur. 259
Vouentium distinctio. 287. b.
Vouere, pium, & id prestare,
necessarium est. 259
Vtraque species in eucharistia
promiscue aliquando data.
139. b.
Vtraque species in eucharistia
an danda sit promiscue om-
nibus. 137. 138. 139.
Vtriusque speciei in eucharis-
tia sumenda hæresis quā va-

riè Boemiam & Moraniam
sciderit. 73. b.
Vvitembergensis ecclesie au-
toritas eleuata. 86. b.
Vvitemburgensium inconstā-
tia. 72. 85. b.
Vulgi cecitas. 239. b.
Vulpium cauda colligatae quē
intelligantur. 74
Vxor Christi ecclesia. 254. b.
Vxor etiam sterilis relinquen-
da non est ut alia fecunda
ducatur. 255. b.
Vxor quā chara marito suo
esse debeat. 254. b. & dein.
Vxor relinquenda iis qui Chri-
stum sequantur. 271. b. &
272. a.
Vxor sine periculo grauioris
peccati rectius relinquatur,
aut tanquam soror habeatur
quā aut prolis procreanda
aut stupri vitandi causa du-
catur. 274.
Vxores duas simul habēdi lxx
à Valētiniano imperatore hā-
ta. 259
Vxores non esse ducendas sacer-
dotibus. 47.
Zuinglianorū secta detē. 32. b.

*AUTHORVM NOMINA, QVORVM
in hoc volumine præcipua fit
mentio.*

<p>A Abbas Panormitanus. Abbas Tuitiensis. Adelbertus Archiepiscopus Gnesnensis. Albertus Magnus Alexander de Ales. Algerus. Amalarius Treuerensis Archi- episcopus. Ambrosius Episcopus Medio- lanensis. Anianus interpres Chrysosto- mi. Anacletus. Anselmus hauelsburgensis Epif- copus, nondum typis excusus. vide 304. Anastafius Papa. Athanasius. Anselmus. Anthonius Episcopus Constã- tensis. Andreas Hierosolimitanus. Arnobius.</p>	<p>C Conciliorum liber. Clemens Alexandrinus. Claudianus. Clemens Petri successor. Chromatius. Christianus. Celerinus. Cyrillus Alex. Cyprianus.</p>
<p>B Biblia. Basilus. Beda. Bernardus. Benedictus. Bertramus. Bonauentura.</p>	<p>D Dionysius Areopagita. Damasceus. Dionysius Carthusianus. Dydimus.</p>
<p>C C.</p>	<p>E Ephanius Græcus. Euthimius. Eucherius. Eusebius. Ephrem Edissene Ecclesiæ Dia- conus. Erasmus Roterodamus. Euaristus. Euagrius.</p>
<p>F F.</p>	<p>F Fabianus. Faustinus. Fulgentius Episcopus Massili- ensis. Faustus.</p>
<p>G G.</p>	<p>G Gelasius. Gennadius. Gregorius Nazianzenus.</p>

I N D E X.

<p>Gregorius Nilenus. Gregorius Magnus. Gratianus. Guimundus Episcopus Auer- sanus. Guilhelmus Episcopus Pari- sienfis. Guilhelmus durandi. Gabriel Biel.</p>	<p>Leontius in vita Ioannis Alex- drini Patriarchæ. M. Martianus. Maximus Taurinensis E- piscopus. Maximus Tyrius. N. Nicephorus. Nicolaus Lyra. O. Oecumenius. Optatus. Origenes.</p>
<p>H Hilarius. Hormisda. Hieronymus. Hugo de sancto victore. Hortulus animæ. Hugo Cardinalis. Hugo de prato.</p>	<p>P Paulinus Aquileiensis Epif- copus. Paschasius. Petrus cluniacensis Abbas. Petrus Lombardus. Petrus Chrysologus. Philaster. Photius. Proclus Constantinopolitanus Episcopus. Primasius. Prudentius. Posidonius. Prosper Aquitanicus.</p>
<p>I Ioannes Chrysostomus. Ioannes Gerson. Idacius Clarus. Ioannes Episcopus Romanus. Innocentius. Iosephus. Ireneus. Isidorus. Isichius. Ignatius. Jonas Aurelianensis. Ioannes Cassianus. Iuo. Iohannes Schotus. Iustinus.</p>	<p>R Rabanus Rabbi Samuel. Remigius Antisiodorensis E- piscopus. Richardus de prato. Ruffinus. Ruthmarus. Rainerius.</p>
<p>L Lantfrancus Episcopus Cã- tuariensis. Leo Magnus. Liberatus.</p>	<p>P P.</p>

S
 Saluanus.
 Sathirus.
 Sixtus Papa.
 Socrates.
 Sozimus.
 Sozomenus.
 Stephanus Papa.
 Stephanus Episcopus Bo-
 strorum.
 Stanislaus Episcopus Craco-
 uienfis.

T
 Tarasius.
 Tartulianus.
 Theodoritus.
 Theophilaetus.
 Thomas de Aquino.

V
 Victor.
 Victorinus.
 Vincentius Lyrinenfis.
 Vincentius Beluacensis.

X
 Xistus.

SCRIPTURAE SACRAE

*Loca sparsim in hoc primo Tomo
 opere explicata.*

1.Reg.9. Ecce quod remansit, pone ante te, & co-
 mede. 202.
 3.Reg.8. Omnis ecclesia Israel stabat. 52.b
 4.Reg.19.& Esa.37. Protegam ciuitatem hanc propter
 me, & propter Dauid puerum meum. 93.b
 Psal.44. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. fo.57.b
 Prouerb.31. Mulierem fortem quis inueiet? 330
 Ecclesiastici 10. Si momorderit serpens in silentio,
 non est amplius habenti linguam. 196.b
 Cant.1. Filij matris meae pugnauerunt contra me.
 fol 23.b
 Ezechielis 16. Accepisti uestimenta varia, & operuisti
 illa. 245 b
 Malach.1. Non est mihi voluntas in vobis dicit Domi-
 nus exercituum, & non suscipiam munus de, &c.
 154.b.
 Matth.6. Pater noster qui es in caelis, &c. 314
 Matth.26. &c. Hoc est corpus meum. 123.b. & dein.
 Matt.16. Tu es Petrus, & super hanc petram. 76
 Matth.19. Ecce nos reliquimus omnia. 271.b
 Matth.26. Hoc est corpus meum, &c. 123.b. & dein.
 Ioan.6. Sicut misit me pater, &c. 223.b
 Ioan.14. Amen Amen dico vobis, qui credit in me, o-
 pera quae ego facio, & ipse faciet. 297
 Ioan.14. Pater maior me est. 32.b

Ioan. 15. Iam vos mundi estis propter sermonem, &c.
98. b.

Acto. 15. Conuenerunt apostoli & seniores. 52. b

1. Cor. 5. Iudicauit eiusmodi hominem tradere Sa-
thanæ. 96

1. Corin. 7. Propter fornicationem habeat quisq; vxor-
rem suam. 272

1. Cor. 7. Melius nubere quam vri. 280

Galat. 1. Miror quod tam cito transferimini, &c. 136. b

Galat. 4. Dies obseruatis & menses & tempora. 14. b

Ephes. 4. Qui furabatur, iam non furetur. 204. b

1. Timo. 3. Oportet episcopum vnus vxoris esse vi-
rum. 278

ad Tit. 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos.

101.

Heb. 6. Impossibile est eos qui semel illuminati, &c.

134.

Heb. 10. Vna oblatione consummauit in æternum
sanctificatos. 135

F I N I S.

Q V O D F I D E S
F V N D A M E N T V M S I T
R E L I G I O N I S C H R I -
S T I A N A E . C A P . I .

QVI FIDEM Sanctissimæ *Chrysof.*
Religionis, doctrinæque *Tomo 4.*
Christianæ fundamētum, *Homil.*
simul ianuam & viam in *de fide,*
vitam, ac recursum quen- *spe, &*
dam atque reductionem, *charita-*
à corruptione ad incorru- *te,*
ptionem immortalitatēque esse dixerunt, ij *Cybil. li.*
verè vim eius expressisse videntur. Nam per *4. super*
hanc accessum habemus ad patrem, qui vitæ *Ioannens*
nobis & immortalitatis auctor est. Credere e- *cap. 9.*
nim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad *Rom. 5.*
Deum, qui inuocat eum. Quomodo autem in- *Hebr. II.*
uocabunt, dicit Apostolus, in quem non credi- *Rom. 10.*
derunt? Fides itaque cum primis est necessaria, *Heb. II.*
sine qua impossibile est placere Deo: Quam
qui non habet, frustra accedit ad Deum, frustra
loquitur, frustra inuocat Deum. Intellexit hoc
Propheta cum dixit: Credidi propter quod *Psal. 115.*
locutus sum. Quin & Apostolus: Et nos, in- *2. Cor. 4.*
quit, credimus, propter quod & loquimur.
Prima ergo vox eius, qui se Christianum profi-

retur; est, Credo. Hinc est, quod non Sophi, nō Philosophi, sed fideles appellamur. Verū quid tandem illud est, quod credere nos oportet: nihil aliud est quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hęc est fidei nostrę summa, vt credamus, nos, qui primorum parētum nostrorum culpa facti eramus filij gehennę, rei mortis æternę non potuisse, neque posse à morte liberari, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus: qui factus est propiciatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, verū & totius mundi: qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui cum inimici fuissetus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt sicut per inobedientiam vnus hominis, peccatores constituti fuimus multi, sic per vnus obedientiam iusti constitueremur multi. Factus est enim obediens patri vsque ad mortē, mortem autem crucis, quò sic lueret inobediencię peccatum, per primos parentes nostros admissum, & nos ex impiis iustos factos, per obedientiam suam, quem in perferenda morte crucis ostendit, cum patre suo cœlesti in gratiam reduceret. Hoc qui corde credit, sufficit illi ad iustitiam: qui vero confitetur in super ore, consequitur salutem. Hoc solum scire se Paulus gloriabatur, scribens ad Corinthios. Cum venissem, inquit, ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientię, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicauī

Ephes. 2.
1. Tim. 2.
1. Ioan. 2.
Apoc. 1.
Rom. 5.
Rom. 5.
Philip. 2.
Rom. 10.
1. Cor. 2.

me scribere aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, syllogismorum captiones, non sophismata, nō aliud quidpiam huiusmodi vobis afferens: verū sic me vobis exhibui, quasi nihil aliud scirem, præter crucem Christi.

In hac sola gloriabatur Paulus, hanc solam se nosse profitebatur & præ se ferebat: Ab iis vero vehementer animus eius abhorrebat, & eorum consuetudine interdicebat, qui superbi, nihil scientes, languebant circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspensiones malę: cum seruū domini nō oporteat litigare, sed esse mansuetum ad omnes, docibilem, patientē, &c.

Galat. 6.
1. Tim. 6.
2. Tim. 2.

Et quod fides Mediatoris, post lapsum primi hominis, fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit, aut possit quisquam absque illa saluari.

C A P. 2.

HÆC est igitur fides nostrā, in cuius simplicitate regnum est Dei, non in contentione sermonis, vt credamus & confiteamur, quod non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo saluum quemquam factum, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit IESVS, quod saluum esset facturum populum suum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante

I. Tim. I. lapsus primi hominis, minimè fuit necessaria. Neque enim alia causa fuit, quam obrem veniret in mundum Iesus Christus, quam ut peccatores saluos faceret. Non illum de cælo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxerunt.

Sermone 8. & 9. de verbis Apostoli. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris, priusquam prolapsi fuisset, credere, quod Deus est, & quod inquirentibus se remunerator est.

Heb. II. Post admissum vero per illos peccatum, iam illud credere nequaquam sufficiebat: necessaria fuit præterea fides mediatoris, quem cum ipsi, tum liberi eorum & posteri, sancti Patriarchæ & Prophetæ magno desiderio venturum expectabât, certa spe, & fiducia futurum, ut per eum Deo patri reconciliarentur, & de Diaboli potestate eriperentur.

Quis autem futurus esset mediator ille, Deine filius, an angelus, an alius quispiâ, de eo certi aliquid persuasum habere non fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem, in genere credere, quod rationem Deus esset initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & distinctius de mediatore singula credèda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophetæ, simul Sacerdotes, & Pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obscurius, & post datam à Mose legem apertius, quibusdam sacrificiis & cæremoniis vêturum Christum me-

diatorem adumbrabant. Quorù significationè intelligebant ipsi quidem apertius maiores, *Esai. 7.* quibus reuelatum erat, futurum, ut virgo conciperet & pareret filiù, qui passione, cruce, & morte sua pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde vero in cælos ascenderet, inde venturus iudicaret viuos & mortuos. In maiorum autem fide saluabatur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognoscebant, ac fide apprehendebant, venturum mediatorem, per quem essent à morte liberandi, cuius venturi fides illustrior fuit sub lege, quàm ante legem.

Posteaquam verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies salutis: posteaquam apparuit gratia Saluatoris nostri omnibus hominibus, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinem crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt, sicut clarior & apertior, ita magis esse cæpit necessaria, ut iam non adumbratè sicut sub lege, vel ante legem, neq; sub velamine (quandoquidem Christo mortuo velum templi scissum est) sed clarè, dilucidè, atq; apertè crederent, & confiterentur omnes, quod venerit iam is, qui finis est legis Christus ad iustitiam omni credenti: cui testimonium perhibent omnes Prophetæ, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum: cuius diem Abra-

Io. 8.

ham videre gestiebat, ac vidit, attestante ipso Christo, & gaudis est: vidit autem non carnis, verum fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moyses orauit dicens: Obsecro domine, mitte quem missurus es. Oravit David cum aliis in locis, tum ter in vno Psalmo repetens: Osten de faciem tuam & salui erimus. Oravit Esaias, cum desyderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Utinam dirumperes cœlos & descenderes. Oravit in Canticis Ecclesia dicens. Osculetur me osculo oris sui: sonet vox tua in auribus meis.

Exod. 4.

Psal. 79.

Esa. 16.

Esa. 64.

Cant. 1.

Quid enim aliud iis verbis à sponso suo Christo petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne assumpta. Neque vero satis est credere, quòd venerit in hunc mundum, sed & illud fideles omnes tenere memoria necesse est, quòd conceptus est de Spiritu sancto, quòd natus est ex Maria virgine, quòd traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, quòd ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Quoniam verò qui virginis filius, idem est & Dei filius, in patrem quoque omnipotentem credere necesse est, creatorem cœli & terre: simul & in Spiritum sanctum, ex quò conceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quam vt comprehendere possint, non est adeò necessarium ad salutem

Rom. 4.

omnibus explicatè credere, vt si quis minus hæc fuerit assequutus, de eius salute dubitandum sit.

¶ Quod Ecclesia, omnia quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis ceremoniis, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de Anno in certa tempora distributo, deque beneficio Christi incarnationis.

CAP. 3.

VERVM videre licet admirabilem quãdam curam, & sollicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non conteta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quibus ea quàm maxime clara, & manifesta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, si modo salui esse volumus, ita admoneamur, nūquam vt elabi è memoria nostra possent. Quoniam verò primum inter ea locum obtinet incarnatio Christi, non vtunque ad celebrandam huius tanti beneficii memoriam accedere liberos suos voluit, verum tribus, & amplius etiam hebdomadis, vt se præpararent instituit, ad Mediatorem Redemptoremque suum, eo quo par est honore, excipiendum.

Quod quidem tempus vocauit Aduentum:

Luca. 1.

in quo sanctorum patrum desyderium nobis repræsentat, qui sedentes in tenebris & in umbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ solem, dominum nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicæ, & per totum Aduentum singulis diebus in missa beatæ virginis cantantur. Ad quam diluculo surgunt homines, tanquam vigilantes, atque sui Saluatoris aduentum expectantes.

Esa. 45.

Qui vero maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quò domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti esse queant ad illum venientem excipiendum, debitòque honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius posteaquam diu multumque expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quanta est, per Deum immortalè, omnium lætitiâ, quam profusum gaudium? quam incredibilis exultatio? quòd venerit tandem ille tantoperè desyderatus, qui dissolueret iugum nostræ captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua Diabolo mancipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte mediâ, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exosculandum nostræ salutis autorem. Illucescente vero sole

Luca. 2.

posteaquam solenni cum gaudio perfecta sunt in templo omnia, quæ ad diem hunc tam festum iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquam iis finibus gaudium & exultatio piorum continetur: verum priuatis etiam cuiusque ædibus, non ab adultis modo, verum & à pueris, ac tantum non ab ipsis lactentibus atque infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur.

Esa. 9.

Curfitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatum cum iubilo gaudium illud magnum, quòd natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus. Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cum sit diues in misericordia, propter nimiam charitatem suam, quâ dilexit nos, misit filium suum factum ex muliere, qui mortem nostram moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet, inuitantur à locupletioribus tenuiores, vt & ipsi quâ possint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatè imitentur, atque è suis copiis egentium subleuent inopiam. Hac ratione mater Ecclesia, quæ in simbolo primo loco de Christo nato continetur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit: vt ne facile excidere possent. Addidit iis etiam ea, quæ non continentur in simbolo. Nam octauo die post, circumcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis odorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu, memoriâ recolit.

*Luca. 2.**Ephes. 2.**Galat. 4.*

De beneficio Redemptionis per crucem
 & mortem Christi facta.

CAP. 4.

Priusquam verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia christi beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris est insigne maximè. Neq; enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: nõ in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalando, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit: cruci peccatorum nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio ac profus de rerum natura sustulit. Quoniã itaq; salus hæc est, & redemptio nostra, quoniã gloria nostra crux christi est, triũphus noster crux christi est, spes omnis, & fiducia nostra, solæ crux est domini nostri Iesu christi, ad tantum hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, sancta mater Ecclesia non vtcunque, verum diligenter præparatis fidelibus suis, accedendum esse putauit. Atq; illud in primis æquum esse duxit, vt socij christi passionum esse conaremur, si volumus esse socij cõsolationis, quam cum illo resurgentes, & in cœlũ ascendentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus, non conuiuemus: Nisi sustinuerimus, nõ conregnabimus. Cõpati necesse est, si quis cõglorificari vult. Nam & christũ pati prius o-

2. Tim. 2.

Rom. 8.

I. Mc. 24.

portuit, atq; ita intrare in gloriã suam. Ac rectè quidè cõmunicare christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quosuis cruciatus, deniq; mortem ipsam perferre, si res ita postulet, animo prompto semper est, & parato. Recte præterea compati & commori ille dicitur, qui defuit à peccatis, vt iam non defyderiis hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viua temporis. Cæterũ ad hæc perficienda, impedimẽto plærũq; caro est, maximè quæ spiritui aduersatur, vt non quæ volumus illa faciamus. Hęc itaq; domanda est abstinẽtia, quòd Gal. 5. facilius crucifigi possit cum suis vitiis & cõcupiscentiis. Nam sicut equis ferocientibus, & fessori minus iam obtemperantibus, pabulum subducitur, & pro auena scœnum datur, ita carni nostræ, ob succi & spiritum abundantia spiritui rebellanti, subduci alimoniam, & eiusmodi suppeditari ciborum genus expedit, vnde I. Cor. 9. vt castigato corpore, & in seruitutem redacto, vegetior ac liberatior animus diuinis laudibus 2. Cor. 4. insistat, diuinæq; voluntati se tantò facilius attemperet. Cum enim qui foris est noster homo corrumpitur, tum is qui intus est, renouatur de die in diem: quanto plus conficitur quotidianis laborib; & iciuniis exterior nostri pars corpus, tanto interior nostri pars, & ea potior, animus, deficiente corpore graui suo aduersario, vegetior, ac valëtior, & aptior efficitur ad hæc, vt Deo vacare, & illius voluntati obsequenda re queat. His itaque causis adducta mater Ec-

clesia, quod, quæ nobis in mora plerunq; sumus,
 carnis desyderiis vacui, vacare melius tanti be-
 neficij contemplationi possimus, quadraginta
 dierū ieiunium instituit. Neq; id sine exemplo
 seruatoris nostri Christi, qui & ipse quadragin-
 ta dies in deserto ieiunasse legitur: vt obiter etiā
 illud in memoriam nobis reuocet, quomodo il-
 le, cuius beneficio nobis contigit, vt explere
 famem, vt saturi esse queamus, nostra causa esu-
 rire dignatus est. Posteaquam verò ventum est
 ad finem quadragesimæ, ab hebdomadam il-
 lam, quam iure merito sanctam vocam⁹, quod
 in ea repræsentatur nobis Chr̄ isti passionis my-
 sterium, per quem abluti, sanctificati, iustifi-
 cati sumus, tum verò maiore studio in eas res
 omnes incumbi voluit, quas ad frenandā desy-
 deria, atq; ad aduertendum animum ab omni
 rerum terrenarū curæ pertinere putauit. Hinc
 ille mos quondam à plurimis, nunc verò à pau-
 cis, quorum ardentior est pietas, obseruatus:
 quem etiam sua ætate scribit obseruatum Epi-
 phanius: quod humi cubabatur, quod afflictio-
 nes tolerabantur, quod sicca duntaxat edebā-
 tur, quod precatōnes, vigiliæ, ieiunia seruabā-
 tur, atque omnes animarum salutes per sanctas
 afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab om-
 nibus sæculi negociis, neque alia in re per to-
 tam illam hebdomadam, quàm in contempla-
 tione summi illius beneficij, quod nobis in ara
 crucis dominus noster Iesus Christus, idem &
 Sacerdos & sacrificium, conferre dignatus est,
 mentes & cogitationes hominum defixæ fue-

runt: quod singulari & inæstimabili beneficio,
 quoniam peccatorum remissionem, fuso pro
 nobis Christi sanguine, cōsequuti sumus, tum
 verò sedulò facere omnes omnia iussit Ecce-
 sia, quo tanti beneficij fructum consequi pos-
 sent: quem quoniam adipisci non licet, nisi iis,
 qui peccata sua, quæ tantis Christi cruciatibus *Esa. 38.*
 causam dederunt, in amaritudine mentis suæ
 recogitant, qui detestati ea, odium eorum cō- *Matt. 18.*
 cipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, pro-
 fusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro, cui
 ligandi soluendiq; potestas à deo data est, enu-
 merando recensent, eiusque ministerio, virtute
 verò ac merito passionis & mortis Christi, ab
 illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam gra-
 uiter offenderunt, reconciliari, ea quæ par est
 animorum submissione petunt, vt hoc quoq;
 sub id tempus à fidelibus fieret instituit: quo
 cōmonefaceret illos, non nisi passionis & mor-
 tis christi meritò peccata remitti. Hoc nō con-
 tenta, simul statuit, vt huius peccatorum remis-
 sionis, & cum Deo patre reconciliationis pig-
 nus acciperet, quod tantò magis certi de ea red-
 di possent: ad viuum & viuificum christi cor-
 pus & sanguinem sumendum, posteaquam pec-
 cata sua confessi, atq; ab eorum nexu soluti es-
 sent, accederet: quod sicut ipse vna caro nobis-
 cum, ita nos vicissim nō modo caro vna, verū
 & spiritus vnus cum ipso efficimur, atq; illius
 corpori cōiungimur. Quoniam verò & in sa-
 cramento hoc, & quoties memoria dominicæ
 passionis rec olitur, sicut sæpe iam antea cōme-

Jaco. 5.
Hebr. 6.
2. Cor. 5.
 morauimus, reconciliationis illius admonemur
 in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus;
 per mortem suam Deo patri christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui
 reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij
 similtates aliquas gererent, ac odij inter se mutuis flagrarent. Quamobrem & illud instituit,
 vt in hac præcipuè sancta hebdomada, priusquam ad sumendum salutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis, signum vnitatis, vinculum charitatis, cõfiterentur alterutrum peccata sua; simul veniam peteret darentq; vicissim. Quod qui secus facerent, quiq; implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quã ipsi Iudæi flagitium designarent, rursus crucifigentes sibi metipsis filium Dei, & ostentui habentes, vt merito à sacris arcendi, quin etiam è piorum cõtatu homines impij neque digni, qui Christianorum appellatione gaudeant, exterminandi sint. Et quoniam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco sius dicetur, illam quidem quocunq; die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alteram solennem, non existimauit, nisi feria quinta sanctæ hebdomadæ, peragi oportere. Est quidem ita, quod omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua loquens Apostolus, cum dixisset, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinus adiunxit:

Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortate per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo: visum est tamen vt isto potissimum die legationis hoc munere fungeretur, quo summus pontifex noster Iesus Christus affuit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ, & semel Sacerdotii secundum ordinem Melchisedech officio perfunctus, cum sacrificium incruentum corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis & sanguinis Sacramentum sub iisdem speciebus post factam oblationem suis discipulis tradidisset, paulo post iterum Sacerdos ipse secundum ordinem Aaron, vt huic Sacerdotio finem imponeret, posteaquam nouum illud instituerat, sacrificium pro nobis cruentum factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, variis probris affici, ac post multos grauisimos cruciatus sibi illatos, tandem se in crucem agi passus, atque ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autem ob causam ligata est misericordia nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitentes. Quam ob causam vita mori pro impiis, & mortis æternæ reis dignata est, nisi vt, sicut iam toties dictum est, propicius nobis & placatus patrem suum redderet, apud quem propiciator nobis factus est Christus in sanguine suo. Quamuis igitur à diuitiis bonitatis Dei nullum tempus vacet, hoc

*Hebr. 9.**Eph. 5.**1. Pet. 3.**Roma. 3.*

tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitiis obrutos, visum est maximè accommodum, quò se motis aliis curis omnibus, ac postpositis quibuscunque sæculi cogitationibus, soli propiciationis per christum in cruce factæ contemplationi vacatur, quò remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur: nulli vñ iam quamlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquam sit commissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit concessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium: cum præsertim ob hoc ipsum eum tradiderit. Quàdoquidem per Prophetam testatur, quòd non ob aliam causam, nisi propter scelus populi sui percussit eum. Hinc perspicuū cuius esse potest, quod non satis habuit Ecclesia commonefecisse nos, passi, crucifixi, mortui christi, sed simul indicare voluit, quem esse femus fructum ex hac illius passione & morte consequuti, nimirum peccatorum remissionē, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem.

Rom 8.

Esa. 53.

*Quod in die Parasceues recte deploratur
Christi passio. CAP. 5.*

VA quidem ex re, etsi gaudere nos æquum est & exultare, quod in cruce salutem nostram operatus est Christus, non sine causa tamen gaudium istud in aliud tempus differendum, sanctam verò hebdoma-

domadam hanc omnem, præcipuè verò diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumèdam esse censuit Ecclesia. Gloriarì quidem nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, atq; ingentem ex eo consolationem accipere, quod nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, sed præcioso sanguine suo redimeret: Verum sunt quæ nos impediunt, quòd minus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia. Nos enim sumus qui passioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis: Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus est propter delicta nostra: Vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Non ille sua, quæ nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in corpore suo super lignum. Merito itaque gemitus edimus, merito lachrymas fundimus propter peccata nostra, quæ tam graua fuerunt, vt nisi morte christi expiari non potuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos nostra causa pertulit, Sic enim dixit. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili cõfirmat, huic tantæ rei tristitiam conuenire. Mulier, inquit cum parit, tristitiam habet, quia venit hora

I. Pet. 1.

Psal. 68.

Rom. 4.

Esa. 53.

I. Pet. 2.

Ioan. 16.

eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Mulieri comparat Ecclesiam suam, quæ quia christum diligit, quem ex deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parasceues moriète illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt in utero habens, & clamat parturiens. Quoniã verò postquam resurrexit æterno suo regnatus, gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, per pulchrè perfectam est mulieris, quæ promissæ fuerat, similitudo, quæ postquam peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Quare non sunt audiendi, qui christi mortem lugubrem esse nolunt, & eam deplorari vetant. Nã & si preciosam illam & gloriosam esse libenter confitemur, vt quæ mortem, & mortis destruxit aut horem, non continuo nõ est ipsa lugubris & fidelibus deslenda, pro quorum salute spontè christus illam exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoq; per prophetam suum christus cõqueri videatur: Sustinui qui simul cõtristaretur, & nõ fuit, & qui consolaretur, & non inueni. Cum præsertim per Zachariam prædictũ sit, quòd dolerent super eum, sicut doleri solet in morte Primogeniti. Non gaudeamus itaq; tum, quando mundus gaudebat, quãdò christum Iudæi cru-

2. Tess. 5.
Apoc. 12.
Ioan. 20.
Ioan. 16.

1. Cor. 15.
Hebr. 2.

Psal. 68.

Zach. 12.

cifigentes exultabant, & morienti insultabant: Non vociferemur cum insanis illis & odio furentibus, crucifige, crucifige illum: sed cũ Maria matre Iesu, cuius tum animam doloris gladius pertrãsiuit, cumq; sanctis Apostolis, quorũ ingens luctus mētes occupauerat, diē, quò christi crucifixi sit memoria, in fletu & planctu trãsigamus: gaudium verò nostrum in id vsque tempus differamus, quò ipsi quoq; gauisi sunt discipuli viso domino: Differamus lætitiã nostram in perendinum diem, quo christus deuicta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi, dicit sapiens, & tempus ridendi, tempus plangendi; & tempus saltandi: Prius flendum est, vt exultare postea liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flentes, ait christus, quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cum tibiis cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum iisdem gaudentibus gaudeamus: neq; cum perfidis Iudæis cõmune quicquã habeamus, christo passo exultantibus, atq; illi acerbè insultantibus. Hunc morem iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Luc. 23.
Luc. 2.

Ioan. 20.

Rom. 4.
Eccl. 3.
Psal. 125.

Matt. 25.
Luc. 7.
Rom. 12.

Act. 14.

De gaudio Dominica resurrectionis. CAP. 6.

Iob. 2.

Quamobrem ad iucundam illam resurrectionis christi solennitatem prius nos peruenire noluit, quam essemus conuersi ad Dominum in toto corde nostro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte puium esse cupiebat, qui cum non facile possint mentis oculos ad ea uidera, quae sunt spiritus attollere, nisi ui maiore corporaliter accidentium causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, peruestigauit.

Quare ieiunium quadraginta dierum, quod pro decimis anni totius offertur deo, sic disposuit, ut ante sacratissimam Paschalis noctem nullo modo rumperetur a pijs. Ita fit, dum per abstinentiam corpus atteritur, nec aliunde laxatio nisi ab hac Paschali nocte speratur, ut haec beata nox etiam a carnalibus tanto maiore cum expectatione & gaudio accipiatur, & antequam ueniat, sic omnes quadagesimae dies, qui sunt interiecti, tanquam diurnia uiatoris itinera, magno cum desiderio ad constitutum locum properantis, quotidie penes diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus haec solennitas, chara omnibus, desiderabilis cunctis efficitur: Sicut lux in tenebris ambulanti, sicut fons de petra salientis aquae, sitientibus, sicut quod fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tempus iam est letitiae, hic exulta-

mus omnes gaudio, memoria nobiscum repetentes, quantum pro nobis Christus precium persoluerit, per quod peccatorum nostrorum remissionem consequuti, & a durissima captiuitate redempti sumus. Quo magis autem absolutum sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoque semper adiungimus, quae nostrae causa est iustificationis. Nam sicut traditus est Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostram. Unde colligere licet, quod qui iustificationem nihil aliud esse uolunt, quam peccatorum remissionem, & cum Deo patre reconciliationem, in toto (quod aiunt) caelo errant. Neque enim in hac solare consistit iustificatio, si uetus homo noster exuatur, necesse est insuper indui nouum, qui secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia ueritatis. Non satis est ueterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam praeterea Christum complecti necesse est. Non tantum peccato moriendum, sed uiuendum est etiam Deo in Christo Iesu. Non sufficit a peccato liberari, sed uos etiam oportet fieri iustitiae, non commori saltem, hoc est defungi peccatis, uerum & resurgere cum Christo opus est. Illud itaque merito Christi passionis nobis obtigit, quod sumus mortui peccatis, quod uetus homo crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non seruiamus peccato. Verum hoc satis non est: Necesse est praeterea, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accensi, simul

Rom. 4.

Eph. 4.

Rom. 6.

Rom. 6.

cum eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipse tradidit, quam in symbolo postea comprehenderūt Apostoli. Quod certi simus, tamen si propter eam fidem corpus nostrū occisum fuerit, nihilominus facturum Deum, vt suis promissis maneat, vtq; excitet nos, sicut excitauit christum in vitam æternam. Atque hoc est quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaq; Christus est, vt in cruce veteris hominis occisum ostenderet. Resurrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatē demonstraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die nostrum, quod non solum aboluta sunt peccata nostra per mortem Christi, verum etiam illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodò mortui per illum pristinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitiæ viuamus, quam illius beneficio consequuti sumus. Hæc itaque duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè ab inuicem separanda esse duxit, tanquam ad salutem apprimè necessaria. Nam cum & illud credere necessarium sit ad salutem, Christū & verum hominem, & verum Deum fuisse: verū hominem declarat passio & mors: neque enim potuit pati & mori nisi homo: verum Deum declarat resurrectio: neque enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi Deus. Quamobrem non satis habuit in die Parasce-

ues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin per totum annum vertentem vtriusque nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nam quod à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationem reddi scribit Augustinus, quod confyderato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi, die autem vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius dici, quam vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea noctæ, quæ iam ad sextam sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies post resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus etiam vocatur, quod in eo Dominus à mortuis resurgens, verè se Deum & Dominum esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verum singulis dominicis diebus promissionem peragi videmus, qua representatur Apostolorū processio, qui iuxta Christi præceptum iuerunt in Galileam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem, & Hierosolymam inde postea redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos ecclesia, vnū de passio, crucifixo, mortuo, & sepulto Christo, alterū de eo, quomodo tertia die resurrexit, qui quo magis infigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sextis feriis, & diebus dominicis renouari voluit.

*Ad Ca-
sulanum
Epist. 86*

Mat. 26.

Mat. 28.

De ascensione Christi, deque extremo
iudicio. CAP. 7.

ICVR autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ continentiaq; genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda, vt ad festum vsq; Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentium, sed in domino gauderetur. Illud etiã subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscum etiam cibum interdum capere visus est, dominus noster Iesus christus, quò magis fidem faceret suæ resurrectionis: Postea videntibus illis eleuatus, & in cœlum assumptus est. Poterat quidem celerius in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt quærere venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quo magis claram testatamq; cunctis resurrectionem suam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensionisq; suæ gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est. Nulla autem res æque spem nostrã erigit, atque gloriosã hæc Christi ascensio. Nam passio illius charitatẽ in nobis accendit, quam cū ille summã ergo nos declarauerit (nam dilectionẽ hac maiorem habere potest nemo, quam vt animã suam ponat quis pro amicis suis, qua tamen maiorem habuit ille, qui

Act. I.

Ioan. 15.

posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tantopere dilexit. Resurrectio verò Christi, nõ modò de diuinitate ipsius, verum & de nostrã carnis resurrectione fidem nostram confirmat & roborat: Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Ascensio porro spem lætificat, quam firmam habemus & indubitam, quo caput nostrum præcessit, eò nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: Cum præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum. Sed ita nos in spem erigit ascensio, ne profus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dextram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos: Cantatur enim in Missæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, quem admodum vidistis eum euntem in cœlum. Unde docemur, vêturum eum in eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlum secum detulit, iudicare viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo. Ascendit Deus in iubilò, & dominus in voce tubæ. Atqui in eiusdem voce tubæ nouissimæ, resurgent omnes incorrupti, sententiam iudicis audituri: qui, quos à sinistris collocauerit, eos ad supplicium ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris po-

1. Thes. 4

Ioan. 12.

Actu. I.

Psal. 46.

1. Cor. 15.

Matt. 25.

fuerit, eos ire iubebit in regnum suum celeste: Propterea & in prosa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare seculum, da nobis quaesumus sempiternam requiem in sanctorum gloria. Sic ergo gaudio, quod ex ascensione Christi capimus, quae nos in spem erigit, futurum ut ipsi quoque simus ubi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia sollicitudinem, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicii, quo & hunc articulum, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus: Cuius etiam commonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam cum in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit, mansuetus, non ut perderet animas hominum, sed ut saluaret, non ut iudicaret mundum, sed ut mundus per ipsum saluus fieret: In secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem experientur. Atque ita non tam scribendo aut praedicando, quam oculis quasi rem subiiciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quae de Christo credere necessarium est ad salutem.

De Spiritu Sancto, deque Trinitate.

C A P. 8.

ED nec eum articulum praetereundum putauit, quod nos in spiritum quoque sanctum credere profiteamur. Nam & is quemadmodum dudum promissus Apostolis, tandem fit missus quinquagesimo

die postquam Christus resurrexit, festiua solennitate, magnaue cunctorum hilaritate repraesentat. Tunc indicans illud impletum esse, quod a Propheta dictum est de Christo: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quoniam verum & illud credere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnum esse Deum, sanctissimae quoque Trinitati festum diem dicauit: quo non solum admoneri populus eius rei, verumetiam e superiori loco doceri posset. Recte autem octauo die post, quam Spiritus Sanctus esset missus recolitur, festum hoc instituit. Nam antequam datus esset Spiritus Sanctus, confessio Trinitatis celebrata non est, quod sine dono sancti spiritus, fides illius haberi non potest: Quamuis sanctos Patriarchas & Prophetas spiritu sancto afflatos, non animum latuisse mysterium hoc Trinitatis, e multis scripturae locis manifestum est. Quod magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita ut elabi facile non possit, instituit fideles Ecclesia iam inde a pueris, simul ut essent e somno expergefatti, ut surgentes e lecto, se cruce signarent, ac verba haec proferreret: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quod ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cum dicerent in nomine, non autem in nominibus, admonerentur vnus Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia: simul & eius rei comonefieret, quod salutem nostram, quae crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est operata. Nam inseparabilia sunt opera Trinitatis,

Heb. 10.

Zach. 9.

Luc. 9.

Ioan. 3.

Rom. 2.

Psa. 64.

Eph. 4.

Joan. 1. Pater filio, sicut ipse filius testatur, calicem passionis dedit, & ipse filius animæ suæ in potestate sua propinavit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam: oblatum est enim quia ipse voluit: Et spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quod Christus per Spiritum sanctum semetipsum obrulit immaculatum Deo. Hæc est fides Catholica, quam ut paulo ante diximus, non scribendo neque prædicando modo, verum etiam annum vertentem ita distribuendo, dies ut certi constituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli eorum præcipuè, quæ de Christo cognoscenda sunt, nõ tam auribus, quam oculis fidelium exponerentur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quæ in eo salutem nostram agi sciret.

De Quod dictum Apostoli, dies observatis & mensibus, nihil aduersatur observationi dierum, quæ fit in ecclesia.

CAP. 9.

NONNE verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehenderent, quod Iudaicas quasdam observationes amplexos esse fideles dicerent.

Galat. 4.
Hæreses
75.

Obiectum est etiam ante mille ducetos annos, quod nunc ab iis, qui pridem sopitas hæreses suscitauerunt, obiici nobis audimus: Dies observatis, & mensibus, & tempora, & annos: Sed iis

iam pridem & ab Epiphanio græco, & ab Hieronymo Latino ita responsum est, satis ut esse confutati videantur. Neque enim existimandum est, ignorasse matrem Ecclesiam, vel nunc etiã ignorare, quod omnes dies æquales sint, quodque non die parasceues crucifigitur, neque die dominico resurgit Christus, quodque nullus dies atque adeo nulla sit hora, qua non rectè passionis illius & resurrectionis, ac aliorum quorumcunq; beneficiorum fiat recordatio. Quã obrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficiis recolendis certos dies instituit, nihil habet cum Iudæorum superstitione commune: Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia representare. Quoniam verò seculi curis nimio plus plerique omnes immerfi sumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Dei que beneficiis recolendis perinde ut oporteret, vacamus: quid faceret sitiens nostræ salutis mater Ecclesia? permittatne tantorum Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quãuis in Ecclesiis prædicantur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis non raro suffocatur: Nõ potuerunt hoc ferre plena charitatis illius ergo nos viscera, cum præfertim salutem in eo nostram agi videret. Cum itaque cerneret, adduci non posse liberos suos, ut quotidie ieiunaret,

Matth. 13.

quotidie orarent, quotidie Christi corporis & sanguinis communionem perciperent, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarentur: fecit illa Deo & piorum omnium consensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos ut dies institueret, qui præ cæteris tantorum commemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo curis aliis vacui diligentius fungerentur: non aliud spectas hac dierum præscriptione, quam ut & admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plenâ manu conferre dignatus est, & depositum tamen tempus aliquot haberent, quo diligentius eorum contemplationi vacare liceret.

1. Cor. 9. Sic illa, à Paulo edocta, omnibus omnia facta est, ut omnes lucrificeret, & qui non possent adhuc solidum cibum capere, quod is perfectorum est, eos minime negligendos, verum tanquam paruulis lac potum dandum esse putauit. Quod manifestius autem fiat omnibus, quod Ecclesia nullum nouit dierum discrimen, vel extremè do sacrificio, quam missam vocamus, cuius id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cælum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrantur per totum terrarum orbem, quam latè patet Christiana religio, nulla prorsus varietate. Etsi enim verba mutari videmus, idque in iis tantum, quibus ad sacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis sunt Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale,

Euangelium, Offerenda, Communio significationes tamen manent eadem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in quouis tota consistit, Canon, Idem perpetuò legitur: ubi ad eundem semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio, nihil ut ab Euangelio Missa differre videatur, quin ipsum potius Euangelium & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quam quasi sub oculos subiecta, ac fidelium ad recolendum præcipuè passionis illud immensum beneficium sit excitatio: Quod ita representatur in hoc sacro, ut rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificium quod offerimus. Ex iis itaque, quæ peraguntur in hoc sacro, facile cuius perspicuum esse potest, quod quotidie Christi natalem, quotidie pasceuen, quotidie pascha, quotidie in cælum ascensionem, quotidie pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur, ad eorum quoque captum communis nostra mater Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil est, quod nobis Iudaismum quisquam obiciat, qui non aliud hac dierum obseruatione, quam CHRISTI beneficiorum conseruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo ut sit, qui ignorantiam prætendere queat.

*Lib. 2.
Epist. 3.*

Quomodo precipue Christi passionis beneficia variis modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis.

CAP. IO.

NEQUE vero finibus iis circumscripta fuit anxietas de salute nostra matris Ecclesie cura & sollicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis predicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id representare voluit oculis fidelium, ut nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset. Hinc est ille cruce signandi mos, qui ab ipsis etiam Apostolorum temporibus initium sumpsisse videtur, quibus qui fuit magis vicinus Tertulianus: Ad omnem, inquit, progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conuersatio exercet, frõtem crucis signacula terimus. Quoties terror aliquis aut periculum imminet, toties hoc signo utimur, neque nobis alio confugiendum esse putamus, quam ad crucem domini nostri Iesu Christi, per quam ille cum deuicerit huius mundi principem ac tenebrarum harum, in ea certissimum esse nobis præsidium constitutum firmiter credimus: Ipsa enim, ut est a-

*Tertul.
de corona
militis.*

est apud Chrysostomum, Diaboli plaga, dæmonum frenum, & chamus est contrariarum virtutum. Itaque fugiunt hoc signum dæmones, timentes baculum, quò plagam acceperunt. Quod suo quoque periculo didicit aliquando, quamuis à Christiana fide iam defecisset, Iulianus imperator, posteaquam specum quandam ingressus ad hoc signum confugerat. Per hoc signum perficiuntur omnia, quæ pertinent ad salutem nostram. Cum regeneramur, Christi crux adest, cum sacratissimo cibo reficimur, cum sacros ordines suscipimus, in omnibus denique sacramentis maximus est crucis vsus. Hoc signo benedicitur & sanctificatur omnis creatura, indicium ut sit, quòd non aliunde, quam à cruce domini nostri Iesu Christi sacrificatio sit: qui per eam factus ipse pro nobis maledictum, nos à legis maledicto redemit. Compendium autem fidei nostræ totius, in ipsa nos cruce signandi ratione videre licet. Signum crucis tribus digitis exprimentum esse docet Innocentius, ad significandum trinitatis mysterium. Quod etiam non tacuisse videtur Propheta, cum dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis siue frontis vsque ad vmbilicum, ut indicetur, de summo cœlo egressum in viscera matris descendisse Dei filium, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram suscepisse: Deinde à sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul in carnationis exprimitur. Nam propterea ea descendit de cœlo in terram, propterea reli-

*In lib. ad
uersus gē
tiles, q
Christus
est Deus.
Chryst.
homil. 55.
in Matt.
Vide Gre
gorii Na
zian. in
priori cō
tra Iu
lianum
apostata
oratione.
Galat. 3.*

*Lib. 2. c. 4.
44. de
altaris sa
crameto.
Esa. 40.*

Hier. 12. quit domum suam, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum, ut nos qui eramus à sinistris inter hædos collocandi, transferret ad dextram inter oues suas, ubi vocem illam desideratam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ecce quanta fidei nostræ mysteria, unica signandi nos cruce forma, nos mater Ecclesia docuit, ut si nihil præterea sciret rudis homo, qui satis assequi cætera non posset, vel hoc propemodum ad salutem illi sufficere queat. Hic incarnatio, hic passio Christi, hic causa passionis, hic simul extremum illud iudicium unica significatione crucis exprimitur.

De Crucifixi simulachro.

CAP. II.

Ad hunc signandi nos cruce morem adiecta præterea sunt Christi crucifixi simulachra, quæ præferuntur quoties fiunt supplicationes, quas processiones vulgò vocant, unà cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cælum scandentis insignia, in quibus & ipsis Christus ferè depingitur, siue sculptur cruci affixus. Præferuntur autem hæc aded, ut indicetur nobis atque ante oculos nostros ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus Dominus

nostrer IESVS CHRISTVS morte mortem superavit, & effractis inferorum portis aditum in cælos piis omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari nisi in cruce Domini nostri IESV CHRISTI: absit in alio quoquam fiduciam nostram collocare, quàm in hac, quæ salus est & Redemptio nostra. Nam quæ potest maior esse nobis gloriandi materia? quàm quod Rex ille regum & Dominus dominantium, cui donatum est nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & inferorum, quod ille Dei filius Deus ipse, relicto excelso solio regni sui cælestis, dignatus est in hanc lachrymarum vallem descendere, & eousque se deicere, ut serui speciem in se susciperet, & quidem serui nocentis, cum ipsa esset innocentia: dignatus est ceu facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conspui, probris innumeris affici: dignatus est, quod vnum omnium & probrosissimum fuit & atrocissimum supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem est hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui serui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neque nostræ memor indignitatis, dignatus est aded nos diligere, ut semetipsum traderet pro nobis. Nunquid hæc non est iustissima gloriandi causa? Serui cum ab heris laudantur, qui tamen eiusdem naturæ, ex eodem luto conficti, iisdem sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamen ve-

hementer hoc nomine: Nos non multo magis nobis placebimus non multo magis de eo gloriabimur, quod ille Dominus, qui solus est verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus: Ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profunderet? Quis hoc amic⁹ amici causa faceret? Quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta Dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem suos, hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in parte cõparari queat. Est ergò quod gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi: est quod firmam præterea spem & fiduciam collocemus. Quid enim nõ certò nobis de tam benefici tamque indulgentis, non domini, sed plus quam patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortem? Quid est quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltò, non modo non rogatus, verum etiam grauissimis iniuriis multum prouocatus? Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à

Rom. 8.

Deo petentes impetrare posse palàm omnibus faciamus. Neque verò præferri tantum crucem instituit ecclesia, verum & in medio templi cuiusque, in eminentiori loco, vt ab omnibus cõspici possit, Christi crucifixi statuã erexit, quo sicut in serpentem æneum, quem in deserto Moyses exaltauit, qui morfi à serpentibus intuebantur, sanabantur, sic qui vellent à morfibus peccatorũ sanari, quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequendæ. Ac non in templis modo, verum in viis etiã & competis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc p̄scis illis temporibus apud nõnullos in morè positũ, priusquã ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in viis collocarēt, quod hunc Deũ itineribus præesse persuasum haberent. Posteaquam vero depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuę Mercuriales, qui viarum indices fuerant, & earum in locum erectæ sunt statuæ Christi crucifixi, vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti benefici possent obliuisci. Qui simul etiã obiter admonebantur, quandoquidem aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentem hic habemus ciuitatem, sed futuram inquirimus cœlestem illam Hierusalem: quàm ingredi viam oportet ad eam anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigiis incedamus necesse est, si vo

Num. 21.

1. Pet. 2.

Heb. 13.

Ioan. 14.

Matt. 10. lumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nisi per crucem aditus non patet, ipso etiam Iesu Christo attestante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Sic igitur & ingredientium & egredientium templum, & in viam se dantium oculis, Christi crucifixi simulachrum obiectum semper esse voluit Ecclesia: Multò maxime verò eorum, qui ex huius vitæ diuersorio æternam illam in domum migraturi præ ceteris consolationis plurimum indigent, quo suæ redemptionis precium agnoscerent, ac tanto equiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe, se cœlestis patris hæredes futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactum. Quod in iis maiore etiam cura obseruari voluit, qui propter scelus aliquod paratum ad extremum supplicium ducerentur: Quorum quo magis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore studio sollicito de salute eorum mater Ecclesia, succurrendū eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti, consequendæ veniæ spem abiicerent. Eius itaque factum est institutione, ut cum ad supplicij locum fontes ducerentur, sacerdos eos comitaretur, Christi crucifixi signum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atq; in cruce domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica: Crux enim est meritum nostrum, crux est refugium nostrum, crux est vita, salus, & resurrectio

nostra. Quamobrem hortatur sacerdos ad mortis supplicium condemnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid est enim omne meritum cuiuscunque hominis, nisi miseratio domini? Quamobrem ne se crederent inopes esse meritorum, quamdiu miserationum ille Dominus non defuerit, cuius si multæ sunt misericordiæ, multa etiam esse merita sua confiderent: quæ non aliunde quam ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni in niteretur, illius passionem, crucem, & mortem Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea damnatus est ille, vt liberaret damnatos: propterea doluit, vt sanaret infirmos: propterea timuit, vt securos faceret: propterea deputatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolubilis manens in posteros, qua nec in victimis Dei clementia poenitentes excludit, nec vlla hora sera est, cui compunctio districta occurrit, nec eos, qui vitæ suæ quocunque temporis articulo veri sunt iudices, iterum iudicari, Neque enim bis in idipsum Deus iudicat, cum & Paulus dicat: Quod si nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur. Impenitentes itaque Deus iudicat & damnat, poenitentes verò quia suscipit, à seipsis iudicatos, absoluit: Neque iudicio, quod humanæ poenitentię seueritas protulit, aliquid iustitiæ cœle-

2. Reg. 24.

Esai. 53. Matt. 27.

Luc. 23.

Nat. I. I. Cor. II.

Exod. 14 itis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cum redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur: Iudicati Sodomitæ, cum subuersis vrbibus eorum sulfureis flammis cremarentur: Sed si in eisdem subuersionibus gement pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantum indulgentiam meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, præmissus est in paradysum, & regni factus est particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagitiorum genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed concepto de illis iusto dolore, ad Christi crucis remedium confugere, atque inde salutem expectare iussit: nullum vt genus hominum fiterit, cui non maxime cum alia omnia, tum hoc præsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

¶ Quomodo sacerdotes & episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.

CAP. 12.

QUOD quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos verò nõ alia in re dies noctisque, quam in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo nata sunt preces, quas vocant

horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quo sic implerent illud, *Psal. 118.* quod ab Apostolo scriptum est: Sine intermissione orate: simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgo notos omnibus ritmos: Patris sapiëntia, veritas diuina (quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nona: quid vespertina: quid hora completorij de Christo factum sit, per singula suppliciorum genera, cum grati animi significatione recolentes: omne vt vitæ suæ tempus in hac vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porro quoties missæ peragunt sanctum sacrificium, tum verò, sicut antea mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutem, id non verbis explicant modo, verum & habitu, & gestu, & signis, & ceremoniis sub aspectum populi subiiciunt: illud præ ceteris in enarrabile passu, crucifixi, mortui Christi beneficium, non auribus magis, quam oculis hominum inculcates. Inde signa crucis tam crebra, cum singulæ cruces singula tormentorum genera designant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. Iam ad quorum officium pertinet non modo sacrificium offerre pro populo, verum etiã sacrificantibus præesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquam satis illis esse iudicauit, vel cum sacris operarentur, vel cum precum suarum pensum absolueret. Christi crucis meminisse, quin pun

Hebr. 5.

Etum temporis nullum propè prætermitti voluit, præcipuè quoties domo prodeundum eis foret, quo crucis beneficium non recolerent: Hinc ille mos, quod pendentem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modo, ne parum aliquando sint memores beneficij per crucem accepti, verum etiam vt admonerentur, quo crucifixi vestigiis incedant, vt sicut ille vere bonus pastor posuit animam suam pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouium eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exemplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quamlibet acerba supplicia, in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est, quod à suis exigit Christus, cum tollere crucem suam iubet, qui sequi se vult. Quinetiam quo se cunctis crucis esse ministros declarent, cum alias tum præcipuè quoties primum in suæ dioceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, maioreque solennitate quadam, idque magis cum sacris operantur, signo crucis benedicunt hominibus: simul illud in memoriam eis reuocantes, quod per crucem peccatorum remissio nobis obtenta est, neque fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, perque fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat. Cæterum Archiepiscopo ultra crucem de collo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquam non ante oculos ipsius versetur, vt quemadmodum princeps est episcoporum, ita se principem esse debere minerit ad

1. Ioh. 3.

Mat. 16.

quæuis adeunda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proque salute concrediti sibi gregis conseruanda, quin & ad mortem ipsam, si qua id necessitas postulet, oppetendam. Potuit ne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quam quod fecit, ad mediatoris fidem illustrandam, & quam maximè propagandam, atque ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modo, verum & oculis fidelium ingerendum? Quòd tantò studio fecisse videtur, vt si qui ratione aut memoria comprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modo non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captum omnium, vt ne quem laterent ea, sine quorum fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modo, non viua voce tantum è superiore templi loco, verum & certis diebus instituentis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis ceremoniis, & quasunque vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus iis in mentibus fidelium imprimere conata est, cum alia omnia quæ in symbolo continentur, quæ breuis est credendorum collectio, tum præcipue mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, & hunc crucifixum: vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim suæ salutis collocarent.

*Quod falso quidam hoc aeo nostro calumniantur
Ecclesiam de obscuratis Christi beneficiis, cum
per ipsos potius obscurentur, & omnis
eorum memoria extinguatur.*

CAP. 13.

Esa. 30.

T sunt interea filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti pfricta, quod aiunt, fröte, omni pudore prorsus absterfo, matrē suā audent insimulare, quod parū in iis, quæ ad salutē nostrā pertinent, docendi, officio suo functa fuerit. Comminiscuntur homines audaces & impudentes, quod iam inde à quadringentis & amplius annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominum mediator Christus, quod eius beneficia obscurata, quod Euangeliū abscōsum, quod quiduis alius potius, quā Christus in Ecclesia fuerit annuntiatus: Verum iis tandem triginta annis per ipsos mentibus hominum Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa impudentia, atq; vna omnium grauissima minimèq; ferenda calumnia? Legantur Theologorum libri, qui sunt his quadringentis annis conscripti, reperire licebit, quod non aliam pleriq; Theologiæ materiam esse voluerint, quam reparationem hominis lapsi per Christum seruatores. Notum est autem illud, quod à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quod sine fide mediatoris Christi nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. In quo ex-

*Lib. 3. ser.
distin. 23.*

plicando ita versantur sancti doctores omnes, vt non aliunde salutem nostram pendere doceant, quam ex cruce & morte Christi, quam nisi quis expresse crediderit, maximè post peractum iam in cruce redemptionis mysterium, nisi spem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non posse, cum tamè implicita mediatoris huius fides ante Christum natum ad salutem suffecerit. Neque verò scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum cōmentum refellunt, quàm ea, quæ non semel iam commemorata, iterum atq; iterum repetenda sunt, quo magis planum omnibus fieri possit, quàm falso hæc à filiis desertoribus Ecclesiæ inpingantur. Quid enim, ita sapièter annus ab ipso Spiritu sancto distributus, nullus vt sit propemodum articulus fidei, cui non summa cum celebritate recolendo dies aliquis sit dicatus? quid signa? quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipue sacris operantium? quid varij ritus & ceremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Ecclesia? quid sibi volunt? quid? nisi quod modo non edita voce clamant, quod sicut scriptis & sermonibus, ita dierum obseruationibus, signis, & omni ceremoniarū genere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quam Iesum Christum, & hūc crucifixū: quod in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius merito spem omnem & fiduciam defigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referuntur: Ex quo

1. Cor. 16.

liquido perspicuèq; cognosci potest, quod licet non omnes fortassis ex iis, qui per quadringentos hos annos scripserunt, aurum, argètum, lapides præciosos, verum alij lignum etiam & stipulam ædificauerint, tamen fundamentum, super quod ædificauerunt, nemo posuerit aliud, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, Dei & hominum mediator, qui factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi. Quod si vnquam alias, hoc vel maximè tempore videtur mater Ecclesia verbis illis recte conqueri posse, quæ leguntur in Canticis: Filij matris meæ pugnaverunt contra me. Qui sunt enim illi, qui per grauem calumniam ab ea, quæ Christi corpus est, quam plurimos auellere laborant? qui ignorati Christi, neq; agniti Evangelij matrem Ecclesiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? qui nam alij? quam filij quondam eius, fratres non ita pridem nostri, recte vt de illis dici possit, inimici hominis, domestici eius: & quod ab alio Propheta scriptum est: Homo pacis meæ, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem: quodque apud eundem in alio Psalmo reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vti que, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitam ab eo, tu vero homo vnanimis, dux meus & notus metus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus eum consensu. Ante tri-

1. Cor. 3.
1. Ioan. 2.
Can. 1.
Mich. 7.
Psal. 40.
Psal. 54.

ginta hos annos ambulauimus, cum consensu in illa domo Dei, in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimis. Fuit vna fides, vnus baptisma, terra fuit vnus labij, multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ad quod faciendum iterum atque iterum repetendo atque obsecrando nos Paulus admonet: Id ipsum dicebamus, id ipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & patrem Domini nostri IESVS CHRISTI. Sed non potuit ferre Sathanas consensum huc piorum, qui cum sit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falsa de matre Ecclesia confinxit, quod alia ratione se gregem domini dispergere posse non videbat. Verum quid in eo ipso loco subiungit scriptura de iis, qui consensum hunc piorum & vnanimiorem rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismati auctores facti, quoniam seorsim à Moysè sacrificare volebant, viui descenderunt in infernum, operi humo. Verum & iis, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsum, idem propemodum hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui videturque pereunt. Neque enim illi non intelligunt vana esse de quibus Ecclesiam insimulant, sed studio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum dati sensum, ipsi faciunt.

Psal. 67.
Ephe. 4.
Gen. 22.
Act. 4.
Phil. 3.
1. Cor. 1.
Rom. 15.
Ioan. 8.
Num. 16.
Esai. 6.
Mat. 13.

Quæcunq; enim spiritui sancto per os Ecclesiæ suæ statueri visum est, ad illustrandâ mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc isti prorsus euertere sunt conati. Nam obseruationem dierum, quæ non ex Iudaica superstitione inducta est, verum vt quorum mentes terrenis adhuc desyderiis implicantur, & seculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorû cõtemplationem respirent, ieiuniorumque tempora, præcipuè sextæ feriæ, quando Christi passionis admonemur, & illi nos quasi compati velle declaramus, risu & cachinnis omnia profequuntur. Porro simulachra crucifixi, quæ terrori sunt demonibus, ne quid esset, quod eorum oculos offenderet, quibus cum non vnum se salis modium comedisse gloriatur, non è viis & compitis modo, verumetiam è templis ipsis eiecerunt, vt ne qua tanti beneficij memoria superesset. Benedictionum vsus, quæ per signum cruci fiunt, quo nos per crucem à maledicto liberatos palam facimus, habent ludibrio, neque ferre possunt, vt per verbum dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Psum quoq; precû, quas horas canonicas vocat, sustulerunt, & quæ res in terris est vna omnium sacratissima, maximè venerandum illud sacrificium, quod missam vocamus, vbi summa cum pietate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui intersunt, fidelium subiiciuntur, diabolo suggerente, quod ipsi apertè profitentur & præ se ferunt abro-

garunt,

garunt, neque metuunt idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis nobis christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam sit & representatio, remissionem peccatorû acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redudare faciat, deum patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Aded quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neque mirum, cum non aliud sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cum semel victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud demones, & eo viso statim in fugam conuertuntur, quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, vt euacuetur crux christi, manifestius est, quam vt dubitari queat. Hic homo christianus expendat ipse, atq; inter se tacitus conferat, quæ tot sæculis ab ecclesia facta sunt, vt non scriptis & sermonibus modo, verum etiam dierum obseruationibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioq; ritu & cæremoniis, Christi beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerentur, atq; ea quæ credere necesse est ad salutem, quasi præmansus ori cibis insererentur. Quæ contra facta sint hoc infelici æuo nostro ad illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendam, nõ modo falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commenti sunt, verum in eos ipsos multo verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniam hanc missam faciamus,

Eplæ. 5.

d

& eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc salutem quisquam consequutus, neque consequetur deinceps vnquam. Nam sicut qui precesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuræ, ita qui sequuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem salui facti sunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo continentur, breuius per nos, iuxta dierum anni vertentis observationem commemorata.

Quæ sit vis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

CAP. I4.

SED nūquid hæc ita crede satis est? an alia præterea requiruntur, quæ nisi quis crediderit, saluus esse nõ possit? Est vnus articulus in symbolo cum primis necessarius, quæ qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessaria. Hic ille est, quo nos credere profiteamur sanctam Ecclesiam Catholicam, quam ex nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit, non hoc solum credit, esse Ecclesiam, quod credunt hæretici quoque & schismatici, sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noe, salutem non esse, credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonicis ab illa receptis

*Hom. 10.
in Epist.
ad Ephe.
Gen. 7.*

scripta continentur, credit illam Spiritu sancto congregatam per eundem conseruari, & gubernari: Quo duce cum regatur, credit simul eam errare non posse. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam ea qua decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit sentienda, quæ de humanis præscribi, facienda quæ prohibet, fugienda esse siue vlla dubitatione censet: Huius articuli tanta vis est, vt si quis hebetioris ingenij cætera non possit assequi, verum hoc tantum cum Paulo profiteatur se scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam catholicam, vel hoc ad salutem illi sufficere queat. Neque enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno cælorum propinquior. Ignorare plæraque melius est, sicut præclare scripsit Tertullianus, ne quid, quod nõ debeas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit christus, te saluum fecit, nõ exercitatio scripturarum. Nihil scire, omnia scire est. Et eius æqualis clemens presbyter alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mundum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes est possessio. Illa autem etiam ab sq; literis discitur: eius autem scriptum quod ad rudes ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatum, est charitas, quæ est decretum spirituale.

1. Cor. 26

*Lib. de
prescrip-
tionibus
aduersus
hæreticos*

*Lib. 8. de
Trinitate.*

Li. 2. cap. 43. mium ignorare quod creda, quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Ante quos etiam Ireneus: Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseverare in eius dilectione, quæ hominē vivificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quam per quæstionum subtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Et alio loco. *Lib. 5.* Qui relinquunt præconium Ecclesiæ, imperitiam sanctorū Presbyterorum arguunt, non contemptantes, quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente Sophista. Non ergo qui quamplurima memoriter è scripturis, plerumque etiam Pfitaci more non intellecta recitat, sed qui quæ scripta sunt, opere complere studet, is est, de cuius salute sperandum est maximè, cum pietas divina non attendat, quâta cognitione credatur, sed magis quâta deuotione quod creditur diligatur, sicut ab

Libr. 1. parte. 10. cap. 6. de sacramētis. In libello An Monachus p studio possit negligere diuina Consi- Hugone scriptum legimus. Quem sequutus Ioannes Gerson: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad dominum Deum nostrum, hoc est, quam simplex, quam rectus, quâpius, humilis, & deuotus, quamq; spontaneus & fidelis in Dei seruitio. Melior est fidelis ignorantia, dicit Augustinus, quam temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cælum, & nos cum doctrinis nostris sine cor-

de, ecce vbi volutamur in carne & sanguine? *deratione*
 Qua propter ei qui est ex minoribus, hoc est *9. De ver*
 cui munus alios docendi nõ incumbit, postea *bis Apo-*
 quã ea crediderit, quæ de patre, quæ de filio, quæ *sto. serm.*
 de spiritu sancto nudis verbis in simbolo sunt *20.*
 expressa, satis est, si de reliquis ea se credere *1. Cor. 8.*
 profiteatur, quæ credit sancta Ecclesia Catho- *Lib. 3. cõ-*
 lica, etiam si nullam de illis explicitam fidem- *fess. ca. 8.*
 habeat. Atque hic est articulus, quo præcipue discernuntur à Catholicis hæretici & schismatici, qui se crederent sanctam Ecclesiam Catholicam, nulla hæresis, nullum esset schisma. Crediderunt omnia Nouatiani, quæ in simbolo, quæque in scripturis Canonicis continentur: Crediderunt Pelagiani, crediderunt donatistæ, crediderunt & alij multi hæretici: neque cum illis aut descripturis vlla fuit Catholicis controuersia, sed quia sanctam Ecclesiam Catholicam non crediderunt, inde tot hæreses, tot Schismata, tot sectæ tam dissectæ, non prioribus modo sæculis, verum & hoc nostro constata sunt. Nam si crederetur sancta Ecclesia Catholica, non ab ea discederetur, neque sibi quisquam sumeret, vt suo potius priuato, quã illius Spiritu, scripturas interpretari vellet. Hanc igitur mordicus teneamus, quodq; ab ipsis Apostolorum temporibus vnanimiter ab omnibus obseruatum esse summo Christianorum omniũ consensu constiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. Neq; nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiam si, quemadmodum ipse per se christo quondam, ita per sua mem-

bra sathanas millies millies nobis dicat: scriptū est enim. Nō illi se trāfigurāti in angelū lucis, atq; ouium vestimētis induto, verum Ecclesiæ credamus, quæ nunquā sancti Spiritus magisterio destituitur, quæ se missurū illi Christus promisit, qui suggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cū illa maneret in æternū. Suis quemq; priuatus Spiritus fallere potest, cum scriptum sit: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vident: Ecclesiæ Spiritus nunquam fallere potest. Illius itaque definitionibus pareamus: illius, non priuato nostro spiritu scripturas esse nobis interpretandas existimemus. De quibus nobis, qui per dei gratiam catholici sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quod non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nullā est cum nouatoribus huius temporis controuersia, de intelligentia hæresis est, non descriptura. Sensus, ut est apud Hilarium, non sermo fit crimē. Neq; in legendo, sicut scribit Hieronymus, sed in intelligēdo scripturæ cōsistunt: non in scripturarum verbis euangelium est, sed in sensu, nō in superficie, sed in medulla, non in sermone foliis, sed in radice rationis. Quamobrem æquum non est, quod priuato suo iudicio re-
ctum sentit aliquis, id totius vt Ecclesiæ sensui & cōsensui anteponat, & quæ sunt in cœcumenicis cōcilij rectē constituta, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius esse præditi debemus, vt in iis, quæ didicimus, permanēdum nobis esse putemus: didicimus enim

*Mat. 4.**2. Cor. II.**Mat. 7.**Ioan. 14.**Ioan. 16.**Ex. 14.**Cypria.
de simplici
itate platu-
torum.**Lib. 2. de
Trinit.**Cōt. Luci
ferianos.**Idem in
I. cap. ad
Galatas.**2. Tim. 3.**1. Tim. 3.*

ab ea, quæ firmamētum est & columna veritatis, Ecclesia, in illius interpretatione definitioneque nos acquiescere, neq; fluctuare, atq; omni doctrinæ vento circūferri oportet. Quod paulus timotheum hortatus est, id sibi quisq; nostrum dictū existimet, quicumq; veri Dei verus cultor cenferi vult depositum vt custodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctæ catholicæ Ecclesiæ cōtrarias esse cōstat: quæ si reciperentur, necesse foret, vt fides beatorum patrū, aut tota, aut certē magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, Leuitæ, Sacerdotes, tot cōfessorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbiū, tanta populorū celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, Reges, Gentes, Regna, Nationes, totus postremo iam penē terrarū orbis, christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tanto seculorū tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, quodque dictum est abominabile, idola coluisse, pñuciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quā euacuare crucem christi? quā abolere, obliterare, irritū reddere beneficiū illud immēsum passionis & mortis christi? Quid enim? an non iure merito nobis quoq; dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: si seipsum tradidit Christus pro Ecclesia, neq; tamen sanctificauit illam, neque sanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipue vero ab idololatria
d iij

*Ephes. 4.**1. Tim. 6.**1. Cor. 1.**Gal. 2.*

emundauit, ergo gratis christus est mortuus?
 Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mor-
 tis illius fructus est? si, cuius causa tulit hæc om-
 nia, sponsa ipsius Ecclesia, mater omnium fide-
 lium, in idolorum cultu perstat nihilominus? si
 versatur adhuc in ignorantiae tenebris? Vbi illa
 christi promissa: Ego vobiscum sum usque ad
 consummationem sæculi? Rogabo patrem, & a-
 lium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobis-
 cum in æternum, Spiritum veritatis? Sed verum
 est, quod dicit veritas, falsum est, quod mentita
 est iniquitas sibi. Non destituit corpus suum
 Ecclesiam, caput ipsius christus, nec aut defuit
 illi, aut deest, aut deerit vnquam sanctus spiri-
 tus, qui viuificet illam, qui regat & gubernet,
 nullum vt in errorem aliquando labi poterit,
 aut possit,

*Scriptura ne magis, an Ecclesie testimonio sit
 credendum.* CAP. 15.

D hic dicit aliquis, extenuari Dei
 verbum, eius authoritati detrahi, ma-
 iestatemque diuinorum oraculorum
 obscurari, cum tantum Ecclesie tri-
 buit. Vocatur in disceptionem hoc tem-
 pore, scripturae ne magis, an Ecclesie testi-
 monio sit credendum. Quae plane videtur
 inutilis esse contentio. Nam hoc querere,
 quid aliud est, quam querere, magisne creden-
 dum sit Spiritui sancto loquenti per os Eccle-
 sie, an eidem Spiritui sancto loquenti in scriptu-
 ris per literas amanuensium suorum Prophetarum
 & apostolorum? Omnis veritas à Spiritu

tu sancto est. Ille est enim, qui docet omnem
 veritatem. Cum autem Ecclesia sit columna &
 firmamentum veritatis, æque à spiritu sancto il-
 lius atque scripturarum est veritas: cum præfer-
 tim qui docet illam omnem veritatem, vel ipsa
 veritate attestante, sit Spiritus sanctus.

Quin tamé prior sit authoritas Ecclesie quam
 scripturae, negari non potest. Multis ante sæ-
 culis, quam hæc verba scripta fuerunt, dic Ec-
 clesie, qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tan-
 quam ethnicus & publicanus: non fuit obscu-
 ra Ecclesie & natura, & authoritas, quæ cum
 fuerit antiquior quam vniversa non modo no-
 ui, verum & veteris Testamenti scriptura, cre-
 ditum est illi sine omni scripturarum præsidio.
 Apud quoscunque fuit fides mediatoris, apud
 eos Ecclesiam fuisse, quatenus ab illa se non
 præciderunt, dubium non est. Constat autem
 Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps
 Patriarchas ac Prophetas, fidem habuisse me-
 diatoris, quem signis etiam, sacrificiis, cæremoni-
 is adumbrabant. Ex illo itaque tempore cœ-
 pit Ecclesia, quæ nunquam vna & eadem esse
 desiit, iuxta seriem successione, continuata ab
 orbe condito usque ad nos, usque ad sæculi cō-
 summationem duratura. Scriptura vero multis
 fuit sæculis posterior, quam ante Moysen nul-
 lam fuisse palam est, inter quem & primum ho-
 minem creatum, annorum duo millia trecenti
 septuaginta tres intercessisse putantur. Nouæ
 quoque legis scripturam, ea, quæ Christum pas-
 sum & mortuum est consecuta, præcessit Ec-

Matt. 28.

Ioan. 14.

Psalm. 26.

1. Tim. 3.

Ioan. 18.

Matt. 18.

*Exo. 34.
Hier. 31.*

*Matt. 28.
Marc. 16.*

clesia. Quin & inter alia visum est inter legem
vetem & Euangelicam hoc interesse, quod il-
lam in tabulis lapideis Moyses consignauit,
hanc vero Christus in animis hominum, in vi-
sferibus, & in cordibus eorum, sicut ab Hiere-
mia prædictum erat, inscripsit. Nemini obscu-
rum est, Christum nihil ipsum scripsisse, sed ne-
que scribendum quicquam Apostolis præcepit.
Nam ut euntes docerent omnes gentes, ut
prædicarent Euangelium omni creaturæ, man-
dasse Christum legimus, ut autem scriberent,
mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hæc
ipsa vox Euangelium, traditionis est, non scri-
pturæ. Quid enim aliud significat Euangelium,
quam lætum & bonum, optatumque nuncium?
nimirum redemptionis nostræ, peccatorum re-
missionis, & obtentæ salutis æternæ, quæ passim
annunciabatur & prædicabatur omnibus, ne-
que tamen vlla ea de re scriptura extabat totis
annis octo post Christi in cælos ascensum.

Qui cum intercessissent, tum primum quæ de
Christo Matthæus tradiderat, scripto mandasse
legitur: Quam postea sequuti sunt Marcus,
& Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed
Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce
prædicauerit, scriptis consignasse, Lucas autem
Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dici-
tur. Ioannes vero per annos sexaginta quin-
que à Christo mortuo Dei verbum, sicut Au-
gustinus testis est, absque adminiculo scriben-
di vsque ad vltima Domitiani tempora præ-
dicauit.

*August.
in prolo.
Euange-
lij secun-
dum Ioh.*

Ex quo satis liquet, quod prior est Ecclesia,
prior est illius traditio, prius est Euangelium
quam scriptura. Dixerat Christus: Amen dico
vobis, vbicumque prædicatum fuerit hoc Euā-
gelium in toto mundo, & quod fecit hæc, nar-
rabitur in memoriam eius: at quo tempore di-
xerat hæc Christus, describendo Euangelio ne
cogitasse quidem videtur Matthæus, aut quisi-
piam Euangelistarum. Habuit nihilominus au-
thoritatem suam illius temporis Ecclesia, non
à scripto, sed à viuo Euangelio, hoc est, viua
voce tradito & prædicato. Sed nos tamen liben-
ter assentimur, eius temporis Ecclesiæ, quæ scri-
pturam est sequuta, ab eadem scriptura suâ au-
thoritatem habuisse, & habere. Illa enim nos
docet, quod instruat à spiritu sancto, quod sit
columna & firmamentum veritatis, & quod e-
tiam inferorum portæ non preualebunt aduer-
sus eam: Illa nos docet, quod qui non audierit
Ecclesiam, sit habendus tanquam ethnicus &
publicanus. Sed videant interim, qui nomē Ec-
clesiæ ferre non possunt, qui tantopere cupiunt
authoritatem eius eleuatam, ne qua ratione con-
stitutam volunt scripturarum authoritatem, ea
in contrarium illis recidat, atque magis ad euer-
tendam, quam ad stabiliendam illam pertinere
videatur. Quantum enim de Ecclesiæ fide im-
minuerint, tantum de ipsorum Euangeliorum
auctoritate detractum iri dubium non est.
Nam vnde illi scire possunt Euangelij scriptu-
ram hanc esse Matthei, aut Marci, aut Luca, aut
Ioannis? certe non aliunde nisi ex Ecclesiæ te-

Marc. 14

Ioan. 16.

1. Tim. 3.

Matt. 16.

*Tomo. 6.
contra E-
pistolam
funda-
menti.
cap. 5.*

*Par. 1.
conf. 5.*

testimonio: cui si non sua tribuetur autoritas, nulla erit eorum, quæ scripta sunt ab Euangelistis, autoritas. Illa enim nos docuit, vera esse quatuor Euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola Ecclesiæ traditione: cui tantum tribuit Augustinus, vt non dubitanter diceret. Euangelio non crederem, nisi me commoueret autoritas Ecclesiæ. Hæc est enim, quæ nos inter scripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit, vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamen autoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reuicimus euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Ecclesiæ autoritate? quam quod Maiestas diuinorum oraculorum obscuratur, quodque autoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hæc de Ioannis de Gerson viri cum docti tum pijs sententiam adscribere. Scripsit is libellum cū primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum, in eo tractans materiam hanc, sic loquitur: Quamuis ab initio militantis Ecclesiæ, quæ componebatur ex Apostolis & immediatis successoribus nouiter & certitudinaliter à Christo docti, de multis, quæ non sunt scripta, plus esset credendum autoritati talis Ecclesiæ, quam Euangelio cuiuscunque, priusquam esset ab ea receptum vel autorizatum: Nihilominus post approbationem & authorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Ecclesiam, plus esset credendum Euangelio, quam alteri cuiuscunque humanæ autoritati. Non dicitur

quam totius Ecclesiæ, quoniam illa est autoritas Dei & Euangelij, nec potest errare in fide, lege stante.

¶ Quod Euangelio credimus non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei voci.

C A P. 16.

SED hic iterum dicit aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquam hominis testimonio, & non tanquam intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infusa desuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cum dicit: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Sed & Christus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Iterum Paulus gloriatur, quod non ab homine acceperit Euangelium, sed ex reuelatione Iesu Christi. Nos vero libenter credimus accipienda esse Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neque credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud interea scire oportet, ne quis erret, quod Deus multifariam multisque modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filiis. Loquutus est per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis testatur, dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: loquutus est per angelos, sicut in Genesi, a-

*Ephes. 2.
Matt. 16.
Galat. 1.*

*Heb.
Psal. 44.
Gen. 18.*

Zach. 2. apud Zachariam, & in Euangelio videre licet
Luce. 2. loquutus est per filium suum incarnatū: loquutus
Matt. 10 est per Apostolos: loquutus est & loquitur
 etiam nunc per Spiritum sanctum in Ecclesia,
 cui dixit Christus: Non vos estis qui loquimini,
 sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.
 Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam
 à Deo, nos adductos Ecclesiæ autoritate credere
 profitemur, hoc affirmare videmur, quod Spiritus
 sanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per
 os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthæo,
 non esse vocem hominis, verum intus loquentis
 Dei: Contra, quod scriptum est à Nicodemo, non
 Dei, sed hominis vocem esse. Atque ita omnis
 autoritas & scripturarum & Ecclesiæ, non est
 aliunde, nisi à spiritu sancto, à quo etiam est
 veritas omnis par ut sit autoritas vtriusque.
 Scriptura sortitur autoritatem ab Ecclesia, quatenus
 ab illa planum sit omnibus, hanc & non aliam
 esse scripturam canonicam.

Ioan. 14. Rursus, Ecclesia accipit autoritatem à scriptura,
Ioan. 16 quatenus illa testificatur, quod suggerit illi
Matt. 16 Spiritus sanctus, quod docet illam omnem veritatem,
1. Tim. 3. quod nunquam illam destituet, sed
Matt. 18. manebit cum illa in æternum, quod portæ inferri
 non præualebunt aduersus eam: Quo nomine vocat
 etiam eam columnam & firmamentum veritatis: &
 qui non audient illam, cum habere vult pro
 ethnico & publicano.

Quod scriptura nihil est certius, quodque certus ex ea sensus elici possit.

CAP. 17.

QUOD vero certi aliquid è scripturis elici non possit, hoc nemo dixit vnquam Christianus: quia illud etiam indubitatum habet Ecclesia, nihil esse scriptura certius. Est enim diuinitus inspirata; neque voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeo firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nihil scriptura neque verius esse, neque certius, ut & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æque certa iudicet, atque illa, quæ in scripturis continentur. Hinc est, quod in venerabili Eucharistiæ Sacramento non oculis fidelium quisquam, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat O Ecolampadius, dicat Calvinus, hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, non credit Ecclesia, nisi CHRISTO in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum. Tanta est apud illam scripturæ certitudo. Cælum & terram transitura citius crediderit, quam ut vel hæc, vel alia quæuis illius verba persû ire queat. Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat,

quis est qui ire inficias audeat? cum de iis ipsis tribus verbis hoc ipsum factum esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cum planam, apertam, & omnibus expositam scripturam esse velint, sicut certe in iis verbis vel ipsa luce clarior est, modo captiuæ aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamē inter ipsos etiā Zuin-
 gianos decem sectas de tribus iis verbis natas esse, testatur nostri temporis Hæreseon architectus. Non quod certum sensum ex eis pridem Ecclesia nō elicuerit, sed quod non desuerint, quibus non placerēt nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoque scriptum legimus, quod omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à Spiritu sancto recte dicta sunt, sua malitia corruptentes, & super sua capita flammam inextinguibilem haurientes. Sic ex aliis Christi verbis, pater maior est me; certum sensum elicit Ecclesia: quæ, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuētus ut homo, maiorem eo patrem fuisse confitetur: quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eum esse patri asseuerat: verum Ario non satisfecit hic Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiore asseuerauit. Si quis explicare conatus esset qua parte inferior, qua parte filius esset æqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorsus eum respuebat, neque audiendum esse putabat: non alio semper, quam

quam ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum Domini, verbum Domini: Euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc homouiosus in Euangelio reperiretur, quod extra scripturas nihil esse recipiendū diceret. Sic Eutiches in Chalcedonensi concilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus, Et quærebat: In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo, vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homouiosion. Cūque ille diceret. Ego à sanctis scripturis non didici de duabus naturis. dixit Mamas vicissim. Neque de Homouiosio à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellèxerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verū est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est. Certus est ergo scripturarum sensus in ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tanto minor est certitudo, quanto suæ magis innitens prudentiæ, suum admirans ingenium, atque ideo semetipsum segregans, non Ecclesiæ, sed suum spiritum sequitur, dum singularem aliquem intellectum antea in Ecclesia non auditum adferre conatur. Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas non metuunt introducere, dum nihil eis placet quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbum Dei in Ecclesia, neque nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Pau-

2. Cor. 10

Lib. 1. cō.
Zuilingliū
Epistola
28.Ioan. 14.
Philip. 2.Athanasio
in disputatione
cū Ario
corā Probo
iudice
habita.
Actio-
ne. I.

Hilario

2. Pet. 2.

linis epistolis dicit Petrus, esse in eis, quædam intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem, hoc de cæteris quoque scripturis recte dici posse manifestum est. Neque propterea dubitationis aculeus animis fidelium infigitur, quod è scripturis protulit sententias Arrius quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cum tamen Ecclesiæ autoritate sint expugnata: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quenquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularè, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi.

¶ Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare.

CAP. 18.

VERVM hic iterum quiritabunt Martini, verbum nos ad Ecclesiã accommodare velle, cum Ecclesiã ad verbum accommodari potius oporteat. Nos vero non hoc volumus, quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbũ, & secundum eorum dogmata scripturas torqueri, tantũque tribui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ totius iudicio anteponan. Vetus est hæc Basilij quoque querela, quod veritatis deprauatores non suam scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatem mentem scripturarum trahunt. Hoc nos mini-

*In lib.
Exame-
ron ho-
mil. 2.*

me ferendum existimemus, neque fas esse cuiquam putamus, secundum spiritum suum, aut secundum sensum humanum scripturas intelligere, cum quo spiritu factę sunt, eo legi desyderent, eo & intelligi velint. Quare cum humanũ esse constet Martinorum spiritum, fas non esse putamus; vt ad eorũ sensum scripturæ torqueatur; verum illum sensum retinendum esse cęsemus potius, quem tot seculis Ecclesiã tenuisse videmus. Gloriantur Martini quãtũm volent de spiritu, quod certo sciant se eum habere, gloriantur ad eundem modum & Anabaptistę, & Sacramentarij, & Suermeri: quin & nobis dubiũ non est, quod sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscure fert, quod non vnum falsi modũ cũ illo comederit: Hunc spiritum, dolẽter quidem, sed concedimus illis tamen; verum absit, quod secundum illum interpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spiritum esse promissum & missum certo scimus, quo nunquam destituitur; sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cum illius mentem sequimur, nõ hominis, sed Dei mentem sequimur, neque iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis; Dei verbum interpretamur. Elaborandũ est omnibus, vt scripturas. eodẽ spiritu, quo scriptę sunt, intelligere queãt: sed nõ ideo spreitis patrum interpretationibus, aut conciliorum definitionibus quod ab hæreticis factitatũ semper legimus, & nunc etiam fieri videmus, suã quisque debet inniti prudẽtiã: cũ scriptum sit

Thom. 3. Ne innitaris prudentiæ tuæ: ne sis sapiens apud
 temetipsum. Spiritus veritatis olim Ecclesię da-
 tus, manens cum eadem vsque ad consumma-
 tionem sæculi, cum sit spiritus humilitatis, cha-
 ritatis, vnionis, & pacis, non sũggerit, vt reiectis
 patrum interpretationibus, innitatur pruden-
 tiæ nostræ, neque vt sepositis sacris literis, solis
 hominum commentariis inhæreamus, sed sug-
 gerit, vt intellectum scripturarum & è scriptu-
 ris apertioribus, & à sacris interpretibus, & ex
 antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere stu-
 deamus. Quare qui verũ è scripturis elicere sen-
 sum conatur, ei cauendum est in primis, ne velit
 esse prudens apud semetipsum. Non alta sapien-
 tes, dicit Paulus, verum humilibus consentien-
 tes. *Rom. II.* Noli altum sapere, sed time. Grauius eni-
 talibus per Prophetam comminatur Deus, di-
 cens: *Isai. 5.* Væ qui sapientes estis in oculis vestris, &
 coram vobismetipsis prudentes. Abhorret ab
 huiusmodi sanctus spiritus, qui non requiescit
 nisi super humilem, & quietum, & tementem
 sermones suos. Quamobrem illud seruari oportet,
 quod beatus Clemens Petri successor ad-
 monet: vt cum Lex Dei legitur, non secundum
 ingenij proprii intelligentiam legatur seu do-
 ceatur: sunt enim multa in scripturis diuinis,
 quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnus-
 quisque sibi præsumit: Et ideo scripturarum in-
 telligentiam oportet ab eo discere, qui eam à
 maioribus secundum veritatem sibi traditam
 seruat. Hoc ipsum factum legimus à Gregorio
 Nazanzeno, & Basilio magno præcipuis græco-

rum Theologis, de quibus in Ecclesiastica Hi-
 storia scribit Ruffinus, quod cū omnibus Græ-
 corum secularium libris remotis, solis diuinæ
 scripturæ voluminibus operam dedissent, eor-
 um intelligentiã non ex propria præsumptione,
 sed ex maiorum scriptis & autoritate seque-
 bantur, quos & ipsos ex Apostolica successio-
 ne regulam intelligendi suscepisse constabat.
 Hoc à reliquis quoque sanctis patribus obser-
 uatum fuisse videmus, quoties illis cum hæreti-
 cis congregandũ esset: qui cum sub vnius um-
 bra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquã
 in cardine quodam, omnem suã disputationis
 vim constituerent, non ad confirmationem ve-
 ritatis, verum ad perfugium erroris, cui non po-
 tuit honestius magisque popolare patrocinium
 inueniri: scripturas Patres reuerẽter accipiebãt,
 sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eũ pro-
 ductis maiorum interpretationibus refellebãt,
 simul Ecclesiasticam sæpe traditionem oppo-
 nebant. Non satis esse putabant, si veræ, si salu-
 tares, si diuinæ scripturę esse crederentur, & di-
 cerentur, (credunt enim hoc & Iudæi, totius leg-
 is & Prophetarum scripturas esse verissimas,
 esse salutes, esse diuinas) sed sicut illi nos falso,
 sic nos verè vicissim illos male intelligere scri-
 pturas, & secus interpretari arguimus. Credunt
 & heretici magna ex parte, verissima & certissi-
 ma esse omnia, quæ in scripturis continentur,
 nihil non salutare, nihil nõ planè diuinum in il-
 lis haberi, qui subinde etiam contra Catholicos
 & Orthodoxos illud proferebant: Scrutamini

Ioan. 5. scripturas: quærite, & inuenietis: quæadmodum
Matt. 7. ex Teruliani libro contra hæreticos scripto vi-
 dere licet: Verum id nunquam sufficere visum
2. Cor. 10 est Catholicis & Orthodoxis. Illud præterea
 necessarium esse iudicauerunt, vt quis in capti-
 uitatē redigeret intellectum suum in obsequiū
 fidei, scripturâsque veras esse crederet, non se-
 cundum suum sensum, quem sibi præsumpsis-
 set, multo minus autem secundum adulterinas
 interpretatiōnes eorum, qui segregauerunt se-
 metipsos, sed secundum antiquam Eccle-
 siæ traditionem expositas, quam Sancti Pa-
 tres tanti fecerunt, vt non alia machina contra
 suorum temporum hæreticos vsi magis fuerint.
 Hac vsus est antiquissimus Irenæus contra Va-
 lentinum Hæreticum: hac Tertulianus contra
 Martionem: hac Origenes contra Celsam: hac
 Njcenum concilium contra Arium: hac Basi-
 lius contra Eunomium & Amphilochiū: hac
 Hieronymus contra Vigilantium, Louinianum,
 & Luciferianum: hac Cyrillus Alexādrinus cō-
 tra Nestorium: & ad Armenios scribēs Proclus
 Constantinopolitanus Episcopus: hac Théo-
 dorus in Polymorpho cōtra sui temporis hæ-
 reticos: hac Augustinus contra Donatistas &
Libr. I. Iulianum: hac Leo, Gelasius, & Ioānes Romā-
cap. 2. ni Pontifices contra Eutychem & Nestorium:
 hac sexta Synodus contra Monotelitas: hac se-
 ptima contra Iconomachos: hac Beda venera-
Denatu- bilis, vbi de diuersitate lunaris discursus agit:
ra rerum hac Petrus Cluniacensis contra Henricianos &
cap. 42. Petrobrusianos: hac æqualis eius Bernardus cō-

tra Petrum Habailardū: hac Euthymius cōtra
 varios multorum temporum hæreticos: hac re-
 liqui sancti Patres ad hec vsque nostra tempora
 contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

*¶ Non propterea non esse consensum patrum in
 scripturis interpretandis sequendum,
 quod vnus aliquis aliquan-
 do errauerit.*

CAP. 19.

SED hic iterum nobis obstre-
 punt Martini, Sanctos Patres homines
 fuisse, atque ideo errare potuisse,
 quin & errasse nonnullos. Obiici-
 tur sanctissimi Cypriani martyris,
 obiicitur Origenis, Obiicitur & Tertuliani er-
 ror. Atqui hoc ipsum plus facit ad corroboran-
 da, quam ad infirmanda ea, quæ per nos asserū-
 tur. Qui enim factum est, vt erraret Cypria-
 nus? Non illi tantus hic error obrepit aliunde,
 quam quod aliter sentiebat, quam Ecclesiæ Ro-
 manæ consuetudo tulisset, vt iure optimo huic
 errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil
 nouādū esse, verū id quod fuit traditū obseruari
 debere sanciuerit, q̄ intelligebat vir sanct⁹ &
 prudēs rationē pietatis aliud nō admittere, quā
 vt omnia qua fide suscepta forēt à patribus, ea-
 dem fide filiis consignarentur, nōsque religio-
 nem, non qua vellemus ducere, sed qua duceret
 illi, sequi oportere, idque proprium esse Chri-
 stianæ grauitatis & modestiæ, nō sua tradere ma-
 ioribus, verum à maioribus accepta seruare, ac
 e iiii j

1. Tim. 6. iuxta Pauli Præceptum depositum custodire, prophanasq; vocum nouitates deuitare. Retenta est itaque authore Stephano antiquitas, explosa nouitas. Neque vero existimandum est nouitiæ adinventioni de rebaptizandis hæreticis patrocinia defuisse, imo vero tanta vis adfuit ingenij, dicit Vincentius Lirinensis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tantus assertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta diuinæ legis oracula, sed plane nouo ac malo more intellecta, vt omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videretur, nisi sola tanti moliminis causa, ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Ex his perspicuum est, non propterea Cyprianum errauisse, quod cum defecerint in eo, quod asserbat diuinæ legis oracula, quibus abundabat, sed quod ea suo, non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia non accepit, pro qua Cyprianus sanguinem suum fudit. Non dixit Augustinus: Non recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret, (iis enim, verum prae intellectis, minime destitutus fuerat Cyprianus) verum, non recipimus, inquit, quia Ecclesia non recepit. Idem de Origene, deque Tertuliano dici potest, qui cum ingenio suo nimium indulgerent, sibi que plus satis fiderent cum antiquam religionis Christianæ simplicitatem paruipenderent, cum se

*Vincen-
tius Liri-
nensis.*

*Cont.
Cresco-
nii lib.
2. cap. 32.*

sapeer plus cæteris existimarent, cum Ecclesiasticas traditiones veterumque magisteria cõtemnerent, scripturas nouo more quodam interpretati, in absurdas opiniones inciderunt, atq; documento nobis fuerunt, vt non credamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunq; etiam sanctitate & auctoritate sit præditus, contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum aliquid adferenti, etiam si quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiam si nihil nisi scripturas, nisi verbum Dei, nisi euangelium crepet. Illum vero solum verè Catholicum & Orthodoxum existimemus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: nõ hominis cuiuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non doctrinam, sed hæc omnia pro nihilo habens, in fide vero fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam docuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumq; esse firmiter deliberatum habet. Quicquid vero ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel contra omnes potius, nouum & in auditum antehac adferri senserit, non ad religionem, se ad sui potius tentationem id intelligat pertinere, sibiq; dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui Propheta, & prædixerit signum atque portentum, & venerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, hoc est extraneas quasdam opi-

Deut. 13.

niones, quæ ab Ecclesiæ traditione sunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quod haud aliter eos colunt & obseruant hæretici, quam suos deos ethnici: Non audies, inquit, verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrū diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Quæ ergo de Cypriano, de Magistro eius Tertuliano, deque Origene proferuntur, pro nobis magis, quam contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, non esse cuiquam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiam sancti viri singularem opinionem sequendam, etiam si scripturarum examen protulerit: atque in scripturis interpretandis non vnus alicuius, verum Ecclesiæ iudicio standum esse: Neque fuit quisquam aliquando Catholicus, qui parem esse censeret Canoniarum scripturarum, & vnus alicuius quemlibet excellentis Doctoris authoritatem, sed eandem Ecclesiæ totius, quæ nequaquam in vno aliquo consistit (cum nomen Ecclesiæ, sicut etiam à Chrysostomo traditum est, nomen sit multitudinis, & iustè iam ac absolute congregationis) eandem igitur Ecclesiæ & scripturæ Canonice veritatem esse, ab eodem autore spiritu sancto profectam, nemo Catholicus dubitauit vnquã. Libèter & nos cum Augustino solis scripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorè hunc honoremq; deferimus, vt nullum eorum authorem aliquid errasse scribendo firmissime credamus: alios autem ita legimus, vt quælibet sanctitate doctrinæq; præ-

*Hom. I.
in I. ad
Thess.*

*Ad Hieronymum.
Epist. 19*

polleant, non ideo verum putemus, quod ipsi ita senserunt, sed quia nobis vel per illos authores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Atque ita non solum quæ scripturis probauerint, sed etiã quæ probabili ratione persuaferint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectenda putamus. Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot sæculis vniuersæ Ecclesiæ probata, atque illius iudicio semper fuit recepta. Si quæ vero magni alicuius Doctoris sententiã ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de rebaptisandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modo non sequendam, verum etiam prorsus esse fugiendam existimamus. Quæ vero de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur, de ea nonnunquam dubitare: quin etiam examinare ac excutere diligentius, et, si qua nos ratio probabilis moueat, contrarium sentire licet: Sicubi vero idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptum est à Tertuliano & Augustino in Africa, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophylacto in Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo in Syria: Basilio in Cappadocia: Origeni, Cyrillo, & Athanasio in Aegypto, & qui ad hæc vsque nostra tempora istos sequuti sunt, in diuersis orbis regionibus commorati,

idem & ipsi tãto locorum & seculorum inter-
uallo disiuncti sepeferint, sicuti de baptismo,
paruulorum: de tremendo mediatoris Christi
sacrificio, quod offertur in Altari: de veritate
corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuo-
catione: de oratione pro defunctis: de statis ie-
iuniorum diebus: de Sacerdotum celibatu: de
votis monasticis: deq; aliis multis factũ esse vi-
demus: vbi tantus est omnium consensus, mini-
me dubitare debemus, non hominum hanc, ve-
rum Dei vocem esse, per membra sua loquen-
tis, atq; ideo qui contradicit huic Dei voci, eũ
iure merito tanquam ethnicum habemus & pu-
blicanum. Sed hæc iam dicta sufficiant ad ostē-
dendum parem esse scripturarum & Ecclesiæ
authoritatem, quandoquidem vtriusq; veritas
à spiritu sancto est, quo regebantur à manuen-
ses illius, cum ea, quæ nobis reliquerūt scripto
cõsignarent, quo regitur etiam nunc Ecclesia,
nec ab ea quicquam decernitur, nisi quod vi-
sum est spiritui sancto.

*¶ Descriptio Ecclesiæ, quodq; sibi nomen eius & au-
thoritatem vsurpant etiam hæretici.*

C A P. 20.

Voniam vero fieri videm⁹, quod
sicut scripturas & earum verum
intellectum sibi falso arrogant
hæretici, ita & Ecclesiæ nomen,
cuius autoritate se premi vidēt,
sibi temere & impudenter vsurpant, ac sicut
scripturarum possessione, in qua pridem Præ-

scriptum est à Catholicis, à quibus eas habere
se negare non possunt, ita piorum cœtu homi-
nes impij pios omnes, & in Christiana fide re-
ligioneq; fixos & immobiles pmanentes exclu-
dunt, illud nobis docendum restat, quibus no-
tis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea,
quam odiuit Deus, Ecclesia malignatũ discer-
ni recte possit. Neque vero nouum hoc est, *Psal. 25.*
quod qui hostes Ecclesiæ sunt, ipsi dici & vi-
deri volunt Ecclesia: Et Irenei, & Tertuliani
temporibus factitatum hoc legimus: Lactantius *Lib. 5. cõ-*
quoq; scribit, quod singuli quicq; cætus hære- *tra Valē-*
ticorum, se potissimum Christianos, & suã esse *tinum.*
Catholicam Ecclesiam putant. Et ante eũ Cy- *Lib. 4.*
prian⁹ de Nouatiano memoriæ prodidit, quod *cap. 30.*
more simiarũ, quæ cum homines non sint, ho- *diuinarũ*
mines imitantur, cum ipse in Ecclesia non es- *instr.*
set, imo adhuc insuper cõtra Ecclesiam rebel- *In lib. ad*
lis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ec- *Iubaia-*
clesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. *num.*
Et qui sequutus vtrumq; videtur Hilarius, nar- *Libr. ad*
rat de Antichristi sinagoga, quod se Christi es- *Constan.*
se Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebant Au- *Augusti.*
gustini temporibus Donatistæ. Suo quoque se- *Serm. 66*
culo fuisse scribit Bernardus quosdã qui se vo- *in Cant.*
cabant Apostolicos qui se Ecclesiam esse di- *Mattb. 5.*
cebant, sed contradicebant ei, qui dixit, nõ po-
test abscondi ciuitas supra montem posita: quo-
rum temeritatem imitati sunt proximis superio-
ribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picar-
di, Vicleffistæ, & alij id genus hæretici, qui &
ipsi sibi sicut sanam doctrinã, ita Ecclesiæ au-

thoritatem impudēter arrogant. Quamobrem
 vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, quæ
 sint illius notæ breuiter accipiat. Sunt qui duas
 tantum esse velint Ecclesiæ, sanam doctrinā, &
 legitimum Sacramentorū vsum. Quæ quin Ec-
 clesię notæ sint, negari non potest: Certum est
 enim, quod verbum Dei, quod sanus illius in-
 tellectus, quod Sacramentorū verus vsus, nus-
 quā est alibi, quam in Ecclesia Catholica. Sed
 facit hereticorū audacia, difficulter vt his notis
 à quibusuis agnosci possit ecclesia, quibus iam
 inde à multis sæculis nulli fuerunt in eis sibi v-
 surpandis pertinaciores. Nam sicut nunc sunt
 qui magis Euāgelici dici gaudent, quam Chri-
 stiani, vel hac ratione palam faciētes omnibus,
 quod à Christo & eius corpore, extrā quod
 haud dubie nullū est Euangeliū, se diuulserint:
 propterea vero sibi nomen hoc arrōgāt, quod
 se solos Euangeliū, vt ipsi cōminiscuntur, mul-
 tis iam sæculis absconditū, è dēfissimis tenebris
 eruisse, ac in lucem protulisse, se solos verum
 illius intellectum inuenisse persuasum rudibus
 esse volunt. Sic & olim fuerunt, qui Gnostici,
 quod se solos sapere, se solos omnia scire, & in-
 telligere iactarent: fuerūt qui Apostolici, quod
 Apostolorū & doctrinā & vitā imitari se so-
 los gloriarentur, appellari vellent: Christiano-
 rum nomen tanquā tritum & vulgare aspernā-
 tes, quod simplicitatem quandā columbinam
 redoleret, atq; ideo cōgregatione magis, quam
 diuisione, vt singularitate gauderent. Iam inter
 istos ipsos, qui se vocant Euangelicos, varias

sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacra-
 mentarij, sunt Anabaptistæ, quorū singuli ita
 duas has notas Ecclesiæ suę proprias esse con-
 tendunt, sibiq; pugnātes inter se, verbi purita-
 tem, & verum Sacramentorū vsum ita arrogāt,
 vt neutri alteris eas cōcedant. Quare quērendæ
 sunt præter has certiores aliæ notæ, quibus om-
 nis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio
 tolli possit. Vnde autē eas petemus, nisi è sym-
 bolo: partim eo, quod Apostoli cōscripserunt,
 partim eo, quod à Patribus conditū est in con-
 cilio Constantinopolitano. In illō duas notas
 reperimus: appellatur enim sancta & Catholi-
 ca Ecclesia: In hoc adduntur alię præterea duę,
 quod sit vna, & Apostolica. Hæ quatuor ita
 sunt Ecclesiæ propriæ notæ, vt eas vsurpare si-
 bi nequaquam possint heretici. Vt autē qua de
 re agatur intelligi possit, scire oportet, quod si-
 cut videmus in vno homine esse vnum animū
 & vnum corpus, & tamē esse diuersa membra
 ipsius, ita Ecclesia Catholica est vnū corpus,
 & habet diuersa mēbra, sicut etiam Paulus me-
 minit: anima autem, quæ corpus hoc viuificat,
 est spiritus sanctus, caput vero illius est christus.

Rom. 12.
 I. Cor. 12.

*¶ Quod quatuor sunt Ecclesiæ notæ, Prima est
 quod sit sancta. CAP. 21. ●*

Quatuor autem habet notas, quibus ag-
 nosci possit, & ab Ecclesia malignan-
 tium discerni. Est enim sancta, & Ca-
 tholica, est vna, est Apostolica. Primo dicitur

preter id quod positum est, quod est Christus Iesus.
Tom. 5. Huic fundamento cum innitatur, nulla est, neque
Homi. de fuit, neque erit vis vquam tanta, qua superari possit.
expulso- Ideo Chrysostomus fortior eam terra, imo
ne sancti fortior esse dicit ipso celo, ubi radices eam
Chrysol. fixas habere affirmat, non in terra, solum ut ex
Psal. 77. tingui sit facilius, quam ecclesiam obscurari. Hęc
Psa. 102 est illa terra, quam fundavit Deus in secula, de
Isai. 60 qua dicit idem Propheta: Fundasti eam super
 stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi. Hoc est illud regnum, de quo scriptum est:
 Regnum, ipsius omnibus dominabitur. de quo
 & toties Propheta dixit: Gens & regnum quod
 non seruerit tibi, peribit: quod ita factum videmus
 de omnibus iis gentibus, & regnis, quae ab hac
Canti. 6. Ecclesia desierunt. Hęc est illa, quam sponsus
 in Canticis terribilem esse dicit ut castrorum
 aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei,
 charitate ordinati, quibus tanquam Christi mi-
 litibus & fidei propugnatoribus munitur, pro-
 tegitur, & defenditur Ecclesia Dei, de quibus
Zach. 9. apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo
 domum meam (Ecclesiam intellige) ex iis, qui
 militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores,
 antistites, & principes Ecclesiae: qualis fuit
1. Tim. 2. Timotheus, cui dicit Apostolus: Labora sicut
 bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri
 martyres, qui usque ad sanguinem, quin ad
 mortem usque resistentes vitam etiam suam pro fide
 Christi certando profuderunt. Hanc aciem
 perrumpere conati sunt pagani, omni suppliciorum
 genere de piis sumendo: conati sunt ty-

ranni, libertatem eripiendo: conati sunt falsi fratres,
 charitatem exterminando: conati sunt Iudaei,
 fidem impugnando: conati sunt schismatici,
 obedienciam tollendo, & eius unitatem scindendo:
 conati sunt haeretici, scripturas adulterando,
 veritatem earum obscurando, praeque eas
 interpretando. Sed fuit haec acies terribilis
 omnibus, vicit, fudit, fugavit omnes, vicit paganos,
 pro Christi fide vitam cum sanguine profundendo
 tanto animi robore, tanta constantia, tanta
 alacritate, ut gauderent etiam cum digni essent
 habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut
 supplicium aliquod perferrent, magisque
 tortores cruciando, quam Ecclesiae filij cruciatus
 perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in
 Deo spem ac fiduciam omnem collocando, ac
 pro se persequentibus illum deprecando: vicit
 falsos fratres, tolerando: vicit schismaticos,
 ordinem retinendo, & vnius ductum sequendo,
 ut de illa quoque dici recte posset: Egressi
 sunt omnes filij Israel, & pariter congregati
 quasi vir vnus: Erat namque multitudinis
 credentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudeos
 & hereticos, verum scripturarum sensum, ab illis
 non intellectum, ab iis prae detortum aperiendo:
 Nam Ecclesiae suae dixit Christus, Ego dabo
 vobis os & sapientiam, cui non poterint resistere
 & contradicere omnes aduersarij vestri. Neque
 dixit magis, quam praestitit. Quoties enim
 Ecclesiae fuit cum Iudaeis & haeticis de scripturis
 concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam,
 cui nequaquam resistere & contradicere

Act. 3.

1. Reg. 1.
Act. 4.

Luc. 21.

potuerunt. Est ergo verè sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quæ tot tantis grauissimorum hostium oppugnationibus non modo fracta non est & debilitata, verum confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Israel noster verba illa Prophetæ vsurpare sibi queat: Sæpe expugnauerunt me à iuuetute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam semper fuisse videtur, magis vt impugnationibus cresceret. *Qua de re sic aliquando scripsit Clemens Presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidè Philosophiam si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit, nostram autem doctrinam à prima vsq; predicatione prohibet simul & reges & tyranni, & singuli Duces & Magistratus cum vniuersis satellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret, non enim emoritur vt doctrina humana, neque flaccescit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum est imbecillum, manet autem eiusmodi, vt prohiberi nequeat. Lib. 6. Stromatum. Et post eum Hilarius ita de Ecclesia loquitur: Dum persequitur, floret, dum opprimitur, crescit: dū contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cum superari videtur. Quem sequutus Ambrosius, vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, vt recisa non minuitur sed augetur, sic Ecclesia dum ligatur, exiuit, dum humiliatur, attollitur, dum reciditur coronatur. Quanti initio oppugnarunt Eccle-*

Psal. 128.

Lib. 7. de Trinit.

Lib. 9. de in ca. 20. Inc. In serm. de Pentecoste.

fiam, ait Chrysofostomus, cum fidei semina iacerentur, & arma contra eam commata sunt? sed quanto magis impugnabatur, tanto clarior reddebatur. Hæc nota ita est Ecclesiæ propria, vt eam hæretici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quanto grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ auctoritatem falso arrogantibus, tanto fit clarior omnibus & illustrior. Contra vero hæreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cum & ea, quæ nunc è tenebris eruuntur, & sub Euangelij specioso titulo populo venditantur, iam inde & mille & amplius annus confutata, abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulo post clarius indicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Sathanæ sinagoga non potest.

Secunda nota Ecclesiæ, quod sit Catholica.

CAP. 22.

ALTERA nota est in eodè simbolo Apostolico expressa, quod vocatur Catholica: quod nomen explicans Augustinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideo Catholicæ nõ dicuntur, quia per loca atq; per suas quasq; provincias continentur: Hæc vero à solis ortu vsque ad occasum vnus fidei splendore diffundetur: Quæ Græci vocant Catholicam, eam latinè licet dicere vniuersalem, pertinet enim ad vniuersa lo-

*Serm. 131
et 181.
de temp.*

ca pertinet ad vniuersa tempora, pertinet ad vniuersa hominum genera, pertinet ad nationes vniuersas. Quod ad omnia loca pertineat, docet scriptura, quæ dicit. In omnem terram exiuit sonus eorû, & in fines orbis terræ verba eorum. Apostoli enim in mundum vniuersum ire iussi sunt, & prædicare Euāgelium omni creaturæ: quod etiam ita fecerunt. Hinc est, quod cōmendans Romanos Paulus, fides, inquit, vestra annūciatur in vniuerso mundo. Quod pertineat ad vniuersa tempora, ex iis, quæ superius dicta sunt, facile perspici potest, cum demonstratum est, ab Adam cœpisse Ecclesiā, atq; ad nos vsq; peruenisse, ita vt cum ortu, tum diuturnitate par ipsi mundo sit & æqualis, neq; vt reliqui conuentus hominum, mororum ambitu quodam circūscribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu solis vsq; ad occasum sit laudabile nomē Domini. Sumpsit igitur initiū simul cum orbe condito, duratura vsq; ad finem orbis eiusdem. Fundauit enim eam Deus in æternū, qui dixit: Ego vobiscum sum vsq; ad cōsummationem seculi. Et alio loco: Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Quod pertinet ad omnium genera, cuiuscunque status, cōditionis, ætatis, sexus, gentis etiam, fuerint, testis est Paulus dicēs: Non est in ea distinctio Iudæi & Græci: nō est in ea circūcisio & præputium: non barbarus & Scythæ: non seruus & liber, nō masculus neq; fœmina, sed omnia in omnibus Christus: idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enlm qui

Psal. 18.
Marci
vl.
Rom. 1.

Psal. 112.

Psal. 47.
Matt 28.
Luc. 21.

Rom. 10.
Colos. 3.

inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quod pertineat ad vniuersas nationes, indicat ille locus ex Apocalypsi: Redemisti nos in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnū. Quodq; dicit Petrus: In veritate cōperi, quia non est personarū acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eū, & qui operatur iustitiam acceptus est illi. Si ergo per omnia loca, per omnia tēpora, per omnes hominū status, & conditiones, per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia, vbi sunt, qui triginta his annis nati, cum Donatistis de sua paucitate gloriantur? Christi regis nostri dignitati, sicut Augustinus alicubi quæritur, ea re detrahētes, cum scriptum sit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integrā christi hereditatē suam & possessionem suā terminos terræ: se potius subtrahūt huic magnæ hæreditati, qui Christo illā conantur subtrahere. Non relinquet dominus plebem suā, quæ est sicut arena maris, nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed plane copiosa apud eum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij. Etiam Eumonium hoc aliquando postulasse legimus, ne maiori parti, neue antiquioribus plus tribuerent, sed eum Basilius audiendum non esse putauit: Cui visum est indignum non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Christianorum, tam eorum

Gal. 3.
Ioel. 2.
Apoc. 5.
Act. 10.

Psal. 85.
Prouc. 14.
Psal. 2.

Psal. 129

Libr. 1.
con. Eumonium.

qui sunt, quam eorū qui fuerūt ex eo tempore, quo prædicari cœptum est Euangelium. Vbi sunt qui tenebras imperiis offundere conantur? dum talem ecclesiam depingunt, quæ ignoretur, atque aspectum ac sensum omnem effugiat. Cum tamē Ecclesiam audiri, atq; ad illam fratris delinquentis nomen deferri Christus iusserit, cum Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Theſſalonicensium scribat Paulus, quas utiq; sub aspectum hominū cædere oportuit, si denunciari frater, si reddi literæ debuerunt. Christus vero tabernaculum suum, hoc est Ecclesiam suam, in sole posuisse legitur, ut eā clarā, manifestā, & illustrem omnibus faceret. Qua etiā de causā vocat eam ciuitatem in monte positam, quæ non potest abscondi, Posita est autem supra eum montem, de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & super colles eleuabitur, & fluent ad omnes gentes & ibunt populi multi. Hic est ille mons, quem vidit rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus exciso creuisse in montem magnū, & orbem vniuersum impleuisse, in quo comminutis regnis aliis vniuersis, iuxta Danielis interpretationē, Deus cœli suscitauit regnū, quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra sui temporis hereticos. Ita ne, inquit, lapidem de monte abscisum sine manibus, montem factum & implemtem mundum vestris creditis, intrusum antris?

Mat. 18.

Psal. 18.

Matt. 5.

Esa. 2.

Mich. 4.

Dan. 2.

Serm. 66
in Can.

De hoc monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quod si quis dixerit homini Christiano, sicut Sathanas olim dixit Christo, Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non committat vnquam, ut ei parere animum inducat. Si quis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere: non est caput nisi in corpore suo: non est Christus, nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Ecclesia porro catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum eadem semper annunciat, nec vel tempore, vel locis vnquam variatur: à qua si quis dissentiat, is catholicus nō est, quod singularem quādam opinionem, non vnā communem omnium fidem complecti videtur.

Matt. 4.

Matt. 24

¶ Quomodo dignosci possit catholicus,
exemplis illustratur.

CAP. 23.

Voniam verò sicut Ecclesia, sic fides etiam Catholica dicitur, & homo catholicus, quo magis dignoscere catholicum à singulari siue schismatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur. Dicit aliquis, absolutā necessitate euenire omnia: nō esse liberum, sed seruum hominis arbi-

*Lib. 3. re-
cog.*

*Epist.
190.*

*Har. 49
Har. 27.*

trium: non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, Cuius primus author cum fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemente memoriarum proditum est. Simonem postea sequuti fuerunt in hac heresi pertinaciter tuenda Marcion & Manichæus: à Tertuliano & Augustino: Petrus Habailardus ab Anselmo, Bernardo, & Thoma confutati, Ioannes Vicleff in Constantiensi primum, deinde & in Basiliensi concilio condemnatus. Ab iis maioribus prodierunt, qui nostro hoc ævo Euangelici, quam Christiani dici malunt. Ac recte quidem: Hoc enim Euangelium, si modo tam impiam, tamque absurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas est, è deisissimis, ut glorientur, tenebris erutum, atque in lucem prolatum, non à Christo, non à quoquam Apostolorum, sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt. Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes: æque mulierem, aut puerum, ut Papam absolueret: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum, apud quos Episcoporum & sacerdotum officio scemine fungebantur, sicut authores sunt Epiphanius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta post annis Ioannes Vicleff hanc hæresim sopitam resuscitavit. Atque ij sunt Apo-

stoli, à quibus hoc Euangelium ad nostri temporis pseudoeuangelicos manavit. Hæresim hanc suo quoque tempore fuisse Tertulianus indicat in libro de præscriptionibus contra hæreticos. Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere, neque prodesse quicquam opera: non est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis male intellectis, ipso adhuc Paulo superstitite, sicut indicare non nihil videtur Petrus. Quæ res, ut Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Postea sicut idem tradidit, per Eumonijum quendam error hic fuit renouatus: quem ipse refellit in libro, quem inscripsit de fide & operibus. Dicit aliquis: omnia opera esse æqualia, neque ieiunium vilius, neque virginitatem esse meriti maioris, quam coniugium: esse virginitati pares nuptias: non est Catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hac Ecclesia catholica, quæ profecta est ab authore Ioviniano, qui cum esset monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum est reversus, cuius errore seductæ Sanctæ virgines, irritam facientes primam fidem, nupserunt quem duobus libris iugulavit Hieronymus. Dicit aliquis: Non esse Sanctos inuocandos, nec habere reliquiis eorum honorem oportere: non est Catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia Catholica, cuius primus author fuisse videtur Eu-

*2. Pet.
vlti.*

*Aug. de
hæresib.*

Hæresis

54.

Lib. 3. de

*peccato-
rum me-*

*ris & re-
missione.*

cap. 7.

2. Pet. 2.

1. Tim. 5.

stathius in cōcilio Gangrensi damnatus: quem sequutus est postea Vigilantius per Hieronymum erroris conuictus. Dicit aliquis: Missam non esse sacrificium: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrusianorum, quos ante quadringentos annos confutauit vir doctus & pius, Petrus venerabilis, Abbas Cluniacensis. Dicit aliquis: in ieiunādo neque ciborum delectum, neque dierum discrimen vllum habendum esse, quouis tempore cibos quoslibet, etiam si secus Ecclesiæ constitutionibus cautum sit, recte sumi: non esse pro mortuis Deum orandum, aut mediatoris sacrificium offerendū: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ videtur authores habuisse Iouinianum & Ærium, sicut Philister, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur ante mille ducentos prope annos hæreseos damnatos. Dicit aliquis: Christi & Sanctorum eius imaginibus non modo nullum habere honorem, verum etiam è templis eas eiiciendas esse: non est catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc nō recipit Ecclesia catholica: huius hæreseos author fuisse Felix, à quo etiam hæresis vocata est Fœliciana: cuius causā Francfurdia ad Mœnū ante annos septingentos quinquaginta sex Cōcilium fuit congregatum. Cæterum in septima synodo œcumenica, quæ Niceæ fuit iterum habita centum annis ante, dixit Tharasius: Inuenimus & Manichæos respuisse imagines, sed &

Hæresi

75.

Libr. de hæreseibus.

Hæresi

33.

Actio

221.

præter hos Marcionistas, & illos qui confundunt naturas Christi, quorum princeps Petrus Fulō, præterea Xeneum Hieropolytanum, sed & Seuerum, aliósq; hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cum prope mille Episcopi conuenissent, veneratione imaginum confirmata, cum perstaret in sua pertinacia Leo tertius Imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communionem fidelium fuit priuatus. Quamuis extat ad Serenum epistola Gregorij primi, qui fuisse videtur in ea hæresi, vt imagines confringendas censeret ante annos prope mille. Dicit aliquis: vxores ducendas esse sacerdotibus: non est catholicus: Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentiosus esse velit, nos consuetudinem hanc non habemus. Hæc hæresis ad authorē Iouinianum referri potest. Nunquam in Ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquādo fuerit quas duxissent ante sacerdotiū, deinceps retinere. Sed alio loco fortassis ea de re fufius dicetur. Verum quid est necesse singulos hæreticorum errores, quos pridem sopitos videmus hoc tempore resuscitados enumerādo recēserē? vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis Oecumenico concilio legitime congregato non credit, neque decretis eius pareat, sed suum iudicium totius orbis iudicio præfert, nō catholicus, verum singularis est: hoc est

Libr. 7.

Episto.

109.

Et lib. 9.

Epist. 9.

I. Cor. II.

In Cant. serm. 65.
Lib. 4. mora. cap. 18.
 schismaticus & hæreticus. Rectè enim à Diuo Bernardo dictum est, quod omnibus vnà intètio semper fuit hæreticis, captare gloriã de singularitate sciētĩe. Quod ante Bernardum quoque seculis aliquot à Gregorio scriptum legitimus. Communem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur, occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Atque ideo nisi quod ipsi sentient, rectum putant nihil. Catholicus, sicut ante dictum est, idem est quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo facile acquiescit: qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimans se esse aliquid cum nihil sit, atque inflatus sensu carnis suæ; & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei, non quod vniuersis, verum quod sibi soli placet, id solum recipit, omnes despere, se solum sapere persuasum habet, atque ita quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neque rectum esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est: hæreticus est: schismaticus est: non est Catholicus, neque pertinet ad Ecclesiam catholicam verum ad Sathanæ Synagogam. Nihil enim potest hac singularitate Ecclesiæ Dei esse perniciosius, quod etiam Propheta indicat, cum de vinea Domini loquitur, quod singularis ferus depastus est eam.

Galat. 6.
Galat. 2.
Psal. 79.

¶ Quod concilium Oecumenicum Ecclesiam Catholicam representat.

CAP. 24.

NON VERÒ dubitare debet quicquam Christianus, quin concilium Oecumenicum legitime congregatum Ecclesiam Catholicam representet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur: quod etiam Augustinus indicat, cum plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ cõfessionem vocat. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur. Loquere domine Photi, totus mundus hic est. Totum mundum vocauit synodum Oecumenicam. Quoniam igitur Ecclesia spiritu sancto regitur, in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaque non credit Oecumenico concilio, qui nõ acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuòque disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, rectèque constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicam, spiritui sancto per os illius loquenti repugnat, atque ideo Catholicus aut Cristianus dici non meretur, sed habendus est, iuxta CHRISTI præceptum, tanquam Ethnicus & Publicanus. Præclare Leo Pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retrahere, & quæ sunt definita conuellere, quid aliud est,

Lib. 1. ca. 18. de bapt. par. unio. con. Dona-rist. Actio- ne 5.

Matt. 18. Epist. 78

quam de adeptis gratiam non referre? & ad interdicitæ arboris cibū improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuo de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum intercesserunt. Quid enim? Superiorum Conciliorum actis rescissis, an non ingēs disciplinæ, religionis, & institutorum perturbatio, neque mediocris rerū diuinarum & humanarum omnium esset confusio sequutura? quid fide nostra incerti? quid institutis mutabilitas? quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? quis tandem quærendi, quis disputandi finis esset expectādus? Exoptatur concilium ab omnibus: quis autem erit eius vsus? si posteaquam decretum in eo quicquam fuerit, post aliquot temporis interuallum de eo, quod semel est decretum, disputare, atque illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quā efficere, vt semper fluctuent hominum conscientiæ, si nihil pro certo & indubitato habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Postulabatur hoc priscis etiam temporibus ab Arrianis, vt quibus de rebus Nicænæ synodi decretum intercesserat, de his denuo disceptare liceret, verum decretum est à piis, sufficere debere Nicænæ synodi decreta, nec in illis quicquam deinceps curiosè diuexādum esse. Cūque nouam quandam scripturam de fide (quā nunc vocant confessionem) Valens & Ursatius produxissent, iussit synodus & aliarum hæresum &

2. Tim. 3.

Socr. lib.
2. ca. 20.
eccl. hist.Sozom.
lib. 4.
ca. 17.

sum & Nicæni quoque concilij expositionem legi, vt aliis hæresibus damnatis, Nicænis decretis consentirent, & in posterum nemo de istis conquereretur, aut synodū efflagitare, sed præteritis contentus esset. Absurdū enim esse, quasi iam primum credere incipientes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vti tam ipsi quam maiores, ecclesiis præfuisent. In Chalcedonenfi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicænæ synodi inquiri, quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista requirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cum esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitum est, quam illud. Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorum patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & Ephesino concilio à sanctissimo Episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cūque omnes Episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contra sentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc est quod ab Athanasio quoque scriptum legimus. Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis probata sunt ac decreta clarèque demonstrata, superuacaneum esse denuo reuocare in iudicium, nemo non confitebitur, ne si nūc quoque examinentur, & denuo iudicentur, ac rursus examinentur atque iterum, in infinitum exeat ista curiositas. Leo quoque pontifex: Quotiescunque diuina gratia ministrante, illis qui foris

Apolo-
geti. 2.

Epist. 6.

sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas spiritus sancti diuinitas in Chalcedonenſi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumque hoſtem nouellæ perfidiæ ſermonem noſtrum cum omni cautela libremus, non iam, quod abſit, tanquam de dubiis differentes, ſed autoritate ſua, quæ bene definita ſunt, adſtruentes. Et iterum: Prænoſcat, inquit, pietas veſtra venerabilis Imperator, hos quos ſpondeo dirigendos, non ad conſtigendum cum hoſtibus fidei, nec ad certandum contra illos, à ſede apoſtolica proſecturos, quia de rebus & apud Nicæã & apud Chalcedonam ſicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam dubia & infirma, quæ tanta per ſpiritum ſanctum fixit autoritas. Extat Valentiniani Imperatoris, ſimul & ipſius collegæ Marciani edictum, in quo decreta ſynodi Chalcedonenſis rata ab omnibus haberi volunt, vbi his verbis vtuntur. Ceſſet igitur iam prophana contentio: nam vere impius atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinionem ſuam aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem reſpertam aliquid vltius diſcutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuſlibet conditionis de fide Chriſtiana publice turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens.

Epist. 78

Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata ac recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare contendit, cū ea quæ nunc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas expoſitiones, & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita eſſe noſcuntur: Nam in contemptores huius legis poena non deerit, quia non ſolum contra fidem bene compoſitam veniunt, ſed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda myſteria.

Quibus verbis etiam ad Palladium ſcribens Martinus uſus fuiſſe videtur, ſicut in codicem Iuſtiniani relatum eſſe legimus. Eſt & aliud edictum Marciani, ad Conſtantinopolitanos, vbi dicit. Admonuimus vniuerſos, vt de religione diſputare deſinerent, quoniam vnus & alter tanta ſecreta inuenire non poteſt, maxime cum ſummo labore & ampliſſimis orationibus tot venerabiles ſacerdotes, niſi Deo, vt credendum eſt, authore, ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Et Leonem ſequutus Gelafius. Patres, inquit, noſtri catholici, docti pontifices in vnaquaque hereſi, quolibet tempore ſuſcitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communionem catholicam atque apoſtolicam ſecundum ſcripturarum tramitem, prædicationemque maiorum, facta ſemel congregatione ſanxerunt, incontuſum voluerunt deinceps firmumque conſtare, nec in eadem hac cauſa denuo, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præſumptione permiferunt, ſapientiſſime prouidi-

Aſtione 3.

*In episto-
la ad e-
piſcopos
Dardaniae.*

*In regi-
stro lib. 1.
cap. 24.
lib. 2.
cap. 49.
lib. 3.
cap. 33.*

dentes, quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum prorsus contra singulos errores stabile perfisteret Ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neque dissimilia leguntur apud Symmachum ad clerum Dardaniæ, & apud successorem eius Hormisdam, ad Epiphanium scribentem. Quem sequutus Gregorius, quatuor concilia, quæ suam ætatem præcesserant, sicut sancti euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo, quas venerantur, amplector. Quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant, aut ligare quos soluit. In quam sententiam ab Agathone quoque nonnulla scripta sunt ad Constantinum Imperatorem, sicut in actione quarta sextæ synodi Constantinopolitanæ legitur. Sed isti putant, quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodque de locis communibus faciunt, ut quotannis prope scripta sua mutant, idem in tam serio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia est catholica, alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modo non in dies singulos, sicut scriptum est. Stultus ut luna mutatur. De Regis hominis decreto, posteaquam semel pronunciatum est, disputare fas non est, sed ei parere necesse est: Et fas erit

de Spiritus Sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpe priora posterioribus emendari. Scriptum est, sed non eo sensu, quasi quod semel in causa fidei statutum est, in vno aliquo plenario concilio, id in altero retractari postea liceat. Vel vnum Concilium plenarium legitime congregatum proferatur, in quo prioribus plenariis conciliis itidem legitime congregatis contrarium sit aliquid constitutum in his, quæ ad fidem pertinet, proferri, proculdubio nullum poterit. Nam si quis vel Arriminense, vel Syrmiese, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis concilia congregata protulerit, quandoquidem autoritate Romani pontificis, vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni concilij non sunt, legitime congregata concilia nequaquam dici possunt, sed conuenticula potius & conciliabula. Est quidem ita, quod in his quæ facti sunt, fieri potest, ut fallatur aliquando plenarium concilium, non autem in his quæ fidei: Quo respexisse Augustinum cum diceret, plenaria concilia priora, posterioribus emendari, vel ea quæ statim sequuntur verba, planum faciunt. Subiungit enim è vestigio: cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrè in his quæ sunt iuris positivi, quæ vel ad extremum aliquem ri-

*Lib. 2.
can. Do-
natistas
cap. 3.*

tum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinā, quoniam pro personarum, locorum, & temporum circumstantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam vt priora concilia posterioribus emēdentur: quod quedam superioribus sæculis quadrare poterant, quæ posterioribus minime conuenire, vel ipsa magistra rerū experientia compertum est. Itaque cum longe sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamē in eorum plerisque nimio plus inerat seueritatis, quam posteriora secula ferre non posse videbantur, factum est, vt posterioribus conciliis emendaretur mitigarenturque. Est canon Apostolicus: deponi debere presbyterum fornicatē: quem in concilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emēdatum, poenāque mitigatam: Sic in concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locū teneret, cui non ita multo post in Constantinopolitana synodo prælatus est Constantinopolitanus, Adeo verum est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymique productis sententiis ostendit, Gratianus, in plerisque decernendis, causam, locum, tempus, personas considerari oportere, quæ quoniam perpetua non sunt, fit vt in eiusmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquā priora posterioribus emēdentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura. Neque vero propterea concilium Oecumenicum non representat ec-

*Cant. 75.
Dist. 82.
ca. presbyter.
Cap 6.
Cap 5.*

*Dist. 29.
cap 3.*

clesiam catholicam, quod non omnes è vulgo ad illud conuocantur, atque illi interfunt: nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maxime fieri posset, quid tamen aliud turba, quamurbationem esset allatura? Præclare dictum est à Ioanne Chrysofomo, quod multitudo est mater seditionis & contumacię, paucitas verò magistra disciplinæ. Neque sine causa multitudo belua multorum capitum à quodam poeta vocatur. Patres liberorum suorum saluti & tranquillitati prospicere tenentur, patrum autem locum in Ecclesia tenent Episcopi. Satis itaque semper fuit existimatum, si quos oportet de salute liberorum esse sollicitos, ad quos ea cura proprie pertinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad concilium essent conuocati. Cum de sæculi rebus agitur, cūque de his, quæ ad secularem Rempublicam pertinent, habetur consultatio, fieri videmus, vt non omnes accersantur vndique, quod ea res magis ad excitandum tumultum, quam ad aliquid ex vsu Reipublicę statuendum pertineret: Sed conueniunt senatores, optimates, ac primarij terræ cuiusque viri, qui posteaquam venerunt, regnum vniuersum aut Respublica conuenisse dicitur, & quæ sunt in eiusmodi conuentu constitutiones, regni constitutiones vocantur. Sic Leo Magnus, canonum Nicææ habitorem decreta, quo trecenti tantum decem & octo conuenerunt Episcopi, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quo magis autem intelligi queat, ita se rem habere, manifestum id è

*Homil. 1.
in Matt.
operis im
perfecti.*

*Epist. 24
& 26.*

3. Reg. 8.

Act. 15.

In epist.
ad An-
gu.

scripturis faciemus. Post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israel ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulo post. Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israel stabat. Omni ecclesiæ benedictum: omnem Ecclesiam Israel stetit dicit: Cum antea maiores natu tantum, principes tribuum, & duces familiarum commemorasset. Quid aliud his verbis indicans, quam quod illi repræsentabant omnem ecclesiam? Nam reliquus fere cœtus omnis à primariis pendere consuevit. Apostolorum temporibus concilium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas describens, Conuenerunt, inquit, Apostoli & Seniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquentem, quæ rectè scribit Hieronymus, principem in eo concilio lati decreti fuisse. Post cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrentes, quanta Deus fecit signa & prodigia ingentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, &c. Hij sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas: Petrus primo loco, tum Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnes, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & Senioribus cum omni ecclesia: nequaquã ex eo colligi rectè potest, præter Apostolos quenquam aliud dixisse sententiam,

tiam, cum diserte scripserit Lucas, multitudinẽ omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quisquã fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretum, omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquieuisse, & omnium nomine epistola mittitur. Neque verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps concilia, nõ ab aliis quam Episcopis habita esse, qui libros conciliorum legerit, cognoscet. Itaque & Augustinus vocat non semel concilia Episcoporum: ante quem Papa Marcellus, synodum vniuersalem, synodum Episcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epistolis suis vocat episcopale concilium. Itidem & Flavianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona, Extat epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodum Chalcedonensem, qua mortet Bythinæ Strategum: vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuitate, deq; locis ipsis vbi concilium haberetur, expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat auctoritatem non habere, quod à scemina profectum est, is, si forte ignorat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cum ad fratrem eius Theodosium recens ablatatũ orbis terrarum imperium esset deuolutum & fractis, & imperij procuratricem à Deo fuisse constitutam: cumque de ipsius sententia Marcellianus fuisset, mortuo fratre, Imperator designatus,

August.
epist. 119.
cap. 19. et
152.Con. Donat. post
collationẽ
ca. 15. Et
de bapt.
cõtra Do
nat. lib. 6
cap. 35.Et in bre
uiculo col
lationum
diæi ter
tia.Marcell.
epist. 2.

Leo epist. imperij nihilominus confortem fuisse, ac vna
 15.13.16. cum illo Chalcedonenſi concilio interfuiſſe.
 17.88.23. De qua ſcribit Sozomeus, quod nõdum quin-
 53.82.91 tumdecimum ætatis annum egreſſa, ſupra æta-
Lib.9.ca. tem ſapientiſſimum ac diuinum Spiritum ac-
 1. *Eccle.* cepit: eiufque ſtudio & ſapientia perfectum eſ-
hiſt. ſe narrat, vt ſuis temporibus hæreſes non obti-
 nerent. Quam & Leo pontifex ille, quem ter
 ſanctum & œcumenicum Patriarcham ſancta
 ſynodus Chalcedonenſis appellauit, ſcriptis ad
 eam epistolis aliquot, magnis effert laudibus,
Actio.7 Quin & in octaua ſynodo cum pro more lau-
 dare vellent Eudoxiam Auguſtam, vocauerunt
 eam nouam Iudith, nouã Helenã, nouam Pul-
 cheriam. Aded celebre fuit Pulcheriæ nomen,
 etiam ſexcentis poſt annis, quã fuiſſet mortua.
 Sed & in actis concilij Chalcedonenſis ſemel,
 & iterum has voces emiſſas legimus: Synodus
 Episcoporum eſt, non clericorum, ſuperfluos
 foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id
 authoritate ſynodi cõfirmatum eſſe videamus
Actio.1. Ibidem etiam ſcriptum reperimus, quod cum
 ad Martinum Archimandritam directa fuiſſet
 chartula, vt ſubſcriberet, nõ acquieuerit, dicẽs:
 Non eſt meum ſubſcribere. Episcoporum tan-
 tum eſt. Vidit hoc Theodoſius imperator, qui
 ſanctæ ſynodo ſcribens Ephelinæ primæ: Illi-
 citum eſt, inquit, eum qui non ſit ex ordine ſan-
 ctorum Episcoporum, Eccleſiaſticis immiſce-
Epist.4. re tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum, quæ
 habetur in operum eius Tomo quarto. Nos ſane
 non patiemur, inquit, vt ſimul & vrbes &

Eccleſiæ turbentur, neque vt inexcuffa nobis
 ſit ea doctrina, cui diuicandæ præfici oportet
 eos, qui circumquaque ſacerdotio præſident,
 & per quos in ſententia veritatis firmiores ſu-
 mus, & poſthac erimus. Vidit & Valentinia-
 nus, qui cum per episcopum Hipacianum ver-
 bis episcoporum, per Hellespontum & Bythin-
 iam agentibus, fuiſſet rogatus, vt ipsis ad cor-
 rigendum dogma conuenire permetteret, ſic
 eum reſpondiſſe narrat Sozomenus: Mihi qui
 in forte ſum plebis, fas non eſt talia curioſius
 perſcrutari: Sacerdotes, quibus iſta curæ ſunt,
 inter ſeipſos quocunq; loco voluerint, conue-
 niant. De Constantino quoq; ſcribit Auguſti-
 nus, quod cum ad eum cauſam Cecilianij ſchif-
 matici detuliſſent, non eſt auſus de cauſa Epif-
 copi iudicare, ſed eam diſcutiendam atque fi-
 niendam Episcopis delegauit, quod & factum
 eſt in vrbe Roma præſidente Melchiade Epif-
 copo illius Eccleſiæ cum multis collegiis ſuis.
 Ac recte quidem. Nam ſicut legimus in Actis
 Apoſtolorũ, ſolos Episcopos poſuit Deus re-
 gere Eccleſiã ſuam: illis dictum eſt, Paſcite qui
 in vobis eſt gregem. Paſtorũ eſt, gregis curam
 habere, paſcendo iubedõq; ducere: Ouium eſt
 diſcendo & obtemperando ſequi. Sed neſcis,
 dicit quidam, ex ouibus paſtores eſſe ſolere?
 Scio. Verum & illud ſcio, priuſquam id ſint af-
 ſequutæ priuſquã legitime ſint ad hoc munus
 vocatæ paſtorum eis officio fungi non licere,
 cum ſcriptum ſit: Nec quiſquam ſibi ſumat ho-
 norem, ſed qui vocatur à Deo tanquã Aaron.

Li.6.ca.7
Eccl. hiſt.
Epist. 67

Actio.20
1. Pet. 5.

Hebr. 5.

Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neque se prius, quam factæ fuerint, ad munus pastorum ingerat. Quamobrè semper hoc à sancta Catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem Catholicam sanamque doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi Catholici Episcopi, etiamsi ad concilium communicandum ex ordine quoque Sacerdotum viri doctrinæ excellentes adhiberi consueuerunt. Quod autem Reges & Imperatores interfuisse quandoque legimus, nõ ob eam rem ad fuisse credendi sunt, vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vt quæ sibi earum cognitionem aut iudicium vsurparent, verum vt autoritatem, vnitatem, & concordiam concilij tuerentur, & quæ salubriter essent in eo constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hî qui sunt in eadem hæresi, Nicolai Pontificis autoritatem nobis obiiciunt, cuius verba Gratianus in eum librum retulit, quem ipse decretorum inscripsit, ex quibus probare conatur, etiã laicis vel sententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuersis, concedi potestatem oportere. Quid autem? an non recte de istis dicere possumus, quod in eadem illa Epistola scriptum à Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt Canones, dum nesciunt quid loquantur: Nisi forte scire quid loquantur existimãdi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda, testimoniũ ex illa Nicolai Pontificis Epistola producunt, in qua nihil a-

*96. dist. ubinam.**In epistola ad Fanstum Magistrum.*

liud per Pontificem agitur, quam quod etiam Imperatoris Theodosij scripto, cuius paulo ante meminimus, pro lato tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur? Quæ namque res aliam causam Nicolao dedit eius Epistolæ conscribendæ? quam quod Michael Imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregatio concilio præfularem cathedrã ascendit, & aduersus Ignatiũ Patriarcham Constantinopolitanum Sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit, & in eius locum Photium quendam suffecit, qui postea per Adrianum Nicolai successorem, congregata etiam Synodo Constantinopoli, quæ dicitur octaua, legitime depositus, & in sedem suã Ignatius restitutus est. Hunc igitur Michaellem alloquitur Pontifex his verbis. Dicite quæsumus, vbi legistis, Imperatores antecessores vestros in Synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forte, in quibus de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium cõmunis est, quæ nõ solum ad Clericos, verum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt? nisi quod, toties de domini Sacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorẽ Synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem Epistola cõmemoratur, cum Sixto Pontifici quædam crimina fuissent obiecta: sed surgens à concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi,

vt iudicaret iudicium suum: cum autem de fide tractatum est, Imperatores nonnunquam interfuisse? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideo statim, quod proprium munus est Episcoporum, sententias dixerunt? de fidei cōtrouersis iudicauerunt? minime gentium: Verum ad hoc tantum interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & concordiam tuerentur, quodque de sententia patrum in concilio statutum esset, id firmum & ratum esse iuberent, edictisque propositis, inuolatē ab omnibus obseruari præciperent. Verum vniuersalis est, inquit Nicolaus, fides, cōmunis est omnium, non solum ad clericos, verum & ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, cōmunis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocīnia? pertinet ad omnes, vt ius suum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque soli Reges aut Principes, aut quibus hæc ab illis est mādāta iurisdīctio, de causis ciuilibus vel criminalibus iudicandi potestatem habebunt? Quid est hoc aliud quam ordinē ex rebus tollere, quam sursum & deorsum omnia miscere? quam dum à tyrannide metuis, anarchiam quandam inducere velle? Profertur & alia Gratiani sententia. Episcoporum cōcilia sunt inualida ad definiendum, atque ita, si diis placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est inualidū ad definiendum, est cōcilium ge-

*Dist. 18.
cap. I.*

nerale: Concilia Episcoporum sunt inualida ad definiendum. Concilia igitur Episcoporum non sunt concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquā Pfitacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus cōciliis legitime congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcoporum cōcilia vt ex præmissis apparet, sūt inualida ad definiendum, ad constituendū, nō autē ad corrigendū. Quod si præmissa legisset hic homo, nunquam sententiæ Gratiani contrarium syllogismum, produxisset. Quid enim est in præmissis? Legatur tota distinctio, quæ præcessit, nihil aliud in ea reperietur, quam quod Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij, Pelagij, Symmachi sententiis probatur. Concilia Episcoporum quæ præsentiam Papæ non habent, aut eius auctoritate congregata non sunt, ad definiendum & constituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere non vacabat, de prouincialibus conciliis loqui Gratianum didicisset, quod in eis nihil generaliter constitui potest. Quamobrem non cōtra alios magis hæc verba faciūt, quam contra eos, qui nationale concilium expectunt, in quo de fidei cōtrouersis constitutur aliquid. Huius generis concilia plane sunt inualida, & conuenticula potius cōciliabulæque, quam concilia dici merentur. Si quidem fides, quam profiteamur, Catholica est & dicitur, nec ad vnā gentem aliquam, sed ad omnes & vniuersos pertinet, qui Christiani censerī volūt, in

quacunq; tandem orbis parte sint constituti:
 Quamobrè seorsum aliquid in gente qua piam
 à reliquo Christiano populo constituere velle,
 quid fuerit aliud, quam ab Ecclesia fidèq; Ca-
 tholica se velle segregare? Huc itaq; respexit
 Gratianus, cum dixit, Episcoporum cōcilia ad
 definiendum esse inualida, non quod non ali-
 quid in illis defini & cōstitui possit, sed quod
 iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à tēpo-
 ribus Apostolorum semper obseruatum, de ma-
 ioribus causis, fidei præsertim, ad sedem Apo-
 stolicam, aut ad concilium cœcumenicum illius
 autoritate congregatum, referre sit necesse.
 Scripsit de Vādālica persequutione tres libros
 Victor, Augustini propemodū æqualis: in eo-
 rum altero, crudelem illum tyrannum Hun-
 ericum Vandalorum regem edixisse narrat Ca-
 tholicis, vt ad certum diem Carthaginem ve-
 nirent, de fidei ratione cum suis Episcopis con-
 flictum initari. Sed quid ad hæc Eugenius E-
 piscopus Catholicorum nomine? Agnoscat;
 inquit, rex, nos disputationē legis, cum adiuto-
 rio Dei nullaten⁹ declinare vel fugere, sed sine
 vniuersitatis assensu, nos non debere asserendē
 fidei nostræ causas assumere: debere etiam trā-
 marinarum omnium partium, qui nobis sunt in
 vna religione vel cōmunionē consortes, ag-
 noscere, quod totius mundi causā agitur, non
 specialis prouinciarum Africanarum tantum-
 modo. Cumq; per Obadum præpositum regni
 sui dici rex iussisset: Subde mihi vniuersum or-
 bem terrarum, vt sub potestatem meam totus
 mundus

mūdus redigatur, & facio o Eugeni quod dicis.
 Respondit Eugenius. Quod rationem non
 habet, dici non debuit, sic est hoc, quomodo si
 dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet,
 quod moris nō est humanæ naturæ: Dixi enim,
 si nostram fidem, quæ vna & vera est, potestas
 regia cognoscere desyderat, mittat ad amicos
 suos, scribam & ego fratribus meis, vt veniant
 Coepiscopi mei, qui vobis nobiscum commu-
 nem fidem nostrā valeant demonstrare, & præ-
 cipue Ecclesia Romana, quæ caput est omniū
 Ecclesiarū. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius
 apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua
 prouincia siue natione, de fide, quæ Catholica
 est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita constitui
 posse, vt ratum ab omnibus haberi sit necesse,
 nisi forte sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta
 sit approbatio. Quamobrem hæc Gratiani sen-
 tentia non contra nos facit, sed contra eos po-
 tius, à quibus tāto studio nationale cōciliū ex-
 peti videmus. Sed inueniuntur inter laicos, dicis,
 multi, doctrinis variis perpolitī, in Theologia
 etiam exercitiores, quam sint multi Episco-
 porum. Fac ita esse, nunquid ideo tollemus or-
 dinem ex rebus? & non illud studebimus po-
 tius, vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptū
 Canonūque decreta seruentur? Reperiuntur
 etiam de populo priuati multi, quibus maior
 inest iurisprudencia, quam nonnullis ex his,
 qui cum potestate versantur, siue regibus, siue
 Principibus, siue iudicibus, siue quibuscūque
 tandem aliis, quibus iurisdicendi potestas est

permissa: num igitur tu, quia catus & prudens tibi videris, ac præ cæteris iuriscōsultus, Regem aut Principem de suo folio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris auctoritatem à nemine cōcessam vsurpabis? Potestne cogitari vel dici quicquam absurdius, & ad seditionē in populo contra legitimam potestatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne sis nescius, suos etiam Principes Ecclesia, de quibus per Prophetam dictum est: Constitues eos Principes super omnē terram: Qui eorum principatus tanto est omni regno excellētior, sicut à Chrysofomo, & Gregorio Nazanzeno in oratione, quam de Hieremie dicitis, præfente Imperatore habuit, scriptū legimus, quantum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana, discrimen & interuallum esse potest, Enarrās illum Psalms locum Augustinus: pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, cōstituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia Patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es, de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, cōstitues eos Principes super omnem terram, Hæc est Ecclesia Catholica, filij eius constituti sunt Principes super omnem terram, filij eius cōsti-

*Psal. 44.
Lib. 3. de
Sacerdo-
tio.
Et de ver-
bis Esaiæ.
Hom. 4.*

tuti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum Regis, &c. His igitur Principibus, nō his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, deq; fidei causis cognoscendi potestas est cōcessa. Sed libet hic Catholici cuiusdam Imperatoris verba adscribere, ex octaua Synodo Cōstantinopolitana, quā in Ecclesiæ cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris caracteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is absoluta iam Synodo, oratione quam ad omnes, qui tum præsentés aderant, vñsus, his tandē verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute cōuersamini, quid amplius dicam nō habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonē mouere, neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari, hoc enim inuestigare & quærere, Patriarcharū, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt clauēs, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunq; enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari nō desinet. Rursusq; quantumcunq; Episcopus sit irreuerētia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum

recte prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cum timore & fide sincera hos audire & à facie eorum vereri, cum sint ministri domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius, quam ea quæ nostri ordinis sunt, require. Nunc autem ut videmus adeo multos malitia in insaniam accendit, ut obliuiscetes proprii ordinis, & quod pedes sint minime cogitantes, legem ponere velint oculis: Oculos vocare Basilius videtur Episcopus, de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur, dum secundum carnis assumptæ mysterium, Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, merito in membris eius intentio Episcoporum officia cernitur peragere oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. *Quantumque* religione sit & sapientia laicus, etiam si uniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius illi de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, quod proprium hoc sit Episcopi munus, etiam si multo sit is in virtute sapientiaque inferior: idque Gregorij, quem Theologum Greci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, cur tam diu à functione abstineri Ecclesiastica, sic populum affertur: Vos oues, nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuimini, satis enim vobis est, si recte pascimini: nolite iudicare Iudices, nec

Epist. 4.

In ps. 82.

legem feratis legislatoribus. Deus enim nequam Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnusquisque fratres in eo ordine, in quo vocatus est permaneat, licet etiam dignior existat: in illoque magis præsentem amet claritatem, quam ut eam, quæ non accepit, quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluatur, qua tam terrestria, quam cœlestia sunt colligata: neque dominationem multiplicem sine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Interea tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Episcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim si quis communis alicuius locos legit diligentius, ideo statim in Theologia dici debet exercitator, quam Episcopus. Ac fieri quidem potest, ut reperiat nonnunquam Episcopus minus in scripturis versatus, quæ exigere videtur ea persona, quam sustinet, num idem propterea de omnibus iudicium esse debet? Nulla est prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minime vulgari doctrina præditos. Certe in eo concilio, quod proximis superioribus annis Tridenti fuit inchoatum, etsi cœtus ingens fuisse dicitur inferioris ordinis virorum, qui doctrina præstare multum existimarentur, non alij tamen excellere magis visi sunt quam Episcopi, à quibus pleraque sunt animaduersa, quæ inferioris ordinis viri docti minime cõsiderassent. Sed nouum non est quod

ab hæreticis Episcopi Catholici prius omnia & facere & pati parati, quam ut scindi Christi tunicam inconfutilem permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arius hæreticus, vir dialecticarum nugarum non imperitus, in quadam epistola, quam historiæ suæ Theodoritus inseruit, eos Episcopos qui sententiæ suæ sunt aduersari, non ineruditos modo, verum & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quod is Nicenæ Synodi patres tanquam simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Eusebius, quod eorum alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerantia continentia, alij medio modo ornat: Semper enim quæ præclara, rara sunt, neque fieri potest, vbi maior est aliqua cõgregatio, ut excellenter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatem constituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quæ solet eos fere comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum sententiam non inuiti sequuntur. Et certe præstat in eiusmodi cõtatu esse aliquem non doctissimum, qui cum se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videri persuasum habet, sententia lubens acquiescit, ut sit non inter alta sapientes, verum humilibus consentientes, quam tales multos, quales describit sapiens: Vidisti hominem, qui sibi sapiens esse videtur, spes est de stulto, quam de eo multo maior: Nã qui sunt præfracto animo, nihil ut nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putant, quamuis ad rem potius,

*Lib. 1. ca.
5.*

*Lib. 1. ca.
8.*

*Lib. 3. de
vita Cõ-
stantini.*

*Rom. 12.
Prou. 29.*

quam ad componenda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quam in sententiam etiam à Ioanne Chrysofostomo scriptum legitur: Præstat proba ignorantia detineri, quàm falsa opinione mancipari. Nam qui nescit, facile ratione ducitur, qui vero scire credit cum nesciat, non potest facile veritatem suscipere, sed maiori sudore opus est, ut antequam vera inculcentur, falsa ex animo eius eiciantur. Nam & in charta vbi nihil scriptum est, facillime scribitur, literis vero plena non similiter: necesse enim est priora deleri. Et terra facilius aratro profcinditur, quæ nihil habet, quam quæ vepribus est referta. Nihil igitur impedit, quominus esse concilia dicantur Episcoporum, etiam si non ita, ut deberent, in sacris literis omnes Episcopi sint versati, cum præsertim neque fuerit, neque futurum sit concilium vllum tam œcumenicum, ut omnes ad illud orbis Christiani totius Episcopi conueniant: neque mitti fere consueverunt ex vna quaque provincia, nisi de quibus est opinio doctrinæ singularis, Verum interfuerunt Imperatores & Reges conciliis. Quis negat interfuisse? cum eos etiam nostro tempore literis pontificiis ad concilium inuitari nemini sit obscurum. Quod vero de causa fidei iudicauerint, hoc est quod constanter negamus. Euoluantur omnia concilia, quæ à nato Christo habita sunt ad hæc usque nostra tempora, nullum reperietur in quo sibi quisquam Imperatorum de fidei causa iudicium arrogauerit. Longum autem esset enumerare omnia, præsertim prouincialia, quæ

*Hom. 76.
in Matt.*

Acti. 10

Dist. 16.

recte Gratianus ad definiendum & cōstituen-
dum inualida esse docet, de quibus etiam Ca-
nonem quandam legimus octauæ Synodi ge-
neralis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud
autem tāquam perrosus quiddam ab auribus
nostris repulimus, quod à quibusdam imperi-
tis dicitur, non posse Synodum absq; principa-
li præsentia celebrari, cum nusquā sacri Cano-
nes conuenire seculares Principes in conciliis
sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec inter-
fuisse illos Synodis, exceptis cōciliis vniuersa-
libus inueniemus. Neque enim fas est seculares
Principes spectatores fieri rerum, quæ Sacerdo-
tibus Dei nonnunquam eueniunt. Cæterum re-
cententidem Gratianus octo Synodos œcu-
menicas, quarū prima Niceæ habitata est anno à
Christo nato trecentesimo tricesimo plus mi-
nus, in qua qui Christū creaturam esse asse-
bat, & eiusdem cum patre substantiæ negabat,
Arij hæresis est extirpata. Secunda quinquā-
ginta sex annis post, Constantinopoli, in qua
Macedonius est damnatus, qui spiritum sanctū
esse Deum inficiebatur, simul & Apolinarius,
qui Christū, ipse demens, esse sine mente blas-
phemabat. Tertia quadraginta annis interiectis,
Ephesi, in qua Nestorius est anathemate reddi-
tus execrabilis, qui ppria stultitia seductus aliū
ante secula Deum verbū, alium vero ex virgi-
ne pro nostra salute incarnatum inficiatus est.
Quarta post interuallū annorū triginta Chal-
cedone, in qua Eutyches vna cum Dioscoro,
qui duas in vno Christo naturas incōmutabi-

liter vnitas negauerat, vnam autem naturam ex
duabus fuisse compositam prodigiose pronun-
ciauerat, in finitis execrationibus est deuotus.
Quinta centum & duobus annis post, iterum
Constantinopoli, in qua Origenes, Euagrius,
Didymus, propter fallā quædam & peregrina
dogmata, sunt damnati. Sexta postea quam cen-
tum viginti nouem anni intercesserunt, tertium
Constantinopoli, in qua Sergius, Pyrus, Petrus,
Honorius, Polychronius, qui vnam tantum in
Christo voluntatem & operationem esse con-
tendebant, è cœtu piorum eiectione & anathemate
sunt percussi. Septima sexaginta post annis ite-
rum Niceæ, in qua qui demoliti fuerant imagi-
nes, & eas idola vocabāt, Basilus, Theodosius,
Sisimius, & alij nonnulli sunt hæretici pronun-
ciati. Octaua post trecentorum plus minus an-
norum interuallum, quartum Constantinopo-
li, in qua Photius, qui per vim de sede sua de-
turbato Ignatio Constantinopolitano Patriar-
cha in locum eius inuaserat legitime de eo de-
iectus, & tanquam nouus Dioscorus, & qui cū
Iconomachis facere videretur, anathema pro-
nunciatus est. Interfuit Nicenæ Synodo Con-
stantinus Imperator, sed quomodo interfuit?
cum paucis, postremus omnium ingressus, posi-
ta modica quadam sede, non prius cōfedit quā
annuissent Episcopi: cūque de concordia &
pace pleraque differuisset, diligentio-
rem dogmatum inquisitionem ipsorum sententiæ per-
misit, sicut in historiis suis Eusebius, Socrates,
Theodoritus, memoriæ prodiderunt. Itaque
Euseb.
lib. 3. de
vita Cō-
stantini.
Euseb.
lib. 3. de

vita Constantini. Sacr. lib. I. cap. 8. Theodorit. lib. I. cap. 7.

trecentos decem & octo Episcopos in eo concilio subscripsisse legimus, Constantinum subscripsisse non legimus. Interfuit Constantinopolitanae Synodo Theodosius. Nunquid subscripsit? solos Episcopos centum quinquaginta subscripsisse legimus. Tertiae Synodo, quae fuit Ephesi habita, ducentorum Episcoporum, non quidem interfuit Imperator, sed misit loco suo Candidianum. Scribit autem ipse ad Synodum, qua cum potestate miserit, his verbis: Deputatus est, inquit, Candidianus magnificentissimus comes strenuorum domesticorum transire usque ad sanctissimam Synodum vestram, & in nullo quidem quae faciendae sunt de piis dogmatibus quaestiones communicare, illicitum namque est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Ac miserat idem ad eam, quae iterum fuit Ephesi congregata, Synodum, quae tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium comitem & Eulogium tribunum, non ut de causa fidei iudicarent, sed valentes, inquit, nostris iusionibus ministrare de his, quae in Epheso à sancta Synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere: Sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad laesionem sanctae fidei, hunc custodiam mancipare. In quam sententiam etiam ad Proclum Asiæ Proconsulem scripta eiusdem Imperatoris extat Epistola. Interfuit Chalcedonensi Martianus, sed à legatis Leonis Papae petitus, ut sui praesentiam praestaret concilio, quod ipso absente se ad con-

*Actio-
ne. I.
Synodi
Calcedo-
nen.*

Cap. 3.

cilium non occisuros diceret, sicut in breuiario suo testatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipse dicens: Ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem, ut nunc per hanc sanctam Synodum deposita nebula, quae nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper feruentur quae statuta sunt. Sexcentos triginta Episcopos subscripsisse legimus. Martianum subscripsisse non legimus. In quinta, quae est Constantinopolitana secunda, nec Imperator, nec ab eo missus quisquam interfuisse videtur, soli centum sexaginta quinque Episcopi, & sententias dixerunt, & subscriperunt. In sexta, quae fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantinus interfuit, & multi cum eo viri illustres, qui etiam gloriosissimi Iudices vocantur, itidem ut in Chalcedonensi Synodo fuerant vocati: Sed nec Imperator, nec quisquam eorum, qui vocantur Iudices, hoc sibi arrogauit, ut de fidei causa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonensi, ita in hac sexta Synodo Constantinopolitana non alia ob rem & Imperatorem & Iudices istos interfuisse liquet, quam ut ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, ut libera cuique potestas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum esset, de eo cognoscerent, ac de fontibus poenas debitas sumerent. Atque ad hanc non ad aliam rem Iudices constituti fuisse videtur, quod ex actis vtriusque Synodi, & quartae Chalcedonensis, & sextae Constantinopolitanae

videre licet. Quid enim aliud ibi Iudices, aut etiam Imperator ipse, quam legi preces, quæ acta essent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta responderi, si qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, si qua vis allata; si quid per tumultum factum esset, cognoscebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Chalcedonensi, vbi Iudices & Senatus dixerunt. Dicat sancta Synodus, si Canonicis Epistolis sanctæ memoriæ Cyrilli consonat interloquutio Eustatij reuerendi Episcopi. Et in octaua actione iidem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoro reuerendo est soluta, quippe & Nestorium coram nobis anathematizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscript, deest igitur vt sententia à Deo amabilitate vestra proferatur, vt Ecclesiam suam recipiat, sicut & sanctissimus Leo indicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt Iudices, vt secundum decretum sancti concilij, non suum aut Imperatoris, Theodoretus Ecclesiam reciperet. Similiter & de Iba factum est, & de aliis nonnullis. Ad eundem modum in sexta quoque Synodo Imperator, & sanctum concilium dixisse leguntur. Discurret Gregorius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidem & gloriosissimi Iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iusserunt. Posteaquam uero ventum est ad sententiam contra Macarium se-

Actione
10.

rendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, sed sola sancta Synodus, quemadmodum ex duodecima & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, posteaquã subscripserunt trecenti quinquaginta Episcopi, in ipso sine subscripserunt legitur Imperator in hæc verba. Et subscriptio piissimi & Christo dilecti Constantini Imperatoris, legimus & cõsensimus. Ac mox. Constantinus piissimus Imperator dixit: Edicat sanctum & vniuersale concilium, si cum consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cùmque sanctum concilium exclamasset: Omnes ita credimus, edictum scribi fecit Imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id omnes firmiter obseruarent. Ac primus fuit hic, qui subscripserunt concilij definitioni videtur, sed non iudicans, verum consentiens tantum: quod factum etiam à quibusdam in concilio Arausicano uiris illustribus eadẽ forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali cum postularetur à Basilio Imperatore, vt primus ipse subscriberet concilij decretis, respondisse legitur. Tranquillissimum imperium nostrum sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores Constantinum uidelicet magnum, & Theodosium ac Martianum ac cæteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium episcoporum, sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorum. Edocti enim sumus à Christo uero Deo no-

Actione
10.

stro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus verbis colligitur, subscripsisse quidem Imperatores in aliis conciliis œcumenicis, verum in his actis quæ habemus, præterquam in sexta & octaua Synodo nullius Imperatoris subscriptionem reperire licuit. In Chalcedonenſi vero cõcilio Episcopi subscripserunt hac forma. Flavius Episcopus Constantinopolitanus iudicās. Et alio quodam loco, definiens subscripsi Presbyteri vero simpliciter. Eusebius Presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & Presbyteros fuit obseruata, vt Episcopi subscriberent, definiui & subscripsi: Presbyteri sequendo definita subscripsi, In septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, sed initio pauca loquuti, perpetuo postea tacuerunt, Episcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta decreuerunt & subscripserunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidem Basilius Imperator & subscripsit, sed quam ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negotio sumeret, ex his quæ superius scripta sunt, cognoscere licet. Primo loco subscripserunt legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma. Ego Donatus Dei gratia Episcopus sanctæ Oſtientiſ Ecclesiæ locum obtinens domini mei Adriani summi Pontificis & vniuersalis Pape, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præſidens, atq; ad voluntatē eiusdem eximij præſulis pro-

mulgavi, & manu propria subscripsi. Qua forma & collegæ eius duo vsi sunt. Ignatius vero hac forma subscripsit. Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ sanctam hanc vniuersalem Synodum suscipiēs, & omnibus, quæ ab ea iudicata & scripta sunt, concordans & definiens subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma, Basilius, Constantinus, & Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles, Principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt, cõcordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quod Imperatores, vel quicumque alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei aut quacunque tãdem Ecclesiastica causa fecisse viderentur. Vsq; eo autem Imperatores Catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arianus quamlibet sæuus tyrannus, non ipse tamē iudicium de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus itidem Arianus ad iudiciū Ecclesiasticū vocatus, in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerētiam de ecclesiasticis negociis pertinere.

*Victor.
lib. 2. de
persecu-
tione Pã-
da.
In 4. Sy-
no. Rom.
sub sym-
macho
Papa.*

Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquam reperiet, id facturum quenquã putamus, qui vel micam in se Christiani peccoris habeat, quisque Catholicus & Orthodoxus dici & esse velit? Nihil est quod in priscis illis commemorandis longiores simus, nostri etiam sæculi Principes non minori præditos religione videre licuit. Anni iam triginta & amplius intercesserunt, cum noua quædam & peregrina dogmata sparfit in vulgus Martinus Lutherus, qui Princeps fuit & author sectarum, quibus miserandum in modum Germaniam dissectam esse videmus, quas quæ clades, quæ sint calamitates consequutæ, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipse tyrannus cû quamlibet numerofo exercitu Germaniam peragrasset, maiore illam clade vix afficere potuisset. Hunc itaque Martinum Lutherum tot sectarum totque cladium authorem, paternè monuerat initio Leo Pontifex, vt errores suos reuocaret, atque ad sanam aliquando mentem rediret, sed cum nihil paternis adhortationibus suis profecisset, de consilio patrum amplissimorum, & eorum qui doctrina sacrarum literarum præstabant, Martinum hæreticû pronunciauit, ac misso ad vnum omnium Christianissimum Imperatorem, verèque Catholicum Regem Carolum, eius nominis Quintum, qui foeliciter adhuc imperat, legato postulauit ab eo tanquam primario Ecclesiæ filio & aduocato, vt sententiam sedis Apostolicæ sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici

condem-

condemnari consueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis imperatoribus obseruari solitum. Neque enim nouum, hoc est, quod Episcoporum sententiam imperatores & reges exequutioni mandare consueuerunt: Sic enim Constantinum, sic Valentinianum & Theodosium, sic Arcadium, & Honorium & Martianum, & alios fecisse legimus. Et extat in synodo quinta Constantinopolitana *Actio. i.* constitutio Iustiniani imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non insolitam imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Euthychem, Arium, Macedonium, Eunomiû, & quosdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum autoritate fuit. Horum igitur exemplum sequutus Carolus Quintus Imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, nõ grauatim se facturum ostēdit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factû oportebat. Quoniam verò vehementer instabant nonnulli, vt prius hominem ad se vocaret, quam ad exequutionem decreti à sede apostolica lati processisset: cum illis negare non potuisset, ne quis factû hoc illi⁹ secus interpretari possit, in edicto suo, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri fecerit, his verbis adscripsit. Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicemus aut cognõ

sceremus, cum id proculdubio ad Romanam pontificem & sedem apostolicam pertineat, neque ut res sacrosanctæ fidei nostræ nunc tandem post tot secula per nouas altercationes, cū magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam vocari pateremur, sed ut cum vulgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animū percōtantes, cum bonis monitionibus ac suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Nunquid & hic obscure tulit, minime suarum esse partiū de fidei causa cognoscere? Quod clarius etiam ostēdit postea, cum postulantibus id à se nonnullis, non velle se quicquam determinare neque posse concludere de negotio religionis, respondit, sed apud pōtificem Romanū pro officio suo diligēter se daturum operam de congregando concilio generali: sicut in Augustinæ Confessionis exordio legitur. Sed iam ad reges nostros veniamus, qui, ex qua Carol^o Imperator paternum, ex eadem clarissima Auftriæ familia maternum suum genus ducunt. Et sanctus ille pater Sigismūsus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cum aliis hæroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus: & qui libēter vestigiis eius incedit serenissimus filius hic eius, eiusdem nominis secundus, quem vltimam paternam scelicitate paternos annos assequutum, regni huius gubernacula longissimo tempore tenentem videamus, nunquid non &

ipsi non eodem animo, eadem sentētia, eademque religione fuerunt? Postularunt ab vtrōque nonnulli (quibus recte dici potuit, nescitis quid petatis) ut purum Euangeliū in regno suo prædicari permitterent: Respondit Diuus pater: sui non esse muneris de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libenter Maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Respondit iisdem prope verbis serenissimus filius eius. Neque dubitandum est, quin quotquot sunt catholici Reges & principes, si quis eis iudicium de causis fidei delatum vellet, idem omnes vno sint ore responsuri. Quod si maxime secus aliquis fecisse reperiretur, nec allegandus tamen est error, nec defendendus, & verum est quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit ver. Ausus est & re & nomine Basiliscus Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonense concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit episcoporum suorum sententiam sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiam subscripserunt, ut magis exequutoris, quam iudicis officio functus videri queat. Sed has tamē ipsas circulares literas non ita multo post aboleri, & eis contrarias scribi iussit, sicut apud Euagr^o lib. 3. cap. 4.° Liberat^o cap. 16. adhuc esset propemodum, sibi de fide iudiciū

Matth^o
20.

Euagr^o
lib. 3.
cap. 4.
Liberat^o
cap. 16.

Breniar. vsurpare conatus est. Cæterum his ad eum ver-
Niceph. bis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius
lib. 16. me tribunus & notarius mandato, vt allegauit,
cap. 3. clementiæ conuenit tuæ postulans vt ipse iudi-
hist. eccl. ces legerem, sicut legisset Auxentius, nec tamẽ
 expresit eorum nomina, qui fuerant postulati,
 sed id addidit, quod in consistorio esset futura
 contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei
 respondeo arbitror competenter, nec quis-
 quam cõtumacem iudicare me debet, cum hoc
 asseram, quod Augustæ memoriæ pater tuus nõ
 solum sermone respõdit, sed etiam legibus san-
 xit suis, in causâ fidei vel ecclesiastici alicuius
 ordinis eum iudicare debere, qui nec munere
 impar sit, nec iure dissimilis (hæc enim verba re-
 scripti sunt) hoc est sacerdotes de sacerdotibus
 voluit iudicare. Quinetiam si alias quoque ar-
 gueretur Episcopus, & morum esset examinan-
 da causâ, etiam hanc voluit ad episcopale iudi-
 cium pertinere. Quis igitur contumaciter re-
 spondit clementiæ tuæ? ille qui te patri simi-
 lem esse desyderat, an qui vult esse dissimilem?
 nisi forte vilis quibusdam tâti imperatoris exi-
 stimatur sententia, cuius & fides, confessionis
 constantia probata est, & sapientia melioratæ
 Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando
 audisti clementissime Imperator, in causâ fidei
 laicos de episcopo iudicasse? ita ergo quadam
 adulatione curuabimur vt sacerdotalis iuris si-
 mus immemores, & quod Deus donauit mihi,
 hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docen-
 dus est Episcopus à Laico, quid sequitur? Lai-

cus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episco-
 pus discat à laico? At certe si vel scripturarum
 seriem diuinarum, vel vetera tempora retracte-
 mus, quis est, qui abnuat in causâ fidei, in causâ
 inquam fidei, Episcopos solere de Imperatori-
 bus Christianis, non Imperatores de Episco-
 pis iudicare. Eris Deo fauente etiam senectutis
 maturitate prouectior, & tunc de hoc cense-
 bis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacer-
 dotale substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir
 maturioris æui dicebat, non est meum iudicare
 inter Episcopos, tua nunc dicit clementia, ego
 debeo iudicare. Neque verò scripsit hæc mo-
 do, verum & dixit Ambrosius, quemadmodum
 ad sororem scribens ipse narrat. Noli te graua-
 re, inquit, Imperator, vt putes te in ea quæ diui-
 na sunt imperiale aliquod ius habere: noli te ex-
 rollere: Esto Deo subditus: Scriptum est: Quæ
 Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperato-
 rem palacia pertinent, ad sacerdotem ecclesiæ:
 Publicorum tibi mœnium ius commissum est,
 non sacrorum. Atque hæc quidem contra Va-
 lentinianum Ambrosius: qui cum Aquileiensi
 concilio interfuisset, in quo quidam Arij secta-
 tor Palladius, itidem vt nostri tẽporis hæretici,
 iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quos-
 dâ ex vtraque parte auditores venire volebat,
 Quos quæris auditores? inquit Ambrosius. Sa-
 cerdotes de laicis iudicare debent, non laici de
 sacerdotibus. Ac paulo post: Etsi in multis im-
 pietatibus deprehensus sit Palladius, erubesci-
 mus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vè-

*Epist. 33.**Matt. 22.*

dicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quod laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Audin tu Varemunde quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquam de Episcopo iudicasse: in causa fidei Episcopus de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignum censet Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale substernit: Palladium autem vel hoc ipso nomine damnandum iudicat, quod laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos episcopos in concilium admittendos, non tyrannum aperte vocas Ambrosium, cuius hæc est sententia? qui mortem prius oppetere, quam laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: At quem tu virum insimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducentis annis semper in ecclesia Dei sacrosancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus ecclesie murum & turrim validissimam: quem Augustinus ab illo baptizatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, & pium Dei cultorē appellat: quem epistola quadam Basilius celebrat: cui Pelagius quoque quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius præcipue libris Romana fides eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituerit: cuius fidem & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausus sit reprehendere: quem denique tanta fuisse vitæ

*Libr. 2.
cap. 15.
eccl. hist.
August.
lib. 5. cō-
se. cap. 13
Epist. 55.
August.
de nupt.
et concup.
li. 1. ca. 35*

sanctimonia narrat Augustinus, vt eum viuū adhuc etiam dæmones confiterentur, atque vt sibi parceret obsecravit, hunc tu talem virum; cui non Catholici modo, verumetiam veritatis hostes hæretici, quin & dæmones ipsi, fidei, doctrine, sanctimonie, tam illustre testimoniū tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non est tyrannus Varemunde, qui ius suum tuetur, sed Episcopi nomine dignus non est, qui laicis ius sacerdotale substernit. Quin tu potius Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui pastores loco submoues, qui per vim episcopos iure suo spoliare, & in ordinē cogere, qui quæ propria est eorum iurisdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virum hunc sanctissimum epistolæ, suum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & plusquam tyrannum appellaret, sed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multo post pœnituit: informatusque fide ac institutis catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosium affectu post incubuit, vt quem antea persequeretur, eum diligeret: quæ ante vt aduersarium repellebat, eum vt parētem putaret. Piētissimus autem Imperator Theodosius, quamuis propter patratam cædem ecclesie primum ingressu per Ambrosium prohibitus, deinde iam reconciliatus, cæcellos egredi iussus esset, intra quos mysteria peragebantur, quod Imperatores purpura faceret, sacerdotes non

*De cura
pro mor-
tuis, cap.
17.*

*Amb.
epist. 34.
Theodor.
lib. 5. ca.
18. eccl.
hist.*

faceret, non modo tyrannidis ei probrum non obiecit, verum etiam hac ipsa de causa præ cæteris eum Episcopi nomine dignum esse iudicauit, neque se nosse quenquam affirmauit, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, vel ante eum Babilas à Chrysofomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autem bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israel opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi grassarentur in ouili Christi, neque tam diu tā fœde scissam incōsutilem Christi tunicam videremus. Quid autem dices Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimum esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obscure fers, qui confessionis Augustanæ, quam Christianæ censi malunt? Tanta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritas iugula nonnunquam erumpat. Nunquid non hæc verba sunt vestræ confessionis Augustanæ? Secundum Euangelium, seu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit episcopis, vt Episcopis, hoc est his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramento-

*In vita
eius.*

rum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communionem Ecclesiæ. Audin tu Varemunde quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reiicere, nulla circumitione vsi, disertis verbis iurisditionis Episcoporum esse dicunt, atque hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisces potestates ecclesiasticam & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium? Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij longiores esse nolumus, cum præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisditione Episcoporum differere, sed illud modo propositum habuimus, quæ sit Ecclesia Catholica, demonstrare: Quo nomine non pars, neque enim sunt partes in Ecclesia, verum totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet: Catholica totum tenet: quicunque partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua id ipsum dicunt omnes, vt recte de ea propheta scripserit: Hierusalem quæ *Psalm. lxxi.* ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in id ipsum. Odiosum est partis nomen. Siquidem *De verbis*

domini de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vni-
serm. 49 tate nō sunt, de altera parte sunt, & de ipsa par-
Tract. 12. te ascendunt, id est, extolluntur, & volunt tol-
in Ioan. lere oues. Et alio loco. Væ illis qui oderunt
In psal. 31 vnitatem Ecclesiæ, & partes sibi faciunt in ho-
Epist. 170 minibus. Et iterum. Omnes hæretici in pau-
 cis & parte sunt. Et ad Seuerinum scribens.
 Catholica græce appellatur, quod per totum
 orbem diffundatur, hanc ignorare nulli licet,
 ideo secundum verbi domini nostri Iesu Chri-
 sti abscondi non potest. Pars autem Donati in
 solis Aphris calumniatur orbis terrarum. Et de
 Baptismo contra Donatistas. Inducentes Lupos
 suos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic est Chri-
 stus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super
 mōtem constitutæ, ad particulas insidiarū sua-
 rum multos separant, & iugulatos absumunt.
 Apud eos itaque partes sunt, qui se præciderūt
 à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segre-
 gauerunt semetipsos. Quomodo autem segre-
 gauerunt? Segregauerunt se suo quodam sin-
 gulari iudicio, sua quadam solitaria opinione.
 Nam cum idem antea sensissent quod nos, ac
 quod vniuersa sentit, ac semper sensit Eccle-
 sia, ab eo postea recesserunt, atque singulares
 quosdam suos intellectus, solitarias suas opi-
 niones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic
 à Cypriano dicitur pars, Nouati: & in octaua
 synodo Oecumenica pars Photij: ab Augusti-
 no pars Maximiniani, pars Primiani, pars Do-
 nati sexcentis in locis. Et fere videre licet Au-
 gustinum catholicam, siue orbem terrarū, aut

Matt. 5.*Lib.* 1.
cap. 4.*Lib.* 1.
epist. 3.
Epist. 162

totum, Donati parti opponere. Sic ad Honoratū
 scribens. Ecclesia catholica, inquit, est etiam in
 Africa, quia per omnes terras eam Deus esse
 voluit, & prædixit, pars autem vestra, quæ Do-
 nati dicitur, nō est in omnibus illis locis, in qui-
 bus & literæ, & sermo, & facta apostolica cu-
 currerunt. Et ad Donatum, Vtrum nobiscum
 id Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitatem,
 in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dis-
 sensione, pro Donati parte, pro sacrilega diui-
 sione, importunitatem, nostræ circa se dilectio-
 nis diutius sustinere. Et ad Celerem. Nullā fuis-
 se iustam causam, cur ab orbe terrarū, quo Ec-
 clesia catholica diffunditur, se pars Donati di-
 rimeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de
 cælo diceret: Dimitte Christianitatem orbis,
 & tene partes Donati cuius ordo tibi exponi-
 tur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema
 esse deberet: quia te à toto præcidere & in par-
 tem contrudere conaretur & alienare à promif-
 sis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succe-
 dentium considerandus est, quanto certius &
 verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui
 totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait:
 Super hanc petram edificabo ecclesiam meam
 & portæ inferorum non vincunt eam. Petro
 enim successit Linus, Lino Clemens, Cle-
 menti Anacletus, Anacleto Euaristus, & cæter.
 In hoc ordine successioni nullus Donatista E-
 piscopus inuenitur. Et alio loco. Vtrum sicut
 à Catholicis videbat, ita etiam in parte Do-
 nati electi essent. Et in eodem libro.

Epist.
104.*In appen-
dice epi-
stolarum.*
Epist. 8.
psal. 166
psal. 56.*In breui-
culo col-
lationum*

primi di- Quicumque recitabatur catholici Episcopi ex
ei. cap. 8. his locis ubi non erat pars Donati. Et in Psal-
Cap. 12. mos scribens. Ponite ante oculos vnitatem or-
 bis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite &
Psal. 36. partem Donati. Et in alium Psalmum scribens.
 Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, &
Psal. 54. in parte remansisti, polluisti testamentum Chri-
 sti. Et iterum in alium Psalmum: Qualem va-
 saniam patiantur hæretici, quæso vt attendatis.
In Psal. 56 Illi præcisi à compagine Ecclesiæ Christi, &
 partem tenentes, totum omittentes, nolunt cõ-
 municare orbi terrarum, quo diffusa est gloria
 Christi Nos autem Catholici in omni terra su-
 mus, quia omni terræ communicamus, quacun-
 que gloria Christi diffusa est. Et de verbis A-
Serm. 31. postoli. Si tu dicis, Christus est sponsus partis
de verbis Donati, ego tabula lego, & inuenio esse Chri-
Apostoli. stum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe ter-
 rarum. Et contra Cresconium. Non inuide-
Libr. 4. mus in parte Donati pacem damnatorum, si &
ca. 64. Christi pacem non respuant in orbem terrarum.
Cap. 4. Et de vnitæte Ecclesiæ. A Christi corpore,
 quod est Ecclesiæ, ita dissentiunt, vt eorum cõ-
 munitio non sit cum toto quacunque diffundi-
 tur, sed in aliqua parte separata inueniatur.
Cap. 84. Quod genus loquendi etiam in cõcilio Aphri-
Cap. 85. cano usurpatum videmus, vbicunque catholi-
 ca fuit, & pars Donati. Et iterum: Si forte anti-
 qui catholici suum Episcopum voluerint, &
 illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt,
Cap. 86. Et paulo post: Si fuerit Episcopus ad Catholi-
 cam ex Donati parte cõuersus. Sic nostra ætate

recte dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue ma-
 gistri illius Zuinglij, pars Balthasaris anabapti-
 stæ, & aliorum, qui cum sint à toto præcisi, Ec-
 clesia, & in ecclesia esse desierunt, cum eccle-
 siæ nomen, sicut etiam à Chrysofostomo tradi-
 tum legimus, consensu concordiaq; nomen
 sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequa-
 quam possint appellari hoc cognomine. Nam
 nisi vna sit, vnã fidem, vnã spem, vnã
 charitatem retinendo, ecclesia dici & esse non
 potest. Sicut Christus diuisus non est, ita ne-
 que corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna
 fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater om-
 nium, vna est domus Dei viui, sancta catholi-
 ca Ecclesia.

Hom. 1.
in Epist.
ad Gala.

I. Cor. 1.
Ephes. 4.
I. Tim. 3.

Et Tertia nota Ecclesia, quod sit vna.

C A P. 25.

A TQVE hæc tertia est Ecclesiæ
 nota, qua dignoscit possit ab iis,
 qui vel præcisi sunt ab ea, cuius
 generis sunt, quibus interdictum
 est piorum cœtu, quos vocamus
 excommunicatos, vel qui ipsi se vltro præci-
 derunt, quales sunt hæretici & schismatici.
 Quos cum in tot sectas miserè dissectos videamus,
 manet nihilominus Ecclesia nostra catho-
 lica vna, de qua sponsus in Canticis clamat:
 Vna est columba mea, perfecta mea, vna est ma-
 tri suæ. Hanc illius vnitatem significauit in cõ-
 stant. 19. P^{sal} 21.

Cant. 6.

const. 19.

Psal 21.

cifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id,
 quod prædixerat propheta, sortem super eam
 mittendam esse censuerunt. Hanc significauit
 vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui
 figura fuit agni illius incontaminati Christi, ab
 origine mundi occisi. Hanc expressit Apo-
 stolus cum dixit: Vnum corpus, vnus spiritus,
 sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ.
 Visibilibus illa rebus, nimirum sacramentis, fi-
 dei confessione, bonis operibus, publicis ora-
 tionibus, in locum etiam sæpe visibilem, quæ
 domus orationis dicitur, congregatur. Et pro-
 pterea vocat eam Apostolus vnū corpus, quod
 ex multis visibilibus membris constat, ne quis
 commentitiam aliquam esse dicat, quæ sub ho-
 minis aspectum non cadat. Porro qui congre-
 gat eam, qui vitam huic præstat corpori, spiri-
 tus sanctus est: Propterea spiritum etiam vnū
 appellat, quod per eam in cordibus hominum
 diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pa-
 cis, vt id ipsum dicant, id ipsum sentiant, idem
 sapiant omnes, atq; vnanimis vno ore honorifi-
 cent Deū & patrem domini nostri Iesu Chri-
 sti. Sola ergo sancta catholica ecclesia vna est,
 terra est vnus labij, vnus in ea Christus adora-
 tur, vna regula veritatis obseruatur, deniq; mul-
 titudinis credentium, est cor vnum, & anima
 vna. Quod etiam Beda testatur his verbis: Re-
 uera omnes per orbem catholici vnam verita-
 tis regulam sequuntur, non autem omnes hæ-
 retici & infideles vnanimis errori consentiunt,
 verum non minus semet alterutrum, quam ip-

Exod. 12.

Apoc. 13.

Ephes. 4.

Rom. 5.

Rom. 15.

Gen. 11.

Acto. 4.

*In secun-
da episto-
la Ioan.*

sam veritatis viam impugnant. Videre autem
 licet admirabilem curam illius & sollicitudinē
 in vnanimis spiritus retinenda. Cum enim
 ex multis constat ecclesiis, quæ tamen omnes
 vna sunt ecclesia, cum per orbem vniuersum
 longe lateq; diffusa, linguarumque & morum in
 ea sit magna diuersitas, eosdem tamē ritus, eas-
 dem vbiq; seruat ceremonias, quin & lingua
 non nisi vna & eadem nimirum Latina sacri-
 ficia peragit, laudesque Deo decantat, vt si quis
 etiam ab extremo orbe veniat homo Christia-
 nus, esse ibi cor vnum, animam vnā, spiritū vnū
 intelligat. Nunc tu mihi eos circumspice, qui
 nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in
 eo sui latebras constituunt, se ab vna hac san-
 cta Catholica Ecclesia segregauerunt, quot ho-
 mines, tot esse propè de dogmatibus fidei sen-
 tentias, neque nobiscum magis, quam ipsos
 inter se digladiari & dissidere videbis, vt nul-
 lum adferri certius erroris eorum argumen-
 tum possit. In vna domo duos aliquando re-
 perire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte
 consentiant: quodque maiore etiam dignū est
 admiratione, aliud eos iisdem de rebus hodie,
 cras aliud sentire videas. Hinc illud præclare
 dictum à Christiano & Catholico principe
 Georgio quondam Saxonie duce commemo-
 ratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc
 anno crederent vicini sui Vuitembergenses:
 quid verò proxime insequenti anno creditu-
 ri essent, se nescire, quod subinde dogma-
 ta sua variarent.

Indicant hoc non modo libelli eorum, verum & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere, Ecce autem, quomodo depreſit Deus eorum arrogatiam? Quæ fuit aliquãdo terra vnus labij, tantam in ea nũc linguarum confuſionem factam eſſe cernimus, vt non modo mutuo ſe, verum etiam ipſi ſe nõ intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem ſancta ciuitas Hieruſalem, cuius participatio in idipiſum, ibi nunc facta eſt Babilon mater fornicationum, & abominationum, terra facta eſt habitatio dæmoniorum, & custodia omnis ſpiritus immundi. De vtraque ciuitate ſic ſcribit venerabilis Beda. Bene in Babilonis conſtructione linguarum vnitas per ſpiritum ſuperbiæ ſciſſa, in Hieroſolyma eſt per gratiam ſancti ſpiritus linguarum varietas adunata: & in illa confuſio, hæc viſio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures ſectæ quam linguæ diſſociando confundunt. Quis autem alius exitus eſt expectandus, niſi quam prædixit Propheta? Diuiſum eſt, inquit, cor eorum, nũc interibunt, cum præſertim à Chriſto quoque dictum ſit, quod omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ: Fidem illi noſtram, ſicut ab Hilario ſcriptum eſt, dum ſibi aduerſantur, confirmant. Neque verò noſtro tantum hoc æuo ſic accidiffe putandum eſt: Iam pridem hoc ita futurum

Rom. II.
Gen. II.

In cap. 5.
Marci.

Oſea. IO.
Luc. II.

Lib. 7. de
trinitate.

futurum Propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Aegyptios aduerſus Aegyptios. *Eſa. 19.*
Scripſit etiam antiquiſſimus Tertulianus de ſui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipſi ſuis variant inter ſe, dum ſuo proinde modulatur vnusquique arbitrio quæ accipit, quem admodum de arbitrio ſuo ea compoſuit ille, qui tradidit. Suo quoque de ſæculo ſcribit Hilarius: Periculoſum nobis admodum atque etiam miſerabile eſt, tot nũc fides exiſtere, quot voluntates: & tot nobis doctrinæ, quot mores: & tot cauſas blaſphemiarum pullulare, quot vicia ſunt, dum aut ita fides ſcribuntur vt volumus, aut ita vt volumus intelliguntur. Et cum ſecundum vnum Deum & vnum dominum, & vnum baptiſma, etiam fides vna ſit, excedimus ab ea fide quæ ſola eſt, & dum plures fiunt, ad id ceperunt eſſe ne vlla ſit. Et in conſutatione Synodi, quæ falſo ſeptima dicta eſt, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempſerint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, medicum autem in varia diſtrahitur. Et Nicephorus in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria ſic ſcribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui ſalutis noſtræ curam gerit Deus, nam adulterina Eccleſiæ dogmata quæ paulatim emicuerant, breui ſunt extincta: ita ſe ipſis inter ſe abolita, cum alij ſuper alios nouis rebus ſtuderent, atque inter ſe conflictarentur, non aliter quam fluctuum commotiones inſurgentes ſubinde atq; decedentes

In libro
ad Coſtanti-
um Auguſtum.

Actio. 6.
ſecundæ
Nicenæ
ſynodi.
Lib. 4.
cap. 3.

De fide
 li. 1. ca. 4
 Hæresi 73
 Lib. 1. ca.
 25.
 Lib. 5. ca.
 23. & 4.
 Libr. 2.
 c. 17. 29.
 Libr. 8.
 cap. 1.
 Libr. 4.
 cap. 7.
 Nicæni
 Libr. 12.
 ca. 29. 30
 31. & 32
 ecc. hist.
 Ber. ser.
 66. m. Cā
 tica.

in varias multiplicesque abeunt formas, & postremo vt nihil eorum appareat euanescent. Contra veritatis ipsius causa tum incrementa sua capiebat, magisque indies augebatur, accessionem quandam & robur certum ex hæreticorum insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesiæ catholicæ splendor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ morumque diuersorum ordo, doctrinæq; syncretitas apud Græcos simul & barbaros mirifice relucere cernebatur. Quoties hæresis exorta est in Ecclesiâ, non ferè sola exorta est. Nolo hic commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorum sectæ iam sunt obsoletæ: quos in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosius, Epiphanius, Rufinus, Socrates, Theodorus, Sôzomenus, Nicephorus, ac qui præcessit hos omnes Eusebius memoriæ prodiderunt, ita vt cum eorum essent plura nomina, vna tamen esset perfidia, impietate non dissonans, communionem discordans, non dissimili fraude, sed cogitatione discreta. Neq; dicam de iis, quibus æuo suo ante quadringentos annos idem accidisse scribit Bernardus. Patrum aut certe auorum nostrorum memoria secta quædam in Boemia & Moravia nata est eorum, qui vtramq; speciem Eucharistiæ necessario sumi à christianis omnibus debere cõtenderet. Nūquid ea sola fuit? minime gentium, simul vt ab Ecclesiæ consensu semel discessum est, ita variæ sunt & multæ ex vna hac hæresis propagatæ, vt, quod omnibus in cõfesso est, qui per eas

provincias inter faciunt, intra vnus oppidi mœnia sex aut septem etiam sectas reperire liceat, rariq; domus est, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnus sanctæ catholicæ Ecclesiæ consensu disceditur: Veritas enim haudquaquam esse multiplex potest: sed vt spiritus diuinus vnus est, ita verum, quod illo docente cognoscitur, non nisi vnum est. Atq; ea demum vera doctrina est, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum esse refert Athanasius, vt eadem inter sese profiteantur, neq; diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel a suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc mundum affecti non sunt, improbi potius quam veri doctores dicendi sunt. Quamobrem euenit eiusmodi, quod viatoribus vñ venire solet, si quando à recto itinere aberrarunt: vt enim illi alias ex aliis semitas ingredientiæ vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti ducem carentes Ecclesiæ, quam reliquerunt, cum de rectæ fidei religionisq; curriculo deflexerint, alia ex aliis impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti cauda verò colligati, in sola vnus sanctæ catholicæ Ecclesiæ sententia oppugnanda sunt concordantes, haud aliter, quam olim Hærodes & Pilatus inter se paulo ante diffidentes, in domini passione fuerunt amicitia fecerati. Huius rei figuram fuisse putat Augustinus, quod Sanson vulpium caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maxime hæreticos

Libr. de
 decretis
 Nicenæ
 Synodico
 Eusebio.

Ioan. 19.
 In Ps. 30.

Can. 2.
Lib. 9. in
Apocal.

significant, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes, & decipientes, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpulas exterminantes vineas. De iis intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Commandauerunt linguas suas. Quomodo, inquit, commandauerunt? nimirum contra semetipfos sentiendo. Nam contra catholicam quidem Ecclesiam pari & quasi concordii malignitatis spiritu depugnant, sed contra semetipfos discorditer cõfligendo, hæreses multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas suas manducant.

¶ Quod aliter vnitas retineri non potest, quam si vnus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes.

C A P. 26.

QUAM autē causam esse dicemus, quod cum perpetuo sibi constet Ecclesia, sitque admirabilis quedam in ea fidei dogmatum consensus: qui semel ab ea descuerunt, tanta est eorum inter se distractio, & opinionum varietas? Quam aliam? nisi quod qui permanent in Ecclesias, fas eis non est, vt ambulent inflati sensu carnis suæ, vt suos aliquos intellectus adferant singulares, quos mordicus postea tueantur & defendant: sed cum sint vnus corporis mēbra, cuius caput Christus est,

Col. 2.

3. Cor. 10

neceffe est, vt caput suum teneant, atque in illius obsequium in intellectum suum captiuent. Porro qui caput est Ecclesiæ Christus, ad patrem suum cœlestem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, vt genus humanum corporali sua præsentia destitueret, cum sub suæ tempus passionis orasset patrem, vt eos, quos dederat sibi, seruaret, vt essent vnum, sicut ipse cum patre vnum est, quo facilius vnitas hæc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrem, vni curam Ecclesiæ suæ mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illum principem designauit multis argumentis: vt ipse quidem in cœlis author esset vnitatis perpetuæ, Petrus autem, & quisquis ei successisset, eiusdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque constituendæ principium Christus, & retinendæ per eundem Christum Petrus & eius successor statuitur. Hoc vniuersa credidit antiquitas: Hoc sacrosanctum Nicænum concilium confessum esse legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipsa natura, quod non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in Ecclesia retineri, quàm si præsit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in aliis etiam plerisque brutis animantibus videre licet: Habent caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur. Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgā, multas virgas ad ramum, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnā infigi, vt omnia socia fiant, & succum qui est in radi-

Ioan. 18.

Ioan. 21.

Rom. II.

Eze. 34.

Eze. 37.

Ioan. 10.

Ioan. 21.

ce, participant: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus est. Quod si in naturis rerum, multo magis idem fieri necesse est in humana societate, quæ nisi ab vno aliquo gubernetur, stare non potest. Propterea dicit dominus per Prophetam: Suscitabo super eos pastorem vnũ. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus pastor, & vnus ouile: Quem vnus & solum bonus Pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter cum esse caput & fundamentum Ecclesiæ profitemur. Quin & illud nõ obscure ferimus, nos credere, quod solus ille sufficiat ad Ecclesiã suã regendam, gubernandã, & in vnitatem conseruandã. Cæterũ sicut ipse est, qui Sacramenta perficit omnia, ipse est qui baptisat, ipse est qui peccata dimittit, ipse est verus Sacerdos, qui cũ semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo quod panis erat & vinum cõficit, vt iterum offeratur nõ in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permãsurus, ministros elegit, quibus in sacramentis administrãdis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem cõseruat. Quoniam verò præsentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiæ subtrahitur erat, vnus vt ministerio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco sui pascendas cõmisit, ac à seipso petatum cognomen tribuit. Nam cum petram esse Christũ dicat Aposto-

lus, cum Petro in cõfortium indiuidue vnitatis assumpto nomẽ hoc cõmunicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc Petrã ædificabo Ecclesiã meã. Quibus verbis cum vno ore à sanctis Patribus tam Græcis quam Latinis Ecclesiã super Petrum ædificata dicitur, tantum abest, vt quicquam ea re Christi gloriæ detractum existimari possit, magis vt etiam illustrata videatur. Neq; enim quisquam est, qui eat inficias, quin illud vniuersa prædicat Ecclesiã, Christum esse Petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem qui fecit vtraq; vnus, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Sed cum verum sit illud, quod à diuo Dionysio scriptũ est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandã, ad incredibilem sui bonitatem toti mundo manifestandã, quam si quod ipsi potestate proprium est, in participatione quadã esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est Lux inaccessibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ? & tamẽ Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mundi. Nũquid nõ ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi deus: sunt & hæc tamẽ illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse peccata remittit? nam hoc non est nisi Dei proprium, tandem tamen potestatem Sacerdotibus quoque concessit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis.

Matt. 16.

Eph. 2.

I. Co. 3.

De diuinis nominibus. ca.

4.

Ioan. 8.

Mat. 6.

Matt. 19.

Luc. 5.

Ioan. 20.

Rom. 8.

Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potestate quicquam esse gloriosius, quam & dici, & esse Dei filium? Hanc quoque gloriam adeo non inuidit mortalium generi summa illa bonitas, vt quod solus ipse natura est, nos quoque per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobum sensum dati se esse potius, qui Christi gloriã obsecunt, dũ de illius bonitate detrahunt, qua ille tanta est, vt cum semetipsum tradiderit, cum sanguinem suum pro nobis fuderit, verisimile non sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus non sit: cum præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius fieri dignatus est, vt hominum filiis, Dei filiis esse liceret. Adducens hunc Euangelij locum Basilius de pœnitentia: Etiam si petra est, inquit, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & inconcussa, Petrus vero propter hanc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mundi Sacerdos est, Sacerdotes facit. Ouis est, ecce, inquit mitto vos tanquam oues in medio Luporum. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt illius largitur seruis. Hoc signum est aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex iis quæ habent, non enim vere sunt diuites.

Aliena sunt quæ possidemus, hic vero sic diues est, vt quantumcunque largiatur, nihilominus æque diues maneat, tanquam fons quidam perennis, quantumcunque ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur, Ambrosius. Cõtinet itaque virtute sua molem Ecclesiæ Christus, ac inuisibiliter eam gubernat: Sed quemadmodũ in Sacramentis cum ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtiur visibilium Sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus, est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est Petra Petrus ipse cõfitemens Christum. Hæc adeo sibi non aduersantur, vt nisi credas Ecclesiam super Petrum cõfitemem Christũ ædificatam esse, nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere, quod futurum Christus prædixit, dicit Lutherus, Ecce hic est Christus: dicit Zuinglius, siue Calvinus, ecce hic est: Anabaptistæ contra apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient: idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quam commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si vero petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc isti certatim ad se rapiunt, sibi que singuli certatim vsurpabunt. Quamobrem si talem esse vo-

In Luca
Cap. 9.

Luca. 17.

lumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci possit, necesse est, ut visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, ut petra nomine Petrum Petrique successorem confitemur Christum intelligi velimus. Hoc est quod dicit Hieronymus, Super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claves regni cælorum accipiant, ut ex æquo super eos ecclesiæ fortitudo solidetur, tamē propterea inter duodecim vnus eligitur, ut capite cōstituto schismatis tolleretur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano: Hoc erant utique cæteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & Potestatis, sed exordium ab vnitatem proficiscitur, ut Ecclesia vna monstratur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à domino est concessum, & ipsi inter se id ipsum voluerūt, ut reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est caput & principium teneret Apostolorū. Quoniam itaque vna est Ecclesia, super vnum, qui claves eius accepit voce domini fūdata est, per quem fit, ut Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordie numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianū scribens testatur Cyprianus. Hieronymus quoque salutem Ecclesiæ dicit à summi Sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminēs detur potestas, tot in ecclesiis efficiuntur schismata, quot Sacerdotes.

*Libr. 1.
con. Iouinianum.*

*De sim-
pli. præ-
latorum.*

Epist. 3.

*Libr. 4.
epist. 2.
Hierony.
cont. Lu-
ciferian-
nos.*

Neque enim aliunde schismata & hæreses orta sunt, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superbia quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium scribens testatur Sanctus ille Martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præesse Ecclesiæ vsque eò necessarium est, ut absque hoc Ecclesiā vna esse non possit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atque indè est, quod Ecclesia nostra, quemadmodum vna, ita etiam Apostolica dicitur.

*Libr. 4.
epist. 9.
Libr. 1.
epist. 3.*

*¶ Quarta Ecclesia nota, quod sit
Apostolica.*

CAP. 27.

T hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cum autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neque enim ab Apostolis, quemadmodum antea non semel dictum est, verum ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurū prædixerunt. Dicitur itaque ecclesia Apostolica, in qua

Ephes. 2.

& doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc usque nostra deducta. Porro doctrina Apostolorum non scripto tantum, verum & traditione constat: quos, quæ ad constituendam Ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & ceremonias pertinent, multa docuisse dubium non est, quæ nusquam scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit. State & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Quibus verbis palam indicat, præter ea quæ scripserat, se non minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse, cum sermonem prius, quam epistolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet, quod qua ratione cœnæ dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribens ad Corinthios: Cætera (nimirum de Sacramento Eucharistiæ) cum venero disponam: Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuersa per orbem Ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate variatur. Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Rursus Timotheo scribens: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Ireneo scriptum est: de multis

2. Thes. 2.

1. Cor. II.
Epistola
118. ca. 6.

1. Cor. II.

2. Tim. 2.

Lib. 3.
cap. 4.

rebus quæ literis mandatæ non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam Ecclesiam fuisse, quæ successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus Ecclesiæque tradiderunt. Quamobrem quisquis Apostolicam Ecclesiam credere se profitetur, eum non modo quæ scripta, verum etiam quæ nisi recepta fuerint, de summa fidei nostræ periclitabimur. Neque enim alia re magis differre visi sunt à Catholicis hæreticis plerique, quam quod ipsi solas recipiebant scripturas, illi vero traditionibus etiam Ecclesiasticis inhærendum esse censebant. Sic Hilarius, eo quoque tempore cum dixisset quidam: Nolo verba quæ non scripta sunt dici. Dic, inquit, scriba si recte dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes, nolo aduersus novos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias consilia recentia. Athanasij verba sunt hæc, cum ex Thegnista, Dionysio Alexandrino, & Origene probasset, filium eiusdem esse cum patre essentia. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstrauimus. Vos autem ô noui Iudæi & Caiphæ discipuli, quos tandem nominum vestrorum potestis ostendere progenitores? Hoc est quod apud Theodoritum legimus, ex non scriptis sermonibus, piè tamé intellectis. Arianos esse damnatos. Nam cum reicerent illi vocem Homousij, propterea quod nusquam in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebát Epi-

In lib. ad
Constantinum
Augustinum.In lib. de
Decretis
Nicenæ
synodi
côtra Eusebium.Lib. I.
cap. 8.

scopi Catholici, testimonio patrum, qui doctrinam hanc ab Apostolis receperant, eos refellebant. Nam Apostolorum esse traditionem, quod filius eiusdem cum patre sit substantiæ, Felix Pontifex ad Benignum scribens testatur. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam virginitatem: è scripturis Donatistæ paruulorum baptismum impugnabant, sed sicut illum Hieronymus, ita hos Augustinus Ecclesiæ traditione refellit: Cuius tantam esse vim Paulus voluit, vt non dubitanter diceret: Etiam si nos, aut angelus de cælo euāgelizet vobis præterquam quod euāgelizauimus vobis, anáthema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euāgelizauerit præter id, quod accepistis, anáthema sit. Non dixit si quis vos docuerit aliter, quam scripsit aut Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Ioānes, aut quam ipsi scripsimus, sed præter id quod euāgelizauimus, hoc est prædicauimus vobis, præter id quod ipsi coram docuimus, & concionando tradidimus vobis, præter id quod accepistis, hoc est audiuitis, & coram didicistis à nobis. Quatuor esse Euangelia quæ scriptura nobis prodat, & tamen si quis ea non credat hæreticus est. Credimus igitur, non quia scriptum est, sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & Sacerdotum successione per manus nobis traditum est. Ad eundem modum, tres personas Deum vnum esse, nulla nobis expressè tradit scriptura, atque a deo ne reperitur quidem personæ nomen in scripturis de Deo dictum, sicut nec Trinitatis.

Galat. 1.

Nos tamé tres personas dicimus, non quia scriptura dicit, inquit Augustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus, quorum etiam esse traditionem, vt paruuli baptizentur Dionysius & Origenes testantur: Sed & quod in missæ sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quod de maioribus Ecclesiæ causis ad sedem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zeuerinus Põtifex & martyr: quamuis ante eum alij quoque nonnulli Symbolum, quod vocant Apostolicum, ab Apostolis confectum esse narrant Clemés, Cyprianus, vel poti⁹ Rufinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quæ Cypriano quoque inscribitur, Hieronymus, Augustinus, Leo pontifex, & alij. Neque tamen vel in actis Apostolorum, vel in reliqua noui testamenti scriptura vniuersa, vlla sit eius rei mentio. Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Originem, Tertulianum, Athanasium, Basilium, Hieronymum. Multa esse refert Augustinus, quæ neque in litetis Apostolorum, neque in conciliis posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Leo epistola 24. & 13. Orig. Hom. 5. in Numeros. Tertuli. de corona militis Athana. in Lib. de variis questionibus. Basl. lib. de spiritu sancto cap. 28. & 29. Hierony. contra Luciferianum. August. lib. 2. cap. 7. de baptismo paruulorum.

Lib. 7. de Trinita. cap. 4. Cap. 7. Eccle. Hierar. Orig. lib. 5. i. epist. ad Rom. Hom. 3. i. Epist. ad Philip. Cle. i. epistola ad Iacobum fratrem Domini. Hierony. ad Pama. chiu aduersus hæreses Ioānis Hierosolymita. August. ser. 115. & 181. de tempore.

*Quod ubi legitima Episcoporum successio
est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera
est una, sancta Catholica, A-
postolica Ecclesia.*

CAP. 28.

Didicimus ergo iam, ibi esse Aposto-
licam Ecclesiam, ubi est doctrina Apo-
stolorum. Porro doctrina Apo-
stolorum ibi est, ubi est legitima epi-
scoporum successio, à temporibus Apostolo-
rum ad hæc vsque nostra, quæ successio ubi nõ
est, ibi non est Ecclesia Christi, sed satanæ Sy-
nagoga. Hanc Ecclesiæ notam quia non habet,
non agnoscunt hæretici: nam neque traditiones
Apostolicas admittunt, cum Arianis atque aliis
hæreticis nihil præter scripturas recipientes: ne-
que ferre possunt aures eorum, vt de legitima
episcoporum successione quicquam dicatur. No-
bis verò tantò maiore alacritate excipienda est
nota hæc, quantò magis abhorre ab illa hære-
ticos & schismaticos videmus, quandoquidem
non fuit fere quisquam sanctorum patrum, qui
non eam inter præcipuas ecclesiæ notas nume-
rauerit. Ireneus Apostolorum temporibus fuit
proximus, eius hæc verba sunt. Agnitio vera, est
Apostolorum doctrina, & antiquus ecclesiæ sta-
tus in vniuerso mundo, secundum successiones
episcoporum, quibus illi eam, quæ in vno quo-
que loco est, ecclesiam tradiderunt, quæ perue-
nit vsque ad nos custodita. Et alio loco iis tan-
tum episcopis obedire iubet, qui successione[m]
habent

*Lib. 4.
cap. 63.*

*Lib. 4.
cap. 43.*

habent ab Apostolis, qui cum successione epi-
scopatus charisma veritatis certum acceperunt:
reliquos verò qui absistunt à principali succes-
sione, quocunque loco colligantur, suspectos
haberi vult. Neque multò posterior Tertulia-
nus, ubi de hæreticis ait: Cupio, inquit, osten-
dant mihi, ex qua auctoritate prodierint: edant
origenes ecclesiarum suarum, euoluat ordinem
episcoporum suorum, ita per successiones ab
initio decurrentem, vt primus ille episcopus, a-
liquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui
tamen cum Apostolis perseverauerit, habuerit
authorem & antecessorem. Hoc enim modo
Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt, si-
cut ecclesia Smirneorum Policarpum à Ioanne
collocatum refert, sicut Romanorum Clemen-
tem à Petro ordinatum edit, proindè vtique &
cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in episco-
patu constitutos Apostolici seminis traduces
habeant. Confringant tale aliquid hæretici.

Qui vero fuit propemodum æqualis eius Ori-
genes: Cum, inquit, multi sint, qui se putent sen-
tire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuer-
sa à prioribus sentiant, seruetur vero Ecclesia-
stica prædicatio, per successione[m] ordinem ab
Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Eccle-
siis permanens: Illa sola credenda est veritas, quæ
in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.
Porro Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt
ecclesiam esse dicat, plebem sacerdoti suo adu-
natam, & pastori suo gregem adherentem. Ac
adducês verba illa petri: Domine ad quem ibi

*De præ-
scr. ad-
uersus
hæreti-
cos.*

*In Proæ-
miolib. 12
Periar-
chon.*

*Lib.
epist. 9.
Ioan. 6.*

mus, verba vitæ æternæ habes. Loquitur, inquit, ibi Petrus, super quem ædificanda erat ecclesia, docens, et si contumax & superba audire nōletium multitudo discedat, quod Ecclesia tamen Christianorum non recedit. Ad extremum scire debes, inquit, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cum ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit neque diuisa, sed sit vtique connexa, & coherentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Ac rursus ad Magnum scribens: Ecclesia, inquit, vna est, quæ vna intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium nō fuit, qui episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est.

Ibi indicauit ecclesiam esse Cyprianus, vbi fuit sēt Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum Catholica ecclesia cōmunicare. Neq; dissimiliter Hieronymus, qui scribēs ad Damasum: Faceſſat, inquit, inuidia, romani culminis recedat ambitio, cū successore piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullū primum nisi Christū sequens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communionē confocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuiō.

Ac paulo post: Non noui, inquit Vitalem. Me-

Libr. 1.
epist. 6.

Libr. 4.
epist. 2.

Gen. 7.

letum respuo, ignoro Paulinum, quicumque tecum non colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicumque cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Satanistas & Antichristos eos habere voluit, itaque nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proxime insequenti scribit epistola: In tres, inquit, partes scissa Ecclesia, ad se raperē me festinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere si hoc vnus affereret, nunc aut duō mentiuntur aut omnes. Tanta fuit Apostolicæ sedis auctoritas, vt illi se hærere etiam hærētici fingerēt, cui qui non esset iunctus, eum pro suo non habebat Hieronymus. Qui quod eo loco scribit, idem etiā Theodoritus testatur de Paulino, deque Apolinari, quod asseuerabat vterq; se cū Damaso sentire, quo facilius morbū suū tegere possit. Augustinus in pluribus locis notam hanc agrosct, qui disertis etiam verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea p̄sidente, aut sibimetipsis, aut semetipsos constituunt Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius hæc etiā verba leguntur. Multa sunt quæ me in Ecclesiæ gremio iustissime tenent. Tenet consensio populorum, atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ipse nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascēdas oues suas dominus post resurre-

Lib. 4.
cap. 3.

Aug. cōtra epist. Manichei cap. 4.

ctionem suam commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum Sacerdotum successio: tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista sola ecclesia obtinuit, vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicâ conueniatur? nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Rursus in Psalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo patrû quis cui successit videre, ipsa est petra, quâ non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autè in eo Psalmo scripsit, in epistola ad generosum ipse fecit, ac Romanos episcopos inuicè sibi succedentes enumerauit, à Petro vsque ad Anastasium: quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, successio- nis nullus donatista episcopus inuenitur. Quod idem ab Optato quoq; qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianû scribens, eum scire dicit Petro primo cathedrâ episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, indè cephas appellatus est, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus seruetur, vt iam schismaticus esset, qui contra singularem cathedram alteram collo caret. Ergo cathedra vnica quæ est prima, sedet prior Petrus, cui successit Linus, ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in cathedra sedebat, Romanis Pontificibus: Vestræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctâ ecclesiam vindicare. Simili enumeratione successio-

In principio Tomi 7. Epist. 16.

Lib. 2. contra Donatistas.

nis Pontificum Romanorum vsus est antiquissimus Irene^o: quo in loco simul illud asseuerat, *Lib. 3. cap. 3.* quod ad Romanâ ecclesiam, propter potentiorum principalitatem, necesse est omnem conuenire ecclesiam, hoc est eos qui sunt vndique fideles, in qua semper cõseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio. Enumerationem autem Irenei transcripsit in ecclesiasticam suam historiâ Eusebius. Longum esset singulos enumerando *Lib. 5. cap. 6.* recensere, qui ex hac nota successio- nis Apostolicæ Ecclesiam agnoscendam esse putauerunt. *Eccl. Hist.* Quæ in sententia cum fuerint antiquissimi Ireneus, Tertulianus, Cyprianus, Hieronym^o, Augustinus, Optatus, nota hæc ecclesiæ, quâ sancti Patres agnoscunt, vna omnium clarissima, maximè que ecclesia propria est habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam sibi nulla ratione possunt arrogare. Quibus & nos cum Tertuliano & Optato dicere possumus: Ostendant ex qua authoritate prodierunt: edant origenes ecclesiarum suarum: euoluant ordinem episcoporum suorum: reddant originem cathedræ suæ: confingant saltem aliquid de successione legitima: sed neque quod confingant habent. Nam illud in confesso est, nõ modo nullam esse apud illos sacerdotum & episcoporum successio- nem, qui ante triginta hos annos nati sunt, verum etiam eorum ecclesias nunc quoq; sacerdotibus & episcopis legitime ordinatis, præterquam si qui à Catholica defecerunt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet sicut sacrificio, ita & sacerdotio destituta, i hor-

rea nonnulla, pleraque in stabula, ne dicā in cau-
las conuersa. Egregia vero Ecclesia, in qua nul-
lus episcopus, nullus sacerdos, nullum est sacri-
ficium: in qua cuius de fece vulgi prorsus illo-
tis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum,
& ad verbi ministerium citra vocationē vllam
legitimam, accedere licet. Quare cum ipsi in
Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt
& elaborant, vt ne vlla sit Ecclesia. Cum enim
nisi vna sit, vlla esse non possit, vna autem esse
nequeat, nisi ex vno pendeat qui præsit omni-
bus, ad vnum hunc expugnandum suas omnes
machinas conuertunt: Quod ideò per membra
sua facit Sathanas, sicut à Cypriano scriptū est,
ideo præpositum Ecclesie sua infestatione per-
sequitur, vt gubernatore sublato atrocius atque
violentius circa Ecclesie naufragia graissetur.
Itaque satanistarum non est maius aliud studiū,
quam, vt quem Christi vicariū, quem Petri suc-
cessorem esse vident, cuius ministerio fieri per-
spiciunt, vt in ecclesia spiritus vnitas in vincu-
lo pacis retineatur, eius authoritati detrahant, eū
inuisum & exosum reddant omnibus: Aliter e-
nim dispergere cū Satana non possunt, nisi quo
ministro Christi vtitur in colligēdo grege suo,
quē precioso sanguine suo redimere dignatus
est, ab eo quam fieri possit maximè voluntates
hominum auersas reddāt. Quemadmodum qui
vult regnum euersum, aut aliquā in eo seditionem
concitatum, caput regni petit in primis, il-
lud famosis libellis proscindit, & quibuscun-
que potest artibus in odium & contemptum

Lib. I.
Epist. 3.

omnium adducere conatur: sic illi, dum hoc
vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt il-
lius vnitatem scindant, caput Ecclesie sub Chri-
sto capite quibus modis possunt, etiam confi-
ctis criminationibus oppugnant. Intelligit Sa-
tanus, quot etiam à Cypriano scriptum est, con-
cordiam simul iunctam omnino vinci non pos-
se. Quamobrem sicut lupus ouem à grege se-
cernere, sicut accipiter columbam ab agmine
volantium separare: sic ille, cum sibi satis aduer-
sus omnes virium non esse videat, circumue-
nire quærit solitudinem singulorum, ac per
quem fieri videt, vt simul iungantur omnes, eū
omni ratione cupit euersum. Sed eæ Satanae in-
sidia cauendæ sunt piis omnibus, tantòque ma-
iore studio enitendum illis est, vt in vna, san-
cta, Catholica, Apostolica Ecclesia perseue-
rent, quémque illi præfidere suo loco Christus
voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit
de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant.
Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis
institutum est, neque secus fuit vnquam in ec-
clesia Catholica obseruatum. Habentur libri
conciliorum, in quos non modo acta Synodo-
rum, verumetiam Epistolæ multorum sancto-
rum Pontificum & martyrum sunt relatæ. Le-
gat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Se-
uerini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis,
Marci, Iulij, Innocentij, Damasi, Leonis, Aga-
thonis, Gelasij, Hormisdæ Epistolas, non aliter
se rem habere perspiciet. Verum & ex quatuor
illis conciliis, quæ haud aliter atque quatuor

Lib. I.
Epist. I.

Euangelia recipiuntur ab omnibus iis, qui Christiani censeri volunt, idem ipsum cognoscet. Neque diuersum reperiet in Ecclesiastica Historia, ubi commemoratur concilium quoddam Antiochię celebratum, auctoritate vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximę Romę Episcopus, nec in locum suum aliquę destinavit, cum utique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani pontificis concilia celebrari. Extat inter Augustini Epistolae una patrum concilij Carthaginensis, in qua petunt ab Innocentio Papa, ut concilij sui statutis Apostolicę sedis adhibeatur auctoritas. Extat & alia eiusdem argumenti, ab Augustino & ceteris Episcopis in concilio Mileuitano congregatis scripta: cui respondens Innocentius, Diligenter, inquit, & congrue Apostolico consulitis honori: honori inquam illius, quem sollicitudo manet omnium ecclesiarum, super anxiiis rebus que sit tenenda sententia, antiquę scilicet regulę formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruata. Ac paulo post: Sciętes quod per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est sui nominis & honoris auctorem referre debere. Quod autem à patribus in Africano & Mileuitano concilio congregatis, idem cum aliis quibusdam orientabilibus episcopis ad Symmachum scribentibus, tum ab his qui cum Athanasio cõuenerat

*Socr. li.
2. cap. 8.
eccl. hist.*

Epist. 90

Epist. 92

Alexandrię, factum esse legimus. Quin & Synodi magnę & vniuersalis Chalcedonenfis ad Leonem extat Epistola, qua petunt, ut suis decretis eorum honoret iudicium. Sed quid Catholicos commemoramus, quorum nemo fuit vnquam, qui de fidei causis, si quid esset in dubium vocatum, non ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiam hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet Historia, ubi legitur Eusebium Constantinopolitanum Episcopus ad Pontificem Romanum Iulium misisse, atque ab eo petiuisse, ut in causa Athanasij Iudex esse vellet. Quia tota illa Synodus Episcoporum, quę fuit Antiochię cum Eusebio congregata, acta sua eiusdem pontificis iudicio comprobari petiuit. De Fortunato Pseudoepiscopo ab hæreticis constituto, de quo Basilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memorię prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi temporibus. De Celestio vero scribit Augustinus, quod is beatę Papę Innocentij litteris non est ausus obistere, imo se omnia quę sedes illa damnauerat, damnaturum esse promissit. Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha, cuius hæc verba sunt à Leonem decimum. Beatissime Papa, prostratum me pedibus tuę beatitudinis offero, cum omnibus quę sum & habeo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, ut placuerit: vocem tuam, vocem Christi in te præsidētis & loquentis agnoscam. Quamuis hæc illius Hypocrisis non diutius quam illa Celestij durauerit. Neque verò si-

Actio. 3.

*Socr. li.
2. ca. II.*

*Li. I. Epi.
3. & 4.
Ber. epist.
109.*

*Augu. de.
Reccato
originali
li. 2. ca. 7.*

Epistola.
162.

ne causa tanta fuit semper Romanæ Ecclesiæ
authoritas, in qua, sicut scribit Augustinus A-
postolicæ cathedræ semper viguit principatus.
Nam cum aliæ omnes Ecclesiæ, quibus Apo-
stoli præfuerunt, à fide defecerint, sola hæc fan-
cta & Apostolica, mater omnium Ecclesiarum,
Christi Ecclesia, per omnipotentis Dei gratiã à
tramite Apostolicæ prædicationis nunquã er-
rasse, nec hæreticis nouitatibus deprauanda suc-
cubuisse probatur, sed quam ab exordio fidei
Christianæ normam ab ipsis Apostolis accepit,
in ea semper illibata permanfit. Defecit Hiero-
solymitana Ecclesia, cui præfedit Iacobus, de-
fecit Achaia, vbi Andreas, defecit Asia, vbi Io-
annes defecit India, vbi Thomas, defecit Persis
vbi Iudas, defecit Aethiopia vbi Matthæus,
defecit Phrigia, vbi Philippus, defecit Græcia,
vbi Paulus: sola fuit & est Ecclesia Romana, ad
quam, sicut præclare scribit Cyprianus, nun-
quam accessum habere potuit perfidia. De qua
scribens ad Ruffinum Hieronymus: Scito, in-
quit, Romanam fidem, Apostolica voce lauda-
tam, istiusmodi præstigias non recipere, etiamsi
Angelus aliter annunciet quam semel prædica-
tum est, Pauli autoritate munitam non posse
mutari. Ad Damasum quoque scribens, apud so-
los Romanos incorruptam seruari dicit Patrum
authoritatem. Quodã etiam loco Romanam fi-
dem, eandem esse vult fidem Catholicam. Fi-
dem suam, inquit, quam vocat eamne qua Ro-
mana pollet Ecclesia, an illam quæ in Orige-
nis voluminibus continetur? Si Romanam re-

Cyp. lib. 1.
epistol. 3.
Hier. li. 3.

Gala 1. 1.

Li. 1. con.
Ruff.

sponderit, ergo Catholici sumus. Rursus ad
Pammachium, & Oceanum scribens. Quisquis
es, inquit, assertor nouorum dogmatum, quæ so-
te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ
Apostolico ore laudata est. Cur post quadrin-
gentos annos docere nos niteris quod ante ne-
sciuimus? cur profers in medium quod Petrus
& Paulus edere noluerunt? vsq; ad hunc diem
sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Il-
lam senex tenebo fidẽ, in qua puer natus sum.
Vsq; aded autem Romana fides Catholica sem-
per fides est habita, vt Gratianus Imperator,
quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de
fide disputari, verum ædictum fecerit, vt cuncti
subditi eam religionem retinerent, quam ver-
tex Apostolorum Petrus initio tradidisset, ac
tum Damasus Romanus episcopus custodiret:
quod non modo in Ecclesiastica legitur Hi-
storia, verum etiam ædictum ipsum in codicem
Imperatoris Iustiniani relatum est. In Chal-
cedonenfi quoque concilio legimus acclama-
tum: Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit.
Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus
est. Et iterum: Omnes sic credidimus, Papa
Leo sic credit. Anathema ei qui partit, & ei
qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi:
Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credunt.
Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus
est, Apostoli ita docuerunt, piẽ & verẽ Leo
docuit. Ac paulo post: Omnes ita credimus:
sicut Leo ita credimus. Ex iis omnibus per-
spicuum cuius esse potest, ex eo tempore quo

so7om.
lib. ca. 4.

C. de sã-
ma trim.
lib. 1.
Actio. 2.

Epist.
190.

Christus in cœlum ascendit, quantum fuerit apostolicæ, hoc est Romanæ semper Ecclesiæ tributum, ad quam de fidei causis referebatur, quod ibi potissimum sarcita iri dâna fidei spes esset, ubi nō posset fides sentire defectum: Quâ folius sedis huius prerogatiuam esse dicit Bernardus. Et sunt interea, qui nescio cuius Vitæbergenfis heri, quod aiunt, & nudius tertius natæ Ecclesiæ iudicio, scripta sua subiicere malunt, quam illius omnium antiquissimæ sanctissimæque Ecclesiæ, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, cui Euangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & amplius annis ita est Catholica semper & Apostolica habita, nunquam ut vlla fuerit hæreseos labe maculata, in qua videre etiam licet viros & vitæ sanctimonia & doctrina præstantissimos. Neque enim existimandum est, si quando ad Petri cathedram de causis maioribus refertur, solum esse Paulum aut Iulium pontificem qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo assidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minime doctrina secundus præfidet, de quorum consilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferēdi non sunt, qui pontifici se dicto audientes fore profitentur, non autem paulo aut Iulio, sibi que hoc arrogāt, suum ut esse velint iudiciū quādo ut pontifex, quādo ut Iulius decernat. Quæ si semel admisse fuerint captiones, omnis erit e terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi

sumat quisquam, ut de regis sententia iudicet, quod Sigismundum non autem regem pronūciasse dicat? Nihil captione hac perniciosius cogitari potest.

Quod fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quod præfident illi quandoque, qui vitæ non omnino sunt inculpatæ.

CAP. 29.

GAETERVM verum esse illud cōperim⁹, quod ab Augustino scriptum est, quod cum non habeāt hæretici, quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissime iactant, ut quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbiq; diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquam enim id ab vllis hæreticis tam est impudenter factum, quam hoc infelici nostro seculo fieri videmus. Cum enim se malam habere causam intelligāt, ad eas se artes conuertunt, quibus uti contueuerunt ij, qui malas causas defendendas susceperunt. Cumque sint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborāt, quam ut odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obiiicere queant. Quamobrem Ecclesiæ

Epist.
137.

præsides, præcipue vero Christi vicarium Petriq; successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conatur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à sathana auctore profecta? facile vt satanistam agnoscere liceat. Certe Dei præceptum est, Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito scriptum est; Maledici regnum Dei non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuicia, si falsas criminationes auferre velit, charitas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demum Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanum & reliquos Episcopos omni conuiciorum genere quam acerbissime fuerit infectat. Et quod suo quoque tēpore quæritur euenisse Basilius, vt quique lingua est ad maledicendum & blasphemandum procacissima, ita præ cæteris maxime iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur. Ac demus hoc illis, de flexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem, nunquid ideo fides in Christum, quam ille docet, abiicienda est? Præclare dictum est à Tertuliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deinde verò, quis ego sum qui sedētem in Petri cathedra seruum iudicem alienū? domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ commissique pontificatus rationem redditurus. Cum ventum erit ad Chri-

*Exod. 22.
1. Co. 6.*

Epist. 69.

*De præ-
scriptio-
nibus ad-
uersus he-
reticos.*

Rom. 14.

2. Cor. 5.

sti tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, non quæretur à nobis quid Pontifex fecerit, non illius sed nostræ à nobis vitæ ratio repositur, referet vnusquisque propria corporis prout ipse gesserit, siue bonum siue malum: prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neque qua sit ille vita, quicquam ad salutem suam interesse putet. Securum te Christus in hac parte fecit, dicens, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite, dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex cathedra Moyfi, faciunt mala ex pestilentia sua. Non est itaq; deserenda sanctitas cathedræ, neq; propter pastores malos, gregis est vnitas diuidenda. Monet Iacobus, ne Christi fidē in acceptione personarum habeamus, quādoquidem personarū respectus, vt est apud Augustinū, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitiis coopertum: Spiritus vbi vult spirat, etiam si voluntati eius is qui loquitur non conueniat, Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamen atq; animo destinauerat. simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendū Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas erat facta, cōtra quā proposuerat, veniens ad cuneum Prophetarū in quo

Matt. 23.

Iaco. 1.

*Cont. li-
teras Pe-
triliani li.*

1. cap. 2.

Num. 22.

2. Reg. 19.

fuerat Dauid, prophetauit & ipse corā Samuele cum cæteris, cum factus esset super eum spiritus domini. Quis ignorat quales fuerint Sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen ubi nasceretur Christus interrogati, semota quavis cunctatione dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caïpha quid esse potuit nequius? qui quem scelerate nactus erat pontificatum precio redemptum, gessit etiam sceleratius, & tamen is cum diceret, expedit vobis, ut vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat, non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Moyfi cathedra, certe multominus eo destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quem Christus ædificauit Ecclesiã suam, cuius à domino cura suscipitur specialis, pro cuius fide proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit, aduersus quem nunquam esse portas inferi præualituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit. Numerentur omnes pontifices à Petro ad hunc vsque Iulium tertium, nullus in ista cathedra sedit Arianus, nullus donatista, nullus pellagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæresim aliquam professus esset. Non abs re autem fuerit, quæ scripta sunt in annalibus de Vigilio papa, breuibus commemorare. Cum is per scelus ad pontificatum peruenisset, nam Siluerium papam, cuius erat Diaconus, infligante

gante Augusta de sede sua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quod is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quam ut, quod Augusta tanto studio postulabat. Anthemium, qui propter Eutichetis hæresim de sede Constantinopolitana per Agapetum antecessorem suum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret, posteaquam in locum Siluerij opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, ut quod Siluerius constanter facere detractabat, id ipse facturum se, atque Anthemium restitutum ad Ecclesiam Constantinopolitanam promitteret, res est admiratione digna, statim ut Petri cathedram ascendit, idem illi quod Saul euenit: Nam super eum quoque factus est spiritus domini, cumq; longe alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, admonitus ab Augusta promissi, prius extrema quæq; se passurum respondit, quam ut hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret: Cumque multa probra, multos etiã graues cruciatus, famemq; diurnam in carcere pertulisset, tulit omnia forti animo, quod multo se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum pontificem Siluerium designasset. Nō fuit hic pontifex in primo suo ingressu Caiphæ dissimilis, efficit tamē sedis huius priuilegium, ut à fide aberrare non potuerit, quodque impie promiserat, id pie postea negauit, ac eo quo decebat animo Christianum pontificem, tulit o-

omnia potius æquo animo quamlibet acerba, quam ut aliquid indignum Petri successore de religione statueret. Ex quo videre licet, quantum sit Romanæ sedis Priuilegium. Nam ut ab aliis peccatis non semper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quemadmodum scribit sanctus Leo, quod hæctenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ proprie sunt inferorū portæ, nunquam aduersus hanc sedem hæreses vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei misericordiam præualebunt. Quare merito sanctissimi vocantur, qui sedet in ista cathedra. Quæuis enim non omnes habeant vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest, est tamen, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis est: quædam Sacramenti quoq; sanctitas, qua carere nunquã possunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, si forte ij præfunt aliquando in Ecclesia, qui nõ sunt sine crimine: Quin illud potius reputare secum debet homo Christianus, quod non sine iusto Dei iudicio dantur Ecclesiæ præfides. Nonne duo passeris asse vneunt, dicit Christus & neuter eorum cadit in terram sine patris vestri voluntate. Cum ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia fieri? & Sacerdotes & dispensatores eius non de eius sententiã ordinari? Hoc est, dicit Cyprianus, fidem non

*Cõtrali-
teras Pe-
tiliani li.
2. ca. 48.*

Matt. 10.

*Libr. 1.
Epist. 3.*

habere qua viuimus, hoc est Deo honorem nõ dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari scimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud discimus, quod certò nobis persuasum esse debet. Dei iudicio fieri Sacerdotes, Episcopos, & Ecclesiæ præfides; & eos aut sciente, aut permittente Deo ordinari. Scit autem deus quos probat, nescit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de iis qui probati sunt: Non uult dominus qui sunt eius. Reprobis verò dicit ipse dominus in Euãgelio: Nescio vos unde sitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis nescio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui sunt minus probati: Nã facit quandoq; Deus hypocritam regnare propter peccata populi, ut sit sicut populus ita & Sacerdos: Qui si malus est, neq; tibi quicquam eius improbitas officit, si factis eius malis non communicas; Tibi mandatum est, non ut in vitam illius inquiras, sed ut quæ dixerit facias, cū præsertim ex ea dicat cathedra, cuius quemadmodum antea dictum est, cura Deo est specialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiserat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui me misit: ad susceptionem magistrorum discipulos prouocauerat. Poterat occulta esse credentium responsio, ergo & Pseudopphetas, & Iudam proditorem debemus recipere; & illis alimoniam ministrare? Hoc dominus

2. Tim. 2.

*Luc. 13.
Mat. 25.*

*Iob. 34.
Esa. 24.*

Mat. 10.

ante procurans dicit, non personas suscipiendas esse, sed nomina, & mercedem non perdere suscipientes, licet indignus fuerit qui susceptus sit. Non personas itaque Christus, sed nomina suscipi vult, hoc est non vult attendi qualis persona sit, quouē vitæ merito, cuius ministerio Deus vitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrandis, Iudas ne sit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, sed solum hoc quod sedet in cathedra Petri, quod Apostolus, quod Christi legatus, quod Sacerdos, quod Episcopus, quod Angelus est domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es, hoc solum spectari vult. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat quod fur est. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationē eius obediens: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere noli. Non ad ipsum refer animum, verū ad illum cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Augustinus, fur quoque Iudas sine detrimento si delium prædicauit, ac quicumque non recepit illum, Christum ipsum non recipit, qui æque Iudæ dixerat atque Petro vel Ioāni, qui vos reicit, me reicit. Si vero Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pēdebit docentium, aut Sacramēta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, ut qui sanctus, quiū minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur cor

Li. 2. contra epist. Parmeniani. ca. II.

Ioan. 12.

Hier. 17.

da & renes. Itaque fit non raro, sanctus ut esse videatur qui non est, qui que persecutor est aut publicanus hodie, cras fiat apostolus, Quāobrem rectè à propheta dictum est: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Et iam si quis certò sciat, iustum aliquem & innocentem esse, atque omni prorsus macula carere, tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est, nam domini est salus: & Vana salus hominis. Pridem hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donatiste, & Bernardi æuo qui se vocabant Apostolicos, qui vtrique noluerunt ibi esse Ecclesiam Apostolicam, ubi non esset vita Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex ministrorum virtute metiebantur. Quāobrem procul absit à mentibus piorum error hic, quin ij potius cum audiunt eos qui præfident aliquorum criminum insimulari, ac eos infamiae nota aspersos per hominum ora traduci, meminerint scriptum esse, Qui cito credit, leuis est corde: ac Shem & Iaphet imitentur laudatos. Noe filios, qui tegere sunt & cooperire conati, quam impium illum Cham, cui merito postea pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus est. Certum est, multa contra eos crimina falso à Satanistis confingi, qui sedent in Petri cathedra: & euenire fere solet, iis qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab officij sui religione declinauerint, ut vulas tamen hominum, eorumque reprehensionem quandoque non effugiant: vt

Hier. 17.

Psal. 3.

Psal. 53.

Bern. ser.

66. in Cantic.

tica.

Ecl. 19.

Gen. 9.

non sine causa dictum illud celebretur, Regiū est male audire cum benefeceris: Tutius fuerit in hanc partem peccare, vt cum viciis istorum & impudentibus nonnunquam calumniis non modo fides non habeatur, verum ne aures quidem accomodetur: si modo peccatum dici potest, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriā ex hac sua christiana pietate & modestia christianissimus Imperator Constantinus consequutus est, cui cum essent oblato libelli, in quibus crimina quædam Sacerdotum & Episcoporum continerentur, non satis habuit, quod eos exuri fecerat, cum se ab illis, non illos a se iudicari oportere diceret, verum & hoc in superadiecisse legitur, Si forte suis oculis turpe facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, obtenturus id fuerit paludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hic dicit aliquis, quid autem, si testatiora sunt non vnius alicuius, verum etiam multorum oculis quæ ab iis, qui president, nefaria putantur: si non eam quæ oportet Ecclesiæ curā gerere, ac quibusuis alius in rebus potius, quā in iis, quæ proprie ad ipsorum officium pertinent, mētes occupatas habere videntur? Quid aliud quam illud faciendum est, quod fecisse discipulos legimus cum dormiente Christo nauiculam fluctibus operiri vidissent, excitarunt enim eum dormientem dicentes, Domine salua nos, perimus. Hoc discipulorum exemplum, quicumque pij sunt imitari debent: Vident nauiculam, in quam ascendit Christus, hoc est, vnam, sanctam, Catholicam,

Theodo.
li. I. ca. II

Matt. 8.

Apostolicam Ecclesiam, ita procellis ac tempestatibus iactari atque agitari, vt mergenda iam iam esse videatur, simul & hoc intelligunt, tempestatis huius non postremā esse causam, quod in vicariis suis obdormiuit Christus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo somno, ita vt sunt cōsopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergisci, confugiant ad summum nauclerum Christum, accedant ad ipsum nihil in fide hæsitantes, eum in vicariis suis dormientem excitent, ac supplici voce precantes exclament, Domine salua nos, perimus. Expergiscere in iis, quibus in gubernanda Ecclesiæ tuæ nauis vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam experecetos impera ventis & mari, quo tandem aliquando sedatis tempestatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur, vt videntes homines mirentur & glorificent, dicentes: Qualis est hic, quia etiam ministris eius venti & mare obediunt? Hæc est ratio, qua succurri possit malis presentibus, vt vita nostra in melius commutata supplices Deum vno ore cuncti precemur, si forte per eos fiat qui præsent, quominus Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principum, vt ipse inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desiderata pax & tranquillitas Ecclesiæ Dei restitui tandem possit. Quam enim satanistæ rationem sequuntur, vt siue declament de loco superiore, siue scribāt aliquid,

Pro. 2.

non alia in re plus temporis consumant, quam in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus laceranda: magis id adeo, ad maiorem etiam excitandam, quam ad excitatam tempestatem tranquillandam facere videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quo ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profiteamur.

Quæ sit sanctorum communio.

CAP. 30.

VISVM est autem opere precium, aliquid etiam de sanctorum communione dicere. Sunt qui putant iis verbis Ecclesiam definiti, quod ea sit quasi communio quædam, hoc est societas sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non reuicimus, modo ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ temporibus, sicut superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles omnes, quicumque Christo nomen dedissent, & eius Ecclesiæ ascripti essent, etiam si minus sancte atque integrè vixissent. Horum communionem, hoc est societatem quandam, Ecclesiam esse libenter concedimus. Est enim Ecclesia fidelium congregatio, est corpus vnum ex multis membris compactum, cuius caput est Christus, ipsum enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.

*Ephes. 5.
Ro. 12. &
I. Cor. 12.*

Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Qualis itaque membrorum inter se societas est, ut operatio cuiusque membri cadat in commodum totius corporis, talis est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorum operum quædam communio, non solum eorum quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus omne, & in singula eius membra, quicquid est boni, quicquid est meriti: verum & piorum hominum omnium qui sunt, quique fuerunt ab initio mundi, nobis ut eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos ædificent, ut bonorum omnium spiritualium quæ sunt, & quæ facta sunt olim in ecclesia, quoad illius esse membra non deserimus, participes efficiamur. Hoc est quod à Propheta dicitur: Particeps ego sum *Psal. 118.* omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Hoc est quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemque peculiariter petere, sed velut vnius corporis membra, eodem animata spiritu, quod in cõmuni cunctis expediat, à communi omnium patre postulare, dicendo, da nobis, dimitte nobis, libera nos: ita ut alter *Matt. 6.* alterius onera portemus, & sic legem Christi adimpleamus. Hoc est quod in Euangelio legimus: *Galat. 6.* qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Hoc est quod in *Matt. 10.* Genesi quoque scribitur: si decem iusti Sodomis *Gene. 18.* reperti fuissent, quod propter eos non fue-

rit Deus ciuitatem deleturus. Neq; verò eorum tantum qui nobiscum in hac vita degunt, verù & illorum qui multò felicius cum Christo viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita suffragantur. Hoc est quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus: Quoniam se ipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipsi vero nihil se amplius profitentur adferre, quam humiliatum spiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpe quando non est inuentus iustus in præsentia vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miseretur & curam habet: vnde clamat dicens, Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum: Quasi diceret, Licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem, verum quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiam præptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migravit: hic erit author salutis iis, qui sua sese perdidit desideria. Vidisti domini misericordiam? quomodo eos qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & repedit. Rursus explicans Psalmum quinquagesimum. Hic, inquit, sanctus Dauid, non solum cù esset in corpore placuit Deo, sed & post mortem suam viuus grande præstitisse solatium inuenitur. Contigit nanque Ezechia regi inimicos in temporibus Iudæorum gètes Hierosolymum circumuallasse, & cum esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus

*Hom. 4.
in Matt.*

Hom. 41

Esa. 37.

Et 4.

Reg. 19.

Iachrymis deprecabatur vltionem de aduersariis postulans: venit ad eum Esaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me & propter Dauid seruum meum. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, & ineffabilis clementia Dei: homo mortuus, viuo patrocinatur. Et rursus alio loco. Adeo post illa vulnera Dauid refulsit, si se à maculis abluisset, ita mundum effecit animum, vt vel mortuus præcantibus succurreret. Et quod de Abraham, id quoque de Dauid Deum dixisse scriptura testatur, imo vero multo magis de Dauid: de Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit Testamenti, sed propter Dauid seruum meum protegam ciuitatem hanc. Repetit idem breuiter scribens in epistolam ad Philippenses. Gregorius quoque magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuantur, sicut ad peccantem Regem Salomonem à Domino dicitur: Quia non custodisti præcepta mea, dirumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, verumtamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum. Neque est quisquam ferè sanctorum, qui non eiusdem sit sententiæ. Hæc itaque sanctorum est intelligenda communio: quod merita sanctorum omnia, tam eorum qui militat adhuc nobiscum in terris, quàm illorum, qui posteaquã

*Hom. 27
in Matt.*

Serm. 39

Et 77.

ad popu-

lum An-

tiochenū,

Et lib 3.

aduersus

vituperatores vi-

ta mona-

stica.

Greg. lib.

5. in 1.

Regum

cap. 4.

Libr. 20.
cap. 21.

certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ consequuti sunt, iam triumphant in cælis, nobis communicantur, nobis suffragantur, nos adiuuant. Hoc est quod contra Faustum scribēs dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate cōcelebrat, & ad excitādam imitationem, & vt meritis eorum consocietur. Cæterum, est sanctus sanctorum Dominus noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicumque sanctus est: cuius iustitia iustus est, quicumque iustus est: cuius nisi crux intercessisset, nulla esset sanctitas, nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquam. Quid enim aliud est hominis meritum, nisi quemadmodum superius dictum est, miseratio domini? nisi mors illa crucis acerba, quam ille miserus generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersę iustitię nostrę, nisi pannus menstruata? quę erūt alia merita nostra, nisi ignis gehennę? Hic itaq; sanctus sanctorum, quem dedit Deus caput super omnem ecclesiā, quę est corpus ipsius, merita sua omnia, præcipuē verò passionis & mortis suę meritum, cum membris suis communicat. Fit autem ista communicatio per Ecclesię Sacramenta, quę vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communicatio quædam & societas, quemadmodum Paulus dicit. Vnus panis & vnum corpus multi sumus qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi iisdem sanctis, hoc est communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quę Christi meritorum facti parti-

Esa. 64.

1. Cor. 10

cipes, vnum cum illo capite suo corpus efficiuntur: vbi præterea societas quædam est & cōmunicatio bonorum operum omnium, quęcūque vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerunt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi recte Sanctorum esse communionem intelligimus.

¶ Qui sint extra Sanctorum communionem.

CAP. 31.

EXtra communionem hęc sanctorum sunt infideles omnes, quos Ethnicos siue Paganos vocamus, qui nunquam in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: quod Paulus indicat dicens: Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? Sūt extra eam, qui prodierūt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales, Spiritum non habētes, Hæretici & Schismatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vti que nobiscum: qui non satis habent segregasse semetipsos, verum seducunt præterea multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic, ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus: quos post vnam atque alteram correptionem vitari præcipit Apostolus, tanquam Viperam & Basiliscum: quibus etiam Aue dici prohibet Ioannes: qui tantum abest vt in Ecclesia communicandum cum illis puta-

1. Cor. 5.

1. Ioan. 2.

Matt. 24

Tit. 2.

Ioan. 2.

*Matt. 18.**In Dent.
cap. 37.**Libr. I.
epist. II*

iterit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauante. Sunt denique extra eam, qui non sua sponte exierunt, sed tanquam putrida membra ab eius corpore sunt resecti, proque ea potestate ligandi & soluendi, quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarati, vt pro Ethnicis & Publicanis, iuxta Christi præceptum haberentur, atque à communionē fidelium reiicerentur: vnde etiam excommunicati dicuntur, quod neque Christi, neque sanctorum cū eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum consuetudine piis omnibus interdicitur. Quod si quis recte expendat, incomparabile damnum est: traditur enim eiusmodi satanæ, qui, cum & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragis destituti, plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tunc, vt est apud Cyprianū, gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nūc autem, quia circumcisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eiciuntur: neque enim viuere foris possunt, cū domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dū non audiunt, nec obtemperant cōsiliis salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se, qui autem oderunt correptionem confumentur turpiter. *Quam-*

obrem nihil æque formidandum est homini Christiano, quam à Christi corpore quæ est ecclesia separari. Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi, à communionē sanctorum, hoc est à participatione Sacramentorum & ab Ecclesiæ suffragiis excluditur. Quamuis autem hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius seculi sapiente scriptū est, medicinæ quoque pœnæ sunt, medicinæ causa debent adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorum eiicimus, eum perpetuo iam condemnatum, ac gehennæ supplicis traditum velimus: verum illud magis propositum esse nobis debet, vt qui castigatur ad hunc modum, is ad mentē aliquando sanam redeat, ac ab eo quo ligatus est vinculo absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum esse discamus licet, is enim ad Corinthios scribens: Iudicavi, inquit, tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur ac plane mortificarentur, quod domitis iis, tanto minore negotio spiritus saluus fieri possit. Ad Thessalonicenses quoque scribens: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, & non commiseramini cum illo, vt confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

*Aristot.
10. Ethic.
corum.**1. Cor. 5.**2. Thess. 3.*

A quo separationem indixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo vitare volens ut erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quod si pudore correptus non fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is qui sanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Quod autem excommunicatione mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiã is, qui pro Christi fide sanguinem suum profudit, sanctus ille Pontifex Urbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios usus conuertende, unicuique diripienti excommunicationem minatus: Hæc, inquit, fratres valde cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ nõ quasi propriæ, sed ut communes & domino oblatæ, cum summo timore nõ in alios quam in præfatos usus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abstrahant, vbi traditæ sunt: ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ incurrant, & quod peius est anathema marantha fiat, & si non corpore ut Ananiæ & Saphira mortui ceciderint, anima tamẽ, quæ potior est corpore mortua, & à cõfortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendũ, & vsurpationis illius contumelia depellẽda, ne prædia vsibus sacrorum cælestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promẽda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta

Actor. 5.
I. Corin.
ult.

xta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanæ: Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

De Sacramentis.

CAP. 32.

Voniam verò sancta sacramenta per quæ sanctificamur, & sanctorum communionem, sacramentorum participationem significari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem sacramenta signa quædam. Porro signum, ut est apud Augustinum, est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cogitationem venire: Sicut vestigio viso, trãfisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: Et fumo viso, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circumcisio fuit signum, per quod veniebatur in cognitionem, eum qui circumcisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, eucharistia, & alia sacramenta, sunt signa, quæ præter speciem quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos. Sunt igitur sacramenta signa quædam siue symbola, aut notæ, quibus Christiani à non Christianis discernuntur, qualia signa quæuis ut habeat congregatio, necesse est. Nam, sicut ab

Lib. 2. de
doctrina
Christiana.
cap. 1.

Libr. 16. contra Faustum cap. II. eodem Augustino scriptum est, in nullum nomen aut verū, aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorum vel sacramentorum visibilibus aliquo consortio colligentur. Neque vero huius tantum generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ, quæ in visibili elemento confertur. Neque quælibet signa, sed efficacia, ut quæ & continent ipsa gratiam, & eius causa sunt, atque id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibus & præteritorum admonemur, & præsentium, & futurorum. Admonemur eius, quæ præterit, Christi passionis, ex qua virtutem habent omnia sacramenta: admonemur præsentis gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta fumentibus: admonemur futuræ gloriæ, cuius quasi pignora quædam sunt, quod per illa nos ad illam peruenturos certam spem concepimus. *Exempli gratia: Cum baptizamur, admonemur Christi passionis & mortis, quæ iam præterit: consepelimumur enim cum illo per baptismum in mortem, & in morte ipsius baptizamur, ipsam in nobis representantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis confertur in baptismo, nimirum peccatorum remissionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum sordes corporis per aquam ablui consueverunt: admonemur postremo vitæ illius & gloriæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos consequuturos hoc quasi pignore dato certus Christus reddidit, si in ea puritate, quam nobis baptismus attulit, permā-*

Roma. 6.

serimus. Ex quo videre licet, non vnus rei signum esse sacramentum, sicut baptismus passionis Christi, quæ præterit, signum est rememoratium, præsentis gratiæ demonstratiuum, futuræ gloriæ prognosticon. Signa autem hæc eiusmodi sunt, quæ sub sensum cadere, quæ videri possint, sub quorum tegumento diuina virtus secretius operatur salutem. Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, ut nostræ se imbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi: Quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum est, ut ad eorum quæ intelligenda sunt agnitionem, non fere, nisi per ea quæ sensu percipiuntur, peruenire possimus. Quod non ab huius modo seculi sapiente traditum est, qui dixit principium nostræ religionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu: verum ab illo quoque, qui plenus cælesti sapientia, scriptum reliquit, quod inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Quo facilius itaque secretior operatio Dei mente comprehendere possit, signis quibusdam visibilibus id demonstrari Deus voluit: cuius etiam sapientiæ congruebat, ut sicut à visibilibus lapsus occasio sumpta fuit, sic in eisdem visibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoque licet appellare, ad quæ simul ut accesserit verbum,

*Hom. 83.
in Matt.*

*Arist. 2.
Posteriorum et 2.
de Anima.
Rom. 1.*

iam erunt sacramenta. Quæ cum esse medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore constat & anima, ad utrūque eas accommodari oportuit, ut esset quod corpus tangeret, esset præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cum audit, credit, credendo vero munda fit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam vos mundi estis propter sermonem. Quem locum explicans Augustinus: Quare non ait mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait, propter sermonem quem loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbum mundat, detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua, accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum visibile verbū. Ac paulo post. Vnde ista tanta virtus aquæ ut corpus tangat & abluat, nisi faciēte verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est quod in Actis Apostolorum legimus, Fide purificans corda: Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Est itaque signum vel elementum in sacramento instar materiæ: verbum vero instar formæ. Neque vero eiusmodi signa sunt sacramenta nouæ legis, qualia fuerunt sacramenta veteris legis: siquidem sacramenta noui Testamenti, sicut ab Augustino scriptum est, dant salutem, sacramenta veteris legis promiserunt saluatorem. Illa nihil aliud quam significabant, hæc verò quod significant, & continent in se & efficiunt: Continent enim in se gratiam, & propterea vocantur vasa gratiæ, & sunt causa illius:

*Ioan. 15.
Tractat.
80. in
Ioan.*

*Act. 15.
Rom. 10.*

*In Psal.
73.*

non quod in eis gratia substantialiter contineatur, vel casualiter efficiatur, cum receptaculum gratiæ sit anima, sed quod ipsi significant gratiam, quæ in ipsis inuenitur & semper conferitur. Deinde verò sicut quod est in vase, non est de ipso, nec ex ipso, sed ab ipso hauritur: sic gratia non est à sacramentis, nec de sacramentis, sed oritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipsa anima de ipsis sacramentis. Et sicut quis recurrit ad vas cum requirit liquorem, sic quæret gratiæ liquorem & non habenti, recurrendū est ad ipsa sacramenta, per quæ tanquam instrumenta quædam & vasa, gratiam curationis à summo medico Christo haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam suam sacramentis alligasse credendus est, ut non per alias quoque vias quando vult eam conferre queat. Quo melius autem res intelligi possit, exemplo siue similitudine quadam illustrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, solus esse Deum, qui virtute potestatiæque sua pulso morbo sanitatem restituit? sanare tamen dicitur nihilominus medicina, quod subtracta materia quæ peccabat, sanitatem efficit: sanare dicitur dieta, quod hominem in sanitate conseruat: sanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: postremo sanare dicitur medicus, tanquam minister & instrumentum Dei. Sic in curatione morbi spiritualis, quæ nihil est aliud, quam sanctificatio, sanctificat solus Deus autoritate sua: sanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc est

peccatum : sanctificat impletio mandatorum
 vt dieta : sanctificat Sacramenta, tanquam va-
 sa medicinalia , in quibus confertur gratia :
 sanctificat Sacerdos tanquam minister. At-
 que hæc quidem de vi Sacramentorum dicta
 sufficiant.

De numero sacramentorum.

CAP. 33.

QUOD ad numerum sacramen-
 torum attinet, sunt qui iam olim
 receptum & vetustate consecra-
 tum, parum prudenter, minus ipsi
 prudentes institutum fuisse dicunt,
 atque ideo ad examen eum reuocare conantur.
 Quod quid aliud est, quam velle populo per-
 suadere, nõ satis tuta esse ac firma fidei nostræ
 fundamenta? Quid autem habet ea res repre-
 hensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacra-
 menta nouæ legis eo numero complecti, qui sa-
 cris literis admodum est familiaris? præsertim
 cum non eandem neque vim, neque necessita-
 tem tribuant omnibus. Quid hic vel Euange-
 licæ doctrinæ aduersatur, vel eam obscurat, si
 qui spiritui sancto familiaris est numerus, eo sa-
 cramenta comprehendi voluit Ecclesia? cum e-
 tiam dona spiritus sancti septem recenseantur:
 cum septem sigillis, quibus fuit veteris Testa-
 menti pagina signata, quæ agnus, qui habet cla-
 uem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, referat

Esai. II.

Apoc. 5.

Apoc. 8.

Apoc. 2.

uit, septem tubis, quibus angeli cecinerunt, *Matt. 15.*
 septem stellis, quas habebat, similis filio ho- *Zach. 3.*
 minis in dextera sua, septem panibus, quibus do- *Zach. 4.*
 minus turbas pavit, septem oculis super vnum *4. Reg. 5.*
 lapidem, septem lucernis tabernaculi, super
 vnum candelabrum positis, septem lotionibus
 Naamani, ea adumbrata esse existimantur: cum
 ad septem etiam virtutes animos hominum
 præparare videantur. Baptismus enim est sa-
 cramentum fidei: confirmatio spei: Euchari-
 stia charitatis: pœnitentia iustitiæ: extrema vn-
 ctio perseuerantiæ, quæ perfectio quædam est
 fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium
 temperantiæ. Ad septem etiam hominum ge-
 nera accommodentur. Baptismus enim est in-
 trantium in vitam: confirmatio pugnantium eu-
 charistia vires resumentium: pœnitentia de la-
 psu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita
 exeuntium: ordo ministrantium: matrimonium
 novos milites introducentium. Per baptismum
 enim spiritualiter renascimur, ac in nouam vi-
 tam ingredimur: per confirmationem augetur
 in gratia & roboramur in fide: renati autem &
 corroborati, nutrimur diuina Euchariistiæ ali-
 monia: quod si per peccatum in ægritudinem
 animæ inciderimus, præsto est pœnitentiæ re-
 medium, quo spiritualiter sanamur: Porro ex-
 trema vnctione, non solum spiritualiter, ve-
 rum etiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter
 sanamur: per ordinem autem Ecclesia gu-
 bernatur, & multiplicatur spiritualiter: per
 matrimonium augetur corporaliter. Sum-

n iij

ma itaque ratione factum est, ut septenario numero sacramenta comprehenderentur: Ad quæ rite perficienda tria requiruntur: res, tanquam materia: verba, tanquam forma: & ministri sacramentorum conferentis persona, cum intentione faciendi quod facit ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramenta quæ charitatem imprimunt in anima, hoc est spirituale quoddam signum à cæteris distinctum, indelebile: Baptismus, confirmatio, & ordo, propterea iterari non possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

De Baptismo.

CAP. 34.

AC primum quidem locum inter Sacramenta Baptismus obtinet, quem fidei sacramentum esse diximus, quod in eo Christianam fidem profiteamur: qua etiam ex causa, fidei sigillum vocatur à Basilio. Hæc est ianua sacramentorum omnium, in quorum cõmunionem non admittuntur nisi baptizati: hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Nam per baptismum incipimus esse membra Christi & corporis eius ecclesiæ, quæ est cõgregatio fidelium: & illius virtute primo fides datur omnibus. Est in hoc sacramento visibile signum, aqua, materiæ locum obtinens: quod accedente verbo, Ego te baptizo in nomine patris,

*Lib. 3.
cont. Euenomium.*

& filij, & spiritus sancti, quod verbu forma est huius sacramenti, signum sacræ rei, hoc est inuisibilis gratiæ quæ non modo significatur, verum etiam cõfertur multiplex per aquam baptismi, sit sicut etiã varia est & multiplex aquæ proprietates. Ac prima quidem gratia, quæ & cõfertur & significatur per aquam baptismi est hæc, quod qui nati eramus mundo, renascimur cælo: qui nati eramus serui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cælorum. Hoc est quod Paulus baptismum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nobis ab uide, per Iesum Christum dominu nostrum: ut iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat simul Paulus & causam nostræ salutis, & rationem, & modum, & finem. Causam esse dicit spiritum sanctum, cui regenerationem hanc attribuit: sic enim edoctus erat à Christo, qui dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Gregorij Nazianzeni sententiam sequutus: Cum non simplex, inquit, sit homo, sed cõpositus ex corpore sensibili & intellectuali anima, duplici quodã ad generationem indiget modo, qui duplicitate sua ad vtrumq; possit accommodari. Spiritu enim

*Rom. 6.
Eph. 2.*

Tim. 3.

*Ioan. 3.
Cyril. li.
I. in Ioan.
cap. 42.
Naz. in
sermo. de
baptismo*

sancto spiritus hominis, aqua verò corpus sanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intensus aqua calefacta, non aliter quam ignis vrit, sic spiritus sancti operatione ad diuinam aquam reformantur virtutem, qua baptisati corpus abstergunt. Quæ ergo gratia est in aqua, non ex natura aquæ, sed ex præsentia spiritus sancti: qui tamen non ita causa est regenerationis & renouationis nostræ, vt non simul causa eius & pater & filius, cum in separabilia sint opera trinitatis. Et ideo tres personas hoc loco ponit Apostolus, in quarum vno nomine baptisat sacerdos: Non enim dicit in nominibus, sed in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: vt quorum vna est diuinitas, vna esse largitio, nomenq; trinitatis, vnus esse Deus intelligatur: tres enim personæ Deus vnus est. Ac singulis quidem personis sua quasi propria tribuuntur: aliter enim causa est pater, aliter filius, aliter spiritus sanctus. Pater est causa efficiens principalis qui saluos nos fecit: filius meritoria, nam per sanguinis ac mortis eius meritum saluos nos fecit: per eum spiritum sanctum in nos effudit, misit eum in corda nostra, clamantem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius causa est spiritus sanctus, ex quo & ex aqua renascimur. Deus itaq; trinus & vnus, ipse est qui saluos nos fecit. Quibus autem rationibus adductus est, vt saluos nos faceret? Nō ex operibus iustitiæ qui fecimus nos dicit Paulus, sed secundum misericordiam suam, saluos nos fecit. Sic ad Israel dixit moyses: Scite

1. Ioan. 5.

Gal. 4.

Tit. 3.
Dent. 9.

quod non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terram hanc: Quid enim opera quæ fidem præcesserant, nisi pœnas ignis æterni merebantur. Facti eramus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruata vniuersa iustitiæ nostræ, vt recte cum Propheta nobis dicere licuerit: Misericordiæ domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt misericordiæ eius. Verum qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatē qua dilexit nos, misit Deus filium suum vnigenitum, vt sicut per moysen exaltatus est in deserto serpens, sic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Neq; tamen satis esse voluit credere, sed adipiscendæ salutis, & ad vitam æternam perueniendi ac in Dei regnum introeundi nobis modum hunc præscripsit, vt fide suscepta renascamur ex aqua & spiritu. Regenerationis itaq; nostræ causam instrumentalem aquam esse baptismi voluit, quod ad illam repræsentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maxime videtur. Nam & semina ex quibus generatur omnia, non ipsa magis animantia quam plantæ, humida sunt & ad aquam pertinent. Quæ etiã ex causa non defuerunt Philosophi quidam, qui rerum omnium principium aquam esse dicerent. Quare cum aqua baptisatur homo, non modo significatur, verum etiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex qua & spiritu renascatur filius gratiæ.

Esa. 64.

Threnorum. 3.
Eph. 2.

Ioan. 3.

Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam
 aquis tactu suæ mundissimæ carnis Christum cõ-
 tulisse, testatur Augustinus, & eum sequuntur
 Beda, Saluatoris enim baptismo purgata sunt
 potius fluenta, quam vt ipsa purgarent: ac nouo
 sanctificationis genere Christum non tam lauit
 vnda, quam lota est: atq; ex quo tẽpore se in a-
 quam merfit, ex eo gurgitum omnium tractus,
 cunctorumque fontium venas mysterio bap-
 tismatis consecrauit, vitalemque gratiam, non
 corpus ex flumine, sed flumen mutuatum ex
 eo corpore: Qua de re sic à Leone quoque
 pontifice traditum legimus. Terra carnis hu-
 manæ, quæ in primo fuerat præuaricatore ma-
 ledicta, in solo beatæ virginis partu germen e-
 didit benedictum, & à vitio suæ stirpis alienum
 cuius originem spiritualem in regeneratione
 quisque consequitur, & omni homini renascẽ-
 ti aqua baptismatis instar est vteri virginalis,
 eodem spiritu sancto replente fontem, qui re-
 pleuit & virginem, vt peccatum quod ibi va-
 cuauit sacro conceptio, hic mystica tollat a-
 blutio. Et proxime insequenti sermone: Nisi
 verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis,
 nisi in cõmunionem creaturæ creator ipse def-
 cenderet, & vetustatem humanam ad nouum
 principium sua natiuitate reuocaret, regnaret
 mors ab Adam vsq; in finem, & super homines
 insolubilis condemnatio permaneret, cum de
 sola conditione nascendi vna cunctis esset cau-
 sa pereundi. Solus itaq; inter filios hominum
 dominus Iesus innocens natus, quia solus sine

August.
Serm. 29.
36. de
tempore.
Beda. li. I.
ca. 10. in
Lucam.

Serm. 4.
de natiui-
tate.
Gen. 3.

Ioan. I.

tarnalis concupiscentiæ pollutione susceptus,
 factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ
 naturæ possemus esse consortes. Originem quã
 sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte bap-
 tismatis: dedit aquæ, quod dedit matri: virtus e-
 nim altissimi & obumbratio spiritus sancti, que
 fecit vt Maria pareret saluatorem, eadem fecit
 vt regeneret vnda credentem. Hæc est itaque
 prima gratia, cuius signum efficax est, quamq;
 nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regene-
 ratio spiritualis, qua iustificati hæredes effici-
 mur secundum spem vitæ æternæ, qui finis est
 regenerationis huius, quam præcedit ablutio
 peccatorum, quæ & ipsa est inuisibilis gratia,
 cuius visibile signum & quidem efficax est bap-
 tismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum,
 non hoc tantum loco quem nunc explicauim-
 us, verum etiam cum ad Ephesios scribens di-
 cit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in
 verbo vitæ. Hæc est aqua illa, de qua propheta
 prædixit, Effundam super vos aquam mūdā,
 & mundabimini ab omnibus inquinamen-
 tis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius
 propheta. In die illa, erit fons patēs domui Da-
 uid in ablutionem peccatoris & menstruatæ.
 Huic ablutioni significandæ quid esse potuit
 magis accommodū quam aqua, per quam sor-
 des corporis abluuntur? Datur itaque bap-
 tismus in ablutionem, remissionem, & indulgen-
 tiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi
 vult Augustinus, vt auferre credatur crimina,
 non radere. Nec vt omnium peccatorum radi-

Luca. I.

Ephes. 5.

Ezec. 36.

Zacha. 13.

Contra
duas epi-
stolas Pe-

lapi. l. 1. ces in mala carne teneantur, quasi rasorū in ca-
cap. 12. pite capillorum vnde crescant iterum refecan-
Contra da peccata. Cæterum quāuis, vt idem ait Augu-
stinas epi- stinus, omnia peccata baptismus abluat, & qui-
stolas Pe- dē prorsus omnia, dictorum, factorum, cogita-
lag. lib. 3. torū, siue originalia, siue addita, siue quę igno-
cap. 3. rentur, siue quę scienter admissa sunt, non ta-
2. Tit. 4. men aufert infirmitatē cui regeneratus resistit,
Galat. 6. quamdiu bonum certamē certat: consentit au-
 tem, quando sicut homo in aliquo delicto præ-
 occupatur. Delata est igitur per baptismū ini-
 quitas, sed manet infirmitas. Porro infirmitas
 hæc, est concupiscentia carnis, quæ dimittitur
 quidem in baptismo, verum non ita vt non sit,
 sed vt in peccatum non imputetur. Nam cū si-
 ne aduersario marcescat virtus, in hoc relinqui-
 tur, vt habeat homo baptisatus materiam, vir-
 tutem suam exercendi. In huius figura dictum
Iudic. 3. est in libro Iudicum: Hæ sunt gentes quas do-
 minus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, &
 postea dicerent filij eorum certare cum hosti-
 bus, & haberent consuetudinem præliadi. Vo-
 catur autem hæc concupiscentia peccatum, nõ
 vtique quia peccatum est, sed quia peccato pri-
 mi hominis facta est: sicut scriptura manus cu-
 iusq; dicitur, quod manus eam fecerit: siue etiã
 quod peccandi delectatione moueatur, & si ei
 vincente delectatione iustitiæ non consentian-
Rom. 6. tur. Quãobrem & Paulus de hoc peccato scri-
 bens, non dixit, non sit, sed non regnet pecca-
 tum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu
 corpus nostrum mortale, hoc est necessitati

morti addictum est, fieri non potest, quin sit in
 illo fomes concupiscentiæ, qui minus quidem
 propriè, sed peccatum tamen vocatur. Quoniã
 verò per baptismum, quo vetus homo nos-
Rom. 6. ter simul crucifixus est, vt destruat corpus
 peccati, virtus peccati sic est debilitata, regnū
 vt illius prorsus esse sublatum videatur, monet
 Paulus, vt omni cura prouideamus, nã quod se-
 mel amisit, regnū recuperet. Nam quod habe-
 mus cõcupiscentiam, nihil ex eo nobis damna-
 tionis est: cæterum si seruiamus illi, si regnum
 illius feramus, ea demum res reos nos facit æter-
 ne dånationis. Quamobrem haud aliter se ha-
 bet baptismus ad refrigerandum æstum con-
 cupiscentiæ, quam se habet aqua ad calorem ni-
 mium temperandum: vt apte admodum & ap-
 positè huius quoque rei sacræ, hoc est inuisi-
 bilis gratiæ visibile signum aqua esse bap-
 tismi dicatur, & quidem signum efficax Remissis
 autem peccatis, à quibus abluimur per aquam
 baptismi, consequens est simul vt remittatur
 pœna quæ peccatis debetur: quod & ipsum fit
 per aquam baptismi. Sicut enim elementum a-
 quæ flammam huius ignis temporalis extinguit,
 sic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc e-
 nim persuasum esse debet omnibus in Christum
 credentibus, quod à Paulo scriptum est: in ba-
 ptismo Christo nos commori, atque haud ali-
Rom. 8. ter passionis eius & mortis participes fieri, quã
 si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò
 passione sua Christus pro peccatis totius muni-
 di satisfecit, posteaquam per baptismum ipsius

membra facti sumus, haud aliter hac satisfactio-
 ne Christi liberamur à pœnis omnibus quæ pec-
 catis nostris debebantur, quam si ipsi pœnas
 easdè sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod
 tamen de solis æternis pœnis intelligi debet:
 has enim & non alias morte sua Christus abo-
 leuit. Famem autem, sitim, & alia corporis in-
 commoda, quin & mortem ipsam qua separa-
 tur à corpore anima, minime sustulisse morte
 sua Christus credendus est: nam post acceptū
 etiam baptismū, æquæ sumus iis malis obnoxij,
 atque antea fuimus. Habet hoc quoque natu-
 ra aquæ, clara vt sit & perspicua. Qua ratione
 cum primis est idonea ad significandum splen-
 dorem iustitiæ qui baptisatis infunditur: eius
 iustitiæ, quæ virtutes in se continet omnes, qua
 renouatur homo, non vt iam idem sit qui prius
 fuit, verum à sordibus peccatorum ablutus, om-
 nium virtutum splendore fiat illustris: quod
 quidem fit dono spiritus sancti, quem gratiarū
 & virtutum omnium largitorem accipimus in
 baptismo, remissionem peccatorū consequuti,
 Quod illa petri verba indicant dicentis: Bapti-
 setur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Chri-
 sti in remissionem peccatorum, & accipietis
 donum spiritus sancti. Confertur & hæc in ba-
 ptismo gratia, quod qui de eo egreditur, illi ia-
 nuæ regni cœlestis aperitur. Applicatur enim
 baptisato virtus passionis Christi, per quā quæ
 fuit antea clausa, cunctis fidelibus ianua regni
 cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passio-
 nis impiè detrahunt, qui non dubitant affirma-
 re,

re, etiam post passum Christū & mortuum, nõ
 peruenisse quenquam sanctorum ad regnum
 cœlorum. Quod si concedi debeat, nihil nobis
 fructus attulisse videbitur Christi passio, si non
 meliore nunc sumus cõditione post profusum
 illius sanguinem, quam fuerunt sanctæ Patriar-
 chæ & Prophetæ, qui passionem illius & mor-
 tem præcesserunt. Habemus ergo iam quā va-
 ria sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi
 signum est, & quidem efficax: verum quo no-
 bis hæc ordine conferantur, breuiter explicem-
 us. Primo, quoniam iniquitates nostræ sunt
 quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab
 illo separant & elõgant: Nam odio Deus habet
 impium & impietatem eius, reconciliari cū eo
 necesse habemus. Quod fit, quando pro fori-
 bus templi stantes, neq; nos illius ingressu di-
 gnos iudicantes, abrenunciamus sathanæ & o-
 peribus eius, atque nos in Christum credere, in
 illo fiduciam nostrā omnem collocare, illi tota
 mēte nos adherere velle profitemur. Qua pro-
 fessione facta, quo planum fiat omnibus recõ-
 ciliatum nobis esse Deum, accedimus ad aquā
 baptismi: qua cum abluimus, indubitatum si-
 gnum accipimus nos cum Deo patre per mor-
 tem filij eius reconciliatos, atque haud aliter à
 peccatis omnibus ablutos, quam ab inquinam-
 entis abluī corpus aqua consuevit: neq; secus
 per baptismum ignis æterni pœnas, quæ pecca-
 tis nostris debebantur, esse deletas, quam extin-
 gui flammarū incendia per aquam videmus, ita
 vt plenè iam simus & culpæ & pœnæ remissio-

Esā. 59.

Acto. 2.

nem consequuti. Neq; verò finibus iis clauditur diuina in nos misericordia. Non fatis habet post factam reconciliationē nos à peccatis mūdasse, & ea nobis vnà cū pœnis illis debitis clementer condonasse, verum omne gratiarum genus nobis infundens quo possimus in conspectu illius grati esse, induit eum qui baptisatur, nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Nouus hic homo

Ephes. 4

Christus est, de quo Paulus ait: Induimini dominum Iesum christū. Hūc induim⁹ in baptismo, sicut idē testatur dicēs: Qui cūq; in christo baptisati estis, christum induistis? Quid hoc est christū induistis. Facti estis hoc qđ christ⁹ est.

Rom. 13.

Galat. 3.

Quid est christ⁹? Est filius dei: quod ille natura est, hoc vos per gratiā adoptionis facti estis filij dei. Christus est hæres regni cœlorū, vos quoq; non vestro sed illius merito facti estis hæredes regni cœlorum. Qui veste aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet sub colore vestis eius, occultato colore proprio: ad eundē modum, qui Christum induitur, protegitur & contegitur à Christo, neque iam apparet in eo peccatum, quod fuit ante, sed sola iustitia & innocentia Christi. Et sicut lignum accensum induitur ignem, & virtutis eius fit particeps, ita baptisatus in Christo, Christum induitur, & virtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius Adam, neque reus est deinceps peccati eius, verum dicitur filius Dei, frater Christi: dicitur hæres Dei, coheres Christi: dicitur sanctus, innocens, immaculatus, non suam sed

Christi iustitiam indutus, hoc est non quam à se ipso habet, quamue suo merito consequutus, sed quam à Christo acceptam illius meritis est adeptus. Neque enim audiendi sunt qui nos ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, iustos dici volunt: quin illud potius modis omnibus est tenendum, Christi quidem iustitia nos iustos esse, verum non ea, qua ipse iustus est, sed ea, quam nobis impertit, qua nos ipse iustos facit, qua donati ab eo; renouamur spiritu mentis nostræ, ac non modo reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Neque enim existimandum est, nihil aliud nos in baptismo, quam remissionem peccatorum consequi: renouamur præterea, atque vt Paulus vocat, noua quædam creatura efficimur. Neque vero aliud est noua creatura, quam fides charitate formata, quæ, cum baptisamur, per spiritum sanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus nostris & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano baptismus non modo mors criminum, verum etiam vita vocatur virtutum, quod in ea iustitia, quæ virtutes in se continet omnes, baptisatis infunditur. Manet quidem post baptismum eadem compago corporis quæ fuit ante, sed sepulta peccatorum vetustate; mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Propterea Paulus hoc Sacramentum vocat lauacrum regenerationis & renouationis, in quo adeo mutamur ab illis qui fuimus ante, vt veterem hominem cum suis actibus expoliamus.

Galat. 6.

*Cyp. li. 2.
epist. 2.*

Tit. 3.

Col. 3.

res diuinæ naturæ confortes efficiamur, filii que
 2. Pet. 1. Dei nominemur & simus: si autem filij, & hæ-
 1. Ioan. 3. redes: hæredes quidem Dei cohæredes autem
 Rom. 8. CHRISTI: sit tamen compatimur, vt & con-
 1. Ioan. 2. glorificemur. Postea quam enim in baptismo
 Luca. 28. Christum induimus, debemus sicut ipse am-
 bulauit & nos ambulare: & cum illum oport-
 uerit pati prius, & ita intrare in gloriam suam,
 non debemus meliore cōditione esse uelle, quā
 fuerit ille, qui principalis est hæres, cuius meri-
 to factum est, vt & nobis eiusdem regni cœle-
 stis hæredibus esse liceret, vt sine ullis operibus
 sine ullo labore nostro aut molestia, hæredita-
 tem hanc assequi nos posse credamus. Si quid
 autem, aut facere nobis aut pati pro Christi no-
 mine contigerit, nemini dubium esse debet,
 quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam
 Christi corporis in fitis, iam in dei filios adopta-
 tis, ad promerendā hæreditatem illius æternæ,
 Rom. 8. glorię sit vel maxime profuturum: Est quidem
 ita, quod non sunt condignæ passiones huius
 temporis ad futuram gloriam, sed nihilomi-
 nus quod in præsentī momentaneum est & le-
 ue tribulationis nostræ, supra modum in subli-
 2. Cor. 4. mitate æternum glorię pondus operatur.
 Tolle sublimitatem hanc, ad quam nos Deus
 Col. 1. benignitate sua prouehere dignatus est, qui nos
 in filiorum suorum numerum adoptauit, qui
 dignos nos fecit in partem sortis sanctorum,
 qui diuinæ suæ naturæ confortes reddidit: quis
 ambiget, quin omnes labores, omnes passio-
 nes & tribulationes nostrę quoniam sunt hu-

ius temporis, leues & momentaneæ, neq; ad fu-
 turam gloriam, quæ sempiterna est, sint condi-
 gne? Cæterum duplici ratione meritis operum,
 quę fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœ-
 lestia præmia dicimus: primum ex Dei promif-
 sio liberali, qui fallere nescit: deinde ex ea di-
 gnitate, quam regeneratis nobis præter omne
 meritum nostrum conferre dignatus est. Chri-
 stum enim induimus in baptismo: quod ille na-
 tura est, per adoptionis gratiam filij Dei facti
 sumus. Quare si Christum induimus, quę profi-
 ciscuntur à nobis opera, tanquam Christi o-
 pera placere Deo, neque secus ab illo acceptari
 persuasum habere debemus. Et sicut Paulus
 Gal. 2. dicit: Viuo autem iam nõ ego, uiuit uerò in me
 Christus: ita & nos post acceptam regeneratio-
 nis gratiam dicere possumus: Operor autē iam
 nõ ego, operatur uerò in me Christus: mereor
 iam non ego, meretur in me Christus: satisfacio
 iam non ego, satisfacit in me Christus. Huius
 enim uita uiuimus, huius merito meremur. Ex
 quo uidere licet, quemadmodum Christi glo-
 riam obscurare, crucem euacuare, & sanguinis
 eius præcium imminuere conantur, qui uitæ,
 qua uiuit Christus in nobis, qui meritis operū,
 quæ operatur in nobis, omnem dignitatem at-
 que omne præmium ademptum cupiunt. Re-
 uera, si ipsa opera ex se metiare, momentanea
 sunt, leuia sunt, non sunt condigna ad futuram
 gloriam, quę æterna est: Recte enim illud di-
 ctum est, quod finiti ad infinitum nulla est pro-
 portio: sed si cōsideres immensum illud præ-

cium sanguinis Christi, quo respersa sunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris, quantum operibus derogaueris. Si species etiam ea tanquam ab Adæ filio profecta, in quo mortui sumus omnes, quamlibet iusta, quamlibet in speciem sancta videantur, haud aliter tamen apparebunt in conspectu Dei, quam pannus menstruata. Si verò contempleris ea tanquam à filio Dei, tanquam ab eo profecta qui Christum induit, in quo Christus viuit, in quo Christus operatur, non iam hominis, verum Christi meritis detraxeris, si nullum eorum esse meritum dixeris. Hæc nos ideo fusius aliquanto diximus explicanda, planum ut omnibus faceremus, quantum sit discrimen inter opera re-generatorum qui Christum induti sunt, & eius corpori insiti, atque infidelium, qui sunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligentibus, omnia etiam peccata cooperantur in bonum: cum enim ceciderit iustus, non collidetur, quia dominus supponit manum suam: iis contra, etiam quæ recte facta videbuntur, magis a deo ad damnationem, quam ad gloriam æternam profecerint, Nulla enim iustitia extra Christum, nulla sunt extra fidem eius recte facta: abominatio sunt apud Deum quæcunq; fiunt ab iis, qui non erudunt in eum. Quamobrem non mediocria bona sunt, quæ nobis baptismus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & poena omnis peccatis debita remittitur: postquam remissa sunt nobis peccata, regeneramur & renouamur in fusa nobis fide, spe, & charita-

Rom. 8.

Psal. 36.

te, quæ dicitur iustitia christiana, neque iam deinceps filij Adæ, sed filij Dei nominamur & sumus: filij filij, & heredes, heredes autem secundum spem vitæ æternæ, quam nos assequuturos certo persuasum habemus, si vel baptisati statim ex hac vita excefferimus, vel post baptismum ambulauerimus digne, Deo per omnia placentes: & abundauerimus in omni opere bono: scientes quod labor noster non est inanis in domino, cum bonorum laborum gloriosus sit fructus, neque iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis nostri & dilectionis quam ostenderit in nomine ipsius. Atque hæc quidem de eo, cuius inuisibilis gratiæ visibile signum sit baptismus, dicta sufficiant. Nunc de suscipientibus baptismum paucis differamus.

Rom. 8.

Coloss. 1.

1. Cor. 15.

Sap. 3.

Heb. 6.

De suscipientibus baptismum. CAP. 35.

X omnibus Ecclesiæ Sacramentis nullum est æquum; cunctis necessarium atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est quod quisquam salutem se consequi posse speret. Clara enim sunt & aperta verba dicentis. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quisquis adire cupit, necesse est ut ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ, transferatur in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum, Saluatorem nostrum. Quæ translatio quoniam, ut diximus, in baptismo fit, ad assequendam illam æternam gloriam apprimè cunctis est necessaria.

Ioan. 3.

Epist. 28

Quamobrem ferendus non est error hic nō s̄tri seculi Pelagianorum qui contra clarum & apertum Dei verbum, contra communem totius Ecclesię sensum & consensum asseuerare non dubitāt, paruulos fidelium hoc solo quod filij sunt fidelium, regnum cęlorum consequi. Contra quorum errorem sic iam inde à multis seculis ab Augustino scriptum est. Quisquis dixerit quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine Sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectō & cōtra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptisandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, alter eos in Christo viuificari omnino non posse. Verum idem illi contra sanctorum patrum omnium & Ecclesię totius receptum sensum, non verētur illa Christi verba. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non de aque elemento, verum de mortificatione accipi debere affirmare. Huc audacię atque amentię progressi sunt homines inflati sensu carnis suę, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritum suum scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horum tam crassis erroribus, cum Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & Spiritu inuisibili, non potest introire in regnum Dei. Qua tamen de re sentiendum est & illud, quod ab Augustino scriptum est.

Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictū est: Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum beatus Cyprianus assumit: Quod etiam atque etiam considerans inuenio, non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro Christi nomine crucifixus est, sed pro meritis facinorū suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili Sacramento baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi non cōtemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Ex quibus Augustini verbis triplicē esse baptismum patres nostri colligerunt, fluminis, fluminis, & sanguinis: quem vltimum eminentiorem esse docet Origenes eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos quidem non saluari persuasum habuerūt, nisi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iussu trucidatis factum legimus, sanguine suo fuissent baptizati. Quę etiam res in causa est, quod scēminis baptizandi quoque potestas conceditur, si periculum sit, ne prius infans moriatur, quam copia Sacerdotis haberi queat. Cæterum si quis ex adultis, nec opinata morte præuētus cum cuperet maximē,

Lib. 4. de
bap. cont.Donat.
cap. 23.Luc. 23.
Serm. de
cena de-
mini.

Rom. 10.

Hom. 7.
in libro
Iudicū.

Sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere non potuit, sit illud, quod ab Augustino scriptum est: Coronat Deus intus voluntatem, cum non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Affectum Deus pensat non effectum: Voluntas pro facto reputatur, ubi factum necessitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex qua & spiritu renatus non esset, qui tamen poposcit, eo ipso quod poposcit, quam desyderauit gratiam, eum accepisse scribit Ambrosius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absque actuali Baptismo saluari posse neminem. Cuius errorem ad Hugonem scribens grauius confutauit. Est itaque baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni caelorum arcentur. In adultis tamen (modo contemptus absit) si baptizantis potestas non datur, voluntas prompta sufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis, quam cum adultis, quod illis hoc regenerationis beneficium non solum non libetibus, verumetiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, sed satis ad salutem esse fides Ecclesiae creditur. Nam quod asserunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formae baptismatis concipiunt, iustificari paruulos, commentum id absurdius est, quam ut refelli oporteat: quandoquidem sensus etiam ipse communis satis refellere videtur: ac verissimum illud esse constat, quod ab Augustino

In Psal.
103. concione 1.
2. Cor. 18.

Ambro.
in oratione
ne fume-
bri de obi-
turi Valen-
tiniani.
Bern. epi-
stola 77.

scriptum est: Eius muneris merito iustificari paruulos, quod eis cum profuit nescierunt. Vtique ad eum autem nescierunt, ut vocibus etiam quibus possent & motibus reluctari viserint. Quam etiam causam esse scribit Augustinus, quod eis non imputatur atque omnis hic eorum reuifus nihili penditur, donec in eis Sacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum est, expietur. In tantum enim nesciunt quid faciunt, ut nec facere iudicentur. Quamobrem cum fides in voluntate sit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non utantur, portentosum quiddam esse videtur, fidem illis, quae ex auditu est, tribuere, cum quaecumque fiunt in paruulis, in Ecclesiae non in eorum propria fide fiant. Mater enim Ecclesia, cuius brachiis ad baptismum feruntur infantes, cor maternum, ut est apud Augustinum, eis praestat, ut sacris mysteriis imbuantur: quia nondum possunt corde suo proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendum. Neque vero id rationi & aequitati consentaneum non est. Nam cum aliena prauiatione peccatum paruuli contraxerint, ut irae filij nascerentur, non iniquum visum est, ut aliena quoque fide intercedente mundarentur, quo filiae gratiae regenerarentur. Credit in altero, dicit Augustinus, quia peccant in altero. Enarrans illum locum Euangelistae,

Epi. 106.
Epist. 57.

De peccatorum
meritis
& remissione.
Libr. 1.
cap. 25.

De verbis
Apostoli
serm. 14.

Marci 7. Beda venerabilis, vbi dixit Christ⁹ mulieri Cananitidi: Propter hūc sermonem vade, exiit dæmoniū à filia tua. Propter humilē, inquit, matris fidelēque sermonem, filiam deseruit dæmonium, vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes, quia videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere aut aliquid agere possūt boni aut mali. At in adultis, & propria fides requiritur, & ea pœnitentiæ pars cuius causā fides est, quam contritionē vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat:

Roma. 6. Consepulti enim sumus Christo per baptismū in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quique deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet, neque ad nouam vitam cuius principiū est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingressus patet. Hoc est quod

In tractatu de vtilitate pœnitentiæ. ab Augustino dictum est. Nullus voluntatis suę arbiter cōstitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea

Acto. 2. Petrum admonuisse baptizandos legimus, prius vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Augustino in catechizando factum esse diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia quæ requiritur in adulto baptizando, nihil est aliud, quam odium & detestatio vitæ prioris. Atq; hæc quidem de suscipientibus baptismi Sacramentum,

De ministro huius Sacramenti.

CAP. 36.

UOD autem ad ministrum attinet, proprius est huius Sacramenti minister Sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quo tempore cuius baptizare licet. Hinc est quod de Eunuchis scribit Hilarius, quod sacramentum baptismi adeo impatientis cupiditate desyderij præuenerit, vt à Diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret Baptismum Apostolici, hoc est Sacerdotalis officij ministerium vocat. Neque verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus qui baptizat: Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: Hic est qui baptizat: huius instrumentum est Sacerdos. Cæterum qui sanctificat, qui lauacro aquę in verbo, vbi ministri videtur corporaliter operari, ipse abluit, ipse mundat, non nisi Christus est. Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazianzenus: Ita confydera, inquit: sint annuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterque eadem regia imagine scul-

In Psal. 67.

I. Cor. 3. Ioan. 1.

In Prologo libro de spiritu sancto.

In oratione in sanctum lauacrum.

ptus, cœræ ambo imprimantur, quid inter signū hoc & illud intererit? nihil: Discerne materiam in cœra, etiam si sapiētissimus existas, dic quoddam ferri, quò due sit auri signaculum? Sed quò pacto vnum est, quia inter materiam non characterum est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizator, qui tametsi conditione excellat, æqualis tamen baptismatis vis est, ac vnusquisque tibi æqualis sit expurgator, qui fidē eadem est formatus. Et ad Anastasium Augustū scribens Anastasius Papa: Baptismum quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipiētem munus peruenit illibatum, qua vox illa, quæ per Columbam sonuit, omnē maculā humanæ pollutionis excludit, qua declaratur & dicitur: hic est qui baptizat. Nam si visibilis Solis istius radij cum per loca fœtidissima transeunt, nulla cōtactus inquinatio maculatur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus ministri indignatione cōstringitur. Quamobrem siue à fidei, siue à perfido dispensatore baptismi Sacramentum aliquis perceperit, spes ei omnis in Christo esse debet, cuius baptismum percipit, non in homine à quo percipit. Nam maledictus homo qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suū. Benedictus vir qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptista fuit sanctius, cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc à Christo tributum elogium legimus: quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista? Quid contra

Hier. 17.

Matt. II.

Iudæ proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum baptizasse Paulū scribitur: post Iudæ baptismum baptizasse quenquam non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptismus hominis erat Ioannis, per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri nō potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptismus Christi, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi. Porro Christi baptismum cuiuscunque tandem ministerio semel datum iterari fas non fuit, adeo vt etiam si ab hæretico datus esset, eum repeti non liceret: quòdque maius est, etiam si non baptizatus baptizasset, modo formam debitam obseruasset, valere baptismum, nec eum iterandum esse visum est. Verum illud interea scire oportet, baptismum esse quidē extra Ecclesiam posse, prodesse non posse. Ecclesia enim paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptum est, indicat nobis, posse quidē eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est. Nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quo illo flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur: ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo

Act. 19.

Ioan. I.

Lib. 4. de
vnicō ba
pti. cap. I
Gen. 2.

Gene. 7.

baptismus ecclesiæ potest esse extra ecclesiam, munus autē beatæ vitæ non nisi ~~contra~~ Ecclesiā. Et sicut in arca Noe, quæ & ipsa figura est Ecclesiæ, non alia sed eadē aqua in arca positos saluos fecit, & extra arcam positos interemit: sic non alio, sed eodem baptismo & boni Catholici salui fiūt, & mali Catholici vel hæretici per-eunt. Communis itaque nobis est cum hæreticis baptismus, sicut & Euangelium cum illis est commune, verum illis extra arcam positus, & Euangelium, & baptismus in damnationem, nobis vero vtrumque est in salutem. Quamobrem redeuntes ad ecclesiā hæretici rebaptizandi nō sunt, verum post abiuratum hæresim per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiāt ad salutē, sicut copiose de eo contra Donatistas scribens multis in locis disserit Augustinus.

De ritibus & cæroniis baptismit.

CAP. 37.

Adhibentur autem huic Sacramēto quædam cæroniæ, non ille quidem ad eodē necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si quis nulla urgente necessitate solo contemptu prætermittat, cum earum vsum antiquissimum esse cōstet: vt si quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & Sacerdotum successionem nobis per manus esse traditas affirmauerit, minime

me à vero aberrasse videatur: Meminerūt enim earum antiquissimi quique scriptores. Adhibetur autem ii ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, tribus potissimum ex causis.

Primo, vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad Sacramentum hoc accedatur, nēue communis ablutio quædam esse putetur, si citrà solennitatem vllam fiat, atque ita Sacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit vt impediatur quominus fructum huius Sacramenti baptizandus percipiat. Postremò, quo per hæc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligentius instruantur aut saltem excitentur ad hoc, vt instrui desyderent, quid sibi ritus isti velint, atque ita quæ gerantur in baptismo cognoscant: nihil enim eorum vacat mysterio singulari. Quamuis autē hæc persequi non est præsentis instituti, quoniam tamē instigante Satana factum videmus, vt & cæroniæ vetustate consecratæ à plerisque contemnantur, breuiter quid sibi nonnullæ earum velint explicabimus. Principio non statim baptizandus templum ingreditur: neque enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cum non modo sit expertus omnis sanctitatis, verū adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcicia plenus. In hūc pro foribus templi constitutum insufflat Sacerdos: neque id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insufflasse in discipulos legitur,

Psal. 92.

Ioan. 20.

P

Ioan. 20. Spiritum sanctum eis darurus, Propterea autem exufflatur paruuli & exorcifantur, dicit August. *de symbo.* gustinus, vt pellatur ab eis diaboli potestas in illo ad catechume minem, vt possideret homines. Quam alio loco nos lib. 1. *cap. 1.* priscam esse traditionem scribit: Ac recte: cum August. & Dionysius Areopagita Pauli discipulus exufflationis & exorcifmni meminerit. In sufflatione facta, Sacerdos exorcifatur: cuius moris meminit etiam Chrysoftomus. Est autem exorcifare, nihil aliud, quam per diuina verba spiritum immundum adiurando expellere: quod Apostolorum quoque temporibus factitatum legimus. *Diony. Eccle.* Dum exorcifatur baptizandus, signat eum Sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primum, *Hier. c. 1.* vbi sedes est pudoris: deinde in pectore, vt intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux contra eum accepit: neque impedimento sit quominus qui baptizatur, & corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. *Rom. 10.* Quantū autem exorcifmo & catechifmo, qui baptismū præcedunt, sancti patres tribuerint, vel ex eo Chrysoftomi loco perspicuū esse cuius potest: vbi quæ præcedunt baptismum vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles Canones dogmatum de cælo transmissorum. Talia visa sunt priscis temporibus viris grauissimis: Nunc non desunt homines impij, qui cachinnis etiam ea profèqui non verentur. Post exorcifmum leguntur super baptizandum orationes, vt fiat catechumenus; hoc est vt edoceri possit mysterium sacræ fi-

*Hom. 40
in Epist.
ad Corin.*

dei, quæ cum Dei solius donum sit ab illo petendam eam esse docemur, qui & adiuuat incredulitatem nostram, & fidem adauget: qui nisi docuerit intus, frustra vox hominis docentis foris perstreperit. Recte autem atque ordine fit, quod præcedit Catechifmum exorcifmus: prius enim eripi vasa necesse fuit iniusto possessori diabolo, at ita demum in possessionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem. Quod verò sal in os infantis imponit Sacerdos, quod aures & nares postea sputo linit: aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium approbationem: sal missum in os, confessionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitiæ eius, labia ad respondendum Sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc Sacerdos ad imitationem CHRISTI, quem legitur linituisse lutum super oculos cæci, & iussisse abire vt ablueret: mississe deinde digitos in auriculas surdi, dixisseque Ephpheta, quod est adaperire: expuentem etiam tetigisse linguam muti. Huius autem linitionis minime recentem usum esse vè ex Ambrosij scriptis videre licet. Legitur autem dum catechifatur baptizandus Euangelium: admonentur postea susceptores siue patrini, vt manus imponant capitū paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruantur paruuli, cum ad usum rationis peruenierint, de iis quæ ad fidem pertinent.

*Marc. 9.
Luca. 17.*

Psal. 64

*Ioan. 9.
Marc. 7.*

*De Sacramen.
lib. 1.
cap. 1.*

Quos & Augustinus in sermone quodam admonuit his verbis. Admoneo fratres charissimi quicumque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritualiter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideo semper illis sollicitudinem veræ charitatis impendant. Quod autem benedictiones cum impositione manuum inter catechizandum sunt, causa hæc est, ut qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur postea baptizandus in Ecclesiam, ac interrogatus à Sacerdote, respondet per susceptores suos: nisi forte sit adultus, tum enim ipse loquatur necesse est, abrenunciare se satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus popis eius, ac Christo se coniungi velle, in cuius etiam rei signum, ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenuntiatione ita scribit Augustinus. In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua non possunt, per corda & orationes gestantium, ut eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui domini transferantur. Idem ad

De nuptiis & concupiscentiis. lib. 2 cap. 29. Hom. 21. ad populum Antiochenum.

Valerium scribens: Antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse dicit, qua exorcizantur & sufflantur paruuli. Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenuncio tibi satana, si ipsam per opera exhibeam. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum domino est, & sicut nos seruos ementes ipsos qui venduntur prius interrogamus an nobis seruire velint, ita

facit & Christus, quando debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & imitem, & à te fœdera suscipit, non enim coactum est ipse imperium. Hortatur itaque non modo cum in forum prodimus, verumetiam cum fuerimus egressi ianæ vestibulū, iis prius verbis utamur: Abrenuncio tibi Satana, & cōiungor tibi Christo: nec vnquam absque hac voce exeamus. Hæc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Posteaquam abrenunciauerunt diabolo, & Christo nomen dederunt, vngit eos Sacerdos oleo, more athletarum, qui stadiū iam ingressuri sunt, ut futuri iam Christi athletæ designentur, quibus colluctatio futura est, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus mundi Rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie in cœlestibus. Qua de re ita scribit Augustinus. *Tractat. Chrismi nomen à Chrismate dictum est, Chrima autem græce, latine vnctio nominatur. Ideo Ioan. autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus. Vngi quoque necesse est eum, qui sit baptizatus, ut accepto Chrismate & vnctione, esse vnctus dei, & habere in se gratiam Christi possit. Quin & vetustissimi Dionysius & Tertulianus vnctionis meminerunt. Vngitur autem & in pectore, ut intrepidus Diabolo resistat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil est difficile: & inter scapulas, ut ad suaue iugum domini ferendū tanto fiat robustior. Vnctione facta baptizatur,*

Ephef. 6.

Tractat.

Chr. 33. 22

Ioan.

Libr. 1.

epist. 12.

Eccle.

Hic. c. 7.

Tertul.

de baptis.

mo.

Matt. 11.

ac ter immergitur: Quæ trina immersio, vt est a-
Dam. li. pud Damascenum, tres dominicæ dies sepul-
4. cap. 10. ræ repræsentat, vel etiam trinitatem personarū.
Epist. 4. Ante Damascenū autem idem à Leone quoq;
cap. 3. pontifice annotatum est: sepulturam, inquit, tri-
 duanam imitatur trina demersio: & ab aquis e-
 leuatio, resurgentis ad instar est de sepulchro.
 Neque vero id ita fieri necesse est, vt non vna
 immersione baptismus absolui possit, qua &
 vnū esse Deum, qui trinus est in personis, & se-
 mel tātum mortuum, nec deinceps amplius mo-
 riturum significetur. Quod etiam in concilio
 quodam Toletano in detestationem erroris cu-
 iusdam ita constitutum esse legimus, vt vna tan-
 tū fieret immersio. Quin & ipsa immersio præ-
 termitti recte potest, ac vel sola aspersio, vel per-
 fusio, qua multi nūc vtuntur, sufficit, quemad-
 modum Cyprianus etiam testis est Baptizatum
 puerum signat cruce cum Chrismate in vertice
 capitis sacerdos super cerebrum, vt hoc signo
 illum admoneat, quandoquidem vetus homo
 crucifixus in illo est, atque cum Christo cōsur-
 rexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ sursum
 sunt quærat, vbi Christus est in gloria Dei sedēs
 quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram:
 quandoquidē ex terreno cælestis, ex Adæ filio,
 Dei filius factus est, vt iam non ad aliam illi ma-
 gis, quàm ad cælestem hæreditatem aspirare fas
 sit. Postea dat illi vestem candidam, vt sit indi-
 cium, quemadmodum scribit Ambrosius, quod
 exuerit inuolucris peccatorum, & induerit in-
 nocentię casta velamina. Meminit etiam Socra-

Lib. 4.
epist. 7.

Coloss. 3.

Lib. de iis
qui ini-
quantur

tes post Dionysium in Ecclesiastica Historia *mysteris*
 candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. *cap. 7.*
 Quin & adhuc durat nomen dominicæ in al- *Socr. lib:*
 bis. Nam in primitiua Ecclesia fuit mos, vt non *7. ca. 17.*
 baptizarentur nisi in vigilia Paschæ, & Penteco- *Dionys.*
 stes. Qui itaque baptizabātur in vigilia Paschæ, *Eccle.*
 incedebant veste candida induti per octo dies, *Hier.*
 ac vocabantur albat, atque octauo demum die *cap. 2.*
 vestem albam deponebant: vnde tractum no-
 men dominicæ. Quod autem susceptores, quos
 Paternos vocant, adhibentur in baptismo, qui
 quasi sponsores paruulorum voluntatis esse vi-
 dentur, atque instruere baptizatos de iis quæ ad
 fidem pertinent obstricti sunt, est & hoc, sicut
 Dionysius testatur, Apostolicæ traditionis.
 Contrahi autem cognationem ex baptismo, re- *Eccle.*
 cens non est. Antiquissimus Origenes huius *Hier.*
 cognationis meminit, explicans illum Pauli lo- *lib. 7.*
 cum, Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei:
 Hanc, inquit cognationem vel consanguinita-
 tem, arbitror esse ex Baptismo contractam.
 Datur extremo baptizato cereus ardens, vt me-
 minerit, quandoquidem sponsauit eum sibi
 G H R I S T V S in fide, cum venerit C H R I S T V S *Rom. 16.*
 sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occur- *Osea 2.*
 rendum ei cum lampade non extincta, sicut fa- *Matt. 25.*
 turæ illæ virgines, sed ardente, hoc est cum fi-
 de, non illa mortua, sed quæ igne charitatis ac-
 censa, ociosa esse non potest. Hic perspicere
 licet, quam nihil non sacrum, nihil non ve-
 heratione dignum sit in iis ceremoniis, in qui-
 bus recondita sunt mysteria multa homini

Christiano cognita cū primis necessaria, quæ vt scrutetur diligentius per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaque temere prætermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo seculorum tractu nunquam intermissas, ad hæc vsque nostra tempora ex vetustissimis quibûsque scriptoribus abunde liquere potest. Verum nos reliqua persequamur.

De Sacramento Confirmationis.

CAP. 38.

Baptismus intrantium est, vt diximus; confirmatio vero pugnantium. In baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atque ad ineundum prælium cum aduersariis potestatibus præparamur, coronam accepturi, si victores euaserimus: Neque enim coronabitur quisquam, nisi qui legitime certauerit. Est quidem ita, quod si qui baptizatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verum Christi, quem induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur. Sed cui iam vsum rationis adeptus, post acceptum baptismum vitam Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quod existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismum, quam vt credat ociosus, imo persuasum sibi hoc habere debet, sed ad graue certamen vocari: quod nisi certauerit

2. Tim. 2

bonum hoc certamen, cursumq; cōsumauerit, nihil est quod se iustitiæ coronam, quæ non est reposita nisi legitime certantibus, assequi possesperet. Neq; enim perinde oppugnat homines ante baptismum satanas, atq; post: Nam qui nō sunt baptisati, eos pro suis habet, & omnem in eos tāquam sibi subiectos, potestatem exercet: Qui vero castra sua deseruerunt, atq; ad Christi vexillum confugerunt, eos è potestate sua ereptos dolet, atq; omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt antea captiuitatem conatur. Ipse etiam Christus documento nobis esse potest, quem non prius aggressus est tentare satanas, quam fuisset à Ioāne baptisatus. Quamobrem cum in baptismo non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam vocati simus, ad quam recte gerendam vires nostræ sufficere nequaquam possunt, dare nobis remediū dignatus est Christus in sacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti, facile possumus & carnem, & mundum, & eum cui semel in baptismo renunciauimus diabolum superare. Is est spiritus sanctus, qui adiuuat infirmitatem nostram: qui nisi præsto nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atq; hostibus nostris terga dare oporteret, quorum maior est vis, quam vt solis humanis viribus ei resistere queamus. Quamobrem sicut in baptismo spiritum sanctum accepimus in remissionem peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem spiritus sanctus in robur contra hostes nostros, quo adiuti atq; ani-

2. Tim. 4

Matt. 4.

Epist. 3.

mati facilius impetum eorū propulsare queamus. Sacramēti huius meminit Petri successor Clemens, ac absq; eo negat aliquem perfectum christianum esse, aut sedem habere inter perfectos posse, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remāserit. (His enim ille verbis utitur.) Ac mox subdit: Quod à Petro, inquit, accepimus, ac cæteri sancti apostoli præcipiente domino docuerūt. Sententiæ Clemētis Cornelius quoq; subscribere videtur pontifex & martyr ad Fabium scribens, cum de Nouato, qui iam baptisatus fuerat, dicit: Nec reliqua cōsequutus est post morbum, quæ iuxta ecclesiæ canonem cōsequi debebat, ob signationē videlicet ab Episcopo collatā. Cū autē illa potius nō sit, quomodo spiritū sanctū est cōsequutus? Quæ epistola illius verba in libris Ecclesiasticæ Historiæ Eusebij legere licet. Materia huius Sacramenti est chrisma ex oleo oliuarum & balsamo cōfectū. Forma est hæc, quod præmissio nomine eius qui cōfirmatur, dicit episcopus. Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, ut replearis eodem spiritu sancto & habeas vitam æternam. Simul vt ad signum & elementum visibile vnctionis, quæ fit in fronti chrismate verbum accesserit, fit sacramentum, hoc est sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ qua cōfertur spiritus sanctus, signū visibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctis fuerit confirmandus, è vestigio datur ei spiritus sanctus, qui tueatur eum aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur

Li. ca. 43.

suppetit ad omnes aduersarias potestates debellandas. Cum itaq; tam sacræ rei signum sit confirmatio, & quidem efficax, nihil est quod quisquam dubitare queat, ei Sacramenti nomen tribuere, cum ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra fuerit inter sacramenta numerata. Certe Augustinus vocat Sacramentum chrisma: quod quidem, inquit, in genere signaculorū sacrosanctum est, sicut ipse baptismus: Non minus id quam ipsum baptismum sacrosanctum esse vult. Quod autem in hoc Sacramento spiritus sanctus conferatur, aperta sunt scripturæ testimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quod imponebant manus super illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptisati in nomine domini Iesu, & accipiebant Spiritum sanctum. Ac rursum alio loco de Paulo: Quo facto imposuit illis manus. Neque vero quia Chrisma mentio non fit ideo putandum est eius vsum non fuisse temporibus Apostolorum. Extat inter alia in libro conciliorum Epistola sancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orientales, in qua disertis verbis testatur, quod postquā cœnauit dominus cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, Chrisma conficere docuit, Sicut, inquit, à sanctis Apostolis predecessores nostri acceperūt, nobisq; reliquerunt. Et subdit: Ipsa enim lauatio pedum, nostrū significat baptismum, quando sancto Chrima- tis vnctione perficitur atque confirmatur.

*Lib. 2. cō-
traliteras
Petuliani
cap. 104.**Acto. 4.**Acto. 19.*

Ca. 4. eccl. hierar.

Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chrismate. Sed & utroq; vetustior Dionysius Areopagita copiose de eo multa scripsit, sanctiq; doctores passim in multis locis meminerunt. Ante mille centum annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo concilio, postea verò in Anthifiodorensi & Bracarenfi fuit constitutum, ut ne quisquam alius præter Episcopum chrisma consecrare auderet. Quod etiam a Leone pontifice cautum est, dum ad Germaniæ & Galliæ scribit Episcopos. Est autem materia chrisma cum primis idonea ad exprimendam significationem eius rei, quæ non modo significatur, verumetiam confertur in hoc sacramento: Datur enim in hoc sacramento plenitudo sancti spiritus ad robur spirituale, quod perfectæ iam ætati cõuenit: ad quam cum peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoq; communicare, cum antea sibi soli uiueret. Gratia itaq; sancti spiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitur vnctus esse oleo lætitiæ, propter plenitudinem sancti spiritus quam habuit. Admiscetur autem balsamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est quod dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus. Quamobrem non quia non est expresse quicquam in scripturis de eo traditum, idcirco vsus eius fuisse negandum est. Recte enim ab Augustino scriptum est. Non omnia quæ facta sunt ab Apostolis, etiam scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cæteris documentis

*Epist. 88**Psalm. 44**2. Cor. 2.**Epist. 108.*

probatur. Fit autem unctio in fronte chrisma te signo crucis, quod nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi aque qua generantur, siue oleo quo chrismate ungitur, nihil eorum rite perficitur, dicit Augustinus. Fit itaque ideo in fronte tanquã in sedè pudoris, ne Christi opprobrio christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat, de illo gloriatur, in illo fidat, ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi. Institutum autem est hoc sacramentum à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille cum dixit: Ego mitam promissum patris in vos: Item: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit, Neque id sine causa: Nam cum sacramentum hoc contineat in se plenitudinem sancti spiritus, quæ confertur omnibus qui chrisma te consignantur, quandiu Christus in hoc sæculo versabatur, hæc plenitudo sancti spiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non ueniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequam in cælum Christus ascendisset, dari plenitudo sancti spiritus nõ debuit: quod etiam ille locus indicat: nondum erat spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Neque verò propterea minoris authoritatis esse debet hoc sacramentum, quod à Christo promissum tantum, ab Apostolis vero est exhibitum: Nam non minus ratum est,

Tract.
118. in
Ioan.
August.
in ps. 30.
concione
secunda.
Luca 24.
Ioan. 14.

*Ioan. 16.**Ioan. 7.*

*In serm. de ablu-
tione pe-
dum.* dicit Cyprianus, quod dictante spiritu sancto
Apostoli tradiderunt, quam quod ipse Chri-
stus tradidit, & in sui commemorationem fieri
præcepit. Minister autem huius sacramenti,
quod vocat sacramentum manuum impositio-
nis, Eusebius pontifex, non est nisi Episcopus,
Epist. 3. quod præter Apostolos nemo sacramentum
hoc contulisse legitur: quæadmodum etiam ab
Epist. 4. Urbano, Damaso, Innocentio, & Leone san-
Epist. 1. ctissimis pontificibus traditum est. *Quin* & in
cap. 2. Aurelianensi & Meldensi conciliis idem est cõ-
Epist. 88. stitutum. Quo magis autem vis huius sacramē-
ti cognosci possit, visum est ad scribere quædã
ex epistola Melchiadis papæ, quã ille ante mil-
le ducentos annos ad episcopos Hispaniæ cõ-
scripsit. De iis vero, inquit, super quibus rogi-
tastis vos informari, id est, vtrum maius esset sa-
cramētum manus impositio episcoporum, aut
baptismus, scitote vtrumq; magnũ esse sacramē-
tum: Et sicut vnũ à maiorib⁹ fit, id est à summis
pontificibus, quod à minoribus perfici non po-
test, ita & maiori veneratione venerandũ & te-
nendũ est. Sed ita cõiuncta sunt hæc duo sacra-
mēta, vt ab inuicem nisi morte præueniēte nul-
latenus possint segregari, & vnũ sine altero
rite perfici non potest: Nam vnũ præuenien-
te morte saluare sine altero potest, aliud autem
non potest: vnde scriptum est, In diebus illis, di-
cit dominus, effundam de spiritu meo super om-
nem carnem. Aduertamus summas diuitias
Ioel. 2. bonitatis Dei, quod in confirmandis Neophi-
tis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc

spiritus sancti descensio in credentium populos
donauit vniuersis. Sed quia diximus, quod ma-
nus impositio & confirmatio ad baptismi per-
fectionem pertineat, & qui iam regeneratus in
Christo est, confirmare aliquid possit, forte cogi-
tat sibi aliquis, quid mihi prodest post my-
sterium baptismatis, mysterium confirmatio-
nis? aut quantum video non totum de fonte
suscepimus, si post fontem adiectione noui
generis indigemus? Non ita dilectissimi: atten-
dat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo,
vt cum Imperator quemcumque in militum
receperit numerum, non solum signet recep-
tum, sed etiam armis competentibus instruat
pugnaturũ, ita in baptifato, benedictio illa mu-
nitio est. Dediisti militem, da ei adiumentum
militiæ. Nunquid prodest si quisquam pa-
rentum magnam pupillo conferat faculta-
tem, nisi providere studeat & tutorem? Itaque
paracletus regeneratis in Christo custos & cõ-
solator, & tutor est. Ideo dicit sermo diuinus. *psal. 126.*
Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vi-
gilat qui custodit eam. Ergo spiritus sanctus
qui super aquas baptismi salutifero descendit
illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad inno-
centiam: in confirmatione augmentum præ-
stat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota
ætate victuris inter inuisibiles hostes & peri-
cula gradiendum est, in baptismo regenera-
mur ad vitam, post baptismum confirmamur
ad pugnam: in baptismo abluimur, post bap-
tismum roboramur.

Ac si cōtinuo transitori sufficiant regeneratio-
nis beneficia, victuris tamen necessaria sunt cō-
firmationis auxilia. Regeneratio per se saluat,
mox in pace beati sæculi recipiendos: confir-
matio autem armat & instruit ad agones mundi
huius & prælia referuandos. Qui autem post
Baptismum cum acquisita innocentia im-
maculatus peruenit ad mortem, confirmatur
morte, quia non potest peccare post mortem.
Hic si forte illud etiam requirere velimus, post
passionem & resurrectionem Christi quid A-
postolis profuerit aduentus spiritus sancti? Ipse
dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, in-
quit, vobis, non potestis ea portare modo, cum
autem venerit ille spiritus veritatis, ipse doce-
bit vos omnem veritatem. Vides, quia cum spi-
ritus sanctus infunditur, cor fidele ad pruden-
tiam & constantiam dilatatur. Itaque ante de-
scensionem spiritus sancti, vsque ad negationē
Apostoli deterrentur, post visitationem vero
eius vsque ad martyrum contemptu salutis ar-
mantur. Secundum hoc per Christum redimi-
mur, per spiritum vero sanctum dono sapientię
spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur,
instruimur, consumamur, vt illam sancti spiri-
tus vocem audire possimus: Intellectum tibi
dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris.
De spiritu sancto accipimus vt spirituales effi-
ciamur, quia animalis homo nō percipit ea que
Dei sunt: de spiritu sancto accipimus vt sapi-
amus inter bonum malumq; discernere, iusta di-
ligere, iniusta respuere, vt malitię ac superbię
repugne-

Ioan. 16.

repugnemus, vt luxurię ac diuersis illecebris
& foedis indignisque cupiditatibus resistamus.
De spiritu sancto accipimus vitę amorem, &
glorię ardorem, vt accensi diuinitus erigere à
terrenis mentem ad superna & diuina valea-
mus. Hęc ideo visum est ex epistola sancti pon-
tificis adscribere, vt & dignitas & effectus hu-
ius sacramenti iuxta eam doctrinam quę fuit
ante tot sæcula, cognosci possent.

Psal. 31
I. Cor. 2.

De Sacramento Eucharistię.

CAP. 39.

RE baptismum exuto veteri homine,
nouam quandam vitam ingredimur,
& Christi militię adscribimur. Quo
fortius autem ac virilius hostiū impetum pro-
pulsare queamus, in Sacramento confirmatio-
nis chrismate vngimur, in quo nobis datur spi-
ritus sanctus, qui & fiduciam ad pugnandum,
& robur præstet ad hostes superandos. Cæte-
rum cui non modo viuendum, verumetiam pu-
gnandum est, is alimonia si destituatur, neq; vi-
uere deo, neque vires ad resistendum habere
potest. Quare cum & vita, quam ingressi su-
mus baptisati, & pugna, quam gerimus chris-
matis vnctione confirmati, vtraq; sit spiritualis,
pater ille misericordiarum, & Deus totius con-
solationis, vt ne vires nostrę deficerent, de spi-
rituali nobis alimonia prouidendum esse pu-
tauit: Qua in re singularem suam erga nos cha-
ritatem maioremque quam vt vlla vis oratio-
nis eam satis explicare queat, nobis declarauit.

Ps. 105.

Rom. 6.

Neq; enim vulgari aliquo & vsitato cibi genere, sed sui sanctissimi corporis, sui præciosissimi sanguinis alimēto nos reficiendos esse putauit: quod angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui inde refilit, aspicere possunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quo sic in vnam cum illo massam reducemur, vnū Christi corpus omnes, vna Christi caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor vnquam suis membris oues suas nutriuit? Quam multas matres videmus, quæ non suis vberibus quos pepererunt infantes lactauerunt, sed eos nutricibus alendos dederunt. At non ita dominus noster Iesus Christus: Nulla dilectio non dicam verbis explicari, sed neq; cogitatione cōcipi tanta potest, quæ sit cū hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore suo, proprio sanguine suo nos alere, sibiq; coniungere & conglutinare dignatus est: illud ipsum corpus quod pro nobis in cruce pependit, illū ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionē peccatorum nostrorum, nobis in cibum & potum dedit. Ipsum quidem, sed non eō ipso modo quo fuit in cruce: Nam neq; sub illa specie visibili qua pependit in cruce, sed ipsum quidem inuisibile sub visibilib⁹ panis & vini speciebus: neq; quale fuit tū, quū esset cruci affixum, corruptioni & morte obnoxiiū, sed prorsus incorruptibile iam, & immortale, Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius nō dominabitur. Illud corpus nobis man-

Ioan. 20.

ducandum dedit, quod clauso tumulo resurrexit, quod per clausas ianuas in eum locum, vbi erant Apostoli, ingressum est, corpus spirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum. Aliud est igitur in hoc sacramēto quod oculis cernitur, aliud quod sola fide cōprehenditur. Et propterea vocatur sacramētum, sacræ rei signum. & quidem efficax. Sacra res cuius est signum hoc sacramentū, est vinum & verum corpus, est viuus & verus sãguis domini nostri Iesu christi, quod ita per species istas visibiles panis & vini significatur, vt simul sub illis re ipsa quamuis inuisibiliter cōtineatur. Est præterea signū inuisibilis gratiæ, quæ cōfertur digne accedētibus sub istis panis & vini visibilibus speciebus: qua de re postea differemus. Nam illud admonendam prius duximus, esse quoddā discrimen inter hoc sacramentū, & alia, quæ & ipsam materiam habent sensibilem. Nam Eucharistia cōtinet in se rem sacram absolutè, nimirū Christum ipsum, quo nihil magis est sacrosanctum: aqua verò baptismi cōtinet rem sacram, quatenus ad alium illa refertur & alij communicatur: cōtinet enim virtutem ad abluendū, ad sanctificandū, ad iustificandū. Eadem est & chrisimatis & similiū ratio. Quamobrem sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa materiæ cōsecratione, alia vero non perficiuntur nisi in applicatione materiæ ad hominem sanctificandū. Exempli gratia. Si benedicatur aqua baptismi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipsius trãsmutatio, neq; sacramentum di-

*Chrysoft.
in missa.
Theoph.
in cap. 14
Marci.*

citur, nisi cum homo abluatur. At in hoc sacramento simul ut ad elementum panis & vini verbum accesserit, fit sacramentum, fit, ut Chrysoftomus dicit, transmutatio, vel ut Theophilactus, trāselementatio, vel ut in magno illo concilio Lateranensi, in quo & Constantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchæ præsentibus adfuerunt, definitum est, fit transubstantiatio panis & vini in corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi. Quamobrem audiendi non sunt, qui negant esse Christi corpus nisi cum sumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui scribens ad Calosirium Episcopum Arsenoiten, his verbis utitur: Audio, inquit, quod dicant, mysticā benedictionē si ex ea remāserint insequentem diem reliquæ, ad sanctificationem inutilem esse: sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius est Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuo manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Quæ autem per Deum immortalem hæc est audacia atque amentia, Christi præsentiam in sacramento temporibus & momentis circumscribere velle? denique rāquam finium regundorum sis arbiter constitutus, inter Sacramentum & non sacramentum fines & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit communicaturus, fit ita demum Sacramentum, ne fit autem si non sumpserit. Quid si eo animo comunicaturus accedat, ut statim sumat: quoniam verò non temere dictum est illud, Multa

*Thom.
parte. 3.
quæst. 76
art.*

cadunt inter calicem supremamque labra, subito ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicquam tandem eiusmodi euenierit, quod impedimento fit, quominus sumere queat, quid dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? continuouè Christum à Sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat comunicaturus, dum respiret, dum vires colligat ad sumendum? Quod si pro sua benignitate Christus expectet aliquantisper, scilicet isti præscribent moræ terminum? ut vnam horam, mediam, aut quartam comunicaturum impeditum expectet, duas ne expectet. Quis est qui statuere possit, absurdane magis an impia sint hæc satanistarum commenta, quæ non modo cum verbo dei, verum etiam cum ipso communi sensu pugnare videntur? Et quæ scripturam proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libenter prætendunt, ex qua possint ostendere non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cum sumitur Sacramentum? Dixit Christus, hoc est corpus meum: Nunquid addidit quando sumitur? quod certe addidisset ille qui tantopere fuit salutis nostræ fitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionem Christum in hoc Sacramento adoraremus. Possent his recte dici, quod illi populo dictum est quondam ab Elia: Vtque quo claudicatis in duas partes, Si dominus est Deus sequimini eum, si autem Baal sequimini illum. Si Christum deum agnoscitis, sequimini illum, cre-

3. Reg. 18.

dite illi dicenti, Hoc est corpus meum, non solum cum sumitur, sed statim etiã vt verbo Dei consecratur, cuius verbi Dei, non sumptionis mee aut alterius virtute, quod erat ante cõsecrationem panis, fit corpus Christi. Neq; enim mãducatio mea, sed sermo Christi panis & vini substãtiam conuertit in substãtiam corporis & sanguinis Christi. Sin autẽ non creditis christo dicenti, hoc est corpus meum, quod reuera facitis, cur id obscure fertis? cur non aperte confitemini vos Baal sequi, & illius prophetis credere, qui dicunt, hoc non est corpus meum? nõ est verum quod dixit Christus: non est corpus, sed significat corpus: non est corpus, sed est figura corporis Christi. Si sic detecta personam ageretis, quis non statim agnosceret angelos satanã? quis non quo summo posset studio ab illis sibi cauere? Sed verũ est quod dicit scriptura. Erat serpens callidior cunctis animantibus. Nulla est astutia, quã cum illius astutia possit cõparari. Intelligit ille, qui non aliunde constat nisi ex dolo & fallaciis, si se subito talẽ exhiberet qualis reuera est, nihil se profecturum. Nam si statim prorumperet per membra sua & diceret: Non est corpus Christi, sicut ipse dixit, sed significat modo corpus: est figura corporis: quis esset qui quos tam impiam vocem proferre audiuisset, eos ferendos, ac non auferendos potius atque extremis suppliciis afficiendos censeret? Quamobrem pedetentim callidissima bestia in mentes hominum illabendũ, ac per gradus quosdam ad extremam hanc im-

Gen. 2.

pietatem eos adducendos esse putauit. Principio verbi Dei speciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via est) de speciebus huius sacramenti disceptationem induxit, vt sic, cuius rei symbolum est hoc sacramentum, charitatem ex animis hominum tolleret, vnanimitatemq; scinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandum, neque verum sanguinem, sed cruorem dari bibendũ persuadere conatus est, affirmando sub specie panis & corpus tantum sine sanguine, sub specie vini sanguis tantum sit sine corpore. Hac ille arte cum effecisset, minus vt iam reuerenter ad hoc sacramentum homines accederent, quod frustra ab eo vita expectetur, in quo vita non est, progressus est vltterius: neque tamen statim negauit esse corpus Christi, sed panem in sacramento simul esse cũ corpore Christi docuit, iam pridem sopitam Ioan. Vicleffi, & Ioan. Husi hæresim renouãs: cum tamen christus non dixerit, hic panis est corpus meũ, sed, hoc est corpus meum. Explicans August. illam inscriptionem Psalms, Psal-^{In Ps. 30} mus dauid, cũ mutaret vultũ corã Abimelech, & dimisit eũ & abiit: ac locum illũ ex libris Regum, secundũ editionẽ septuaginta, pertractãs, Ferebatur in manib⁹ suis: Hoc vero fratres, inquit, quomodo possit fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur in manib⁹ suis? Manibus aliorum portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literam non inuenimus,

I. Reg. 21.

in Christo autem inuenimus: Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando cōmendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Seipsum itaque ferebat Christus in manibus suis, quādo dixit, hoc est corpus meū, nō panem cū corpore, quod nunc per mēbra sua falso docet satanas? Qui posteaquā id persuasit hominibus, manere panem cum Christi corpore, neq; parum venerationis huic venerabili sacramento falsa hac doctrina sua detraxit, serpit bestia longius: Neq; tamen adhuc audet profiteri quod sentit, verum concedit esse ibi corpus Christi, sed non alio tamen tempore, quam quo sumitur: qui vero extra sumptionē adorauerit, cum idololatriæ reum pronūciat. Hoc posito & cōcesso, tollit sacerdotium, tollit sacrificiū, omnē christi beneficiorū memoriam prorsus oblitescere conatur, atq; omni ratione diligēter cauet, ne qua in ecclesia dei summi illius & immensi beneficij, quo semetipsum christus dedit redemptionem pro nobis, fiat representatio. His ex animi sui sententia cōfectis, tum demum eō peruenit quo tendebat initio, vt dicat impius, dicat insipiens in corde suo, nō est deus: Non est deus in hoc sacramento, non est in eo corpus christi, merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, est idololatram esse. Hoc si callida & truculēta illa bestia statim initio permēbra sua dixisset, nullo negotio, semota quauis cunctatione fuisset obstructum os loquentium iniqua, neque facile quenquam in nassam suam

Psal. 13:
52.

Psal. 62.

pertraxisset, vt tam impiæ voci auscultaret, eiq; fidem haberet: verum, vt dictum est, paulatim irrependum in animos hominum, atque iis gradibus, qui iam enumerati sunt, incedendum esse putauit, quod sciret extremē impiam doctrinam non ita subito christiano homini persuadere posse. Quamobrem quicumque catholicam & orthodoxā fidem amplectitur, diligenter sibi caueat ab his serpentis insidis, qui nunquam calcaneo nostro insidiari cessat. Cauēdi autem hec est ratio, si omnem disputationē fugerit de hoc sacramento, in quo stultam Deus fecit sapientiam huius mundi. Nusquam enim Dei maior est tentatio, quam in hoc sacramento, in quo tentat nos Deus, vtrum credamus illi. Noluit Adam credere Deo dicenti: In quacunque die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit serpenti decipienti cum diceret: Aperiuntur oculi vestri, & eritis sicut dij. Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam, quam serpens promisit, oculis non cernebat. Credidit serpenti diabolo, non credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes rei mortis æternæ. Sacriligium illud per Eucharistiæ Sacramentum emendari Deus voluit, vt sine vlla dubitatione crederemus filio dicenti: Accipite & comedite: hoc est corpus meum: non autem crederemus serpenti dicenti, hoc non est corpus Christi, sed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitum Adam gustando è vita beata excidit, sic nos quē Christus præcepit cibū manducantes, & verbo eius

1. Cor. 10
Gen. 2.

credentes, ad vitam per illum amissam redire oportet. Quamobrem non quærat homo Christianus cū Capharnaitis, quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad māducandum? sed captiuēt intellectum suum in obsequium Christi. Dicat quicquid velit: omnis homo mendax nos credamus ei qui solus est verax, Deo. Ipse dixit & facta sunt. Ipse dixit, hoc est corp^o meū: ipse dixit, Panis quē ego dabo, caro mea est promūdi vita. Credamus veritati de veritate sui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus quomodo. Non est impossibile apud Deum omne verbum. Etiam si angelus de cælo nobis aliud annuntiaret, quam quod Christum Dei filium dicentem audimus, anathema fit: non ei credamus. Non potest mentiri veritas. Verbum domini manet in æternum. Sensus nostri falli possunt, Christus qui est veritas neque falli potest, neque fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cælo allatam, Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene placui, ipsum audite, & tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonē, Certius illi visum est & firmiter, quod à propheta scriptum legerat, quam vox de cælo allata, quam auribus audierat. Si propheticus sermo tam illi certus visus est, quanto nobis certior videri debet Christi sermo, qui prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius. Sermo Christi conficit hoc sacramentū. Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit dominus, & factum est cælum: iussit dominus, & facta est terra: iussit dominus, & facta sunt maria: iussit dominus, omnis creatura generata est. Vides ergo quā operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperēt esse quæ non erant, quāto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare nō erat, terra non erat: sed audi dicentem: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam: Non erat corpus christi ante consecrationem, sed post cōsecrationem dico tibi quod iam corp^o est Christi. Ipse dixit & factum est, ipse mandauit & creatum est. Et alio loco: Forte dicas: aliud video, quam tu mihi asseris quod christi corpus accipiam? Et hoc nobis iam superest vt probemus. Quātis igitur vtimur exemplis vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maiorēq; vim esse benedictionis quam naturæ? quia benedictione etiā natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpētis & virgæ. Ac post multa alia exēpla eius generis ex veteri Testamēto producta, subiūgit Quod si tātū valuit humana benedictio vt naturā cōuerteret, quid dicem^o de ipsa cōsecratione diuina, vbi verba ipsa domini saluatoris operantur? Nā sacramētū istud quod accipis, christi sermone cōficitur. Quod si tātū valuit sermo helig, vt ignē de cælo deponeret, nō valebit christi ser-

Ioan. 6.

Psal. 115.

Rom. 3.

Psal. 148.

Luca. 1.

Galat. 1.

Esai. 40.

Lib. 4. de sacramē. cap. 4.

fit dominus, & facta est terra: iussit dominus, & facta sunt maria: iussit dominus, omnis creatura generata est. Vides ergo quā operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperēt esse quæ non erant, quāto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare nō erat, terra non erat: sed audi dicentem: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam: Non erat corpus christi ante consecrationem, sed post cōsecrationem dico tibi quod iam corp^o est Christi. Ipse dixit & factum est, ipse mandauit & creatum est. Et alio loco: Forte dicas: aliud video, quam tu mihi asseris quod christi corpus accipiam? Et hoc nobis iam superest vt probemus. Quātis igitur vtimur exemplis vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maiorēq; vim esse benedictionis quam naturæ? quia benedictione etiā natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpētis & virgæ. Ac post multa alia exēpla eius generis ex veteri Testamēto producta, subiūgit Quod si tātū valuit humana benedictio vt naturā cōuerteret, quid dicem^o de ipsa cōsecratione diuina, vbi verba ipsa domini saluatoris operantur? Nā sacramētū istud quod accipis, christi sermone cōficitur. Quod si tātū valuit sermo helig, vt ignē de cælo deponeret, nō valebit christi ser-

Psal. 148

De iis qui imitantur mysteriis, ca. 9.

Exod. 4.

4. Reg. 1.

mo vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti : quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt in id mutare quod non erant? Nō enim minus est nouas rebus dare, quam mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? suis vtamur exemplis, incarnationis que astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cum Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus: viro mixta scemina generare consueuerat. Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinē in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus factus ex virgine? Neque dissimilia iis apud Ioannem Damascenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Sed & Augustinus in sermone quodam: Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multo secus Ioannes Chrysofomus, qui fuit Augustini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit ne sic cogites. Quemadmodum enim, si cæra igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantiæ. Atque Ioannes Damascenus cum plerāque scripsisset in eandem senten-

Cap. 14.
Ad Neophytos.

Hom. de
eucharistia in
Enceniis.

Lib. 4.
cap. 14.

tiā, sicut ex Ambrosio citauimus, subiūgit postea. Non est figura panis & vini corporis at sanguinis Christi, absit enim hoc, sed est ipsum corpus domini deificatum, ipso domino dicente, hoc est meum, non figura corporis, sed corpus: & nō figura sanguinis, sed sanguis: Et ante hoc, *Ioan. 6.* ipsis Iudæis, quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem nō habebitis vitam æternam. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Et rursus: Qui manducat me, viuet. Ac Damasceno posterior Theophilaactus. Attende, inquit, quod panis qui à nobis in mysteriis manducatur, nō est *In cap. 6* tantum figuratio quædam carnis domini, sed ipsa *Ioan.* caro domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura est carnis: sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti spiritus, in carnem domini. Et hoc aliquot sæculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiensis, qui vixit ante annos quadringentos. Nonne hic idem Euangelista Ioan. *Apoc. 6* dicit in Apocalypsi? Si quis apposuerit ad hæc, *Apoc. vlti.* apponat super illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid vero minus timenda est hic illa maledictio, vt non detrahāmus vel apponāmus quicquam verbis dicentis, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur? Hic est sanguis meus? Cum enim illo dicente, hoc est corpus meum nos uerba benedictionem apposuerimus, dicē-

tes figuratiuum, vel per similitudinem dictum, cum inquam illo dicēte hoc est corpus, nos dixerimus hoc significat corpus, nonne multum est quod apponim⁹, vel parua demutatione detrahimus, & sensum generamus quem tantus author Deus & homo nunquam est loquutus, nec ascendit vnquam in cor eius? Nempe cum obliicit quis suisq; scriptitat in schedulis, quod itidem dixerit eadem veritas: Ego sum vitis, tam audacter quam imperitē in argumentum mendosum illud attrahit: cum statim subsequētia verba dicentis, sicut palmes nō potest fructum ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis, manifestē per similitudinem dictum compellant intelligi, præsertim cum non signanter dixerit, ego sum hæc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meū, hic est sanguis meus, apposita proxime descriptione veræ proprietatis de corpore inquis quod pro vobis tradetur, de sanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniant super nos plagæ nouissimæ, neque apponimus, neque diminuimus quicquā diuinæ definitioni vel descriptioni, quæ incarnatum verbū ore proprio deprompsit. Imo quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quam veritatis amore cōfitemur, quod panis iste corporeus postquam signauerit eum pater, & vinum hoc expressum acinis præsentibus, mox vt eodem signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis: vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi: vsque,

1. Ioan. 35.

1. Ioan. 4

in mei memoriam facietis, corpus & sanguis eius, qui huius tractationis author est, & hoc sacrificium ipse Christus est, cuius passione & sacrificium fieret à Deo patre in veritate signatum est. Docet idem, tres modos esse essentiæ, quibus Christi corp⁹ est in Eucharistia, quarto autem differre. Est enim nomine, re, atque effectu. Est nomine, quia summus cælorum pontifex, qui cum sit ipsa veritas, nomina non vana rebus imponere solet, adeo fortiter hoc nomen impressit, vt non solum diceret, hoc vocetur corpus meū, hic vocetur sanguis meus, sed hoc est, inquit, corpus meum: hic est sanguis meus. Est etiam re, quia nimirum sanctum sanctorum est, quam vera in illa specie qua traditus & lanceatus est, ipse sanctus sanctorum est. Est nihilominus effectu, quia quam vere in illa specie qua pependit in cruce, remissionem peccatorū operatus est omnibus, qui illam expectabant ab origine mundi cum fide, sine legalibus fidei sacramentis à iusto Abel vsq; ad latronem, quem in cruce confitētem suscepit: tam vere in iisdem speciebus panis & vini eandem remissionē operatur omnibus qui sunt ingressi vel ingrediuntur ad eam fidem, postquam illa species hinc transiuit, & in cælum sese recepit. Quarto idem specie differt, quod & plurimum prodest: non modo ne color & sapor humani sanguinis horrorem sumentibus illum faciat, sed vt competentī antidoto nimia parentum nostrorum curatur credulitas. Crediderūt enim deceptorī diabolo in eo quod nō videbāt, videlicet quod illi

in signo consequendæ diuinitatis effectiua virtus inesset, & comedentes mortui sunt. Credamus econtra fidei saluatori Deo, in eo quod nõ videmus, scilicet panem & vinũ in veram corporis & sanguinis transiuisse substantiã: vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum. Ac reperiuntur quidem veteres, figuram, signũ, similitudinem, exemplar, sacramentum hoc appellasse: verum non ita vt ideo veritatem in eo corporis & sanguinis Christi negarent. Nam & Paulus quod Christus à morte ad vitam resurrexit, nostri à morte peccati ad vitam gratiæ resurrectionis similitudinem esse vult. Nunquid ideo veram fuisse mortem, veram Christi resurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Christo, quod sit in similitudinem hominũ factus; num ideo non eum verum hominem esse dicimus? Vocat idem Christum imaginem inuisibilem Dei, & figuram substantiæ patris, erit autem quisquam tam excors, vt propterea Christum Deum inuisibilem, & eiusdẽ esse cum patre substantiæ negare audeat? Itaque nihil impedit quo minus idem mysterium & sit veritas, vt figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in suo libro quem de sacramento Eucharistiæ inscripsit, ostendere conatur.

Cap. 12.

Proferunt Augustini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus & Algerus, corp⁹ Christi & veritas & figura est. Veritas dum corpus Christi & sanguis virtute spirit⁹ in verbo ipsius ex panis viniq; substantia efficitur. Figura vero quod exterius sentitur. Ex quibus Augusti-

ni

ni verbis apertè videre licet id quod ipsi quoque sensus nobis renunciãt, aliud esse quod videtur, aliud quod intelligitur. Neque enim quæ videtur species panis & vini; sunt ipsum Christi corpus quod sub illis realiter continetur, sed rectè dici possunt figuræ quædã siue exemplaria Christi corporis. Repræsentant enim nobis illud Christi corpus exãgue, quod in cruce pro nobis pependit: simul & sanguinem qui fusus est ibidem in remissionem peccatorum nostrorum, quod exãgue corpus, & cruor ab illo separatus, nequaquam sub istis speciebus cõtinetur, sed est ibi verus & integer Christus, cũ carne, sanguine, anima, & diuinitate sua. Repræsentant præterea istæ species mysticũ Christi corpus quæ est colligatio Christianorum adinuicẽ, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exemplaria figurarum, verum quo sensu ipse interpretatur, dicens: non quod non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quod nunc quidem per ipsa participes redduntur Christi diuinitatis, tunc autem videbimur cum sicuti est, facie ad faciẽ. Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramento manifestius edemus in cælis, non ministerio corporali; sæpe repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed confirmatio sacerdoti nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia, qua proferet se palam absq; vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsen-

Lib. 4.

cap. 14.

In serm.
de cœnã
dominũ.

tia sacerdotis. Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Augustini verba catholicis obiecta, quæ ex libro sententiarum prosperi citant idem illi quorum supra meminimus. Sicut ergo cælestis panis qui vere Christi caro est suo modo vocatur corpus Christi, cum re vera sit Sacramentum corporis christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce positum est, vocaturque ipsa carnis immolatio quæ sacerdotis manibus fit, christi, passio, mors, crucifixio, non in rei veritate sed significante mysterio, sic sacramentum, fidei quo baptisma intelligitur, fides est. Vnde idem beatus Augustinus ad Bonifacium, Nōne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento, nō solum per omnes paschæ solennitates, sed omni etiam die, pro populo immolatur, nec utiq; metitur qui interrogatus, cum responderit immolari. Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum sunt Sacramenta non haberent, omnino Sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, pleraque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita Sacramentum fidei fides est. Quibus ut in hanc sententiam respondet Algerus. Notandum inquit est, immolationem quam non rei veritate dixit fieri, sola similitudine Sacramenti veram immolationem Christi representantis mortem, passionem, crucifixionem ipso mysterio significante debere in-

*Libr. I. de
Sacramē
to Eucha
ristia.
cap. 18.*

telligi: sicque baptisma quod est Sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidei dici: Quod vero verā carnem Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cum re vera sui ipsius Sacramentum sit, non ita intelligendum, quasi non vere dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio, quia cū omne corpus sit visibile atque palpabile, solum corpus christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale, sed spirituale, inuisibile, ut dictū est superius. Quod vero dixit ad Bonifacium, sicut Sacramentum corporis christi: secundum quendam modum corpus christi est, ita Sacramentum fidei fides est, intelligendum est de forma panis & vini, quæ non vere sed figuratè & nuncupatiue dicitur corpus christi: Quia igitur Augustinus ad comprobandum quod Sacramentum fidei, fides diceretur duas similitudines dedit vnā actualis Sacramenti immolationis scilicet imaginariæ: alterā vero realis, formæ scilicet panis & vini: ut sicut imolatio imaginaria figurate vocatur, mors, crucifixio christi, & sicut forma panis & vini figurate vocatur corpus christi, sic Sacramentum fidei scilicet baptisma figurate vocatur fides. Notandum, quod in altera harum similitudinum cælestem panem qui vere christi caro est, non communi sed suo & quasi proprio modo corpus CHRISTI vocari dixit: Quia significat corpus illud non corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit. In altera autem Sacra-

mentum corporis Christi id est formam panis, absolute secundum quendam modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium quod dicitur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autem inuisibile corpus Christi sacramentum visibilis corporis Christi dixit, intelligibiliter tantum per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more ceterorum Sacramentorum visibilia, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit. Hæc Algerus. Qui mundus vero eadem Augustini verba adferens: Hoc inquit libera facultate intelligere possumus dictum esse de manna vel de pane vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerunt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus, Et ideo non satis attendit homo quid apponat, Nam si ex abundantia de Sacramentis quoque altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cum enim Sacramenta nostra sint substantiue corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus iis verbis. Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramentum id est unitatis cor-

*Contra
Berengarii
vii lib. 2.*

poris & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramentis. Quia passus est inquit pro nobis commendauit nobis in isto sacramento, sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos, nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis quod est Ecclesia. Nō quod ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis Sacramentum, Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri Sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est Sacramentum, quod est Ecclesia. Nec mirum, cum ipse dominus per Prophetam *Esai. 71.* dicit. Indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est, se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum quod est ec- *Esai. 61.* clesia cuius ipse est Sacramentum, Hanc intelligentiam nobis aptissime similitudo sequuta commendat, sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius sui corporis quod est Ecclesia, Sacramentum, sic baptismum visibile, alterius inuisibilis scilicet baptismi cognoscemus Sacramentum. Est namque baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans teste *Act. 15.* beato Apostolo qui ait. Fide mudans corda eo- *1. Pet. 3.*

rum, Et iterum, sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientia bonae interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut Sacramentum corporis christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est Sacramentum corporis Christi, quae est Ecclesia, secundum quendam modum corpus, Christi est, illud significat cuius est Sacramentum, id est ecclesia ipse enim sponsus, ipse secundum quendam modum & sponsa: ita Sacramentum fidei, id est exterior baptismus pro eo quod fidei signum est, secundum quendam modum fides est. Ex iis patrum sententiis cuius perspicuum esse potest, quae fuerit Ecclesiae catholicae per vniuersum orbem diffusae iam inde ab Apostolorum temporibus ad haec vsque nostra tempora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: contra quam ante Berengarium, qui vixit ante annos quingentos, nemo venire ausus est. Primus ille fuisse perhibetur, qui Christo aduersari non dubitaret dicenti, hoc est corpus meum, ac figuram significationemque corporis esse affirmaret. Cuius hic error in concilio Vercellensi primum fuit condemnatus: in quo cum ipse persisteret nihilominus, quod in eo concilio praesens non adfuerat, Turonis iterum generale concilium congregatum est, in quo praesidente tunc venerabili Papa Gregorio Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio domini non umbraticè, sed vere Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu

Sacramento, confirmauit. Sed accidit illi quod est in prouerbio: canis ad suum vomitum reuersus est, & sus lota in volutabro luti. Itaque de nouo Romae concilio congregato, cum esset aper-^{2. Pet. 2.} tissimis rationibus conuictus, libellos suos propria manu sub praesentia Papae Nicolai coram omni Synodo cremauit, errorem anathematizauit, & confessionem bonam, quam Turonis fecerat, praebito identidem propriae manus sacramento renouauit, illis verbis quae in decretorum libro videre licet: ac moriturus ingentem dolorem praese tulit, quod multos mortaliu in hunc tam impium errorem adduxisset. Contra hunc extat libellus Lantfranci Episcopi Canthuariensis, & pie & doctè scriptus: Guimundi Episcopi Auersani libri tres: Petri Abbatis Cluniacensis liber vnus: Sed & ante septingentos annos scripserunt de veritate huius Sacramenti non pauca Rabanus, Bertramus, & Paschasius. Sed neque sequutus postea quisquam est errorem hunc, donec ad hoc nostrum infelix seculum ventum est, in quo nihil non audent homines, licereq; sibi quisq; vult quamlibet occulta fidei mysteria pertractare, ac ore in caelum posito secreta caelestia rimari. Qua vna re nihil esse potest magis perniciosum: Siquidem homini Christiano credendum est, non disputandum, non discutiendum, non quaerendum, quomodo. Iustus ex fide viuunt, dicit scriptura, non ex argumentis aut rationibus. Caelestibus mysteriis fidem adhibendo, fit vt ad fidei premia perueniamus, sicut scriptum est: Credite & intelligetis. Fide autem

Ab. 2.

Esaie. 7.

omissa in ratione comprehendendis iis, quæ sensum omnem & intellectum humanum superat, frustra laboramus. Hoc est quod sapiens nos admonet. *Eccol. 3.* Altiora te ne quesueris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ tibi præcepit Deus ea cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus: Non est enim tibi necessarium ea quæ sunt abscondita videre oculis tuis. *Prov. 25.* Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Hæc de veritate corporis & sanguinis Christi in sacramento Eucharistiæ dicta sufficiant.

De materia huius Sacramenti.

CAP. 40.

Materia huius sacramenti panis est & vinum aqua mixtum. Neque enim aliter illud conficere licet, cum ita sit institutum à Christo, cuius institutionem ab homine violari fas non est. Quam etiam ita firmiter obseruauit semper & obseruat etiamnum ecclesia Dei, nunquam ut ab ea sibi discedendum esse putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter: aut cõsecrare, aut post cõsecrationem offerre, aut oblatione facta sumere: nihil ut sit, quod arguere quisquam ecclesiæ institutionis Christi violatæ iure possit. Verum hic videre licet miram serpentis calliditatem, qui cum intelligat inuictam esse rem cõcordiam simul iunctam, omnia facit ut illam rumpat, ut vnitatem scindat, ut cõiunctos diuidat ac separet, quod non aliter suis infidiis eos opportunos fore perspicit. Nam castrorum hanc aciem ordinatam perumpere

Cant.

nulla ratione potest: sed qui deseruerint ordines, in his debellandis nihil est ei negocii. Huc ergo ut adducat homines, quo segregent semetipfos, nihil curæ, diligentia, laboris prætermittit. Quamobrem non statim orditur ab eo, quod solum habet maxime propositum, ut Christum tollat ex Eucharistiæ Sacramento, ut corporis eius & sanguinis veritatem negare doceat: neque enim non intelligit versipellis ista bestia, quod hac ratione facile detereret omnes. Quamobrem captat initio beneuolentiam, cum sit in artis rhetoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit se Christi causam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audaciæ progressos homines, ut illius institutioni denegare, ut contra illam plebi calicem adimere veriti non sint: Esse diserta Christi verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum esse, cum populo calix est subtractus. Non esse ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantum sibi licere volunt, ut Christi etiam institutionem violent. *Matth. 26.* Vides Lupum, à quo ut caueremus monuit Christus, vestimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet scilicet iniuriam Christi, qui studium suum omne in hac vna re consumit, ut Christum tollat, non ex hoc modo Sacramento, verum ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera quibus obuoluit se lupus, hoc est à lege Dei prolatam sententiam, libenter amplectimur: grata nobis est lanarum hæc mollicies, verum interea cauendum nobis est ab aculeis dentium lupi se-

Matth. 7.
1. Cor. II.

rocis. Diximus hac de re non pauca, cum de ec-
clesia sermo nobis esset. Quoniam verò tēpo-
rum horū peruersitas hoc in primis postulare
videtur, inculcandum est etiā diligentius. Libet
autem hic adscribere grauisimi doctissimi que
viri, cui perpetuū fuit cum hæreticis certamen,
sententiam. Memento, inquit, neminem hære-
ticorum esse, qui se nūc nō secundū scripturas
prædicare ea, quæ blasphemant, mentiatur. Hinc
enim Marcion verbū Dei cū legit nescit: hinc
Photinus hominem Iesum christum cum lo-
quitur ignorat: hinc & Sabellius, dum quod e-
go & pater vnū sumus non intelligit, sine Deo
patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus
per insanas scēmas suas Paraclētū aliū defen-
dit: hinc & Manicheus & Marcion legem odit:
quia litera occidit, & mundi Princeps diabolus
est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, &
fidem sine fide prætedunt. Scripturæ enim nō
in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præ-
uaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij
verbis illud discimus, vt non statim quicquid
verbum esse Dei præteditur, id verbū esse Dei
credamus. Non enim quod scriptum in libris
Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intel-
lectum est, hoc verbum Dei censendum est.

Hilarius
in lib. ad
Constantin.

Ioan. 10.

2. Cor. 4.

Ioan. 14.

Diximus de Ario, quod scripturam protulit, Pa-
ter maior est me: sed quo sensu ille protulit, nō
erat verbū Dei. Neq; vero solus id Arius: Om-
nes propemodum hæretici scripturarum testi-
moniis ad errores suos confirmandos vsi sunt.
Nulla enim est, ad fallendum via facilior, quam

si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulētia,
ibi diuinorum verborū prætedatur auctoritas.
Scripturā proferebat Nouatus. Impossibile est
eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt e-
tiam donum cœlestē, & participes facti sunt spi-
ritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad
pœnitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari
vt diceret per hæc verba secundum baptis-
mum, quod sicut ab Ambrosio, & Augustino
animaduersum est, ipsum etiam renouationis
verbum satis indicat, quæ in baptismo non in
pœnitentiæ Sacramento confertur, Dei verbū
erat, neq; fas esset cuiquam homini Christiano
contradicere: Quoniam vero non secundum
baptismū per hæc verba, sed lapsis negari pœ-
nitentiam intelligi voluit, tuū hoc verbum erat,
ô Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei
verbum. Nunquam enim, quo dictante scrip-
sit hæc Apostolus, spiritus sanctus, qui summa
bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sen-
su verba hæc accipi voluit, vt omnem veniæ
spem præcideret, si post baptismum in pecca-
tum prolapsi essemus. Profertur & nūc scriptu-
ra. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus e-
rit. Euntes docete omnes gentes, baptisantes
eos &c. Si hoc sensu profertur, vt quicumq;
rationis compos est, cum ad baptismū accesserit,
fidem adferat, sine qua impossibile est placere
Deo, quam nisi attulerit, salutē cōsequuturus nō
fit, Dei verbū est, omni veneratione amplectē-
dum. Sin autem per hæc verba paruulos à bap-
tismi sacramento velis exclusos, quod ij fidem

*Heb. 6.**Ambro.*
libr. 2. de
pœnitenti-
ca. 2.
August.
in epist.
*ad Rom.**Marc. vl.*
*Matt. vl.**Hebr. 11.*

non habet quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Satana, qui salutem mortaliu inuides, & quibus potes modis eam impedire conaris, non est verbum Dei: Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinem suum æque pro paruulis fundit atq; pro adultis, nunquam eos exclusos à regno suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cum præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens:

1. Tim. 2.
Hebr. 2.

Matt. 19. Sinite paruulos venire ad me. Et: Nisi conuer-

Matt. 18. si fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors dominus Ecclesiæ fidem, in qua cum baptisantur, quoniam fidei Sacramentum baptismus est, habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt, vt si eo ipso momento quo baptisati sunt decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credantur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamen vita suppeditauerit, cum ad usum rationis peruenerint, exercebunt. Profertur ab aliis quoque scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos id sanguine alieno (alioqui oportebat

Heb. 9.

eum frequenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et iterum: Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponatur inimici eius scabellum pedu eius. Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Si, quæ scripta sunt ab Apostolo sic accipiantur, vt visibiliter & sensibilibiter semel tantum christi corpus in ara crucis oblatu fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo inspectante populo vniuerso mortem pro nobis oppetere dignatus est, quodq; deinceps eiusdem generis alia oblatio non sit expectanda (nam neq; necessaria est, cum ad redimendum genus humanum vniuersum, ad abluendos omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad iustificandos omnes, vna illa hostia abunde suffecerit) Dei verbum est: certum enim est & indubitatum, quod christus resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Sed si ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud sacrificium (sic enim non à Gregorio modo Nazianzeno, verum & à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & representatio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontifi-

*Hebr. 10.**Rom. 6.*

cem nostrum dominum Iesum Christum, ut illud in Ecclesia deinceps amplius non esse celebrandum existimus: tuum est hoc verbū ō Satana, qui per impium Caluinum, & eiusdem farinae nō paucos alios id populo persuadere conaris, non est Dei verbum, Nunquam enim spiritus sanctus, quo suggerente Paulus hæc scripsit, sic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros cōmemorem, vel solus Ioannes Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locuples testis esse potest: qui scribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nōne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius: Er vna hæc est hostia, non multæ: Quomodo vna est & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium, exemplar est illius, id ipsum semper offerimus. Nec nūc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium, hac ratione, Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed vnus vbiq; Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnū corpus. Sicut enim qui vbiq; offertur, vnum corpus est & non multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundatam nos obtulit: ipsam offerimus & nunc quæ tunc oblata quidem, cōsumi non potest. Hoc autem quod facimus, in cōmemorationem quidem fit eius quod factū est. Hoc enim facite, inquit, in meam cōmemorationem.

Hic. 17.

Ihc. 22.

Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed id ipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur. Quid dici potuit clarius ad quotidiani sacrificij nostri rationem explicandam? & ad Pauli vel spiritus sancti potius per Paulum loquentis sententiam explanandā? Primum discrimen ostendit inter sacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce semel est oblatum à Christo, nūquam ad eundem modum amplius offerendum: quod illud in mortem oblatum sit, hoc fiat in mortis recordationem. Deinde eandem hanc & illam hostiam esse demonstrat: idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod semel in ara crucis fuit immolatum, quāuis immolationis veritas eadem non est. Propterea sacrificium hoc vocat exemplar illius quod in cruce peractum est. Ibi enim verè oblatum, verè passus, verè mortuus est Christus: hic nihil aliud quam eorum, quæ ibi acta sunt, fit representatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Ecclesia, eam ex Christi præcepto facere, qui quod ipse corpus suum in mortem semel obtulit, à nobis in suæ mortis recordationem iugiter offerri iusserit. Verū ac de re paulo post pluribus differemus, nam nunc ideo tantum ista commemorare visum est, planum ut omnibus faceremus, non esse statim tāquam Dei verbum accipiendum, quicquid è scripturis in prauum aliquē sensum detortū profertur: Scriptura fuit ea quoq; quam contra Christum ipsum tentans eum satanas adduxit, angelis suis

Psal. 90.
et Mat. 4

inādauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Sed quo ipse sensu produxit, non Dei, sed ipsius fuit satanæ verbum, qui si se transfiguratur in angelū lucis, non est magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ: non est magnum si fuerunt semper & sunt etiam nunc Pseudoapostoli & operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Etiam ante natum Christum nō nisi sub verbi Dei prætextu Satanas per Pseudo-prophetas populū seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quod currebant cum eos non misisset dominus: quod subito vociferabantur, verbum domini: os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: cum tamen hæc dominus loquutus non esset, quæ ipsi dicerent. Iam qui Galatis aliud annūciabant, quam quod à Paulo acceperant, sub Euangelij titulo doctrinam suam populō venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur. Miror quod sic tam cito trāsferimini ab eo, qui vos vacauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Ioānes chrysoſtomus. Huiusmodi, inquit diaboli fraus est, hæudquanquā nudos proponere laqueos, quibus venietur homines. Etenim si dixissent, desciscite à Christo, Galatæ vitassent eos velut impostores & corruptores. Nunc vero, sinētes eos in fide manere, & interim fraudi præ-

2. Cor. II.

Hier. 23.

14. 27. et

29.

Gala. I.

prætexentes euāgelij nomen, impune summaque audacia perfodiebāt domum, videlicet, iis quæ dixi obtentis velamentis, per hæc nomina celatibus parietum perfossiores. Quoniam igitur illi suam imposturā appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomē repugnat & c. Quid? An tibi nō videtur iis verbiseos graphice depingere, qui euangeliū, qui Dei verbū nostro læculo sic sibi solis arrogauerūt, vt eius possessiōe Christianos omnes excluderent? adeo, vt nisi Lutheri quis amplectatur imposturam (hanc enim bona pars eorum, qui discesserunt ab Ecclesia, vocat Euangelium) Christianum censeri nolint, quamlibet is Christi se doctrinam & eius Apostolorum sequi profiteatur & præse ferat. Quibus nos recte cum Paulo dicere possumus, An à vobis Dei verbum processit, aut in vos solos peruenit? Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iam alias aliquot excussumus. Scriptum esse aiunt. Bibite ex hoc omnes. Hunc si sensum esse vis, vt quibus hoc dictum est, non licere putes Sacerdotibus aut cōficere, aut offerre, aut oblatione facta Christi corpus & sanguinem sumere, nisi sub vtraque specie, Dei verbū est, quod obuiis, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur: Sic enim Christus instituit, sic vna, sancta, Catholica, Apostolica semper obseruauit Ecclesia, neque faciet vnquam, vt istud Christi mutet institutum. Sin autem illud ex iis verbis colligere conaris, quod eis tanquam Christi præcepto cuncti compellantur ad vtriusque speciei commu-

I. Cor. 14.

nionem, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuum est hoc verbum ó Satana, qui per hanc viam & opinionem, & animorum in Ecclesia Dei dissidium excitare conaris, nõ est verbum Dei. Legantur quæ præcedunt verba, totus ille locus accuratius expendatur, cuius erit perspicuum, cū in domo Simonis leprosi, vbi Pascha cum discipulis suis Christus mādūcauit, alij quoq; nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim apostolos, ac solis illis hæc verba dicta esse. Dicit Matthæus: Vespere autem factò, discumbat cum duodecim discipulis. Dicit Marcus. Vespere autē factò, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cū facta esset hora discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, Putas ne temere factū esse, quod numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euāgelistis expressus est? Præuidebant illi spiritu sancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorū tāquam a Christo præceptum esse defenderēt, quod ab ipso præceptum est nunquam: atq; ideo in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos quos etiam tum Sacerdotes instituit Christus, verba hæc pertinere demonstrarent: vt illi necessario fumerent sacris operantes, cæteri vero, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraque specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti. Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum ex eo loco, vbi cœna domini describitur. Nam quod præce-

Matt. 26.

Marc. 14

Luc. 22.

Ioan. 6.

perat Christus, id ab Apostolis factum est, at testante Marco, quod biberunt ex eo omnes, & sit etiam nūc ab iis, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morē, quo sub altera tantū specie communicatur, mutates, priuata sua auctoritate sibi calicem vsurparunt, ex his verbis, bibite ex hoc omnes, errorem suum cōfirmari nõ posse: quamobrem ad astruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putauerunt, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius; non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta iis annis prodierunt, de spirituali non de Sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiam si de Sacramentali manducatione accipiantur (sicut accipi recte possunt de vtraque) tamen in toto illo capite neq; calicis, neq; vini sit vllò mentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quam ad istorum errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modo præceptum vbi dari iusserit: sed nec exemplum vbi dederit sub vtraque specie Christus aliis quam Apostolis, quisquam in scripturis reperiet, cū ostendi è contra possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc Sacramentum sub altera tantum specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed Sacramentum fuisse corporis & sanguinis Christi testatur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophylactus.

Luc. 24.

Chrysof. Quin & Hierosolymis vnus tantum species
Hom. 17. communionem in vsu fuisse, ex his quæ de fra-
in Mat. ctione panis in actis Apostolorum scripsit Lu-
thæum. cas, discimus. Totum præterea Ioannis caput
August. sextum, sicut paulo ante commemorauimus,
libr. 3. de nullum neque calicis, neque vini facit mentio-
consensu nem: nec obscure indicat, sufficere solam spe-
*Euāgeli-*ciem panis, cum dicit, Qui manducat panem
stare cap. hunc: viuet in æternum. Quod si spectes figu-
25. ras, quibus hoc Sacramentum in lege fuit præ-
Beda in signatum, agnum illum Paschalem, & manna
Lucæ li. 6 quod de cælo Iudæis fuerat suppeditatum; fi-
Theophil. guram illius gessisse reperies: De iis comede-
in Lucæ. bant omnes, de liquore verbum nullum Quin
Act. 2. illud in leuitico potius legitur, quæ libamina
Exod. 12. iuxta ritum illius temporis oblata, consistebant
Exod. 16. in liquidis, in vsu Sacerdotum omnino ces-
Leui. 4. 6 sisse, neq; sibi portionem eorum aliquam offe-
16. rentes laicos vsurpasse: vt hæc quoq; figura ad
 eum, quem retinet Ecclesia Catholica, morem
 confirmandum pertinere videatur. Ad quem
 abrogandum non modo nihil profertur è scri-
 pturis, verum etiam ex iis sanè intellectis cuius
 perspicuum esse potest, vtramq; speciem ab iis
 tantum qui sacris operantur, alterâ extra sacri-
 ficium ab omnibus recte sumi. Quid ergo qui-
 ritaris ô Satana præceptû Christi violari, quod
 hac quidem de re nullum esse constat? Quid si
 ille ipse, quo tu quasi flabello quodam vsus es
 ad istos in Ecclesia Dei ventos & tempestates
 excitâdas, cuius opera tam multos à christo, &
 à corpore eius ecclesia segregasti, testimonium

contra te feret, nihil esse de vtraq; specie sumē-
 da à Christo præceptum? Lege quæ scripserit
 ad Boemos nondum in reprobrium sensum da-
 tus, hæc illius verba reperies. Quoniâ pulchrû
 quidem esset vtraque specie Eucharistiæ vt &
 Christus hac in re nihil tanquam necessarium
 præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam
 vbiq; Christus præcepit, sectari, quam de spe-
 ciebus Sacramenti contendere. Lege quæ scri-
 psit idem in eucharistiæ declaratione. Nō dixi,
 inquit, neq; consului, neq; est intentio mea, vt
 vnus aut aliquot Episcopi propria autoritate
 alicui incipiant vtramq; speciem porrigere, nisi
 ita constitueretur & mandaretur in concilio ge-
 nerali. Sic ille non prorsus adhuc odio erga Ca-
 tholicam ecclesiam excæcatus. Sed & postquã
 argumēta illi per te fatana suppedita sunt, qui-
 bus sacrosanctum missæ sacrificiû euertere, atq;
 ita redemptionis nostræ per Christum in cruce
 factæ memoriam omnem abolere penitus cona-
 retur, scripsit his verbis in libro, qui de formu-
 la missæ inscribitur: Si quo casu concilium sta-
 tueret, minime omnium nos vellemus vtraq; po-
 tiri: & plane eos anathema habere, quicumque
 autoritate talis cōcilij potirentur vtraq;. Hæc
 iuratus ille tuus, æstro tuo percitus, in cuius scri-
 ptis, vt facile mendacem agnoscere liceat, vix
 vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pu-
 gnet. Cum itaque scripturæ pro recepto magis
 Ecclesiæ more, quam cōtra illum facere videã-
 tur, causæ nihil est, quamobrem tanta conten-
 tione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius

vsus in primitiua Ecclesia. Fuit, sed non vnuer-
 sa. Dedit vtramq; speciem Corinthiis Paulus:
 dedit alteram tantum Hierosolymitanis Iacobus:
 Qua de re nullum extabat Christi præceptum
 abundabat vnusquisq; in sensu suo. Etiam in-
 fantulis mox vt lauacro regenerationis sanctifi-
 cati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia pri-
 mitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypria-
 no, Augustino, Innocentio, & Sozimo Ponti-
 ficibus abunde liquet. Neque id sine obtentu
 verbi Dei fiebat. Nam siue illud proferas: Bibite
 ex hoc omnes, si ad alios etiam, quam ad quos
 dictum est apostolos, referendum existimas: si-
 ue illud, nisi manducaueritis carnem filij homi-
 nis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis
 vitam in vobis, vtrumq; æque ad paruulos atq;
 ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit o-
 mnes, neminem excludit: exclusi sunt nihilo-
 minus infantes ab vtriusque speciei, vel potius
 ab ipsius corporis & sanguinis Christi Sacra-
 mentali participatione, neq; tamen quisquam
 est ex nouatoribus istis, qui propterea cælum
 terræ miscendum putet. Quid autem causæ est,
 quamobrem qua autoritate fecit Ecclesia, vt
 ab omni sacramentali christi corporis manduca-
 tione paruulos excluderet, eadē autoritate nõ
 liceat illi iustis & grauib; ex causis, non ab ip-
 sius Christi corporis & sanguinis. sed à speciei
 tantum alterius vsu, eos qui sacris non operan-
 tur, arcere, cum sub vna æque sit integer Chri-
 stus, atque sub vtraque? neque sit in specie sa-
 lus, sed in eo, qui sub specie continetur, domi-

*Diony. ec-
 cle. Hie-
 rar. ca. 7.
 Cypria.
 tractatu
 de lapsis.
 August.
 epist. 107
 et de pec-
 catorum re
 missionē
 li. 1. ca. 20
 & cõtra
 Iulianū
 li. 3. ca. 11
 & cõtra
 Pelagia-
 nos.
 Hippogno-
 sticon li. 5
 Innoc. epi-
 stola. 26.
 Act. 4.*

no nostro Iesu Christo, extra cuius nomen a-
 liud non est, in quo nos fieri saluos oporteat,
 neque vel de altera, vel de vtraque specie ex-
 tra sacrificium sumēda, Christi præceptum ex-
 tet vllum, verum Ecclesiæ potestas cõcessa sit,
 quod ratio temporis postularet, ea de re statuē-
 di. Quanquam & eius rei licet exempla pro-
 ferre, vbi cum ratio postulabat, non modo ven-
 tum est sine peccato contra Dei præceptum,
 verum etiam illud ipsum sine expresso Dei mā-
 dato est abrogatū. Circumcisio & sabbatum,
 quin à Deo præcepta sint, inficias ire potest
 nemo, & tamen etiam sub lege, & circumcisio
 in deserto & sabbati sanctificatio bello ingruē-
 te sine peccato fuit à Machabeis intermissa:
 Quin etiam vtrumq; fuit paulopost quam chri-
 stus fuit mortuus Ecclesiæ auctoritate abroga-
 tum: Non quod vtrumq; obseruare malū esset;
 sed quod sollicita de salute nostra mater Eccle-
 sia, nihil nobis cum Iudæis esse cõmune voluit.
 Sed ad nostra Sacramenta veniamus. Nõne
 Christus formā baptizandi præscripsit? In no-
 mine patris, & filij, & Spiritus sancti, formam ta-
 men hanc Apostolos non obseruasse legimus,
 quos in solius Iesu nomine baptizasse scribit
 Lucas, neque tamen vociferabatur quispiam
 Christi institutionem violari, cõtraq; præcep-
 tum eius veniri. Quod apertius certe est de hoc
 Sacramento, quam de Eucharistia sub vtraque
 sumenda. Postulabat hoc illorum temporū ra-
 tio, vt Iesu nomen & eius virtus quam maxime
 incalcaretur fidelium mentibus: tum & illud

*Gen. 17.
 Exo. 20.*

Iosue. 1.

I. Mach. 2.

Mat. ult.

Acto. 8.

*Basilii ad
Amphi-
lochium
cap. 12.
Ambro.
lib. 1. de
spiritu sa-
cto cap. 3.*

intelligebatur, quod solius huius nominis ap-
pellatio, totius esset deitatis cōfessio, sicut à ba-
silio scriptū, & ab Ambrosio legimus repetitū.
Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius spe-
ciei ademptione? quandoquidē vnius sumptio,
totius est Christi communicatio. Factum est ta-
men postea, vt quam Christus præscripsit for-
mam, ad eam Ecclesia redeundum esse puta-
ret. Deinde vero, Nōne præceptum à Christo
videtur, prius vt doceatur qui baptisandi sunt?
Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptisan-
tes eos, Et alio loco: Qui crediderit & baptisa-
tus fuerit, saluus erit. Velle videtur, vt fides que
ex auditu est, baptismū præcedat. His scripturę
locis vrgent maxime Anabaptistę, clamant &
ipsi, violare præceptum Christi baptisandis
paruulis, qui doceri non possunt: Et tamen ab
iis, qui malunt euangelici quam christiani vo-
cari, quod cuiusuis potius quam Christi Euan-
gelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistę pro
hæreticis habentur, Neq; videtur eis, & quidem
recte (nam hæc in parte cum Ecclesia sentiunt)
quicquam fieri contra Christi præceptum ba-
ptisandis paruulis, cum ad solos adultos hæc
verba pertineant. Iam vero quid est baptisare?
Nōne immergere, & in aquam deprimere?
Quem immergendi ritum religiose tenuit, &
ad posteros etiam transmisit Ecclesia primiti-
ua, neq; tamen continuauit posteritas. Quanta
autem religione mos hic in ecclesia primitiua
fuerit obseruatus, vel ex eo colligi potest, quod
cū Clinici, hoc est lecto propter ægritudinem

decumbentes, aspergi siue perfundi cœpissent,
dubitatum est de perfusione illa, quæ nunc etiã
in vsu est, vtrum pro baptizatis habendi essent,
qui perfusi tantum siue aspersi fuissent. Quam
dubitationem discutiens Cyprianus, nihil refer-
re scripsit, perfunderentur ne an mergerentur:
quod in Sacramentis salutaribus necessitate co-
gente, & Deo suam indulgentiam largiente, to-
tum credentibus conferunt diuina compendia.
Non putauit ille diuinam benignitatem exter-
nis rebus alligatam esse, sed fide potius excipi
cælestem munificentiam. Ecce in vno baptismi
Sacramento quam multa mutata sunt, non di-
cam contra præceptum Christi, sed quod negari
certe non potest, contra scripturæ verba, nul-
los tamen ea res in Ecclesia Dei motus peperit,
neque est aliquis, qui tria verba cum quoquam
hac nomine commutanda esse putet. Quæ ma-
lum est hæc amentia, quod de speciebus, in qui-
bus non est salus, tanta est altercatio, cum tamē
neque recens, neque perpetuum sit hoc Eccle-
siæ de vtraque specie sumenda interdictum.
Ante mille & centum annos in Ephesino con-
cilio, quod est vnum ex quatuor illis, quæ tan-
quam quatuor Euangelia à Christianis omni-
bus recipiuntur, decretum fuit, vt sub specie pa-
nis tantum à Laicis Eucharistia fumeretur. Inde
traxit etiam nomen laica communio, cuius & in
Sardicenis, & in Agatenfis concilij decretis sit
mentio. Decretum autem illud fuerat propter
abolendum hæresim Nestorij, qui sub specie pa-
nis carnem sine sanguine, hoc est cadauer, sub

*Libr. 4.
Epist. 7.*

specie vini sanguinem absque carne, hoc est cruorem, contineri blasphemabat. Hic error durat etiam nunc. Scimus enim utriusque speciei usum permissum à Paulo tertio Pontifice quibusdam, cætera Catholicis, hac vero sola in re ab Ecclesia segregatis fuisse, modo confiterentur, sub specie panis corpus & sanguinem, sub specie vini sanguinem & corpus contineri. Quorum Sacerdotes cum deliberandi spacium sibi dari petiissent, postmodum in templis populum è superiore loco admonuerunt, dixisse Christum accepto pane, hoc est corpus meum, non addidisse & sanguis: accepto vero calice, hic est sanguis meus, non addidisse & corpus: hominem vero velle ut dicatur, hoc est corpus & sanguis: hic est sanguis & corpus. Quæsiuerunt deinde, utri magis credendum sit, Christo ne Deo Deique filio, an homini? magnosque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad unitatem Ecclesiæ fecerunt.

Non videtur autem hic error esse dissimilis errori Lucianistarum, Qui cum legerent, verbo carum factum est, negabant animam in CHRISTO fuisse, quod nude scriptum esset, verbum caro, non autem, caro & anima factum est.

Quos repræhendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit scriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipsi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ sunt in corpore. Per hoc intelligamus, vnum quid esse ex toto fabricatum hominem ipsum, eo quod non particulatim compositionem totius animalis

*Epipha.
in An-
cora.*

scriptura explicat. Porro sublata causa, non multo post cessauit hoc interdictum, & utraque species usurpari rursus coepit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obseruabatur, quod apud alios utriusque, apud alios alius tantum speciei fuit usus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum est, quo ad ecclesiæ gubernacula sedente, Germania Christi recepit Euangelium, ac ducentis post annis Polonia, & succedente tempore nonnullæ septentrionales aliæ nationes, apud quas vini usus prorsus fuit incognitus. Nam & in Germania non multo amplius quam trecenti anni intercesserunt, cum excoli vineæ coeptæ sunt, quæ tamen & ipsa non ubique vini ferax est. Apud nos vero nunc quidem frequentior, parètum vero nostrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit usus, ac minor etiã, quò tempore primum nostris maioribus Euangelij lumen affulsit. Hoc itaque Gregorio tertio Ecclesiæ vniuersali præsidente ante octingentos plus minus annos, tacito quodam populorum omnium consensu utriusque speciei communio videtur abrogata Nam qui vino abundabant, cum alios nuper ad Christi fidem conuersos propter vini penuriam utraque specie uti non posse viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quod non vnius & idem apud omnes ritus obseruaretur in hoc præsertim Sacramento, quod proprie symbolum est unitatis, ab utriusque speciei usu abstinentium sibi esse putauerunt, altera tantum contenti, Ac durauit hæc sub vna tantum specie

communicandi consuetudo sine cuiusquam interpellatione vsque ad tempora concilij Constantiensis, quod fuit habitum ante annos centum triginta sex: in quo etiam præsentes adfuerunt ex prouincia nostra Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniensis, & Nicolaus Plocensis Episcopus, qui fuit Iudex commissarius ad audiendas omnes causas nomine nationis Germanicæ constitutus: ex terris Brusiæ Ioannes Varmiensis, Procurator Pomesanensis, Culmenensis, & Sambienensis episcoporum. Ibi primum exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraque specie, etiam sumpto prædio, vel cœna, suscipere Eucharistiam debere. Qua de re cum esset ad patres concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri sacrarum literarum peritissimi, post maturam deliberationem habitam, decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum sub vna specie tantum, & diutissime obseruata, habenda est pro lege, quæ non licet reprobare, nec sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare: quodque hanc consuetudinem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, cœnferi debeat erroneum, & pertinaciter asserentes oppositum, tanquam hæretici sint arcendi. Decem & septem annis post, habitum est aliud concilium Basileæ, cui & ipsi Andreas Posnaniensis Episcopus tunc à sacro concilio nationis Germanicæ præsidens designatus, & Franciscus Episcopus Varmiensis interfuerunt. In quo cum itidem de vtraque specie disceptaretur,

sessione
13.

sessione
30.

decretum est & declaratum, quod fideles Laici communicantes, non astringantur ex præcepto domini ad suscipiendam Eucharistiam sub vtraque specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, & cum qua Christus est vsque ad consummationem sæculi, ordinare habet quomodo ipis non deficientibus ministratur, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet (secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ) proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo, communicandi laicum populum sub vna specie, ab ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hætenus diutissime obseruata, & à doctoribus diuinæ legis, sacrarum scripturarum at canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Ecce duorum conciliorum decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ sub vna specie communicandi confirmatus est: in quibus præsentibus etiam adfuerunt ex hac prouincia nostra Episcopi, à regni missi, qui regni totius nomine ad ea quæ sunt in illis constituta suum assensum præbuerunt. Fingamus autem controuersum adhuc esse, num astringamur ex præcepto domini ad eucharistiã

Mat. 28.

sub vtraque specie suscipiendam, tibi sic; mihi fecus videbitur: quis erit contentionis huius nostræ finis? Iudex ut sit aliquis oportet. Postulari nunc à multis audimus concilium, atque id liberum: Quæ potuerunt autē esse concilia magis libera: quam hæc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipsos etiam Pōtiffices loco suo motos legimus. Ut admiranda sit eorum vel inscitia, vel impudens comminiscēdi quiduis audacia, qui pontificia tyrānide calicem ademptum populo vociferantur, cum non modo nullum ostendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando eo decretum, verum contrarium à nobis doceri possit. Nam post Ephesinum cōcilium, cum interdicti causa cessasse videretur, ad intermissum sub vtraque specie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuisse videtur. Sed isti verum an falsum dicant, nihil sua referre putant, dū Pontifices quibuscunque confictis criminationibus exosos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano scriptum antea commemorauimus, gubernatore sublato facilius circa Ecclesiæ naufragia se grassari posse. Quamobrem hoc laborat per membra sua, ut illius autoritatē eleuet, ut ab illius obedientia homines abstrahat. Cæterum quæ tyrannis est tueri concilij decreta, neque permittere quæ sunt Ecclesiæ totius autoritate constituta, ut absque eiusdem autoritate abrogentur? Si quæ per Principem in comitiis de cunctorū regni ordinum assensu constituta sunt, contra eorum aliquid Princeps ipse

*Serm. 4.
in Quadrag.*

*Libr. 1.
Epist. 3.*

venerit, quam durum id multis videtur? Si vero contraria constitutione aliqua, quod in maioribus regni comitiis summa voluntate omnium sancitum est, id extra comitia solus ipse, paucis in consilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non æderentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id libebit monacho apostatæ, ut excæcat⁹ erga monacham libidine, ac propterea sursum ac deorsum miscere volens omnia, tyrannidem hæc sibi vsurpet, ut quæ non de vnius alicuius regni aut prouinciæ, sed quæ de totius orbis Christiani, de tot regnorum, prouinciarum, populorū, nationum assensu, doctissimis, grauisimis, sanctissimis viris, in consilium adhibitis, in generali concilio, & eo quidem duplici, cōstituta sunt, ea priuata sua autoritate, quid dicam autoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam, abrogare conetur? Si quæ paulo grauior est causa, dicitur hic esse comitalis articulus; neque Principi fas esse putatur extra comitia quicquam de ea decernere: & de Eucharistia statuere articulus est monachalis, ut ipse cum sua nonna decernat, num Constantiensis & Basiliensis concilij decreta recte se habeant necne? Quæ est si non est hæc extrema dementia, tantā aut monacho apostatæ, aut reatorculo alicui tyrannidem permittere? ut is mihi de conciliorum decretis, deue sanctorū patrum scriptis ferat sententiam: ut hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud reiciendū esse pronūciet? Certe si quis hoc de re-

gni comitorum statutis facere tentaret, aut pro infano haberetur, aut sibi debitas pœnas nō effugeret. Quid autem causæ est, cur sanctior esse debeat comitorum quam conciliorum auctoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hæc? Dicat quispiam, Legem in comitiis non recte latam esse, ac suum iudicium omnium eorum, qui legem hanc sciuerunt in comitiis, iudicio anteponendum) neque enim deerunt illi rationes, modo non prorsus ingenio sit destitutus, quibus eam infirmare cõnetur, fortassis etiã contra vitam & mores eorum, qui legem sanxerunt, declamabit, verò, an falso, nō multum sua interesse existimans: Neque enim fuit maiorvquam modo dicendi, verum etiam mentiendi quiduis impunitas & licentia, quam sub isto euangelio, atque ita seditionem concitet) num se redus videbitur? Scilicet. Quod cõtra terræ alicuius comitia factũ fuerit, nemo toleradũ putabit: quod vero cõtra totius orbis comitia factũ erit, id ferri poterit? Merito commendatur ab Eusebio præclara Platonis illa sententia. Vobis quidem, inquit, si recte constitutæ sunt leges, vna certe lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recte ne an contra se leges habeant, sed vno omnium ore, vnaque voce, recte tanquam à diis positas concedi præcipiat: nec villo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem si quid excogitarit, Principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne quærere quidem vir ille sapientissimus adolescentibus permittit, num

Plato. li. i. de Legibus. Euse. li. 12. de præparatione Euangelicæ cap. 1.

num Laconum, aut Cretensium lex recte se an contra habeat: seni vero non plus concedit, quã vt Principibus referat: quo si iustas & graues aliquas causas attulerit, per quos condita lex est, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autem id à senie fieri, nemine iuuenum audiente, quod hæc ætas affectionibus magis quam rationis magisterio gubernari consueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanæ quoq; philosophiæ minus eos idoneos auditores esse censet. Notum est illud quoque ex Næuij ludo, Percunctantibus enim, Cedo, qui vestram Rempublicam tantam amisistis tam cito? respondetur. Proueniebant oratores noui stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nunc non alij de conciliorum decretis iudicant audacius, ne dicam an impudentius, quam oratores noui, stulti, adolescentuli: qui simul vt alicuius locos communes perlegerint, statim se Theologos profitentur: ac eiusmodi Theologos, vt non illud modo, super senes intellexi, verum & id quod proxime præcedit, super omnes docentes me intellexi, sibi arrogare audeat. Adeo verum est quod Prouerbio dicitur. Inscitia confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Christi præcurfore, Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres. Nunc à filiis discunt parentes male credere aut nihil credere: illos interrogant, ab illis

Libr. 1. Ethicorum.

Psal. 118.

Deut. 32.

Luc. 1.

docentur, & per Antichristi præcursores eorū
da filiorum in patres, & patrum in filios cōuer-
tuntur: vt non hoc filij quod patres quondam
eorū, sed hoc credāt superstites patres, quod ab
imperitis sæpe adolescentulis filiis suis docen-
tur. Quid esse potest magis absurdum ac præpo-
storum? Laconum aut Cretensium leges haberi
Plato vult tanquam à Deo sancitas, vt neque
mutire quisquam contra eas audeat: & quæ ci-
tra omnem dubitationem à spiritu sancto lata
sunt, qui conciliis præsidet, afflatuq; suo fouet
ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllū
labi permittit, non modo querere de iis, verum-
etiam eas conuellere & labefactare velle, rerum
imperito adolescenti licebit? Atqui in tempo-
ralibus etiam legibus, dicit Augustinus, quan-
quā de iis homines iudicant cum eas instituunt,
tamen cum fuerint institutæ & firmatæ, non li-
cebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ip-
sas: Quanto magis id obseruandum est in le-
gibus diuinis, cuius generis sunt, quæ feruntur
in generali concilio legitime congregato, vt ne
cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque
hæc quidem de vtraque specie. Hortamur au-
tem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei
obsecramus fideles omnes in prouincia nostra
constitutos, quandoquidem in hoc Sacramen-
to varia est & multiplex Satanæ tentatio, for-
titer vt illi resistent. Neque enim aliud ille a-
git, quam vt hac de speciebus altercatione, à
Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget
homines, quod segregatis facile se cætera quæ

*De vera
religio.
cap. 31.*

velit omnia persuadere posse credit. Decet au-
tem fideles omnes expèdere, quod sicut in hoc
Sacramento verum est & viuum Christi cor-
pus, sic qui volunt illud sumere ad vitam æter-
nam & non ad mortem æternam, eos & ipsos
oportet esse Christi corpus. Consyderent quid
sit quod agatur in hoc Sacramento. Quid e-
nim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors Domini
annūciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios
Israel qui erant dispersi, congregaret in vnum. *I. Cor. II.*
Ipse mortuus est ideo vt congregaret, tu pro- *Ioan. II.*
pterea sub vtraque specie sumendum asseris, vt
segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod illo pre-
cioso sanguine suo collegit. Quid est, si hoc nō
est Antichristum esse? Quid hic est nisi Sacra-
mentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vin-
culum charitatis? Quare tu fronte audes illud fa-
cere causam dissidij, materiam diuisionis, fomi-
tem odij? Saltem signa ipsa attende, neque a-
liud esse velis, quam quod per illa notatur. Ne-
que enim sine causa Christus in specie panis hoc
Sacramentum esse voluit: Vnus enim panis, &
vnū corpus multi sumus, qui de vno pane par-
ticipamus. Nos ergo designauit in hoc Sacra- *I. Cor. IO.*
mento dominus, nos ad se pertinere voluit, my-
sterium pacis & vnitatis in hac mensa consecra-
uit. Qui accepit mysterium vnitatis, & non te-
net vinculum pacis, non pro se mysterium, sed
contra se testimonium accipit; indigne enim
sumit, ac reus erit corporis & sanguinis domini:
occisor C H R I S T I reputabitur: nec minus pec-
cabit, quā si C H R I S T V M ipsum crucifixisset. *I. Cor. II.*

I. Cor. II. si sanguinē eius sudisset. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris effici- mur vnus corpus, corpus autem Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud quā denuo flagellas, denuo erucifigis, denuo Christum interficis? Qua crudelitate quē potest maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obtestamur per eum ipsum, cuius viuū corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tāta crudelitate sibi temperent, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortē corpore suo, simus & permaneamus huius, & quidem vnus corporis membra. Erimus autem vnus corporis membra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli non permiserimus: si id ipsum omnes dixerimus: si non fuerint in nobis schismata: si in eadem fidei regula permanserimus: si cum aliis de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimis idem omnes senserimus. Quamobrē non cōtendamus de speciebus, in quibus nihil est quod aliquid fiduciæ quisquam collocet: in illo solo spes nobis est omnis defigēda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet vereque continetur. Neque enim quod videmus salutem nobis adfert, sed quē oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehendere licet, dominus noster Iesus Christus, qui sub his quæ videntur speciebus inuisibilis ipse & immortalis vere continetur, ipse est &

Act. 4.

non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cum æque sit integer sub vna atque sub vtraque specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atque etiam nobiscum reputemus, quid aliis acciderit, qui cum de vtraque specie primū inter se cōtendissent, Christum ex vtraque paulo post amiserunt. Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc Sacramēto, nisi merum panem, & merum esse vinum. Quæquam sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est quod dixit quidam quamuis Ethnicus, Nimum altercando veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de Sacramento, dum altercationi studentes magis quam dilectioni mutue non credunt veritati, de veritate sui corporis diferte dicenti, hoc est corpus meum. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidentem esse putauerunt, quam ei qui publice promissus & missus Ecclesiæ vniuersæ. Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum transiit in terra. Quamobrem cum nullum Christi institutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra missæ sacrificium dando, cum Christum etiam ipsum & Apostolos absque calice sub specie panis tantum Eucharistiam dedisse legamus: cum certo nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quam sub vna specie contineri, sub qua æque vt sub vtraque integer Christus accipitur, ac eadem gratia conferrur: non altercemur cum inimicis crucis Christi,

Mat. 26.

Colloß. 1. qui quæ pacificauit ille per sanguinem crucis, quæ per mortem suam congregauit, ea spargere conantur: non contendamus de speciebus, ne
Philip. 3. quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, verum ad quod peruenimus, iuxta Pauli confisium, in eo permanentes, idem sapiamus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem æternam corpus Christi verum sumamus, sed ad vitam æternam. Verum ad reliqua pergamus.

¶ Quod hoc Sacramentum recte dicitur Sacrificium.

CAP. 41.

Eccl. Hier. lib. 3.

INTER omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob causam à Dionysio Sacramenta, Sacramentorum & hostia vocatur hostiarum. Nam cū tria sunt, quibus rite Deus colitur, si des, spes, & charitas, baptismus fidei, ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei, per illud enim erigitur spes nostra, tutore nobis dato spiritu sancto: eucharistia vero charitatis est Sacramentū, quod in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo patri pro nobis, vt sanguine suo nos emūdaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate erga tam pium & beneficum seruato-

Hier. 12. Heb. 9.

rem nostrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti benefici præstare possimus. Quare quanto est excellentior, charitas quam sit fides & spes, tanto præstat hoc Sacramentum aliis omnibus, quod non modo significat & confert gratiam sicut alia Sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ vere in se continet, dominum nostrum Iesum Christum. Intelligit hoc Satanas, quod nullius Sacramenti dignitas maior est vel vtilitas: proinde nusquam etiam grauius quam in hoc Sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certe debito honore spoliatum ac prorsus contemptum esse cupit. Qua tamen in re, vt paulo ante diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quo segregatos facilius eo quo cogitat perducatur. Itaque primum iniicit altercationem de speciebus, vt persuadeat hominibus, non hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neque illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: quod posteaquã obtinuit, iam reliqua minore negotio persuadet. Nihil autem æque conatibus eius obstat, atque iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cælesti **C H R I S T V S** in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquam posse, quam obrem illud oppugnat maxime: Neque tamen aperte, verum astute prorsus & callide. Præ-
 t iij

dicationem illius permittit, à representatione tamen abstinere prorsus vult, quod ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoque succedente tempore languescat. Quamobrem hic nervos suos omnes exerit: neque satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat nõ esse à Christo aut Sacerdotium, aut sacrificium vllum institutum, verum affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquam. Quare quæ sit Ecclesiæ hac de re sententia, & quam multa, quam falso illi per membra sua Satanæ impingat, de eo non nihil differendum esse putauimus. Illud itaq; scire in primis oportet, quod cum diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur præteritæ christi passionis, quæ fuit longe gratissimum Deo sacrificiũ, quo nos illi Deo patri suo recõciliavit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac non modo remissionem peccatorum nostrorũ nobis meruit, verum etiã dignos nos fecit in sortem partis sanctorũ, dignos fecit, qui in filios eius & heredes adoptaremur. Atq; hac ratione vocatur hoc sacramentũ sacrificiũ. Sic enim à Cypriano dictũ est. Passio Christi, est sacrificiũ quod offerim⁹. Vocatur etiam eucharistia, hoc est gratiarum actio, quod in hoc sacrificio grata quadã recordatione prosequimur, cum alia omnia, tũ præsertim immẽsum illud redemptionis nostræ beneficiũ.

Collo. 1.

Libr. 2.
episto. 3.

Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc Sacramentum efficit, atq; ita vocatur Synaxis græce, latine cõmunio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo cõmunicamus, carnis ei⁹ & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vnũ redimur, vt simus omnes vnum corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictũ est: Vnum corpus, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremo eius quod futurum est, quod sicut in hoc Sacramẽto Christo cõiungimur & eo fruimur, non in sua, sed in panis & vini specie, ita posteaquam qui non habemus hic manentem ciuitatem, verum aduenæ sumus & perigrini, ex huius vitæ diuersorio in cœlestem illã patriam, ad quã anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est, atq; illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptũ est, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hac ratione vocatur viaticum, quod viam nobis præbet eo perueniendi, quandoquidem in se vere cõtinet eum, qui via nostra est, dominum nostrũ Iesum Christum: Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & non per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet. Vt autem intelligi possit qua ratione sacrificiũ vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neq; cordis nostri visiones, verum quæ doctissimis grauissimiq; viris iam inde à tot sæculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cum Principem

Libr. 14.

cap. 14.

I. Cor. 10.

Hebr. 13.

I. Pet. 2.

I. Cor. 13.

I. Ioan. 3.

Psal. 60.

Ioan. 14.

Ioan. 10.

locum teneat Augustinus, is vbi sacrificiū definit, in hæc verba scribit. Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est sacrum signū est. Quoniam vero erant ipsius quoque seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei dicerent, contra hos quoque his verbis loquitur. *Qui* vero putant hæc visibilia sacrificia diis aliis congruere, illi vero tanquā inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorique meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia: profecto nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quam illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificiū nos ipsi esse debemus. Ac paulo post, de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quam sumere: per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: eum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaque signa

Li. 10. de ciuit. Dei cap. 5.

Cor. 19.

Cap. 20.

erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc vnū per multa figuraretur, tanquam multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commēdaretur. Huic summo veroque sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt. Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificiū, de quo nunc differimus. Est enim Sacramentum, hoc est sacrum signū, illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebāt Deo, multis & variis modis, sicut re tanta dignū erat, prophetiam celebrabāt, futuræ victimæ quam Christus obtulit: vnde iam Christiani, peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrabant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulo post, discrimen ostendit inter sacrificia ludæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia: Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per Sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum & promissum, & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc representatur, & oculis nostris subiicitur, vt iugis tanti beneficii sit memoria.

Contra Faustum lib. 20. cap. 18.

Cap. 21.

Sacrificia priscorum figura tantum fuerunt & adumbratio quædam: in cruce vere fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, dominus noster Iesus Christus: qui posteaquam in cælum ascendit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia, quam illius oblationis quæ in cruce facta est, memoria quædam & representatio. Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc de quo nunc agimus. Est enim sacrum signum quo admonemur illius sacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur præterea ex iis, quæ ex Augustino adduximus, quod ita demum sacrificium hoc visibile recte Deo offertur, cum illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior Amalarius Treuerensis Archiepiscopus, his verbis admonet, Illud intendendum est, inquit, in omnibus officiis: immolationis, tali nomine censendum esse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est quod fingunt inimici crucis Christi, docere Ecclesiam, quod ceremonia missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptum fuit aliquando priusquam segregasset semetipsum, id docuit, docet, & docebit semper Ecclesia, quod missa, ex opere operato, id est, ex eo quod institutum domini est, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc est ex merito ministri prodest, sed his qui in illa communicant per fidem & charitatem. Non est quod ex Augustino adduximus,

Sacramentum quotidianum in cruce peracti sacrificij, esse sacrificium Ecclesiæ, cum ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam fuerit offerri. Quo in loco non obscure illud indicat, & Ecclesiam per Christum, & Christum offerri per Ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione cuius representatio fit in altari, fructus percipi potest nullus. Sacrificium itaque nostrum non est aliud quam illud, de quo dicit Paulus. Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod Paschæ nomine non solum illa diei solennitas, verum & agnus ille significatus fuerit, qui tum iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus ubi vis eamus & paremus, ut manduces pascha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo necesse erat occidi pascha. Pascha itaque nostrum est ipsemet Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, de quo prædixerat Esaias: Sicut ovis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondeute se obmutescet, & non aperiet os suum: Hic est ille agnus quem venientem ad se quasi digito Ioannes Baptista demonstrabat dicens: *Ioan. I.* Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: Hic est ille agnus immaculatus, cuius præcioso sanguine nos redemptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse *I. Pet. I.* legimus. Quotquot enim ab origine mundi sa- *Apoc. 13.*

I. Co. 5.

14.

22.

Hier. 15.

Esa. 53.

Ioan. I.

I. Pet. I.

Apoc. 13.

ludem consequuti sunt, quōtquot deinceps etiā ad finem vsque ſæculi ſalutem conſequentur, non per alium conſequenti ſunt, & conſequentur, quam per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iuſtus pro iniuſtis fudit ſanguinem ſuū, crudulemque; & ignominioſam crucis mortem obiuit, atque; iſto corporis & ſanguinis ſui ſacrificio mundum Deo recōciliauit. Hoc eſt illud ſacrificium, illud inquam vnicum & ſingulare ſacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant, varia illa patrū ſacrificia, quæ & naturæ; & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iuſto, deinde per Noe, Melchifedech, Abraham, ad ſacrificia legalia Aaron & filiorum eius tranſeundo: quibus non aliud actum eſt, quam vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quod à mundi exordio nulli ſalus aliter, quam per huius hoſtiæ, quam illa ſacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa ſacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius quod futurum expeſtabat, ſacrificij memoriam in animis ſuis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in ſe transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia, grata recordatione perſequerentur: ſic Eccleſiæ ſuæ Chriſtus mundam & ſalutarem ſui corporis & ſanguinis oblationem ſub ſpeciebus panis & vini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appenſi & effuſi ſanguinis memoriam

1. Pet. 2.

1. Pet. 3.

in animis noſtris ſubinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam nobis applicantes. Cæterum quod obicitur ab inimicis crucis Chriſti, nuſquam præcepiſſe Chriſtum offerri, ſed manducari tantum carnem, & bibi ſanguinem ſuum iuſſiſſe, ac Idololatriam eſſe extra verbum & ſine verbo cultus inſtituere. Si verum eſt quod ab illis dicitur, ergo Idololatria fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de ſuis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit ſcriptura, Quod reſpexit Deus ad Abel & ad munera eius: Idololatra fuit Noe: Nam & ille quod præceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando, & holocauſtis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham, Idololatra fuit Iob, Idololatræ fuerunt & alij nonnulli, quos obtuliſſe Deo ſacrificia, atque ea illi grata & accepta fuiſſe legimus. Quod dicere quam ſit abſurdum, quis non intelligat? Quam falſum autem eſt, Idololatriam & impium atque; ingratum Deo cultum eſſe, qui ſine certo & expreſſo Dei mādato ſit inſtitutus, tam falſum eſt, eum cultum, quem vocamus miſſæ ſacrificium, ſine verbo Dei & citra mandatum eius inſtitutum eſſe: Clarum enim eſt & apertum Dei verbum, Hoc facite in meam commemorationem: quō non illud modo præcipit Deus, vt diſtribuatur Sacramentum corporis & ſanguinis eius, verumetiam vt benedicatur ſiue conſectetur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur.

Gen. 4.

Gen. 8.

Gen. 12.

Iob. 1.

Habet autem hoc Hebræorum idiomā, vt facere pro offerre dicat: sicut etiam à Marone legimus vsurpatum. Sic facere agnos anniculos in Exodo, facere hircum pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hædū in libro Iudicum: facere holocaustum in libris Regum: facere septem arietes & septem vitulos in Ezechiele: legimus. Quod vsque eo non eunt in scias illi ipsi, qui missam sacrificium esse negant, vt cum aliter elabi se non posse videant, hoc genere cauilli vtantur. Esse quidem apud Hebræos Idem facere quod offerre, sed cum additamento, sicut dictum est, facere holocaustum: facere hircum, facere hædū: Quasi vero non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamento. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebræos facere significet offerre, quam cū additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nūc est sermo? Nunquid hic additamentū nō est cū dicitur: Hoc facite, præmiserat: hoc est corpus meū, quod p vobis datur, subiunxit euestigio: hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cum additamentum videas. Porro nemini dubium est, fuisse Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illū Propheta dicens: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Vbi autem hoc sacerdotio functus sit, in Euangelio nusquam reperimus, præterquam in nouissima illa cœna. Nam quale fuit sacerdotiū, quale sacrificiū Melchisedech? Scribi-

Heb. 7.
Psa. 109.

Scribitur in Genesi: quod panem & vinum obtulerat, erat enim Sacerdos altissimi. Nonne Melchisedech Christum Sacerdotem adumbrabat? qui & ipse sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit, in qua oblatione se Sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech declarauit. Nam in ea oblatione, quæ facta est in ara crucis, magis fuisse videtur Sacerdos secundum ordinem Aaron; quam secundum ordinem Melchisedech: ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant sacerdotes secundum ordinem Aaron. At in nouissima cœna eandem illam hostiam corporis sui & sanguinis obtulit, sed sub iis quæ Melchisedech obtulerat antea, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm panem ipsum & vinum: at Christus corpus & sanguinem suum sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Christus, sacrificiis quæ sacerdotes Aaron offerebant, finem imposuit, ita in nouissima cœna nouum sacerdotium, nouum sacrificiū instituit secundum ordinem melchisedech. Cōstat etiam, quod in illa cœna pascha cum suis discipulis manducabat: pascha autem non veruecinum; sed multo præstantissimum: Quemadmodum etiam Tertullianus testatur dicens. Professus, inquit, Christus se concupiscentia concupisse edere pascha vt suum, indignum enim vt quid alienum cōcupisceret Deus: Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum

Rom. 10.

Lib. 4. ad
uersus
Marcionē
Matt. 26.

fecit. Si autem quod in confesso est pascha cum suis discipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat soluere legem sed implere, iuxta ritum legis celebrabat, iuxta quæ immolabatur prius agnus, deinde comedeatur. Quare ut figuræ veritas responderet, necesse fuit ut quod pascha cum discipulis suis manducaret Christus prius offerret corpus suum & sanguinem Deo patri, postea verò manducandum traderet. Nam & illud certum est & indubitatum, agnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini nostri Iesu Christi, qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiam Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte respondet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei quæ gesta est cœna. Nam agnum ab Hebræis immolatum legimus in reconciliationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Israel de seruitute Pharaonis, & eductus de Aegypto: ac immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordatione alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficium, fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem necesse fuit, ut per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quæ per Christum in nouissima cœna facta est, quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam commemorationem, in passionis & mortis recordationem instituit.

Exod. 12. Præcepit deus, cum essent agnum illum immo-

laturi Iudæi, filios ut suos docerent, qui sibi vellet hæc immolatio. Cum dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis, Victimam transitus domini est, quando transiit super domos filiorum Israel in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos nostras liberans. Huius beneficij sui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari deus voluit. Non dissimile quoddam fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic interrogentur filij Israel (non secundum carnem, sed secundum promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quod sacrosanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offertur in missa? recte respondere possunt? Grata quædam fit commemoratio immensi illius beneficij, quo deus filius homo factus, corpus suum ex virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suum in cruce fudit, ut mundum uniuersum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret. Hic videre licet agni immolationem, magis representare eam quæ fit in altari, quam quæ facta est in cruce. Nam sicut in paschate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio. Quod etiam Chrysostomus indicat, enarrans illa verba, Hoc facite in meam commemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam sicut illud in rememorationem miraculorum, quæ in Aegypto patres vestri viderunt, faciebatis, sic & hoc in meam commemorationem. Quamobrem cum & mandatum Christi habeamus dicentis, hoc facite in meam commemo-

*Hom. 13.
in Matt.*

rationem, & constat Christum sacerdotē fuisse secundum ordinem Melchisedech, neque reperitur in scripturis, ubi sit fructus hoc sacerdotio, præterquam in cœna: illud præterea manifestum sit, quod in illa cœna pascha cum discipulis maducaverit, quod offerri priusquam manducari iuxta ritum Iudæorum consueverat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultum hunc institutum esse? quem non in his modo scripturæ testimoniis, verum etiam Prophetarum oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad Sacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non est mihi volūtas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis usque; ad occasum magnū est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis consideranda veniunt. Primum, quod abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotium, quod erat secundum ordinem Aaron, quo solus utebatur populus Israel. Deinde, quod illi succedere voluerit novū & æternum sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertio, quod oblatio per sacerdotes novos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christum in mortem semetipsum obtulisse: ut hic sensus ei prophete

Malach. I.

loco quadrare non possit. Si autem de contriti & humiliati cordis sacrificio, de quo puræ mentis & bonæ voluntatis officiis intelligendū existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubiū non est: ne id quidem procedet. Et si enim dubiū nō est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamē erit, qui gloriari possit se mundū cor habere, atque illius oblationē mundā esse? cum omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta velut pannum menstruata, nulla ut alia munda oblatio recte intelligi possit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis fit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium nō magis huius Ecclesiæ quæ sequuta est Christi passionē & mortē, quam illius quæ præcessit, proprium esse videtur, ut æquē in lege atque nunc offerri potuerit. Quin etiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quam ad alios cuiuscunq; tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificiū illud, quod novissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi recte potest, quā istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificiū? quod usque; ad consummationem sæculi duraturum esse, dubitandum non est, quantumlibet nunc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini speciebus Ecclesiæ sacrificio, nihil ut magis perspicue dici scribi potuerit. Facit nihilominus o-

Prov. 20.

Esai. 94.

Dan 8.

omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscurer, ac præcium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primum quidem quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanz, Apostolum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodù scrupulosè excutere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarû: benedictionè persequi, in quib⁹ omnib⁹ minus momenti sit, quâ in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum efecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsum esse Dei spiritû, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maxime valebat, id omiserit? Quam ineptum autem hoc est arguendum genus? non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de spiritu sancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid ideo negabimus ita esse? Non est obliuione lapsus Dei spiritus ô Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo Christus olim, cum diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modo. Clare hoc ipsa Pauli verba indicât, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorû itaq; imbecillitas in causa fuit quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod non omnia ea præsertim quæ captum illorum excedebant, de Melchisedech, Apostolus fuit persequutus. Quod etiâ

Ioan. 16.

Heb. 6.

Ad Eua-
grium.

testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est & interpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est Iudæis psuadebat nõ iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verum etiam, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quanto magis nos vermiculi & culices, solam debemus sententiam inscitiz cõfiteri, & amplissimâ domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo Sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris: & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantum prædicat meritum, vt futuris Sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumque quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesiæ sacramenta sunt. Extat oratio Gregorij Nazianzeni, digna quæ teratur manibus omnium, in qua præclare de eo differit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæq; res bona dicitur, si bene fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atq; sapiënter administratum futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubrius, verba facturus, eam cum discipulis tantum scorsum communican-

Matt. 20.

dam esse putauit, quod vulgo mysterium hoc rectè cōmitti non possit. Per multum in eo positum est, quam oportuno loco & tempore fiat aliquid: cum etiam Deum ipsum si quis consideret diligentius, oportunitatem quandoq; spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dum luce suæ veritatis mentes eorū illustrare conatur. Nōne vetus Testamētū patrem apertè prædicauit, de filio vero loquutum est obscurius? At non lex Deum filium palam est professā: sancti verò spiritus diuinitatem nō ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ postea tamen intellecta & ipsa est. Neque verò non maxima ratione id ita factū est: sicut à Gregorio quoq; Nazianzeno legimus annotatum. Nam nondum patres diuinitate confessa, manifeste filium Deum prædicare: ac rursus nondū Deo filio declarato, spiritui sancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quam infantibus erat lacte alendis solidū cibum manducandum dare? Fecit itaq; Paulus quod Propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tātum proferret, quæ profutura putaret. Cætera quamuis cognitu dignissima atque adeo necessaria in tempus aliud magis opportunū reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cum sermonem apud Athenienses habuisset. Neq; enim statim à primo destruendas putauit ceremonias idolorum, statim nāq; sermonem eius aures gētilium respuissent verū ab vno Deo operatore mundi incipit dicens: deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo,

xi. 5 Theologia.

Psal. III.

Negare non potuerant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorē. Adiūxit eò quòd cæli & terræ dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quòd intra auri argentiq; cassam materiam, nequaquam verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remediū docens esse studium pœnitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quam hominē nuncupare, dicens: In viro quo definierit omnibus fidem, suscitans eum ab inferis. Qui enim tractat; inquit Ambrosius, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur quàm audiat. Quando enim Athenienses crederēt, quia verbum caro factum est, & de spiritu virgo concepit, qui irridebant quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Qui interest quo quisque credit ordine? Non in principiis perfecta quæruntur, sed de p̄cipiis ad ea quæ perfecta sunt peruenitur. Neque verò Paulus modo, verum & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legimus, mysteriorum reuerentiam & authoritatem silentio conseruandam esse putauerunt, ne si vulgo essent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quod ea occulta esse, neque in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam causā fuit, quod literis non mandabantur, sed per manus tantum tradebantur: sicut de hoc ipso sacrificio loquens dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Eucha-

Lib. 6. in Lucam.

Libr. de Spiritu Sancto, cap. 27.

De spiritu sancto cap. 27. Psal. 109.

ristiæ panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Quin etiam illum locum explicans, Tu es sacerdos in æternum, Augustinus: Vident Iudæi periisse iã sacerdotium secundum ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secundum ordinẽ Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech. Fidelibus loquor: si qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Nõ ergo opus est mysteria promere: scripturæ vobis intimet, quid est sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodenda mysteria, quo tẽpore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quantum inus id factum oportuit à Paulo, cum ad eos qui recens ad fidem Christi conuersi fuerãt, neque tanta mysteria capere adhuc poterãt, scriberet, Non recte itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, male igitur ad Christi sacrificiũ refertur. Quod verò dicunt, Melchisedech panem & vinum obtulisse non Deo, sed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorum opinionem sequuti: si fidem illis habendam putant potius, quam toti cõtui sanctorum ecclesiæ doctorum, qui Deo dicunt oblatum in sacrificium, non Abraham in refectio-nem: credant eisdem affirmantibus, quod Abraham susceperit à Melchisedech decimas diuitiarum eius, non Melchisedech ab Abraham decimas spoliiorum: & incogitantia damnent Dei spiritum, à quo non fuit hoc animaduersum.

Saltem verisimile aliquid comminiscerentur: Nam quod aut Abraham post deuictos hostes & opima spolia deportata, necesse habuerit panem & vinum mendicare, vt se suosque reficeret, aut sacerdos Melchisedech tantum panis & vini in promptu habuerit, quantum ad alendos trecetos decem & octo sufficere posset, nullam habet verisimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non succedit, Quemadmodum nec illud, quod adferũt ex epistola ad Hebræos. Neq; vt sæpe offerat semetipsum, alioqui oportebat eum frequenter pati: semel oblatum est ad exhaurienda multorum peccata: vna oblatione cõsumauit in æternum sanctificatos. Nam quod à Paulo dictum est, libenter accipimus: quod verò per hæc verba Satanas intelligi vult, reiiciendum esse putamus. Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erunt, per vnã oblationẽ illã in ara crucis factã sanctificatos non obscure ferim⁹: quin illi veterũ omnia sacrificia celsisse, quæ typũ huius immolationis gesserunt, & vnam eius fuisse, ab Ecclesia docti confitemur. Siquidẽ oblatione, hoc est morte sua Christus illud ipsum perfecit & cõsumauit, quod hostiæ, victimæ, sacrificia veterum promittebant. Promittebant autem, fore vt aliquando Dei filius in assumpta carne morte sua & profuso precioso sanguine suo, genus humanum redimeret: quod vna illa oblatione perfectum est, quæ quamuis peracta semel, semper viget nihilominus: adeoque perpetua est, quo ad efficaciam, atque illius virtute nunquam excidit, æternum Chri-

*Hebr. 9.**Hebr. 10*

sti sacerdotium, quo ministros etiam suos fungi voluit, fulcitur. Quamobrem cum Ioanne Chrysoftomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa quæ in cruce peracta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quod offerendi modus non est idem. Ibi facta est oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incrueta, sic enim appellatur non modo à Gregorio Nazianzeno, Cyrillo in interpretatione anathematismi decimi, Eusebio, Athanasio, verum etiam à patribus in sacrosancto concilio Ephesino congregatis, tum ab Ischirione Diacono in Chalcedonensi concilio. Quod si quid loquantur vetusti scriptores, ministri Saranæ morari se negant: minus morari nos debemus, quid ipsi heri & nudius tertius, quod aiunt, nati blâterent. Neque verò secus Augustinus sensit Latinus, quam Chrysoftomus Græcus, Cuius hæc verba legimus: Sæpe ita loquimur, vt pascha propinquante dicamus, crastinam vel perendinam esse domini passionem, cum ille ante tam multos annos passus est, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit: cum ex quo resurrexit, tot anni transferint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mētitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem nūcupamus, vt dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod nō illo die sed iam olim

Homil.
17. in epi
stol. ad
Heb.

Naz. ja.
in libris
carmini-
um.

Athanas.
lib. de va-
riis qua-
stionibus
quest. 34
& 38.

Athanas.
Epist. 23.

factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in Sacramento non solum per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur: Nec utique mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Paschasius inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione pro peccatis nostris filij eius, summi ac veri pontificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam eandemque mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quia profectò sapientia Dei patris pro multis causis necessariū hoc prouidit. In eandem sententiam scripsit propemodum æqualis Paschasij, vel qui paulo eum præcessit Rabanus, qui que subsequutus est postea Algerus. Ex eo facile colligimus, quale sit hoc sacrificium de quo tractamus. Est enim idem cū eo, quod in cruce peractum est, nisi quod non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatum est dominus noster Iesus Christus: in altari incruento: Ibi passibilis & mortalis: hic impassibilis & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub speciebus panis & vini: ibi oblatum, credentibus omnibus remissionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hic non vt peccatorum remissionem, & animarum salutem iamprimum ex eo quod per sacerdotem fit promereamur, sed vt pridē promeritam per Christum in cruce pendētem, per hoc sacrificium quod passionem & mortē eius

*De sacri-
ficio altaris, ca. 9.*

*Cap. 22.
de sacra-
mentis
altaris
Lib. 1.
cap. 16.*

representat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrè extremo hoc, quod in Ecclesia celebratur, sacrificio non modo non obscuratur illud quod in cruce peractum est, verumetiam illustratur magis. Neque enim alio confugimus, quam ad vnicum illud, quo defunctus est Pontifex noster Christus in cruce, quo corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, deo patri suo reconciliauit: quo sanguinem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorum. Hic iterum obganniunt isti, Si credis te reconciliatum, peccatâq; tibi per sacrificium in cruce peractum esse remissa, quid ergo denuo te reconciliari, peccatâque tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? an illa tibi parum sufficiens videtur oblatio: aut de promissis Christi dubitas? Minime vero dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem verax, atque adeo veritas ipsa: Neque potest quicquam esse certius, quam quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterum qui dixit, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sæpe transgressos esse, à facie peccatorum nostrorum non est nobis pax, & à facie iræ eius spiritum timoris concipimus, & cum propheta à iudiciis eius timentes, qui reddidit vnicuique iuxta opera sua, etiam de verbo

Rom. 5.
Mat. 26.

Rom. 3. et
Psal. 115.

Mat. 19
Psal. 37.
Psal. 26.
Psal. 118.
Psal. 61.
Mat. 12.

ocioso rationem exacturus, illi reconciliari potestulam per Iesum Christum, quæ posuit propiciatorè pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamobrè profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam subinde renouamus: ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sistimus, supplices orantes, vt illius contemplatione nobis placatus & propicius esse, sueque promissionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat CHRIS TVS remissionem omnium totius mundi peccatorum sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam post obtentam illam suæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat petere secundum istos, quandoquidem semel illam per sacrificium crucis remissio nobis est obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios, obsecramus pro CHRISTO, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imo verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem & fiduciam nostram non alia in re, quam in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum CHRIS TVS reconciliauit. Cæterum intelligebat ille Spiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius consequi possemus. Quamobrem non sunt audiendi, qui dicunt: oblatum est semel CHRIS TVS ad exhau-

Rom. 3.

2. Cor. 5.

ritenda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens precium redemptionis nostræ, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda.

Hebr. 5. Nam ad eundem modum argumentari licebit. Oravit pro nobis Christus, & fuit eius oratio

sufficiens ad obtinenda omnia ad salutem nobis necessaria, nam exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaque necesse est nos orare: tulit crucē Christus pro nobis, nihil opus est vt nos crucem feramus. Quæ quam sit absurda collectio, quis non intelligit? Verum vt planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat ecclesia, paucis de eo disseremus. Sic enim rem accipi volumus. In Christo latere, quod in cruce pro nobis apertum est, fontem esse aquæ vitalis salientis in vitam æternā. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mundatur: per hunc enim fontē abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternā sumus consequuti. Cæterum qui vult hoc fonte irrigari, & quæ salus ex eo permaneat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad ablendas sordes omnium, ad salutem omnibus conferendam abunde sufficiat, Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est quod alicui vsui fore tibi speres. Quam multi sunt Turci, quam multi hæretici & infideles, quam multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neque salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus:

Ioan. 4.

ritenda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens precium redemptionis nostræ, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit. Oravit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinenda omnia ad salutem nobis necessaria, nam exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaque necesse est nos orare: tulit crucē Christus pro nobis, nihil opus est vt nos crucem feramus. Quæ quam sit absurda collectio, quis non intelligit? Verum vt planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat ecclesia, paucis de eo disseremus. Sic enim rem accipi volumus. In Christo latere, quod in cruce pro nobis apertum est, fontem esse aquæ vitalis salientis in vitam æternā. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mundatur: per hunc enim fontē abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternā sumus consequuti. Cæterum qui vult hoc fonte irrigari, & quæ salus ex eo permaneat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad ablendas sordes omnium, ad salutem omnibus conferendam abunde sufficiat, Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est quod alicui vsui fore tibi speres. Quam multi sunt Turci, quam multi hæretici & infideles, quam multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neque salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus:

bus:

bus. Gustavit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium: factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi: Inter ea tamen pererunt multi, non solum infideles, verum etiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed factis abnegant. Vident mēsam apparatus: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliā? Nisi quod non attingunt id quod non vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum ecclesia Dei confitemur, quod solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatē satisfecit: peccatorum nostrorum remissionem: cum Deo patre reconciliationem: filiorum eius adoptionem: regni cælestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quod ad hæc omnia denuo promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificiis, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abunde nobis Christus promeruit: Hæc est clara & aperta confessio nostra. Dicit hic aliquis è Satanæ ministris. Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tātō opere pugnas sacrificij vtilitas? Absit à nobis vt impiam Satanæ & ministrorum eius sententiam confirmemus: verum hoc dicitur:

x

mus: Non in hoc aut sacramentis, aut hoc tremédo sacrificio nos uti, quod noui aliquid nos promereri per huc usum persuasum habeamus: verum ut quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus: opus est nobis sacramentis: opus est nobis quotidiano sacrificio quod in Ecclesia celebratur. Quo magis autem intelligi possit quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur quin eo libere uti possit: tam est autem copiosus & redundans, ut ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnium explendas, abunde sufficiat. Num ideo tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certe nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaueris, neque vllum ex eo fructum perceperis, quolibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum oculos, ac illius tantum copiam & abundantiam admiratur: verum illud agit, ut quod videt omnibus communicatum, eius ad se quoque partem aliquam deriuat: fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quas communem aquam in suum quoque priuatum & proprium usum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vite perennis, qui in latere Christi in cruce pendens aperitus est. Est fons perennis, fons copiosus & re-

dundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis usum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est ut ad Christi latere in cruce pendens fistulam applices, & per eam qui solus peccata nostra abluat, salutemque nobis confert, Christi sanguinem ad te deriuas atque attrahas: ut per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulae siue canalibus, verum CHRISTI sanguinis te per canalibus irrigantis, virtute. Hinc videre licet, quod omnia quaecunque ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti qui apertus est in Christi latere, tribuntur: verum fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta, & quasi canales quosdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium, quam vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis preciosi sanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falso itaque nobis impingunt Sathanæ ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium, illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. An non absurdè facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimulareret, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentum? & redemptionem suam in aqua baptismi

collocare potius, quam in christi sanguine, quo solo redempti sumus? cum baptismo nihil aliud agatur, quam ut redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in se transferre queat. Atqui non minus absurde faciunt qui nobis obiiciunt, quod per quotidianum istud sacrificium illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, & eius dignitati ac merito detrahimus: cum nihil aliter agatur, nihil aliud quærat a nobis in hoc quotidiano sacrificio, quam ut quod Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos trāsferre, & eo ad salutem nostram uti queamus. Cæterum ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc sacrificio sententia, paucis adscribendū esse putauimus. Ac primum quidem, quod his verbis, hoc facite in meam commemorationē, Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium præceperit, testatur Ioannes Chrysostronus, epistola ad Hebræos enarrans, quemadmodum antea commemorauimus. Ac vetustior etiam illo Cyprianus. Si Iesus Christus, inquit, dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primū obtulit, & hoc fieri in sui commemorationē præcepit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tunc offert in ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Ac utroque vetustior Ireneus. Suis, inquit, discipu-

Homil.
17.
Libr. 2.
epist. 3.

Libr. 4.
cap. 32.

lis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est meum corpus: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimēta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo Testamento: de quō in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit. Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificium nō accipiam de manibus vestris: quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Eusebius quoque. Post omnia quasi mirabilem quendam victimam sacrificiūque eximium patri suo operatus, pro nostra omnium salute obtulit, eiusque rei memoriā ut nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus instituit. His autem omnibus paulo posterior Leo: Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramētum, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Et qui sequutus est

Lib. 1. de
monstra.
euangeli-
ca cap.

serm. 7.
de passio-
ne.

In cap. 28. Matth. eum Theophilactus, manifestū esse scribit, quod Christus tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum: tunc enim functus est sacerdotio secundum ordinem Melchisedech. Testatur hoc Hieronymus, dicēs: Postquam typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, & assumit panē qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur sacramentū: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinū offerēs fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret: Testatur Augustinus cum ait. Tunc benedictus est à Melchisedech, qui erat Sacerdos Dei excelsi, de quo in epistola, quæ inscribitur ad Hebræos, multa & magna cōscripta sunt. Ibi quippe primum apparuit sacrificiū, quod nunc à Christianis offertur Deo tot orbe terrarū: impleturque illud quod longe post hoc factū per prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat vēturus in carnem, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech: nō scilicet secundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus. illucescentibus rebus, quæ illis vmbri prænotabātur. Cōplura sunt autem Augustini loca, in quibus figurā fuisse docet Melchisedech sacrificium, eius quod nūc offertur in Ecclesia. Verum adducere singula longum foret, neque necessarium. Vtrōque autem vetustior Eusebius: Et sane oraculi exit⁹ admirabilis, ei qui cōtempletur, quemadmodum saluator noster Iesus, qui est Christ⁹ Dei, ipsius Melchisedech ri-

Libr. 16. de ciuitate Dei, cap. 22.

Libr. 17. de ciuitate Dei, cap. 17. et 20. epist. 95. i psal. 33. 106. Lib. 5. de

tu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectat, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille qui sacerdos gentium erat, nusquā videtur sacrificiis corporalibus functus, sed vino solo & pane dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac domin⁹ noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundum ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentat: quæ sane mysteria Melchisedech tanto ante spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarū imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moyfi scriptura testificatur, vbi ait. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi. Vide eundem libro octauo, cap. secūdo. Epiphanius. Visum est vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, verum ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit secundū ordinem Melchisedech Sacerdotem transferatur: quod sane nunc in ecclesia viget à Christo & hucusque. Ioannes quoque Chrysostronus Melchisedech typum gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioannes Damascenus. Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarū reuertentē, qui erat sacerdos dei altissimi: illa causa, hanc mysticā præfigurauit mēsam: sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figurā præ se ferebat & imaginē. Tu es, inquit, sacerdos in eternū secundū ordinem Melchisedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicās illū locū, Tu es Sacerdos

monstr. Euange. lica. ca. 3.

Lib. 2. contra haeresi 55.

Oratione 4. contra Iudæos. Lib. 4. cap. 4.

in æternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysticam panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reuenteretur de prælio. Qui verò præcessit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tēpore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filiis Abraham facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert: & vinum Hoc est, inquit, corpus meum: Ex recentioribus Rupertus. At verò Christus rex Salem, id est pacis, rex inquam idēque Pontifex magnus, illorum talium hominū diebus natus, sacerdotio suo functus est secundum ordinē Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: & sic obtulit semetipsum pro fidei Abraham verum sacrificium. Ac ne Iudæorum quoque testimonia deesse putentur. Ante quingentos quinquaginta annos scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba. Secundum quod Dauid dicit de eo (Christum intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternum erit secundum ordinē Melchisedech, qui fuit rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron, Et attende domine mi, quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & domini iusti illius. Dixit dominus domino meo, tu es Sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrificium istius iusti Domini, fuit panis & vinum, quod est secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifeste ostendit, quod

*Sermo de
cena do-
mini.
Libr. 5. de
Trinita-
te, cap.
22.*

sacrificium fineretur quando inciperet istud sacrificium in æternum, & ordinatio sacrificandi secundū ordinem Aaron ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturū. Malachiæ quoque locum quē adduxim⁹ de hoc sacrificio interpretatur, præter antiquissimū Ireneum, Augustinus his verbis. Hæc quippe Ecclesia est Israel secundum spiritum, à quo distinguitur ille Israel secundum carnem, qui seruiebat in vmbri sacrificio rū, quibus significabatur singulare sacrificium quod nunc offert Israel secundum spiritū, cui dictum atque prædictū est, Audi populus meus, & loquar tibi, Israel & testificabor tibi, & cætera, quæ iam supra commemoravi. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est, Iuravit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nouerunt qui legunt quid protulerit Melchisedech quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum: Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippe Sacerdotium secundum ordinem Aaron: Vnde alius propheta dicit ad eum qui carnaliter est Israel. Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus omnipotēs, & hostiam

*Malach.
ca. 19.
Cōtra ad
uersariū
legnet p-
phetarū,
lib. 1. cap.
20.*

non accipiam de manibus vestris, Ecce quod secundum ordinem Aaron. Cur autem hoc accipiat, adit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech. Eusebius. Hæc omnia quæ ab initio diuinitus prædicta sunt in præsentis tempore per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, ab omnibus gentibus celebratur, propheticae voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosais reiecit sacrificiis, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium: sacrificamus nouo more secundum nouum Testamentum, hostiam mundam, Ac paulo post: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundum ea quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachiae locum adferens: Vides quam luculenter, quamque dilucide mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulo post: Vides quod vique concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circum-

*Lib. 1. demonstrat.
Euangel. cap. 10.*

In Ps. 115

scriptum: neque altare, neque canticum: non in omni loco thimiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, coeleste summæque venerandum sacrificium. Copiosius etiam ac magis diserte in secunda contra Iudæos oratione, cum eundem prophetæ locum adduxisset. Quando, inquis, hæc euenerunt. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudææ? Quando in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non possis aliud tempus proferre, quam hoc, posteaquam Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico, etiam legi repugnat prophetia. Nam cum Moses vetet vilo alio in loco sacrificium fieri, præterquam quem elegit dominus Deus, quumque ille in vnum locum sacrificia illa concluderit: nimirum propheta dicens, quod in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Mofi. Verum nulla est inter eos pugna, neque dissentio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio post vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta sunt, tum ex aliis plurimis signis. Ac primum ex ipsa loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab ex ortu solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Præterea ex sacrificij modo siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Non enim dixit, in Israel, sed in gentibus.

Ac ne putares, quòd in vna duabusue aut tribus ciuitatibus aut culturæ genus instaurandû esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsq; ad occasum: demonstrans quòd quantum sol terræ aspicit, tantumdem Euangelium esset occupaturû. Purum autem dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, nõ quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerentium. Et ideo dixit: Incensum abominatio est mihi. Quamquam & alioqui si quis ipsum hoc sacrificiû cõferat cum illo, ingens discrimẽ inueniet, vt iuxta comparationis rationem solû hoc purum dici mereatur. Quodq; de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidẽ fuit, quod erat glorificatum propter eminẽtem gloriam: idem & hic iure dixerim⁹, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solum dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis præcia, sed per spiritus gratiam offertur. Remigius Antisiodorensis Episcopus ante septingentos prope annos locum hunc explicans, Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentum corporis & sanguinis redemptoris sui. Hæc oblatio sic est mûda, vt exterius nullum hebeat cruoris horrorem, & interius siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaq; in gentibus talem oblationẽ offerentibus magnû est nomen meû, &c.

In Malachiam.

Rabi Samuel ad Isaac scribens cap. xx. Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos à se, & sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachia: prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus neq; recipiam sacrificium vestrû, quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentium est mundius, quam sacrificium nostrû. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos, vt ipsi vitarẽt nos, vt non contaminarentur, sicut nos vitamus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrû fuit mundum apud Deum & acceptum. Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cum veterum scriptorum plenæ sint omnes paginae. In sacrosancto Nicæno concilio, simul & in Ephesino, quæ non minoris auctoritatis habita sunt, quam ipsa euangelia, fieri sacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum conciliû, quod in locis quibusdam & ciuitatibus presbyteris sacramenta Diaconi porrigant. Hoc neq; regula, neque consuetudo tradidit, vt ij qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt corpus christi porrigant. Ex Ephesino verò scribunt ad Nestorium patres concilii: Annunciantes ei sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est Iesu Christi & resurrectionẽ eius, & in cœ-

los ascensionem pariter consentientes, in cruentam celebrant in Ecclesiis sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris, effecti. Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda. Centum annis post fuerunt hæretici, qui sacrificium hoc corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur, soli patri immolandum existimarent. Quorum sententiam ad Monimum scribens grauer Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimundum Arianum scribens, ubi docet, quod sicut patri, ita etiam filio non solum Christianis temporibus, verum etiam à prisci temporis sacerdotibus multis variisque modis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisque; ex Daniele, ex Psalmis, ex Euangelio Matthæi testimoniis, tandem ita concludit. Sacrificium itaque; quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solum Deo patri, sed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, nec à filio sine patre sanciri. Ante quadringentos uero annos, fuerunt, quemadmodum antea meminimus, Henriciani & Petrobruciani, qui & ueritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarent, & missam nihil esse, nec celebrari debere contenderent. Contra quos quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi, viro & eruditione, & uitæ sanctimonia præstanti, quo iam digna

August.
lib. 10. de
ciuitate
Dei. ca. 9.
Lib. 2.

sunt quæ legantur ab omnibus, visum est paulo altius repetita inferere: Loquens enim de sacrificio in cruce peracto. Hoc est, inquit, nostrum sacrificium, hoc legis euangelicæ, hoc noui Testamenti, hoc noui pauli holocaustum, quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: sed quod (ut dictum est) semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesie suæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior uia se præbuit per quam liberior sermo ad ostendendum & confutandum stultissimum errorem decurrat: audite, non me, sed dominum: non christianum, sed Christum: non hominem tantum, sed Deum: audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu, Deus noster, saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra: dic: responde aduersariis Testamenti tui, qui uolunt rescindere quod statuisti, eradicare quod plantasti, destruere quod constituisti: Dic, forsitan acquiescent tibi, qui Ecclesie tuæ resistunt, verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant mandatis, & si oues tuæ sunt, uocem tuam audient. Ignosce & *Iohn. 10.* mihi præsumptuose interroganti, sed tamē pro Ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Plane isti redemptorem te negant, qui precium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt.

Deut. 19.

Volunt rursus vincire à te olim solutū nodum captiuitatis, dum largitorem respuūt libertatis. Dic ergo domine, testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnus diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternū esse decreueris. Audiant isti, non me, se te, vt cōuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima quam cum discipulis tuis vetus pascha nouo commutans celebraſti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam cōmemorationem. Similiter & calicem postquam cœnasti dicens. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra, quæ oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt. Auditis hoc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite. Auditis eundem dantem corpus: Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria, & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hic subiacet, corpus est: vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendum omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquā dixit, accipite hoc est corpus, adiunxit meum. Suum ergo nō alterius corpus discipulis dedit. Rursus, ne forte alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus quod suum quidem esset, sed ta-

men

men quod ipse erat nō esset, addidit, quod pro vobis tradetur. Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite illud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alterum, non alterius, sed meum: non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est, ait, sanguis. Non bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clavis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstrandam veritatem corporis & sanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nonne & longe ante passionem commendans magnificum & salutare sacramentum discipulis & Iudæis sæpe dicebat. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et: Panis quem ego dabo, Caro mea est. Et: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuocaris: Rursus audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cum esset dei filius singulari gratia, solitaria operatione factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendum, quia amicè cōplectendum est tantū tantæ misericordiæ opus, tacito sæpe nomine filij Dei, quod pro se est, nomen filij hominis fre-

y

Matt. 26.

Luca. 22.

Psal. 113.

Mat. 17.

Ioan. 6.

quentat, quod pro nobis est. Idcirco vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur: idcirco filij hominis ne alterius quam sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus trāssubstantiationem probat, quod panis in carnem vinū cōmutetur in sāguinem, postquā de iugi quoq; sacrificio multa prāclara dixerat, de iteratione illius his verbis vitur. Tam illud quod nō modo ab incredulis apponitur, sed & à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cū Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maxime cum non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificiū, hoc est, idem Christus offeratur, vidēdum est. Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causa à Dei filio, qui est iuxta apostolum Dei sapientia, factū & traditū est: quæ sapientia quia summe rationabilis, imo totius rationis fons & pfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cū hoc dixit, cū hoc sacramentū suis tradidit, non absq; certa ratione vt certū est fecit, quæ sola omnib; ratio satisfacit, quicūq; christū huius sacramēti authorem Deum & Dei esse sapientiā credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris causam reddere tantæ largitionis, quam causam dando ipsum sacramentum aperuit. Nam postquam dixit, Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causa sacramenti, commemoratio Christi: Nouerat saluator quid fecerat, quid facturus erat propter homi-

1. Cor. I.

nem: nouerat singulare opus quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum quod gesturus erat moriēdo propter hominem: Sciebat se opere saluaturum hominem, sed absque huius operis dilectione nullū saluari posse hominem, Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summe celebratū, sic mortalibus pro quibus fiebat, summe erat cōmendandū. Commēdandū erat, vt pote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissime mors, illorum vitæ ministrabatur. Hoc certe solenniter cōmendandum erat, vt Christus diligeretur dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari nō poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret quod maxime cordi inesse oportebat, signo rei cōgruente, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, lemper redemptus redemptionis præcium cogitaret, indequē redemptori agens gratias, fide quæ per dilectionem operatur, nequaquā se ingrātū tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mētibus humanis huius rei vtiq; absq; signo visibili inesse memoria sicut multarū rerum tam diuinarū quam humanarū recordatio fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendā, Segnius irritat animos demissa per aurē, quā quæ sunt oculis subiecta fidelibus: & res tanta erat, vt ad eam cogitandam

Hora. in ar. poeti.

amandam, amplectendam, non segniter, sed insigniter humani animi mouēdi essent, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria non tantum auditu per aures, sed etiā visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idem quod signat. Hoc autem contra veteris sacrificij multiplicatem, quæ in nullo erat idem quod signabat, præter hoc, quod illud sacrificium erat, & istud sacrificium est: & illud Deo offerebatur, & istud eidem Deo offertur. Signabat verò (addo illud) hoc, nostrū nostri temporis sacrificium, sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaverib⁹ & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcirco non erat idem quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum non aliud, sed ipsum est quod signat. Ita verò est idem quod signat, vt quantum ad corpus, id est ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idē quod signat. Neque enim ibi Christus vt olim dolorem & mortem patitur, cum tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cum licet inuiolabiter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum iis & quibusdam aliis signis, in quantum fieri potest, mors domini maximè repræsentatur. Vnde, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idem quod signat, quam tamen maximè signat: maximè autem dixit, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu quem su-

pra commemorari: Quotiescunque, ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. Quare hoc? Quare non similiter ô Apostole Dei dixisti, incarnationem domini, natiuitatem domini, circumcisionem domini, baptismum domini, vel quod magis videretur resurrectionem domini, ascensionem domini? Quando dixisti mortem domini, quare illa quæ gloriosa videntur dimisisti, & quod erat ignominiosius elegisti? Vt, inquit, ostenderem in morte domini singulariter constare salutem mundi: vt ostenderem istud opus eius præpöderare omnibus operibus eius: vt ostenderem tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita plane & iuxta Apostolū, quando manducatur panis domini, hoc est corpus domini quādo bibitur calix domini, id est sanguis domini, annunciat, hoc est repræsentatur mors domini, quā passa est in cruce, non alia, sed eadem quæ est præsens, caro domini: qua fusus est non alius, sed idem qui sumitur sanguis domini. Quod cum fit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quam possit excitari verbi domini admonitione, in amorem eius, quem non tantum audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat, & videns verbum carnem factum vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter & in se obliuisci iam nullatenus posset, quē fide credit, amore amplectitur, manu cōtrectat, ore suscipit, quem quondā pro se mortuum ipsa sus-

I. Cor. II.

Ioh. I.

ceptione recolens, & morte illa vitam sibi paratam agnoscens, à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo domino suo immortaliter iam viuenti in sempiternum contiuat. Hoc igitur Ecclesiæ sacramentum, quoniam sic affidua sui repræsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non superfluum sed valde necessarium est. Ea propter vt dictum est, dominus hoc in sui cõmemorationem fieri iussit, ea de causa mortem domini isto sacramento denunciari Apostolus docuit, vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporũ prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans de animi recessibus mala omnia effugeret, virtutibus vniuersa repleret, sicq; quotidie per hoc sacramentum innouans redẽptionem, quotidianã pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem & plene tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcirco, vt dixi, superfluum est in altari oblatum. Et vt in te ipso, à te ipso hoc discas, aduerte quicunq; hæc legis, tẽq; ipsum interroga, quando magis mouearis (si tamẽ quod profiteris firmiter credis) vtrũ quando dicitur, Christus olim inter homines apparuit, aut quãdo dicitur, Christus nunc inter homines conuersatur? quando dicitur, olim in cruce pependit, an quando dicitur, nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandũ agendat, eius prædicata absentia, an demonstrata

præsentia? Sed scio, quia nõ diffiteris quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus, quam absentibus rebus: mouetur igitur magis ad presentem quã ad absentem, mouetur magis ad visum, quã ad auditũ Christũ, mouetur ad admiradũ, mouetur ad amadũ quo amore amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christum amor est, tanta est & indulgẽtia, ipso domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cum rursus scriptum sit: Caritas operit multitudinem peccatorum, operit charitas in Christum, si tãtum operit charitas in proximum? Nõ est ergo, vt dictum est, superfluum Christi corporis & sanguinis sacramentũ, quo viuacior memoria excitatur, quo seruẽtiõ dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio cõparatur. Non est superfluum, quia non tantum per id quod Deus est, sed etiam per id quod homo est, nobiscum est vsq; ad consumationem sæculi. Nõ est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idẽ corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & piscamur humanitate eius, donec faciemur deitæ & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacensis. Quid autem dici potuit magis piẽ, magis religiosẽ, magis etiam disertẽ, vel ad rationem huius Sacramenti & sacrificij explicandam, vel ad immensum illud redemptionis nostræ beneficium illustradũ, vel ad mentes hominum amore tam

Luca. 7.

I. Pet. 4.

benefici redemptoris inflammandas, quæ quod ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius nos libello propterea tam multa describenda, atque huic loco inferenda curauimus, ut quæ fuerit Ecclesiæ fides de hoc Sacramento antè quadringentos annos, planè omnibus fieret: simul intelligi posset, quam impudens commentum sit eorum, qui quadringentis iis & amplius annis extinctam Euangelij lucem in Ecclesia Dei, Christiq; beneficiæ omnia obseruata esse, literarum monumentis proderere veriti non sunt: Cum si vnquam antea, illo tempore vel maxime, clara aperta, testaque fuerint omnibus: quemadmodum ex eccl' scriptis videre licet, qui vixerunt illo seculo, quod ferax doctissimorum hominum fuisse constat. Nam intra centum annorum spacium tulit ætas illa viros insignes Anselmum & Lanfrancum Canthuarienses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auerfanum, Algerum Prefbyterum, & Petrum Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claruallensem, Hugonem de sancto Victore, Richardum de sancto Victore, Petrum Lombardum fratrem eius, Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis, quam vitæ sanctitæ claros & illustres. Atqui horum omnium, & cum ea quæ præcessit, quæ fuit a b' ipsis Apostolis, & eorum successoribus, & cum ea quæ sequuta est Ecclesia, vsque ad hæc nostra tempora, cum de rebus aliis omnibus, tum de iugi hoc sacrificio mirus cõsentus, & incredibilis quædam est cõsensio.

Nã quod Arnobio, Cypriano, Augustino, Fulgentio in Aphrica, idem visum fuit Ireneo, Remigio Antifiodorenfi, & Petro Cluniacensi in Gallia, idem Patribus in Sacrosanctis Nicæno, & Ephesino conciliis, ex toto orbe Christiano congregatis, idem Ambrosio in Italia, Chrysoftomo in Thracia, Theophylacto in Mæsia, Hieronymo & Ioanni Damasceno in Syria, Cyrillo in Ægypto, Eusebio in Palestina, Lãtfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano, Bertramo, & Ruperto Tuitiensi in Germania, Adalberto Gnesnési Archiepiscopo, & Stanislao Cracouiensi Episcopo, qui nostræ gentis Apostoli fuerunt in Polonia, qui Euangelij sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quod ergo isti omnes, & qui eos vsque ad hæc nostra tẽpora sequuti sunt, vnanimiter senserunt, prædicauerunt, literis etiam consignauerunt, atque ad nos transmiserunt, vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum: isti inquam omnes in tam diuersis regionibus commorati, tanto & locorum & seculorũ interuallo disiuncti, quod nos tanto consensu docuerunt, non hominum hanc magis, quam Dei per os Ecclesiæ suæ loquentis, doctrinam existimare debemus. Quominus ferendus est inflatus ille sensu carnis sue, qui nihil morari se scribit, quid tanto consensu loquantur vetusti scriptores. Scilicet tu ille es incircumcisus Philisteus, qui exprobrare audeas aciei Dei viuientis? qui Ecclesiã vniuersam, quæ columna est & firmamentum veritatis, erroris arguere: qui grauissimum etiam idololatriæ cri-

1. Tim 3.

1. Reg. 17

Esa. 14.

men illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agnosci posset illius minister, qui dixit: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: Qui postea ad infernum detractus est in profundū laci. Nisi quod impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum spiritum suum, qui doceret Ecclesiam suam, & cum ea maneret in æternum: & iste nescio quis Satanista audet altissimum arguere mendacij, dum tot seculis Ecclesiam spiritu Dei destitutam, ac in idololatria verfatam esse impudenter asserit. Percurre Ecclesiam totius orbis vniuersam: Italiam, Hispaniã, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariã, Boemiam, Insulas in Mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ sunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corsicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moschos, tametsi iam schismaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Christi nomen profitentur: adde postremo pumerosissimos Indiæ populos, toto prope modum orbe ac nobis disiunctos: in omnibus iis regnis & prouinciis (præterquam si qui alicubi se viginti aut tringinta his annis à Christo & ab eius corpore segregauerunt (iuge hoc sacrificium corporis & sanguinis Christi, & nunc sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes isti populi Christum cognouerunt, nunquã celebrare intermisisse reperies: quod à Christo vt

diximus institutum, ab eius Apostolis per longam-Sacerdotum & Episcoporum successiōnem, per manus traditum, & obseruatum in ecclesia fuit ad hæc vsque tempora, & non prius intermitteretur, quam finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnus alicuius hominis fanatici, nihil sibi non arrogantis, omnia sanctis patribus detrahentis, omnem omnium conciliorum authoritatem eleuantis, sensum antepoñemus? O Christe qui es via nostra, veritas nostra, vita nostra, prius fortunas nostras omnes, prius vitam hanc nostram mortalem, prius omnia quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima nobis eripe, quam in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum est tantum discrimen, quod non alacriter subire: nulla tanta difficultas, quam non constãter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepide nos prius offerre sumus, & esse parati debemus, etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amarissimum bibere dignatus es, te vires suppeditante non modo nõ fugiendum nobis, verumetiam expetendum esse putamus, priusquam id faciamus, quod nos impij isti facere iubent, vt te redemptorẽ negemus, vt redemptionis nostræ precium sacrosancti corporis & sanguinis tui iuge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur. Verum quod sæpe monuimus, nihil est hoc virulento serpente callidius. Nã verbo quidẽ ille redẽptionis nostræ precium auferre se negat, quin illud potius prædicari velle simulat, cū

tamen re ipsa nihil agat aliud, neque alia in re
 curas suas & cogitationes cōsumat omnes, quā
 vt omnem tanti beneficij memoriam sempiterna
 quadam obliuione prorsus obruat. Contende-
 dere quidem primum illud modo videtur, vt ne
 sit externum vllum sacrificium: scriptum est e-
 nim: Vna oblatione consumauit in æternū san-
 ctificatos. Verum posteaquam hoc obtinue-
 rit, serpet euestigio lōgius, simul & prædicationem
 externam abolendam esse docebit Scriptū
 est enim in eadem epistola, & ex Propheta cita-
 tum, Non docebit vnusquisque proximum suū
 & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce
 dominum: quoniam omnes scient me, à minore
 vsque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur,
 qui per hunc scripturæ locum externum verbi
 ministerium abolere conantur? At qui eadē hoc
 autoritate, qua tu, faciunt, & æque tu fanaticus
 videri debes, qui per ea, quæ & in hoc & in pro-
 xime insequenti capite scripta sunt, & Sacerdotium,
 & sacrificium externum abrogare niteris:
 vnde occasionem isti sumpserunt, idem de ex-
 terna quam vos in Ecclesia solā esse vultis præ-
 dicatione sentiendi. Qui magis autem vobis vestro,
 quam illis, quos merito fanaticos vocatis,
 suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis
 autem vtrique fanatici, qui vos à Christo & ab
 eius corpore Ecclesia segregastis, atque ideo tā-
 ta errorum caligine oppressi estis. Verum est e-
 nim, quod vt diceres dū fanaticos istos insecta-
 ris, ipsa ab te inuito veritas extorsit, sanæ intel-
 ligentiæ lucem Ecclesiæ promitti: ac recte ad-

Hebr. 9.

Hebr. 8.

Hier. 31.

mones peculiariter id notandum esse. Non est
 enim extra illam sanæ intelligentiæ scripturarū
 lux, cui promissus & missus est spiritus sanctus,
 à qua cum vltro ipse te præcideris, mirandum
 non est, si sanæ intelligentiæ lux à te recessit.

Scit Satanas, quemadmodū ab Augustino quo-
 que scriptum legimus, extremum sacrificium
 Deo deberi, atque hoc vno signo diuinam ser-
 uitudinem ab humanis obsequiis discerni. Nam
 obsequia cætera quæ diuinitati debentur, ausi
 sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arroga-
 re, rarissimi autem commemorantur, qui sibi vt

sacrificaretur, cum potestate possent, ausi fue-
 rint imperare: quicumque tamen ausi sunt, per
 hoc se Deos haberi voluerunt. Quamobrem vt
 ne quod esset discrimen inter diuinam maiesta-
 tem, & inter mundi Principes, vt nullus pecu-
 liaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio
 contendit & elaborat, vt externum tollat sa-
 crificium, quo nulla vnquam ætas ab orbe
 condito caruit, etiamsi nunc apud plures,
 nunc apud pauciores vsus eius fuerit: quo sic
 tandem dicat impius, dicat insipiens in cor-
 de suo, non est Deus. Hic est scopus ad quem
 tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinam
 de externo sacrificio abrogando, (quod pro sua
 misericordia procul Deus auertere dignabitur)
 mundus exaudiat, faciet, quod nunquam fece-
 rat, & more captiuitati illius populi sedebit abs-
 que Lege, absque Rege, absque Sacerdotio, abs-
 que Ephor & Theraphin: cūque Deo sacri-
 ficare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit iis

Lib. 1. cō-
 tra aduer-
 sariū le-
 gis &
 Propheta-
 rum, cap.
 18.

Osee. 3.

temporibus gratiæ, quod nunquam fuit nec tē-
pore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessan-
tibus, cultus qui semper in mundo fuerat, om-
nino de mūdo pereat: & qui Deum ritu suo co-
lens, Deo subditus esse probatur, cultū eius ab-
iciens absque aliquo deo profus esse videatur.
Cum itaque detectæ iam sint Satanæ fraudes,
cum quorsum tendat serpens hic astutus planum
& manifestum factum sit (neque enim aliud il-
li propositum est externo sacrificio abolendo,
quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ
precium auferat, denique vt nos sine Deo esse
faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac
quanto magis ille cultum hunc Deo debitū, &
ab ipso deo institutū oppugnare fuerit adortus
tantò nos eum maiore pietate frequētemus, tā-
tò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod re-
conciliationem in cruce factam & peccatorum
nostrorum remissionem ibidem nobis obten-
tam, in nos transferre conamur, in Ecclesia ce-
lebremus. Neque moueat quēquam, quod non
ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelli-
gatur possit. Iam enim antea satis docuisse videmur,
non in eo quantū intelligamus, sed in eo quanti-
pie Deum colamus, salutem nostram positā esse.
An existimandum est, intellexisse pueros He-
bræorum quid agerent, cum in templo clama-
rent, Osanna filio David: Atqui adeo non fuit
hæc eorū quamlibet imperitorum pietas ingra-
ta Christo, adeo non aspernatus est non intelli-
gentium laudem, vt cum Principes sacerdotum
& scribæ indignati dixissent, audis quid isti di-

Matt. 21.

cunt? non obscure tulerit, se laude eorum dele-
ctari, ac iam pridem à Propheta fuisse prædictū *Psalm. 8.*
admonuerit: Ex ore infantium & lactentiū per-
fecisti laudem. Qui vel solus scripture locus do-
cere nos potest, non quæ ab eorum supercilio
proficiscitur, qui sibi nihil non arrogat, sed
infantium & lactentium laudem gratā esse deo.
Iam verò, quotusquisque fuit in populo Israel,
qui quid sibi vellent ritus, ceremoniæ, sacrificia
veteris legis, perspectum habere? Certe præter
Sacerdotes, Scribas, & Phariseos, vix millesi-
mus quisque, quid ea sibi vellent assequeretur,
vt non temere dictum fuerit a Phariseis: Turba *Iohn. 8.*
hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Et
tamen ex hac turba quæ legem, ignorare visa
est, non ex sapiētibus secundum carnem, elegit
Christus, per quos Euangelij sui luce mundum
illustraret: cū interea qui de verbo Dei, de scri-
pturarum, de legis peritia tantopere gloriaban-
tur, & sibi solis earum intelligentiam arropa-
bant, sibi cū sua arrogātia relictī, filij gehēnæ fa-
cti sunt. Non suscitabantur curiosè qui fuerant
in turba, quid in sacrificiis istis fieret: illud scire
contenti erant, venturum aliquando mediato-
rem, per quem salutem ipsis consequi liceret: il-
lum expectabant, illum coli, & adumbrari sacri-
ficiis istis persuasum habebant. In cæteris om-
nibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quo-
rum ore legem requirere iussi fuerant, fidem se-
quebantur, in qua non pauciores proculdubio
ex imperita multitudine & simplici plebecula,

Malac. 2.

*Homil.
20. in 1o
sue.*

quã ex illis, qui diuinã legis præ cæteris esse pe-
riti videbantur, salui facti sunt. Non alia ratio
existimanda est eorum, qui Christum sequuti
sunt, etiam si non omnia vulgus intelligat, quæ
geruntur in hoc altaris sacrificio, saltem nouerit
Iesum Christum, & hunc crucifixum, atque
illud sacrificiũ quo semetipsum in cruce Chri-
stus obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis,
in altari repræsentari intelligat, tum facile, ac fa-
cilius etiam in hac sua simplici fide saluari pote-
rit, quam qui anxie disputant, vtrum ea iustitia
qua Christus ipse iustus est, an ea quam nobis-
cum communicat, & suo modo nostram facit,
nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana
doctrina) ea quæ Christi merito nobis commu-
nicata, nobis inhæret, iusti efficiamur. Cum lo-
cum illum produxisset Origenes ex Paulo, in
quo spiritum in nobis ita orare docet, vt sensus
sine fructu sit: intellige, inquit, ex hoc, quia fit
aliquando noster quidã sensus sine fructu: Spi-
ritus autem, id est, virtutes illæ quæ animæ no-
stræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & refi-
ciuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diui-
nis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia di-
uinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse Domi-
nus noster Iesus Christus si nos inueniat his va-
cantes, non solum pasci & refici dignatur in no-
bis, verum etiã si has epulas apud nos viderit ap-
paratas, patrem secum dignatur adducere. Ac
paucis interiectis: Etiam malignorum virtutum
insidias effugari sermonibus eiusmodi docet,
haud aliter atque precationibus sopitus serpens
portatur

portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam
quam non intelligis, interim hæc primam susci-
pe vtilitatem, quod solo auditu velut in canta-
tione quadam noxiarum virtutum quæ tibi in-
sulantur, virtus depellitur. Et iterum post pau-
ca: Hęc idcirco diximus, ne fastidium capiamus
audientes scripturas, etiã si non intelligimus,
sed fiat nobis secundum fidem nostram creden-
tibus, quia omnis scriptura diuinitus inspirata
utilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, cre-
dere tamen debemus quia utilis est. Solent me-
dici præbere interdum cibum aliquem vel po-
tum (verbi gratia) ad discutendam caliginem
visus: nec tamen in edendo siue potando senti-
mus quia vtile est & prodest oculis, sed cum trá-
sierit visum, cibi illius aut potus virtus, paulatim
purgat aspectum, & tum demum sentire incipi-
mus, quia cibus ille aut potus profuit oculis.

Hoc ergo modo credendum est etiam de scri-
ptura sancta, quia utilis est, & animæ prodest, e-
tiam si sensus noster ad præsens intelligentiam
non capit, quoniam vt diximus, & bonæ virtu-
tes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugan-
tur. Quamobrem rectè populum institutũ fuis-
se videmus à maioribus nostris, cum Euchari-
stiam Sacerdos eleuat, quod est sacrificij signũ
(nam & in lege quæcunque sacrificabantur, e-
leuari consueuisse docemur ex Leuitico) vt in

Leuit. 23:

genua procidentes, Christum in Eucharistia
præsentem adorent: simul in memoriam redeat
illius sacrificij, quo ille in crucem sublatuS, se
pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent e-

tiam secum, quam acerbos cruciatus, quam ignominiosam mortem sustinuit, quodque his illius tam grauibus suppliciis non nisi peccata nostra causam dederunt. Quare iustum de commissis illis dolorem concipiant, atque modis omnibus ea sibi odio esse, seque vel maxime ea detestari declarent, & pectorum tunctionibus, & quibuscunque rebus aliis externis. Quoniam verò tam preciosa morte sua pro peccatis nostris omnibus Christus plene satisfecit, nulla ut esse possint flagitia tanta, quæ per illam abolita non sint, concepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cum nostra merita non habeamus, quæ allegare possimus, allegent Christi merita, hoc ipsum corpus quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipsum sanguinem qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, deo patri sistentes: ac supplices illum precentur qui protector noster est, ut auertat faciem suam à peccatis suis, & respiciat in faciem CHRISTI filij sui vnigeniti: qui cum esset speciosus forma præ filiis hominum, factus est nostra causa despectus, & nouissimus virorum, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: Ipse languores nostros tulit, ipse dolores nostros portauit: ipse vulneratus est, propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: ipse oblatas est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit. In huius itaque faciem respiciat, huius merito peccata remittat: atque concedat,

Heb. 4.

Psal. 86.

Psal. 44.

Esa. 53.

ut quem fructum crucis illud sacrificium quod in altari representatur, toti mundo attulit, eum in se transferre queant. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quod si nihil præterea de hoc Sacrificio intelligeret, vel hoc solum intellexisse satis illi foret ad salutem.

Quoniam tamen hoc istorum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, ut è superiore loco doceatur populus de omnibus iis, quæ ad Missæ sacrificium pertinere videbuntur.

De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cum primis docti & pij, verèque Catholici Michaelis Episcopi Marsburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atque manibus omnium teri cuperemus; quod pro eo ut hæc tempora postulabant, nemo diligentius est omnia quæ ad hoc argumenti genus pertinent persequutus. Neque tamen existimet aliquis temere ac sine causa factum esse, quod vna & sola Latina lingua in Occidentali Ecclesia Sacra peraguntur, in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum, ut vna esset quasi Catholica Lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe CHRISTIANO gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex iis præsertim, qui sunt liberalius educati, qui linguam Latinam si minus exacte, utcunque tamen calleant. Ac si qua gens alia, nostra præcipue permultos habet eius Linguae non omnino rudes: eum etiam colonos & agricolas repe-

rire liceat in Ecclesia laudes Deo decantantes.
 ac verba Latina utcunque sonantes, eaque præ-
 fertim, quæ cantantur in Missæ sacrificio intel-
 ligentis. Quam pulchrum autem & decorum
 est, cum peregrinus venerit aliquis, si ea lingua
 sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit?
 cum ea quasi propria sit gentis Christianæ: si
 unanimes, vno ore, vna etiam lingua glorifican-
 tes omnes Deum & patrem Domini nostri Ie-
 su Christi, si eosdem ritus, easdem ceremonias
 obseruantes videat: vt vel ea res documento ef-
 fe queat, totius quæ est in orbe Christiano mul-
 titudinis credentium, esse cor vnum, & animam
 vnã: Cum longè diuersum cernere liceat apud
 eos, qui ab Ecclesia discesserunt, apud quos si-
 cut fides instabilis est neque vna, sic ritus quo-
 que & ceremoniæ, quæ cū doctrina simul quo-
 tannis variantur. Neq; tamen suis locis & tem-
 poribus etiam in templis vernacula lingua can-
 tari prohibuit Ecclesia. Iam antea commemora-
 uimus, quemadmodum etiam vulgaribus canti-
 lenis quam maxime voluerit inculcata nobis
 Christi beneficia sitiens nostræ salutis mater ec-
 clesia: quod in festis Christi natalitiis, festis etiã
 Paschæ, & Pentecostes dudum recepto more
 fieri videmus, vt hac quasi nouitate mentes ho-
 minum magis etiam excitentur ad spiritualem
 lætitiã, & cuius beneficij sit in Ecclesia com-
 memoratio, eius memoria tenacius eorum ani-
 mis infigatur. Ceterum illud ferendum non est,
 priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est autho-
 ritas, quin decet eum potius, ei qui potestatem

Rom. 15.

Acto. 4.

hanc à Deo concessam habet in omnibus dicto
 esse audientem, is hoc sibi sumat, aliquid vt in
 Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus novos, no-
 uas etiam cantilenas inducere licere sibi putet,
 cum ne ipsis quidem Episcopis eius rei plena
 potestas cõcessa sit. Vel Ozæ Regis exemplum
 deterrere prophanos debet, ne quid eiusmodi
 sibi arrogent. Longum autem foret omnia per-
 sequi, quæ ad Missæ sacrificium explicandum
 pertinere videntur, neque est hoc præsentis in-
 stituti. Quamobrem hic finem faciemus. Quo-
 niam verò quærūt hoc tempore multi, num Dei
 verbum è superiore loco prædicantem, an sacris
 operantem Sacerdotem audire præstet: vicif-
 sim ab illis recte quæri potest, scire ne præstet an
 facere voluntatem domini? Non auditores, dicit
 Paulus, sed factores legis iustificabuntur. Seruus
 qui cognouit voluntatè Domini sui, dicit Chri-
 stus, & non fecit secundum voluntatem eius, va-
 pulabit plagis multis: qui autem non cognouit
 & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porrò
 cum Sacerdotem audis è superiore loco scriptu-
 ras enarrantè sit, vt intelligas quæ sit volútas do-
 mini, vt autem facias, id ab eo præstari non po-
 test, qui prædicat: sed neque tu quicquam po-
 tes viribus tuis soli, opus est eius auxilio, à quo
 tanquam à fonte quodam perenni manat quic-
 quid est rerum bonarum. Nam neque qui plan-
 tat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremẽ-
 tum dat Deus. Hoc est quod ille dixit sapiens:
 vt sciui, quoniam aliter non possem esse conti-
 nens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa

2. Reg. 6.

ROMA. 2.

LUC. 12.

fapientia, fcire cuius efferet hoc donum, adij dominum & deprecatus fum illum. Huius exemplum diuinitus inspirata fequi nos docuit Ecclefia, fimul vt cognouiffemus e superiore loco voluntatem Domini, ftatim vt adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræfentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cum Auguftino dicentes, Da quod iubet, & iube quod vis: Da non noftro merito, fed eius qui corpus fuum pro nobis tradere, qui sanguinem fuum pro nobis fundere dignatus eft, cuius rei nunc repræfentatio fit in altari.

Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam e Sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam noftam inftituere: & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes effer queamus.

Sic olim faftitatum eft in Ecclefia Dei, non vt hoc infeelici feculo noftro, quo fimul vt audita eft conicio, ftatim prouunt omnes e templo, quali vel fufficiat noffe voluntatem Dei, neque facere fit necesse, vel fi necesse fit facere, quali ipfe ex fe fatis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat.

Libet hic adfcibere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chryfoftomus, Ingen-tem, ait, & pene inauditam hanc populi multitudinem, quæ modo affluxit, tantæque cum attentione fermonem audit meum, fæpenumero tempore illo perhorrendo requifui, & tamen nunquam videre potui, atque ita me ve-

*De incō-
preheſibi-
li Dei na-
tura cō-
tra An-
geloſ
Homil. 3.*

hemens cœpit ſuſpirium, quod cum ego diſputo veſter conſeruus, ſtudio adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipſe propius adſit, frequentes ad finem uſque dicendi patientiſſime perſeueratis. Cum autem ipſe C H R I S T V S communis magiſter & Dominus, ſemet in Sacriſtymysteriis oſtenſurus eſt, vacua deſertæque Ecclefia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum, quo pacto iſthæc veniam conſequantur? Facit profecto veſtra iſta ſiue deſidia, ſiue negligentia, vt laudem ſtudij auſcultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tã vos, quam me damnet ac reprobet, cum fructum omnem audiendi delapſum cernat & vanidum?

Nam ſi cum diligentia hiſ quæ docuiſſem attenderitis, factò palam ſtudio faceretis veſtrum, non verbis tenuis, corde habere monſtraretis. Sed quod ſtatim cum auditiſ diſceditiſ, & fugam quali vos hoſtis infectaretur arripitiſ: coniectari omnino licet, nihil vos recepitiſſe & recondiſſe animo vtilitatis. Nam ſi quæ præpoſita ſunt, recondita in animis veſtris ſeruarentur: profuſus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cū deuotione horrentur & mouerent. Nûc vero quali fidicinã audiretiſ aliquã, ſic omni vtilitate vacui, ſimul ac factus finis dicendi eſt, diſceditiſ. Sed ô frigidã excuſandi rationem, quam à compluribus reddi audio. Orare vel domi poſſumus, dicunt, ſed homiliã doctrinamq; audire nõ niſi in Ecclefia poſſum. Te homo decipitiſ, & magno in errore,

versaris. Nam si & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam bene ores quam in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deū immortalem refertur, non pariter exoras cum solus domum obsecras, atque tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, Sacerdotum clamores: præsunt enim ob eam rem Sacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cælum euehantur. Adde quod nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur.

Act. 1.
2.

Porro sermoni oratio debet anteire. Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cum in exordiis suarum Epistolarum oret, vt perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profecto si orare cum diligentia insuescas, nihil est quod doctrinam tui conferui desideres, cum ipse Deus sine vlllo interprete, mentem tuam abunde luce afficiat.

1. Cor. 5.

Quod si omnis oratio tantam vim habeat, longe magis eam, quæ ore multorum proueniat valere consentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multo audientia maior, quam in domestica illa & priuata. Vnde id constat, Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quod adhuc eripiet: vobis quoque in oratione pro nobis subuenientibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis.

Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulo agebatur ad Deum. *Act. 12.* Quod si Petro oratio Ecclesiæ profuit, & columnam illam ac stabilimen nostræ religionis carcere liberauit: cur eius vim tu contemnis & negligis? qua te possis purgare ratione? Deum quoque dicentem audi, quam populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. *Iona vlt.* Quippe qui se excusans apud Ionam Prophetam, fructibus argumento cucurbitæ verba ad hunc modum faciat: Tu doles super cucurbita, in qua non laborasti, neque fecisti vt cresceret. Ego nõ parcam Niniue ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures quam centum viginti millia hominum? Non sine re, amplum populi numerum proponit, sed vt intelligas plurimum eam polere orationem, quæ cum cõsensu agitur, & iungi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoque rei humanæ libet explanare. Nam decem ante hos annos capti nonnulli sunt, tyrannidem appetentes, cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cū damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia, vniuersus prætorem adiit, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus illi venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod si cum iram terreni Imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis & vxoribus festinatis: cur quoties ad cœlestem illum Imperatorem placandum, reddendumque propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis nõ vnū.

vt tunc: nec duos, aut tres, aut centum, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitados, à flagello liberetis diaboli: foris sedetis, non vniuersi concurritis, & Ecclesiam penetratis, vt Deus vestram reueritus atq; exosculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negociis necessariis non omni leone vehementius, disruptis omnibus vinculis, curriculo is & te confers ad supplicationem communem, quam spem habere possis salutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater charissime, non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore.

Itaque vt homines ramos olearum gerentes, mouere Reges consueuerunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeo dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem, pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti. Agitados quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cum eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam

acerbe vexantur: & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Et alio loco. Hæc ego dixim ad eos, inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horum terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati sunt. *Chryst. to. mo 3. sermo de eu charistia.* Quid facis homo? Non promisisti Sacerdoti qui dixit: Sursum mentem & corda, Et dixisti, habemus ad dominum? Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueneris. Papè, mensa mysterij instructa est, & agnus Dei pro te immolatur Sacerdos pro te angitur, sanguis spiritalis ex sacra mensa refluit. Seraphim adstant sex alis faciem te gentia, omnes incorporeæ virtutes pro te cum Sacerdote intercedunt: ignis spiritalis de cælo descendit, sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est. Et non erubescis? non reuereris? non confunderis? neque Deum tibi propiciam facis? non conscientia tua te iudicat ô homo? Centum sexaginta horas habente hebdomada, vnâ & solam horam sibi ipsi segregauit Deus, & hanc in opera secularia, & in ridicula, & in conuenticula infumis: cum qua postea fiducia ad mysteria accedes? ô quam polluta conscientia. Et paulo post. Quocirca fratres oro vos & obsecro, ne abstinamus ab Ecclesiis, neque in aliis colloquiis occupati simus. Stemus trementes & timidi, demissis oculis,

Cano. 47

Cano. 28

renata autem anima, gementes sine voce, iubilantes corde, &c. Ante mille & centum annos in Agathensi concilio fuit sancitum, vt missas die dominico seculares audierent, & ante benedictionem Sacerdotis egredi populus ne praesumeret: Quod si fecissent, ab Episcopo publice confunderentur. Quod ipsum etiam in Aurelianensi concilio tertio paulo post fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quod ad eum non confugitur, qui solus faciendi quod audimus, vires suppeditat. Verum de his satis.

De effectu sacramenti Eucharistiae.

CAP. 42.

VM esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quam vnà cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanum, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis preceptum sanaremur, & vnde vulnus est ortum, inde medicina prodiret: vnde subrepit mors inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacumque die comederitis, morte moriemini: contra vero de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuuet in æternum. Hoc ergo primum no-

Gen. 3.
Ioan. 3.

bis præstat hoc Sacramentum, vt viuamus. Vita porro duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus est vita gloriæ, quam spe quidem consequimur, manducantes corpus & sanguinem domini, re ipsa vero non prius adipiscemur, quam corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratiæ dicit christus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eum digne manducauerit, non spiritali modo cõiunctione, verum etiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria, facta est carnis, & preciosi sanguinis Christi: quæ sumpta faciunt, vt & Christus in nobis sit, & nos in christo, non animum tantum reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hoc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est Christus, qui præsens adest in hoc Sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cum corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iustitiæ, quæ Christus est: vt cum Paulo dicere possit vniquisque nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, mori autem lucrum. Viuo autem

I. Cor. 15.

Hil. li. 8.
de trinit.
Cyril. li.
10. in
Ioan. ca. 13.

I. Pet. 2.

Philip. 1.

iam non ego, viuit vero in me Christus. Hęc vi-
Gal. 2. tam posteaquam consequuti fuerimus per Dei
 gratiam (illius enim donum est) fieri nõ potest:
 quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu
2. Tim. 2. agimur, posteaquam bonum certamen in hoc
 seculo certauerimus, cursum cõsummauerim⁹,
 fidẽ seruauerimus, cõcedat nobis coronæ loco
 vitã gloriæ, vtq; ipsi tanquã ei, qui natura est fi-
 lius Dei, regni cõlestis hæreditas debetur, eam
 nos ex huius vitæ diuersorio migrãtes, per ado-
 ptionis gratiam consequamur. Atque hic pri-
 mus est effectus huius Sacramenti. Quoniam
 vero cum illud sumimus, Christi passionis &
 mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa to-
 ti mundo fructum attulit, eius per sumptionem
 Eucharistiæ participes efficiamur. Fusus enim
 est de CHRISTI latere in cruce pendentis san-
 guis in remissionem peccatorũ nostrõrum.
 Hanc nobis confert istud Sacramentum. Quã-
 obrem enarrans illum locum Ioannes Chryso-
 stomus, Et continuo exiuit sanguis & aqua:
Hom. 84 Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim re-
Ioan. 19. generati, sanguine & carne nutriti: hinc myste-
 ria ortum habuerunt, vt quoties ad admiran-
 dum calicem accedis, tanquam ab ipso la-
 tere hauriens accedas. Neque tamen, quod de
 remissione peccatorum diximus, id ita accipi
 velimus, quasi eundem effectum Eucharistiæ,
 quem baptismi & pœnitentiæ Sacramento, tri-
 buamus. Remittuntur quidem in eo peccata,
 sed venialia tantum. Cum enim in hoc Sacra-
 mento insignis illa Christi charitas ante oculos

nostros subiiciatur, qua adductus semetipsum
 redemptionem dedit pro nobis, fit vt vicissim
 erga illum charitate inflammemur, quæ operit
 multitudinem peccatorum: Charitas autem
 cum peccato mortali consistere non potest.
 Quamobrem prius id expiatum, oportet per
 pœnitentiæ Sacramentum, quam ad mensam
 hanc terribilem accedatur: ad quam si quis ve-
 nerit criminis alicuius capitalis reus, nõ vitam,
 sed mortem hæbebit æternam: reus erit, vt dicit
 apostolus, corporis & sanguinis domini. Quare
 monet ille, vt probet seipsum homo, & sic de
 pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim
 manducat & bibit indigne, iudicium sibi man-
 ducat & bibit, non diudicans corpus domini.
 Verum hac de re copiosius in proximo sequen-
 ti capite dissemus. Tertius effectus huius Sa-
 cramenti est, quod sumentes verum & viuum
 Christi corpus, efficiuntur & ipsi corpus Chri-
 sti mysticum, de quo dicit Paulus. Vos estis cor-
 pus Christi, & membra de membro. Ac signifi-
 cantius alio loco. Vnus panis & vnum corpus
 multi sumus, qui de vno pane participamus.
 Huius rei quædam indicia sunt species illæ, sub
 quibus latet hoc Sacramentũ, sicut & ab Augu-
 stino, & ante eum à Cypriano scriptum legi-
 mus. Nam dominus noster corpus & sanguinẽ
 in iis rebũ commẽdauit, quæ ad vnum aliquid
 rediguntur. Nam panis ex multis in vnum con-
 stat, & vinum ex multis racemis in vnum con-
 fluit, vt vel ex hoc quid significet hoc Sacra-
 mentum admoneri possimus. Significat enim

I. Pet. 4.

I. Cor. II.

I. Cor. 12.

I. Cor. 10

Tract. 26

in Ioan.

Cypr. li. I

epist. 60.

Rom. 12.

quod & nos ad eundem modum cum simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Neque vero significat magis quam efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius Sacramenti virtus & efficacia, si dignè sumptum à nobis fuerit, vt vnū cum capite nostro Christo, vnum etiam ipsi inter nos efficiamur. Quod enim ex hoc mundo migra-

1o. II.

turus patrem suum cœlestem preceatus est Christus, vt quos dederat sibi, eos seruaret, vt omnes vnum essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre vt & ipsi in vtroque; vnum essent, hoc perficitur in hoc Sacramento. Vnum enim efficiamur cum Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnū cum Christo, cui tanquam vnus corporis membra capiti connectimur: Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius: vnum etiam ipsi inter nos cum simus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput est Christus. Ad hoc autem Christi corpus non ij modo pertinent, qui sunt in hac

Eph. 1.

vita superstites, verum & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudiis perfruuntur, & ij simul qui felicitatem quidem eandem expectant, sed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus nisi purgatis illis egredi, regni que cœlestis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ causa est, quod cum tremendum illud corporis & sanguinis Christi sacrificium peragitur, quo facilius obtineri possit quod illius immolationis merito quæ in cruce facta est, concedi nobis

petimus,

petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi congregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciens, pro quibus offertur, vnus ipse qui offert & quod offertur: ipse & Sacerdos & sacrificium. Cuius passio & mors in altari repræsentatur, quam ille propterea dignatus est oppetere, vt filios dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Est itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quod per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modo qui corporibus præsentibus adsunt, & hac vita mortali fruuntur: verum & ij qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quo celerius ad illorum societatem peruenire possint. Terribilis est hæc quasi castrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præsentem in altari Christum cum omnibus corporis sui membris; cuius ipse caput est: quare cum aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscūque potest artibus & insidiis, vt solui possit hæc acies contendit & elaborat. Ac primum quidem caput ipsum petit: quod quamuis adesse in altari non ignoret, aliud tamen persuadere membris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut non alio tempore, quam quo manducatur esse concedat: oblationis etiam nomen ipsum ferre non potest. Deinde vero nec membris parcat, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc antea quoque, quod nihil obstat

1o. II.

A

æque conatibus eius, atque vnitas. Quare sicut
 Christûs omnia fecit, ac mortem etiã acerbã &
 ignominiosã oppetiit, vt congregaret disper-
 sos: sic iste cõtra nihil nõ facit, vt congregatos
 dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris
 adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cū
 & ipsi membra sint eiusdem corporis, deuictis
 hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, &
 diabolo, iam cum Christo triumphant in cœ-
 lis. Vult & eorum memoriam prorsus aboli-
 tam, qui, quamuis in fide & cõfessione Chri-
 sti nominis obdormiuerint, non ita tamen in
 hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes
 ad sedes beatorum recipi mererentur. Atqui
 non heri, quod aiunt, & nudius tertius, sed iam
 inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt &
 sanctorum martyrum, & aliorũ in Christo de-
 functorum in sacrificio Missæ fieret memoria,
 per manus nobis traditum accepimus. Memi-
 nit huius consuetudinis Augustinus his verbis.
 Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles no-
 uerunt, cum martyres eo loco recitantur ad al-
 tare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cæteris au-
 tem cõmemoratis defunctis oretur: Iniuria est
 enim pro martyre orare, cuius nos debemus o-
 rationibus commendari. Et rursus alio loco.
 Ideo quippe ad ipsã mensã non sic eos cõ-
 memoramus, quemadmodum alios qui in pace
 requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis
 vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigiis adha-
 reamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua
 dominus dixit non posse esse maiorem. Et cla-

*Homi. 17
 de verbis
 Apostoli.*

*Tractatu
 84. i. 10a.*

*Ioan. 15.
 Lib. 20.
 cap. 21.*

rius etiam contra Faustum scribens: Populus,
 inquit, Christianus memorias martyrum religio-
 sa solennitate cõcelebrat, & ad excitandã imi-
 tationem, & vt meritis eorum consocietur, atq;
 orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli mar-
 tyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in me-
 morias martyrum cõstituamus altaria. Quis enim
 antistitum in locis sanctorum corporum assitens
 altari aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut
 Paule, aut Cypriane, sed quod offertur, offertur
 Deo, qui martyres coronauit: apud memorias
 eorum quos coronauit, vt ex ipsorum locorum ad-
 monitiõne maior affectus exurgat, & in illos quos
 imitari possumus, & in illum quo adiuuante pos-
 sumus. Colimus ergo martyres eo cultu dile-
 ctionis & societatis, quo & in hac vita coluntur
 sancti Dei homines, quorum cor ad talem pro
 Euangelica veritate passionem paratũ esse fen-
 timus: sed illos tanto deuotius, quanto securius
 post incerta omnia superata, quãto etiam fiden-
 tior laude prædicamus, iam in vita foeliciore
 victores, quã in ista adhuc vsq; pugnãtes: & illo
 cultu, qui Græce Latria dicitur, latine vno ver-
 bo dici non potest, cū sit quædã diuinitati pro-
 priè debita seruitus, nec colimus, nec colendũ
 docemus, nisi vnum Deum. Cum autem ad
 hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde
 idololatria dicitur eorum qui hoc etiam idolis
 exhibet, nullo modo tale aliquid offerimus, aut
 offerendum præcipimus vel cuiquam martyri,
 vel cuiquam sanctæ animæ vel cuiquam ange-
 lo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate

Dei. Atq; iis verbis abunde declarat, quod sic
Li. 8. cap. 27. & li. 22. ca. 10. discrimē inter cultū qui sanctis tribuitur, & eū qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedant orare possumus & debemus, sacrificium autem præterquam soli Deo offerre fas non est. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliquod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verū & ante eum Cyprianus commemorationis huius sanctorū quæ fit ad altare per Sacerdotem mentionem facit, vt longe vetustissimum morem hunc fuisse facile cuius conicere liceat.

Li. 20. de civitate dei. cap. 9. Quemadmodum & illum, quo cæterorū quoque qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipse iis verbis meminit Augustinus. Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiā nunc est regnum Christi, alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communionem corporis Christi.

In lib. de cura pro mortuis gerē. ca. 5. I. Mach. 12. Et alio loco, cum protulisset illud ex Machabeorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersę Ecclesię, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus Sacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare fundūtur, locum suū habet etiā commendatio mortuorum. Chryso-

In Epist. ad Philemonem Hom. 3. stomus vero Apostolicum hoc esse institutum asserit, dicens: Non frustra ab Apostolis sanctum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc disces-

serunt. Nouerunt illis multum hinc emolumentum fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cælos extendente, cœtu item Sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum non placāremus pro istis orantes? Verum istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Eadem repetit in homiliis ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditum est memoriæ per Dionsysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorū in missæ sacrificio Apostolicam vult esse traditionem. Ioannes vero Damascenus utroque posterior, librum etiam scripsit de iis, qui in fide hinc migrarunt, quod sacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuantur: quem Ioannes Oecolampadius cum adhuc esset Catholicus, in latinam linguam transtulit. In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his verbis. Diui autē Apostoli discipuli saluatoris, qui totū mūdi circulū viuū cepere prædicando verbum, quod suis oculis viderant, in tremēdis vitalibusq; Sacramentis, memoriā eorum, qui fideliter obdormierūt, habendā edixerunt. Extat Missa Basilij: extat & Chrysostomi: In vtraque sanctissimæ & intemeratę, super omnes benedictę dominatricis nostrę Dei genitricis & semper virginis Marię, sancti Ioannis præcursoris & baptistę, sancti etiam dies celebratur, & omnium sanctorum, simul & dormientium in spe resurrectionis vitę eternę, fit memoria. Hactenus de Sacramenti huius effectu.

*Hom. 69**Eccl. Hist.**cap. 7.*

¶ *Quemadmodum affectus ad hoc sacramentum accedere oporteat.*

CAP. 43.

I. Cor. II.

Valiter autem affectum esse oporteat, qui digne manducare corpus, & bibere vult christi sanguinem, indicat Paulus cum dicit. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Quod si in veteri lege, ubi figura tantum fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quanto minus illud licere debet in hoc Sacramento, in quo verum corpus, & verus est christi sanguis? Quamobrem suam quisque conscientiam diligenter examinet, priusquam ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est male malus accipiat. Hoc est quod fideles admonet August. Videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis, attendite quod dicitis: dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes, Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat intus inspicit, intus iudicat, intus aut

Tract. 26
in Ioan.

damnat, aut coronat. Et alio loco, indigne dicit eum accipere, si eo tempore accipiat quo debet agere pœnitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem christi, hoc imprimis eum contendere & elaborare oportet, vt sit membrum christi, hoc est, vt per fidem & charitatem christo adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt christi? Tolens ergo membra christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est. Ex hoc Pauli loco discimus, eius quemque membrum esse, cui adhæret. Qui adhæret christo, membrum est christi: qui adhæret meretrici, membrum est meretricis: qui adhæret Satanæ, membrum est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum christi, nihil est quod comunice corpori & sanguini christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio christi ad Belial? Non est autem christi membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret quam creatori redemptori que suo christo. Non est membrum christi, qui fratrem ad christi corpus pertinentem odio habet. Non est membrum christi, qui segregat se ipsum à corpore christi. Denique quicumque criminis alicuius capitalis reus est, non est membrum christi. Quamobrem si quis eius rei sibi conscius est, non prius ad sumendum viuum & verum christi

Epist. 118
cap. 3.

I. Cor. 6.

2. Cor. 6.

corpus accedat, quã corporis eius mystici membrum factus fuerit, atq; vndè auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit. Quod ita demum futurum est, si & cū Deo, & cū proximo, qui eiusdem corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cum omni immūdicia atq; omni crimine vacare oporteat ad mensam hanc accessurum nihil tamē æq; illi aduersatur, atq; diuisio, atq; voluntatis alienatio, atq; ira, odium, æmulatio.

Hom. 26. in Ioan. Recte enim vocatur hoc ab Augustino Sacramentū pietatis, signū vnitatis, vinculum charitatis: Recte idē admonet, quod qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, nō mysterium accipit pro se, sed testimonium cōtra se. Annunciatur in hoc Sacramēto Christi mors, dicit Paulus. Porro Christus mortuus est, vt morte sua, nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cū illo, vnum secum, vnū nos ipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Christo se

I. Cor. 1. lhetaliter peccando separauit, vel ab eius corpore quæ est Ecclesia, suo plus quam illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocūq; eiusdem corporis membro per odiū & malevolentiam se diuisit, quid aliud quam rursus crucifigit sibi metipsum filiū Dei, & ostēdi habet? dū eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerūt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atq; ita fit, vt non ad vitam, sed

Heb. 6.

ad mortem sumat vitam: Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est, non prius ad hanc mensam accedat, quã reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum est. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in tribulationem, & in scādalum. Quoniam vero reconciliatio eiusmodi, fit per pœnitentiæ Sacramentū, de eo nobis dicendum deinceps restat. *Psal. 68.*

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAP. 44.

PER lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Non in eo vetus homo noster crucifigitur, neque vivit iam in nobis, nisi is qui propter nos & propter nostram salutem homo fieri dignatus est. Deus & dominus noster Iesus Christus, quem baptizati induimus. Ingridimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & deliciis, sed vt cōtra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos datur nobis in Sacramento confirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulsare possimus. Datur etiam ad sustentandos nos in Eucharistia, non quisquis cibus, sed preciosi corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in præliis vsu venire solet, vt saepe grauitè ab

hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiae suae pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Cuius tanta est benignitas & clementia, omnem ut humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri celestis bonitas. Quod haec ipse per Prophetam loquentis verba testantur. Nunquid obliuisci, inquit, poterit mulier infantem suum, ut non reminiscatur filij uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille benignus & misericors, patiens & multae misericordiae, & praestabilis super malitia, quaequam de venia lapsum desperare, sed huic quoque rei remedium instituit, poenitentiae Sacramentum, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut Baptismus intrantium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium sacramentum esse dicitur, cuius virtute fit, ut cum corruerimus eleuemur, ut si in ista colluctatione, quae nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarum harum, nos prosterne cõtigerit, non propterea statim animum abicere, verum ad hoc poenitentiae remedium, confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare possimus. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccato-

2. Cor. 1.
Psa. 144
Isa. 29.
Ier. 2.
1. p. 6.
Matt. 9.

res ad poenitentiam, non vult mortem impij, sed magis ut conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur. Nunquid voluntatis meae est mors impij, & non ut conuertatur à viis suis & viuat? Ac paulo post. Conuertimini & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes preuaricationes vestras in quibus prauaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis dicit Dominus Deus, reuertimini & viuite. Adde ipse nos inuitat pius & misericors pater, & reuertamur potius & viuamus, quam ut in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus. Prior est ad miserandum, quam nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quam alij acceptant. Simul ut dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad dominum conuersus fuerit, obuiis, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estque maius gaudium in caelo super vno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis.

De materia & forma huius Sacramenti.

CAP. 45.

NEque vero dubitandum est, quin hoc ipsum poenitentiae Sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius haec clarissima verba sunt ad Petrum. Dabo tibi clauis regni

Exer. 18.

In oratione in sanctum lauacrum.
Esai. 55

Matth. 16. cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cælis: tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Ac post resurrectionem ad eosdem.

Matth. 18. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis & materiam & formam huius Sacramenti satis expressisse videtur. Est autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut statum propinqua materia est metallum, remota verò aqua: sic & in hoc Sacramento, remota materia sunt peccata, non quatenus amplectenda, sed quatenus detestanda, ac quam longissime propulsanda sint, quorum fit à Christo mentio. Proxima autem materia, sunt actus ipsius pœnitentis. Cum enim aliquis iusto dolore concepto de peccatis admissis, firmo etiam proposito non modo carere deinceps, verum etiam satisfaciendi pro illis, ea sacerdoti confessus fuerit, hæc ipsa confessio ad hunc modum facta, signum est visibile sacre rei, hoc est inuisibilis gratiæ, qua sic confessio peccata remittuntur: & quidem efficax signum. Nam simul ut ad confessionem huiusmodi verbum accesserit à Sacerdote prolatum, Ego te absoluo, statim peccata omnia contrito & confessio remittuntur. Est autem in huius & aliorum Sacramentorum materia, nonnullum discrimen. Nam in aliis substantiæ quædam exteriores materiæ locum obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatio-

ne Chrisma, in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione & in ordine unguentum olei: in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quòdque fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in Sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarum. Sicut enim quædam sunt medicinæ quæ in sola illius qui curatur passione consistunt; cuius generis est sectio vulneris: quædam verò in actione, cuiusmodi est exercitatio corporis: sic in Sacramentis cernere licet alia, quæ consistunt in eius passione qui sanctificatur, & non actione nisi per accidens, ut illa quinque, quorum antea meminimus: Alia vero in actu eius qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitentiæ matrimoniique Sacramentum. Quamobrem actus isti, materiæ locum obtinent, qui sunt tres. Contritio, Confessio, Satisfactio. Formæ autem absolutio. Neque verò propterea reiici debet ea forma absolutionis qua vitur Ecclesia, quod ea à CHRISTO instituta aut præcepta esse non legitur: Nam eadem ratione baptismi quoque formam reiiciendam esse dixerimus. Neque enim alia autoritate dicit Sacerdos: Ego te absoluo, quam qua dicit, Ego te baptizo, Sicut baptizandi formam ex Christi verbis mutuatur, Euntis docere omnes gentes, baptizantes eos, &c. sic & absoluedi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrum: Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis: Et ad Apostolos omnes. Quorum remiseritis peccata. Cæterum in pœnitente ve-

*Matth.
vlt.*

Matth. 16.

*Libr. 6.
Cap. I. in
primum
Regum.* racter tria considerari scribit oportere Gregorius: conversionem mentis, confessionem oris, & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confessionem, & satisfactionem. De singulis ordine differemus: ac primum de contritione, siue conversione mentis:

De Contritione.

CAP. 46.

Contritionem rectè dixerimus iustum esse dolorem de peccatis conceptum, cum eorum detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessauerit. Propterea monet scriptura: Peccasti, quiesce. Et in alia scriptura prius illud legitur, Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas: postea adiicitur, & reuertatur ad dominum. Atque apud eundem Prophetam. Quiescite agere perversè: deinde: Discite benefacere. Paulus etiam cum esset hortatus Romanos ut induerent arma lucis, prius admonuit, ut abicerent opera tenebrarum. Et Ephesios prius deponere iussit secundum pristinam conversationem veterem hominem: deinde dixit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eum antehac iniuriis afficiebat, ab eis deinceps iam abstinet, quò facilius redire possit in gratiam. Quæ autem est alia penitentiarum ratio, quam ut reconciliemur Deo, remis-

*Gen. 4.
Secundus.
LXX.
Esai. 55.*

*Esai. I.
Roma. 13.*

Ephes. 4.

sione peccatorum nostrorum impetrata? Cessamus itaque à peccatis necesse est, in quibus quamdiu perstat aliquis, dolere de illis, eaque ex animo detestari non potest. Primum itaque cessandum est à peccatis: quod tamen solum non sufficit. Doleamus insuper oportet, quod ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt antea, sic deinceps detestemur & odio habeamus. Est quidem ita, quod optima penitentia est, noua vita, verum & illud verum est, quod ab Augustino dictum existimatur. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non penituerit. Qui namque fieri potest, ut proponat deinceps aliquis, nihil se nisi bene facere velle, cui quæ præterierunt malefacta non displicuerint? Quam Latini penitentiam, eam Græci vocant Metancæam quæ Latine dici potest mentis mutatio siue resipiscencia: ipso etiam Tertulliano teste, qui scribit in græco sono penitentiarum nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum esse. Quæ autem esse potest animi demutatio, ubi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicent? Quomodo mutasse priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse? verum in posterum nihil eius modi patrare deliberatum habet. Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad nouam vitam inchoanda opus esse detestatione vitæ prioris & displicentia. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit sibi displicere quod eum aliquando offenderit. Quod si delectari se offensionibus istis indicauerit, atque eo nomine sibi pla-

*Libr. de
utilitate
penitentiarum, ca. I.*

*Lib. 2. contra
Marianum.*

cuerit, tantum abest, ut in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiorem etiam ut iram sibi cumulet. Si ad hunc modum agi par est cum homine, eque ut nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod offenderimus, quodque iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem prae nobis ferentes? Quamuis autem ineptum sit ad hunc modum colligere, non est scriptum; ergo approbandum non est: tamen & res & nomen ipsum contritionis est scripturis ostendi potest. Nam quod vnus ex prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine, quam odium eorum & displicentiam, quae prius placuerunt? Nam quae odimus; ab eo libenter nos auertimus. Iam vero ille locus: Postquam conuertisti me egi poenitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussit cor meum: confusus sum; & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiae meae: nonne aperte vim contritionis demonstrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitque ut confundamur & erubescamus de his, quae patrata sunt per nos. De hoc genere confusionis dicit Augustinus. Est quaedam confusio temporalis, utilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorretis, horrore erubescens, erubescencia corrigetis. Vnde dicit Apostolus. Quam enim gloriam habuistis tunc in iis, quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de praesentibus donis, sed de praeteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus; imo

Ezech.
18. 33.

Hierc. 31.

Concione
i. in *Psal.*
30.

Rom. 6.

imo si haec non habuerit, aeternam habebit. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo dominus non contentus dixisse, Conuertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper, in ieiunio, in fletu, in lacrima, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quam contritionem praecipit, sine qua in toto corde nostro conuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo nomine, verum ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quod aperte illa verba iudicant. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humilatum Deus non despiciet. Et illa alterius Prophetiae. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & tremementem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde. Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per poenitentiam, eum contrito corde esse oportere. Sanctorum vero doctorum vix quisquam est, qui ad contritionem compunctionemque cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula, etiam vnum illum inscriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui poenitentiae partem hanc sublatam voluerunt. Agite, inquit, poenitentiam plenam doloris, acclamatis animi probate mestitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improvidus, aut stupor vanus, qui cum teneatur in tam grandi crimine, percussit sunt animi

Ioel. 2.

Psal. 50.

Esai. 60.

Sermio. 5.
de lapsis.

cœcitate, vt neque intelligant delicta, neque plāgant. Ac aliquanto post. Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfaciōni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Sed & vetustior Cypriano Tertullianus, scripsit librum de pœnitentia, in quo inter cætera de exomologesi in hunc modum loquitur Exomologesis prosternendi & humiliificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat. Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deicere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Ceterum passum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerumque verò ieiuniis preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad dominum Deum tuum: presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoque de Pœnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recensentur, vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitentiæ. Chrysostomi verò complures de ea sunt Homiliæ: de compunctiōne verò cordis libri duo: ac itidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem, quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum, publice in quibusdam Ecclesiis eius scripta recitarentur: qui de pœnitentia quoque libros duos, & sermonem vnum conscripsit: neque alia in re magis occupatur, quam in mentibus hominum ad

*De viris
illust.*

compunctiōnem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt. Proiice abs te onera peccatorum, *De pœnitentiæ, cap. 1.* offer munera obsecrationum, suppone lachrymas in putredine vulnere. Intantum enim cælestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus, donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentum proficiunt. Sic enim vult cælestis medicus, sanare vnumquémque, medicamentum diligens lachrymarum. Nihil est enim quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequaque detinet ægrotum, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitentiæ. Festina peccator priusquam claudatur. Et alio loco. Beatus homo qui habet compunctiōnem iugiter secundum Deum. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem delictorum nobis conquiri: compunctio fratres IESVM vnigenitum facit in nobis habitare, cum eum delyderamus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiā lachrymarum. Anna per lachrymas à Deo Samuelem Prophetam accepit, sed sublimitatem & gloriationem animæ suæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à CHRISTO domino dimissa sunt, quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis

*De extre
mo iudi
cio, cap. 9.*

*1. Reg. 1.
Luc. 7.*

virtus est lachrymarum, multumque preualent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt. Fidem domini semper acquirunt lachrymæ, fordidæ cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ compunctionem cordis habenti. Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam Baptismum lachrymarum. Quæ obrem & è scripturis, & ex cõsensu doctorum omnium ecclesiæ, pars hæc pœnitentiæ probari potest. Quantum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis esse definire. Præclare enim scripsit Leo Pontifex, quod misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conuersio, dicente Spiritu Dei per prophetam: Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi. Dic tu iniquitates tuas ut iustificeris. Et iterum. Quia apud dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. Sed & ante eum Cœlestinus papa. Salutem, inquit, homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegauit, & desperat de clementia Dei, qui eum ad subueniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit. Perdidiſſet latro in cruce præmium ad Christi dexteram prudens, si illum vnus horæ pœnitentia non iuiffet. Cum esset in pœna promittit, & per vnus sermonis promissionem, habitaculum paradisi promeruit. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est existimanda, quam tempore: Propheta hoc taliter asserente, Cum conuersus ingemueris,

In serm. de sanctis luminibus Epiphaniarum. Epist. 89

Eze. 18. Esai. 43. Psal. 129. Ad episcopos Galliarum, epist. 2. cap. 2. Luc. 23.

tunc saluus eris. Et æqualis eius Augustinus: *Serm. 66* Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si in- *de tempo-* tima cordis amaritudine agitur, non despicitur *porè.* apud iudicem iustum Deum, qui cordis secreta confyderat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœnitentis pensat. Et qui præcessit hos Ioannes Chrysoſtomus, cum esset hortatus populum vt ablueret peccata tui maxime, cum adhuc relicta esset quadagesimæ pars, subdit. Hoc autem dixi, non quod solum tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantum magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quam trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam quæ aduersus se lata erat sententiâ. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat, & quid dico die vno? neque breui hora. Tanta est ergo nos Dei misericordia. Nam vbi viderit voluntatis nostræ firmum propositum, & feruenti nos desiderio ad se accedere, non retardat, neque differt, sed accelerat, suamque solitam liberalitatem exhibens dicit: adhuc loquente te dicam, ecce adsum. Ac qui fuit omnibus iis vetustior Cyprianus: Sed & in eodem *Sermo de* articulo tēporis cum iam anima festinet ad exi- *cæna do-* *mini.*

Form. 27. in cap. 8. Genesios.

tum, & egrediens ad labia expirantis emerferit, pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec ferum est quod verum, nec irremissibile quod voluntarium, & quęcunque necessitas cogat ad pœnitentiam, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horę extremitas, nec vitę enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consumatus cuius Sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum.

De confessione & qua illi respondet absolute.

CAP. 47.

GÆterum Pœnitentia hominis Christiani post lapsum, non solū à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorūdem sacramentalis confessio, saltem in voto suo tempore facienda: & Sacerdotalis absolutio. Nam cum Sacramentum hoc medicina

fit à summo medico CHRISTO instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferranda Sacerdotis vtiur ministerio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos in curando eo vtiur, non celare. Fortassis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel flegmatis, stomacho grauitur & molesti imminentia, si voauerint, releuantur: ita etiam ij qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à flegmate vel humore peccatorum. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi degerit causam. Ac ne quis hoc de ea accusatione confessionēque dictum interpretaretur, quæ coram Deo fit, subdit mox. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demum si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesię exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterint, & tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione.

B iij

*Homi. 2.
in Psal.
37.*

Eccl. 10. & fatis perito medici illius concilio procurandum est. Neque, dissimilia sunt quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste. Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habenti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eù peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat. Et æqualis eius Augustinus. Quomodo potest medicus vulnus sanare quod ægrotus ostendere erubescit? Deus confessionem nostram desyderat, vt iustā habeat cognoscendi causam. Ante quem etiam Basilus. Confessio, inquit, peccatorum hęc habet rationem, quam habet vuln⁹ aliquod corporis vel passio, quæ medico demonstranda est. Si ergo non omnibus qui vitia vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed iis tātummodo summæ peritiæ testimonium habent, & curæ ac medelæ disciplinam ita cōfessio peccatorum fieri debet apud eos tātummodo, qui curare hęc preualēt, & emendare secundū quod scriptū est: Vos qui fortiores estis, infirmitatē infirmorū portate, hoc est auferte & exportate per curationē. Et in eodē libro aliquanto ante. Necessariū, inquit, videtur iis, quibus dispensatio mysteriorum Dei cōmissa est, confitenda esse peccata, Sic enim & ij, qui antiquit⁹ pœnitebāt, inueniūtur apud san-

ctos confessi esse peccata sua. Scriptum est in Euāgelio, Quia Ioanni Baptistæ cōfitebantur populi peccata sua: & in actis Apostolorum Apostolis iis qui baptisabantur. Ex quibus verbis colligere licet, quanta sit confessionis antiquitas, quam à domino institutam esse scribit Tertullianus, ac Ecclesiæ consensus obtinet. Videtur autē illis verbis instituta, quibus Petro cæterisque Apostolis ligandi soluendique, remittendi retinendique peccata, potestas à Christo concessa est. Quæ vt quemadmodū potuerint Apostoli, vel etiam nunc possint eorum successores, intelligi non potest, nisi prius cognouerint, cuius generis ea peccata sint, & quæ medicina sit illis adhibenda. Recte dicitur à sapiēte: Qui iudicat quod nouit, iustitiæ iudex est. Verum est & illud, quod ex Hieronymo proxime citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cum itaque sacerdos & iudex vice Christi sit, & medicus ab ipso constitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiusmodi sit ignorat, curabit? Deinde verò nō sola remittendi, verum etiam retinendi, neque sola soluendi, verum etiam ligandi potestas illi data est. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid soluere debeat, quis scire poterit, si non fuerit illi vulnus indicatum, si peccatum non fuerit manifestatum? Ac fatendum quidem est, quod ab ignotis etiam nō nunquā sacerdos absoluit, sed non ab his tamen, quæ sciens aliquis proferre nolit, verum ab iis, quæ vel peccata esse nescit, vel eorum reminisci non

*Matt. 3.
Acto. 19*

*Lib. 1. de
Trinitate.
Matt. 16.
Matt. 18.
Ioan. 20.*

Prov. 12.

potest. Verum est enim quod ait propheta:
Psal. 18. Delicta quis intelligit? Neque raro fit, vt etiam
 graua peccata per ignorantiam committantur.
Psal. eod. Quin & illud ab eodem propheta non sine cau-
 sa dictum est, Ab occultis meis munda me. Quã-
 obrem ad ea manifestanda quæ vel esse peccata
 nescimus, vel memoria non tenemus nemo fuit
 vnquam obligatus. Non est itaq; dubitandum,
 quin sicut absolutio à Deo instituta, ita & con-
 fessio, quæ fit per peccatorum enumerationẽ,
 Dei ministro sacerdoti factam. Quæ duo ita fi-
 bi mutuo respondent, vt vbi non est confessio,
 ibi nulla esse possit absolutio. Sed si quis alium
 scripturarum locum à nobis exegerit, vbi Chri-
 stus confessionem præceperit, præter ea quæ
 per nos adducta sunt, ad Petrum & ad reliquos
 Apostolos dicta, ab eo vicissim exigere licebit,
 vt & ipse locum ostendat, vbi primum ecclesia
 confessionem præceperit. Quod cū graue mul-
 tis onus videatur, certe nemine præcipiente sus-
 ceptum à fidelibus vltro fuisse, verisimile non
 est. Quin & illud difficile est creditu, hominis
 alicuius autoritate ad hanc rem tam grauem
 fideles adigi potuisse. Atqui ostēdi non potest,
 quod ea fuerit ab Ecclesia instituta, cum ab ip-
 sis Apostolorū temporibus ad hæc vsq; nostra
 in vsu semp fuerit. Ex quo colligere licet, quod
 viua voce pculdubio fuerit à Christo tradita,
 cuius multo maxima dictorū & factorum pars
 madata scripturis nõ est. Clemēs Petri succes-
 sor, hæc Petri doctrinã fuisse refert, quam illū à
Epist. 1. magistro suo christo accepisse dubiū nõ est: vt

si forte alicuius cor, vel liuor, vel infidelitas, vel
 aliquid malum letanter irrepserit, nõ erubescat
 qui animę suæ curam gerit, cõfiteri hæc ei qui
 præest, vt ab ipso per verbū Dei & cõsiliū salu-
 bre curetur. Quo facilius aut ē pspici possit, eū
 de occultis peccatis loqui, subiungit hæc ver-
 ba. Abiicienda prorsus è corde est omnis intrin-
 secus latens amaritudo peccati, si qua forte ex
 desyderiis iniquis velut ex cibis noxiis congrega-
 ta est. Iam illis verbis, Confitemini alteru-
 trum peccata vestra, non tam institutam à Iaco-
 bo & præceptam sacramentalem confessionem,
 quam eam quæ pridem instituta esset &
 præcepta promulgatum, recte viri quidã pij &
 docti existimauerūt. Neque mouere quenquã
 debet vox hæc alterutrum, vt putet eam ad sa-
 cramentalem confessionem quæ sacerdoti fit
 referri non posse. Vir fuit excellens & doctrina
 & vitæ sanctimonia Hugo de sancto Victore
 Bernardi æqualis: is cum adduxisset hunc Iaco-
 bi locum. Quid est, inquit, alterutrum? Ac
 mox respondet: non solum homo Deo, sed in-
 ter vos alter alteri, homines hominum, oues
 pastoribus, subiecti prælatis, ij qui peccata ha-
 bent, ij qui peccat dimittere potestatem ha-
 bent. Et certe communi hoc loquendi mos
 obtinet, vt dicatur aliquando ab Episcopo, siue
 eius Vicario, Cõfiteare cui vis. Quæ tamẽ verba
 non ita accipiuntur, quasi non sacerdotibus
 etiam confitendi potestas permilla sit: verum
 illud cõcedi verbis iis videtur, vt nõ proprio sa-
 cerdoti cui iure tenetur, verū cuiusq; velit alij,

*Iaco. 5.**Lib. 2. de
sacramē-
tis, parte
14 cap. 1*

Cap 4.

Deut. 17.

Psal. 136.
1. Cor. 10.Lucæ. 17.
Iacobi. 5.

mòdo sacerdoti confiteri possit. Inter opuscula quæ adscribuntur Augustino, extant etiam duo de visitatione infirmorum. In eorum altero scribit his verbis. Sunt quidem qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram discernere per legislatorem constituit dominus. Sed nolo ut ipsa decipiari opinione, quatenus cõfundaris confiteri coram domini vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione, Nam ipse humiliter subeundum est iudicium, quem dominus sibi non dignatur Vicariũ. Ergo ad te venire roges sacerdotẽ, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorum confessio. Nos autem nõ denegamus quin sit ad Deum frequenter cõferenda peccatorum confessio: Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram, Petra autem Christus est: sed testatur, & testatur illud sana doctrina. Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniã pius egesset sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuũ, salubri iudicio. Alioquin & sub lege & sub gratia, ite & ostẽdite vos sacerdotibus, respõsum domini quomodo consumaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra quomodo completeretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice

Presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoque diligens Augustini sectator, verba hæc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretat, quam esse necessariam cum alio quodã in loco, tum in libro quinquaginta Homiliarum, testatur Augustinus dicens. Qui post uxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter uxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo sibi dicat, occulte ago apud Deũ ago, nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictum est, Quæ solueris in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa sunt clauis datæ Ecclesie Dei? frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis quod ille negat, nonne vos decipimus? Sed hæc de necessitate, vtilitateque confessionis, aut re, aut saltem voto, deque eo quod à Christo sit instituta, dicta sufficiant. Cæterum confessioni respondet absolutio. Ac illa quidem præcepta est omnibus siue ij è clero sint siue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluendi, sicut ab Ambrosio quoq; scriptum legimus, permiffum est solis sacerdotibus. Quamobrem crassus est error eorum, qui dicunt nõ magis absoluere sacerdotem, aut episcopum, aut Papam, quam vel mulierem vel puerum, addere debent quoque psitacum, nam & is æque vt puer aut muller doceri potest vt dicat, ego te absoluo. At non ita Ioannes Chrysostomus, vir notus

in Iacobi

Hom. 49

Matt. 19.

Matt. 16.

Rom. 3.

Lib. 1. de

pœnitentia.

cap. 2

*Li. I. de sa-
cerdotio.*

doctrina magis quam vite sanctitate conspicuus, qui vel hoc nomine sacerdotij dignitate cuius alteri anteferendam esse censet, quod terrestres dignitates habent quidem vinculi potestatem, sed in corpora tantum: at sacerdotum vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad caelos usque pervadit, usque adeo, ut quaecumque inferne sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac feruorum sententiam dominus confirmet: Quam potestatem non modo nullis regibus & principibus, verum ne ipsis quidem angelis aut archangelis datam esse dicit. De qua Hylarius quoque Petrum alloquens ita dicit. O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesia fundamentum, dignaque aedificatione illius petra, quae infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: o beatus caeli Ianitor, cuius arbitrio clauae aeternae aditus traduntur, cuius terrestri iudicium praedudicata auctoritatis fit in caelo, ut quae in terris aut ligata sint aut soluta, statuti eiusdem conditionem contineat & in caelo. Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quae sit absolutionis vis, neque enim hoc est absolvere, quod nonnulli somniant, absolutum ostendere, sed quod dixit christus peccata remittere, simul etiam a poenis quae illis debentur soluere. Quod prius in terris quam in caelis fieri etiam Cyprianus indicat dicens: Cum permiserit ipse qui legem dedit, ut ligata in terris etiam in caelis ligata essent, solui autem possent illic quae hic prius in Ecclesia soluerentur. Quos sequutus Bernardus de petro scribens,

*Canoe. 16
in Matt.*

*Li. I. epi. 2
ad Cor-
nel.*

*Serm. I.
in die Pe-
tri et Pau-
li.*

ait, quod clauae regni caelorum tam singulariter accepit: ut praecedat sententia Petri, sententiam caeli. Ac ipse quidem hoc auctoritate sua Deus efficit, sed in ea tamen re ministerio sacerdotis vitur. Itaque quicquid eius sacerdos facit, non sua propria, sed a Deo sibi concessa potestate facit. Hunc errorem notasse videtur Ioannes Chrysostomus his verbis. Corporis lepram purgare, seu verius dicam non purgare quidem, sed purgatos probare, Iudaeorum sacerdotibus solis licebat. Neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At vero nostris sacerdotibus non corporis lepram, verum animae sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui absoluerent peccata interpretarentur, absolutos ostendere: sed eos viri & docti Hugo, & Ricardus de S. Victore grauer admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis. Non dicit quodcumque solueris, hoc est, ut illi adiuuant, solutum ostenderis, fuit solutum, sed erit solutum: quia sententiam Petri non praecedit, sed subsequitur sententia caeli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apostolis & eorum successoribus, quoniam omnibus ipsis dictum est, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c. continenter subdit: Vbi dixit si ostenderis fuit? Nusquam dixit hoc: sed dixit, si feceritis erit. Richardus autem etiam acrius. Extat, inquit, quorundam de potestate ligandi atque soluendi sententia, vi ri-

*Lib. 3. de
sacerdo-
tio.*

*Lib. 2. de
sacramen-
tis, parte
14. ca. 8.*

Ioan. 20.

*Cap. 12.
de pote-*

state ligandi & solvendi.

denda videatur potius, quam refellenda. Putant enim & prædicant, sacerdotes non habere potestatem solvendi & ligandi, sed ostendendi homines esse solutos siue ligatos. Sed nunquid dominus dicit. Quodcunq; ligatu ostenderit, erit ligatum, & quodcunq; solutum ostenderit, erit solutum? non ostendendi aliquem ligatum aut solutum, sed ipsa ligandi solvendiq; potestas sacerdotibus à Christo data est, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem quod clauis instrumentum est quo ostium aperiur & clauditur. Regni autem cœlorum ostium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad poenitentiam reatum. Clauium itaq; nomine potestas significatur, qua obstaculum eiusmodi remouetur. Hæc potestas est in summa trinitate per authoritatem, vt rectè penes illam dicatur esse clauis authoritatis: in christo homine fuit hæc potestas ad remouendum prædictum obstaculum per meritum passionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideo dicitur à quibusdã habere clauis excellentiæ. Quoniam verò ex latere Christi dormientis in cruce sacramenta fluxerunt, quibus Ecclesia fabricata est, ideo in sacramentis Ecclesiæ manet efficacia passionis: propterea ministris etiam Ecclesiæ, qui sunt dispensatores sacramentorum, aliqua potestas ad prædictum obstaculum remouendum est collata, non propria sed diuina virtute, & merito passionis Christi: & hæc potestas metaphorice clauis Ecclesiæ dicitur, quæ est clauis ministerij. Clauis authoritatis est penes Deum trinum & vnum:

clauis excellentiæ penes Christum hominem, cuius passionis merito, quæ causa fuerat antea, nobis ianua regni cœlestis est aperta. Clauis ministerij est penes sacerdotes, qui potestate vtuntur ligandi & solvendi sibi à Christo concessa. Sed hæc de re satis.

De satisfactione.

CAP. 48.

TERTIA Pœnitentiæ pars est satisfactio: quam si quis malit sequelam appellare, nulla est litigandi causa. Nam quæ præcedebat olim absolutionem nunc sequi plerumq; consuevit. Fit autem satisfactio per ieiunia, elemosynas, orationes, & alia pia spiritalis vitæ exercitia: nõ quidem pro poena æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vna cum culpa remittitur, verum pro poena temporali, quæ vt sacræ literæ docent, non tota semper (vt in baptismo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare nõ sunt veriti. Diximus initio cum de sacramentis agere cœpissimus, quod Baptismus fidei, Confirmatio spei, Eucharistia charitatis est Sacramentum, pœnitentia verò refertur ad iustitiam, maxime in ea parte quæ dicitur satisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam esse recompensatio. Iam enim baptisatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad misericordiã diuinam, quam fuit ipsis baptismus, quem qui suscipiunt, nulla

requiritur ab eis satisfactio, Cōtra autē est in hoc pœnitentiæ sacramento. Quanto enim grauius peccat homo fidelis per baptismum christo semel incorporatus, tanto maior illi difficultas impendit in misericordia diuina impetranda: Vt iure merito Ioānes Damascenus verē laboriosum Baptismum, pœnitentiam appellauerit. Iustum itaque est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est: Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quātum se glorificauit & in deliciis fuit, tantum date ei tormentū & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysoctomus, maior sit lachrymarum tuarum torrens. Et æqualis eius Eusebius Emisenus: Non putemus tam facile remitti posse iniusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota insistendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquam sagittæ de conscientia euellantur. Non sufficit summis labiis dicere: Peccavi, parce, remitte. Saul dicebat, peccavi, sed non obtinuit illam veniam, quam David vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionem nuda magis verba, quam veri gemitus exprimebant. Quia non compensabat cum magnitudine criminis lenta humilitatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec transitoria opus est satisfactio pro malis illis, propter quæ paratus est

*Li 4. ca.
10. sua
theologia
Deut. 25.
Apoc. 18*

*Hom. 22.
ad popu-
lum An-
tiocheni.
Homil. 5.*

ignis æternus. Et iterum homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudinem, sed cōscientiis addunt nitorem. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. At sic mortificatione præfenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dum culpæ author humiliatur, culpa consumitur, dumq; exterior afflictio voluntariæ districtiōnis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamētis blandioris apponitur: si verò in ossibus vulnus absconditū, aut in viscera profunda immersum est, austeriorem & fortiorem poscit vis occulta medicinam, vbi vlcis magnitudo aut sectio, aut exustio supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ægritudine hominis interioris adhibenda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua reprehensibili voluptate: si oculo peccauit, aut corde verborū & cogitationū maculæ quotidiana oratiōe curadæ, & priuata cōpunctiōne tergendæ sunt. Si vero quisquis cōscientiam suā intus interrogans, facinus aliquod capitale commiserit, aut si hndem suā falso testimonio expugnauerit, ac sa-

crum veritatis nomen periurij temeritate violauit: Si veram baptismi tunicam cæno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atque incantatores captiuum se Diabolo tradiderit. Hæc atq; huiusmodi commissa, expiari penitus cõmuni & mediocri, vel secreta satisfactione nõ possunt, sed graues causæ, grauiore & acriore publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorum ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quum in medullis feruere sibi sentiat morbum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quæ inscripsit diuinorum decretorum Epithome. Sunt ergo medicabilia etiam quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autem non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas & fletus & luctus & ieiunium & orationem & laborem facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim sic affecti sunt nec admittere quidẽ didicimus, nec diuina sunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, sanctũ dare canibus, nec margaritas porcis. Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, verum & totius mundi. Solus ille mortem moriendo destruxit, per eam pro peccatis nostris abunde satisfecit, per eam patri suo cõ-

Ca. de penitentia.

Matt. 7.

1. Ioan. 6.

lesti nos reconciliauit. Non de hac itaque satisfactione nũc loquimur, sed de ea quæ in iis maxime penitentia fructibus consistit, quos iustitia nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna, siue à nobis ea suscepta, siue per parochos nostros sacramentorũque dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cum ex fide & charitate peragitur peccatorum causas excindit, peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat, denique & in exemplum adhibetur. Est quidem ita, quod Christus pro peccatis nostris abunde satisfecit, pro nobis tot cruciat⁹, ac mortẽ etiã ipsam perferẽdo, sed nõ ideo passus est, non ideo satisfecit, vt nos nihil iam patiamur, nihil faciam⁹ pro peccatis nostris, posteaquam semel à gratia illa exciderimus, quam, illi commortui, per baptismum consequuti fueramus. Quin ille nobis exemplum dedit potius, vt eius vestigia sequamur, vt sicut ipse tulit crucem suam, carnem nostram indutus, verum ab omni peccato prorsus immunis, ita & nos tot peccatis contaminati, tollamus & ipsi crucem nostram. Hoc est quod nos admonet dicens. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Explicans illa verba Samuelis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remansit, pone ante. Remansit quidem, inquit, quia non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit: vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profecto residuum

Matt. 6.

1. Pet. 2.

Matt. 16.

viderat qui dicebat: Si compatimur & conregnabimus. Quasi dicat: quod explevit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit adimplet? Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis reliquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea quæ defunt passionem Christi in corpore meo. Dicit hic aliquis. Quid ergo mihi contulit crux Christi, si nihilominus opus est assidue portare me crucem propriam, quasi illa non suffecerit? Multum adeo contulit. Nullus enim esset nostræ crucis vsus, neque fructum ex ea caperemus vllum, nisi Christi crux præcessisset, cuius merito valet nostra crux, quicquid valet Ad eundem modum & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla esset prorsus vtilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, per cuius mortem & sanguinem efficacia redduntur, & Deo gratia, quæ fiunt à nobis satisfactione pro peccatis nostris. Quid ergo prodest nobis nostra satisfactio, non aliter prodest, nisi virtute, merito, & efficacia Christi passionis, quæ fons & fundamentum est omnium bonorum operum nostrorum, que iam non nostra magis sunt, quam eius qui vivit in nobis, qui operatur in nobis, Christi. De quo dicit Propheta, Domine, omnia opera operatus es in nobis. Hunc itaq; passionis, crucis & sanguinis Christi fructum habemus, quod quæ opera nostra quamlibet in speciem bona, nihil nobis autem fuerant pro futura, ea posteaquam Christi sanguine tincta sunt pro-

Esa. 26.

desse nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit Christus passionem & mortem suam operculum esse turpitudinis & asyllum iniquitatis nostræ, vt quoniã ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimem⁹, vt deinceps vètri iam libere feruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur atq; omnia quæ libido nostra fert faciamus. Nō propterea passus est, nō propterea satisfecit pro nobis: sed sicut Petrus docet, ideo peccata nostræ, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debitã, ipse perulit in corpore suo super lignum crucis, vt peccatis mortui, non modo non peccemus deinceps, verumetiam iustitiæ viuamus & exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viuētes, vt sicut exhibuim⁹ antea mēbra nostra seruire immundiciæ & iniquitati ad iniquitatē, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in satisfactionem, ne tanti redemptoris mortem & sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihilo habuisse videamur. Et hoc est quod nos satisfactionem vocamus, exhibere membra nostra seruire iustitiæ in satisfactionem, sicut antea exhibuimus ea seruire immundiciæ & iniquitati ad iniquitatem, vt fiat illud quod est apud Prophetam, Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo, decies tantum iterum cōuertentes requiretis eum. Hoc est enim satisfacere, quantū offendisti Deum peccando, tantū dare operam, vt eum tibi placatum reddas, non tantum à peccatis abstinendo, verumetiam indebita quædam bona opera faciēdo, vt

I. Pet. 2.

Rom. 6.

Baruch. 4.

quoad eius fieri possit, insectū reddere coneris, quod perperam factum est, & præcedentis vitæ studia in diuersum mutas. Qui furabatur iam non furetur, dicit Paulus, magis autem labore operando manibus quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Non furari eum qui furatus antea fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentiæ: suis verò laboribus etiam indigenti victum parari, satisfactionis est: non illius qua dominis ablata restituuntur, nam hæc restitutio vocari proprie consuevit, sed huius quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solum aliena, non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriam patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesauriset sibi in futurum. Quid enim manum, aut cuius meriti est ab alienis téperare? Faciūt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritū proficit, cum quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit satisfactio Zachæi, qui vere & ex animo pœnitens dixit. Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, & si quid aliquem d̄s fraudauit, reddo quadruplū: quæ tam grata Christo fuit, vt mox ei diceret, Hodie salus huic domui facta est. Ad talē satisfactionē inuitat nos Ambrosius, dicens. Nos quoq; si tam graue peccatum fuerit, vt minime suis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleū, acrimoniamq; ieiunij. Nullū enim tam graue delictū est, quod nō purgetur abstinentia, eleemosynis extinguetur.

ephes. 4.

Lucæ. 19.

Serm. 15.

Ait enim Sanctus Propheta, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccata. Magna est ergo eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, benevolentia suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt quauis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodāmodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodēque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est cum bene agimus, iudex noster est cum peccamus. Compellitur ergo operibus nostris Dominus, vt nobis misericordiam suam largiatur: atque ideo ipse in Euangelio sancto dicit, A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur. Hinc perspicuum cuius esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieiunium & eleemosynam. Neque verò solus ille: Nam & Basilus, Per ieiunium, inquit, satisfacite. Et Eusebius Emisenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic redimi possunt, per emédationem prioris vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat. Est autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera satisfactoria meritis & satisfactioni Christi derogari. Nōne sicut ille pro peccatis nostris

Eccles. 3.

Matt. 23.

In I. oratione de laudibus ieiunij.

copiose satisfecit, ita copiose quoque nos ab illis redemit, perfecte nos patri suo reconciliauit, omnia peccata nostra pertulit in corpore suo, ac ex condigno meruit omnibus vitam aeternam. Atqui non obstantibus iis, fatentur isti, qui nihil iudicio suo non tribuunt, atque illud Ecclesiae totius iudicio anteponunt; nasci nihilominus paruulos irae filios, & nisi baptizati fuerint, condemnari, quin & adultos ut iustificentur, & fide & baptismo opus habere: iustificatis autem praecipua decalogi, lapsis poenitentiam interiori esse necessariam. Si nihil derogat plenissimae Christi satisfactioni fides, si nihil derogat baptismus, si nihil derogat interiori poenitentia, cur secus indicant de exteriori poenitentia, quae interioris index est, de quibus operibus, quae Christus ipse, qui est iustitia nostra, iustitiae nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur, quae tamen & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliunde precium habent, quam ex Christi sanguine, quo resperfa sunt: ad quem si referantur, non possunt Deo grata non esse. Quemadmodum rursus si quis alio referat, nihil aliud sunt omnes iustitiae nostrae, quam pannus menstruatae. Verum & illud ineptum est, quod propterea satisfactionem reiiciendam putant, quod nomen hoc in scripturis non reperiri dicant. Non dissimili ratione reiiciebant vocem homofion Ariani, quod eam in scripturis non reperiri diceret. Ac fuit hoc proprium & perpetuum haereticorum, ut nihil reciperent, quod in scripturis non esset: quemadmodum susus a nobis

Matth. 6.

Esai. 64.

antea scriptum est. Quasi verò de nomine magis, quam de re laborandum sit. Atqui reperitur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus poenitentiae, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud sibi vult, quod annuntiabat Paulus, ut poenitentiam agerent & conuerterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes? Quid aliud haec significant, quam eam, de qua nunc loquimur, satisfactionem? Dignos fructus poenitentiae facimus, dicit Chrysostomus, siue quisquis ille fuit author operis imperfecti in Matthaeum, cum commissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoque coniugij usu suspendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum castitate sepius mendicare: iniuria vel opere quenquam vel sermone affecisti, refer benedictionis verba: conuiciis te percutientem, nunc officiis, nunc beneficiis placare contende. (Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, spicula de corpore euellere, sed etiam remedia vulneribus oportet adhibere.) Deliciis antea & temulentia diffuebas, ieiunio & aquae potu vtrumque cõpensas, ut famem superes imminentem: Vidisti impudicis alienum decorem oculis, sceminam omnino iam non videas, maiore tactus cautione post vulnera. Quid autem aliud est satisfacere, quam quod his verbis exprimitur, quodque Ioannes admonuit, dignos poenitentiae fructus facere? Quem locum de hoc genere satisfactione recte intelligi, non modo Ioannes Chrysosto-

Matth. 3.

Hom. 10

operis im-

perfecti.

Hom. 41.

80.

ad popu-

lum An-

tioche-

num.

Basil. i. E- mus, verum etiam Basilius, Augustinus, Grego-
thicus, et rius, Isichius, Christianus, Ruthmar^o, & alij scri-
in regulis ptum reliquerunt. Ireneus de primo parente
contra Ho- nostro scribit in hunc modum. Per fuccinctor-
nib^o que- rium in facto ostendit suam pœnitentiam, foliis
filio. 287. ficulneis semetipsum contegens, existētibus &
Aug. lib. aliis foliis multis, quæ minus corpus eius vexare
21. de civi- potuissent: condignum tamen inobedientiæ
tate Dei. amictum fecit, conteritus amore Dei, & retun-
cap. 27. et dens petulātem carnis impetum, velut tale quid
serm. 50. significans, quoniam quam habui à spiritu san-
cap. 66. ctitatis stolam, amisi per inobedientiam, & nūc
Gregor. cognosco, quoniam sum dignus tali tegumen-
homi. 20. to, quod delectationem quidem nullam præ-
libr. 4. in stat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo
cap. 14. loco licet illud colligere, etiam in paradiso quo-
Leuit. dam genere satisfactionis primum parentem no-
In cap. 3. strum vsum esse. Cyprianus quoque lapsos ad
Matth. satisfactionem inuitat his verbis: Ne cesset, in-
Iren. lib. quit, in agenda pœnitentia atque in domini mi-
3. cap. 35. sericordia deprecanda, ne quod minus esse in
Cyprian^o qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactio-
tractatu ne cumuletur. Confiteantur singuli quæso fra-
5. de la- tres delictum suum, dum adhuc quo deliquit
psis. in seculo est, dum admitti confessio eius potest,
 dum satisfactio & remissio facta per sacerdotē,
 apud Dominum grata est. Conuertamur ad Do-
 minum tota mente, & pœnitentiā criminis ver-
 ris doloribus exprimentes, Dei misericordiam
 deprecemur: illi se in anima prosternat, & c. mo-
 dumq; satisfaciendi pluribus verbis postea per-
 sequitur. Quod autem semel & iterum admo-

nuimus, satisfactionem hanc non ita velimus ac-
 cipi, quasi culpæ propiciatoria, & æternæ pœ-
 næ sit abolitoria: soli Christo tribuendum est
Esai. 53
 hoc, solus est ille qui delet iniquitates nostras,
I. Ioan. 2.
 solus est ille qui factus est propiciatio pro pec-
 catis nostris, solus est ille qui mortem æternam
 moriendo destruxit: Sed solet Deus in hac vi-
 ta temporariam pœnam æternæ loco peccatis
 nostris infligere, sic enim ait per Prophetā: Vi-
Psal. 38.
 sitabo in virga iniquitates eorum, & in verbe-
 ribus peccata eorum, misericordiam autem meā
 non dispergam ab eis. Qui locus non obscure
 indicat, quod quam pœnam cōminatus est do-
 minus, ea non ad internitionem, sed ad corre-
 ptionem vti voluerit. Multa in scripturis eius
 rei exempla reperire licet. Remissum est pecca-
 tum diffidentiae Moyfi & Aaron, nō tamen est
Num. II.
 remissa pœna temporaria: neque enim ingressi
 sunt in terram promissionis. Hoc de reliquo po-
Num. 14
 pulo Israel, hoc de Maria sorore Moyfi, hoc de
Num. 20
 Dauid factum legimus: quibus omnibus remis-
I. Reg. 12.
 sis peccatis, non sunt remissæ pœnæ tempora-
Ion. 3.
 riæ: quas effugere nobis licet, quando ieiunio,
Esai 38.
 oratione, eleemosyna Deum nobis placatum
3. Reg. 21
 reddere conamur, sicut Niniuitas, sicut Eze-
In libr. 2.
 chiah, sicut Achab, & alios fecisse legimus. Hoc
Regum,
 est quod ab Eucherio Lugdunēsi episcopo scri-
cap. 8.
 ptum est. Si peccatum Dauid tam detestabile
 dominus transtulit, quid est quod omnia, quæ
 de eodem peccato per Prophetam ei à domino
 dicta sunt, postmodum tolerauit? sed proculdu-
 bio dominus delet illud, sed sine vltione non

2. Reg. 1.

Libr. 9.
cap. 27.
Libr. 22.
cap. 67.

Sapient. 10.

deserit: aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cū homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcat, quod nullo modo sine vindicta dimittit. Sic enim David audire post conuersionē meruit Dominus transfudit peccatum tuum, tamen & multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat exoluit. Si nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per seipsum refecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatū maculas stupet temporalis afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod iisdem prope verbis in moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducentis plus minus annis posterior. Verum & Augustinus contra Faustum scribens in eadem est sententia. Qui recte colligit, si dimissa culpa nullus reliquus esset ad pœnam reatus, quod neque mortuus Adam, neque fuisset aliis miseris & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquam, teste Salomone eduxit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis aliis erumnis huius vitæ subiecti non essemus, posteaquam originale peccatum nobis in baptismo remissum est, si omnes in vniuersum pœnæ inflictæ pro peccatis simul cum culpa delerentur. Cæterum videre licet, quod ipsi sibi non constant, quodque ipsi secū pugnāt, qui volunt dimissa culpa simul dimitti pœnam omnem etiam temporariam. Cum e-

nim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, sic nobis illud remitti per baptismum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in nobis manet, neque vlla satisfactione, etiā Christi, possit impediri, quominus proprie sit peccatum. Interea tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitiis, quæ re ipsa voluntariæ patrantur, nullum sequi reatum cōtendunt, qui non simul cū ipsis per satisfactionem Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc est aliud quam peccatum originis grauius facere, quam actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata existimare quam baptismum? Quæquam sint absurda, quis est qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: quod si nosmetipsos diu-
I. Cor. 11.
dicaremus, non utique iudicaremur, ita demum fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, vt
Ad vir-
nobis parcat Deus, si nobis ipsi non peperceri-
ginem la-
mus. Hoc Tertullianus quoque testatur dicēs. *Psam.*
In quantum non peperceris tibi, intantum tibi
cap. 8.
Deus (crede) parcat. Et qui fuit propemodum
Libr. 1. de
eius æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt
pœniten-
humiliet te Chusarsatō, & inuito necessitas ex-
tia.
torqueat pœnitentiam, sed ipse præueni torto-
Homil. 3.
ris manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse
in lib. 1. u-
correxeris, pius est Deus & misericors, qui vin-
dicum.
dictam temperet ab eo qui illam pœnitendo
præuenit. Ac qui fuit eiusdem cum Tertul-
De pœni-
liano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœni-
tentiæ me-
tentia maiorem in se seueritatem vnusquisque
dicunt,
cap. 2.

De 1. a. 7. a
ro concio-
ne 3.

debet exercere, vt à seipso iudicatus non iudicetur à Deo, sicut Apostolus ait, Si enim nos iudicaremus, à domino non iudicaremur. Ioannes quoque Chrysostronus eundem illum locum adferens, si nos ipsos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna, liberat à pœna quæ illic est. Et in ea homilia quæ proximè sequitur, post adducta eadem illa verba, vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitamque explicet, cunctisque commissis diligenter excussis, condemnet animam quæ hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, suppliciumque à seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam poenitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam & charitatem, vt possimus omnes omnimodo hic depositis peccatis multa cum fiducia illuc proficisci. Bernardus quoque. Vnum est, inquit, si nosmetipsos iudicauerimus, non vtiq; iudicabimur. Bonum iudicium quod me illi districto diuinoque iudicio subducit & abscondit: prorsus horreo incidere in manus Dei viuētis: volo vultui iræ, iudicatus præsentari, non iudicandus: spiritalis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ: in bonis de me humilliter sentia, & iuxta præceptum

Serm. 55.
in Cantio-
e de

Heb. 10.
1. Cor. 2.

Luca 17.

ptum Domini seruum me inutilem reputabo; qui quod facere debui tantum feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas, & studia mea; quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil in scrutatum in me siue indiscussum inueniat, neq; enim iudicaturus est bis in idipsum. Ex iis & aliis multis, quorum verba longum foret recēdere, colligere licet, remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam.

Zophon. 1.
Nabū. 1.

Quamobrem recte sapiens admonuit. Fili peccasti, ne adicias iterum. Et ne hoc solo securū se quisquam esse putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare neglexerimus. Neque verò pœna tantum remanet dimissa culpa, verum & ipsa culpa non ita per poenitentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneat reliquiæ quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidam Nathan, Dominus transtulit peccatum tuum, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remanserant, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundum multitudinem miserationum suarum deleat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet curatum esse vulnus (ait Chrysostronus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorem restitui petit. Quod fieri videmus in baptismo, vt remisso originalis peccati reatu, reliquiæ tamen eius maneat fomes ille concupiscentiæ, quem tota vita piis exercitiis oportet

Eccle. 2. 11.

2. Reg. 12.

Psal. 50.

Homil. 2.
in Psal.

50.

mortificare, hoc & in pœnitentiæ Sacramento
 euenit. Manet quasi fomes quidam quædam re-
 liquiæ peccati quas purgare satisfactione salubri
 necesse est: Cum præsertim præteritum pecca-
 tum in consuetudinem abiit, quod quâto fixe-
 rat radices altius, tanto maiore & longiore pur-
 gatione opus habet. Nā lauari quidem cito pos-
 sumus, dicit Bernardus, ad sanandum verò opus
 est curatione multa. Athanasius hoc interesse
 scribit inter baptismū & pœnitentiā, Quod cū
 pœnitet homo, cessat quidē à peccando, sed ha-
 bet vulnerum cicatrices. Cæterum qui baptiza-
 tur veterē quidem hominē exuit, renouatur au-
 tē vt denuo renatus per spiritus gratiam. Et Ba-
 silius in homilia de pœnitentia. Est spes etiam
 post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed
 manet cicatrix. Et his omnibus vetustior Ori-
 genes: Tranſi nunc ab ista legis vmbra ad veri-
 tatem eius, & intuere quomodo anima quę pec-
 cati vulnus accepit, etiam si curetur, tamen ha-
 bet in loco cicatricem vulneris residētē, quæ
 cicatrix non solum à Deo videtur, sed ab iis qui
 acceperint ab eo gratiam, per quam videre pos-
 sint animæ languores, & discernere quæ sit ani-
 ma ita curata, vt omni genere vestigium illati
 vulneris abiecerit: & quæ curata sit quidem, sed
 ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatri-
 cis indicia. Et Cyprianus: Quam necessaria,
 quam benigna est diuina clemētia, quæ cū sciat
 non deesse satis quædam postmodum vulnera,
 dedit curandis sanandisque denuo remedia sa-
 lutaria. Gregorius Nazianzenus in acione qua

*In serm.
 de cœna
 domini.
 In lib. de
 blasphemis
 in
 spiritum
 sanctum.*

*Homil. 8.
 in Leuiti-
 cum.*

*Sermo. 1.
 de eleemo-
 synis.*

ad baptismū cohortatur: præsertim cum alia nō
 detur regeneratio, neque reſectio, neque pristi-
 num in statū restitutio, licet ea maximis gemiti-
 bus & lachrymis, ex quibus vt ego quidem sen-
 tio atq; statuo, vix cicatricis obductio sequitur,
 inquiramus. Neque verò tantum in viuētib;,
 verum etiam in vita functus manent & cicatri-
 ces quædam ac maculæ peccatorum per ignem
 purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis satisfi-
 fit, venialibus tantum, pro quibus debita pœni-
 tentia in hoc seculo peracta non est. Quorum
 vtrūque necessario credi oportere, grauissi-
 mis rationibus discimus. Primum enim illud
 constat, quod illa cum Christo triumphantium
 Ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula
 est & ruga: de qua scriptum etiā legimus, quod
 non intrabit in eam aliquid coinquinatum.
 Nā & illud ad eam referri potest, quod via san-
 cta vocabitur, nec transibit per eam pollutus.
 Quamobrem purgari necesse est cicatrices &
 maculas peccatorum; priusquam ad Ecclesiam
 illam, quæ est sine macula & ruga, peruenire li-
 ceat. Quod ex illo Esaiæ liquet locō. Abluet
 dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem
 Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritum
 iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachiæ
 loco. Ecce venit, dicit dominus omnipotens,
 & quis sustinebit diem introitus eius? aut quis
 ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi i-
 gnis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit
 quasi conflans. & emundans argentum, &
 purgabit filios Leui, & colabit eos, quasi aurum.

*Ephes. 5.
 Apoc. 21*

Esaïa. 35

Esaïa. 40

Malac. 3

& quasi argentum, & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex utroque hoc loco recte id colligit Augustinus Qui simul ex illis verbis, ubi dicitur, peccatum in spiritum sanctum non dimitti neque in hoc seculo, neque in futuro, docet esse quædam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in futuro sæculo, quod non tam de pœna peccati, quam de ipso peccato recte intelligi, cum ipse Augustinus, tum sequuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complures, authores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, ut sit iustus nihilominus; neque boni quicquam est, quod non remuneretur, neque mali, quod pœna aliqua non prosequatur. Remittit itaque pœnam æternam pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalè pro sua iustitia, ne sit malum prorsus impunitum. Quamobrem certo persuasum esse debet piis omnibus, restare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiatur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolum, saluus erit tanquam per ignem; vetustissimus Origenes, & eum sequuti Augustinus, atque Gregorius memorię prodiderunt. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur, non exhibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem, intelligi vult Ambrosius. Tam illa Apostoli verba, ut in nomine Iesu omne genua flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Et illa rursus ex Apocalypsi, quod nemo inuentus est, nec in cælo, nec in terra, nec subtus ter-

Libr. 20. de Ciuitate Dei, cap. 25. Matt. 12. Libr. 21. cap. 24. de Ciuitate Dei. Gregori⁹ lib. Dialog. 4. cap. 39. Beda in cap. 3. Marci. Bernard. Hom 66 in Cant. 1. Cor. 3. Origenes Hom. 6. in Exod. & 8. in Leuiticis. Aug. lib. 21. cap. 26. de ciuitate Dei, &

ram, qui dignus esset aperire librum, nunquid non aperte purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui subtus terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua non flectere, quem iugiter potius blasphemant? sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, ut nõ de aliis intelligi locus hic possit rectius, quam de iis, quorum in purgatorio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco, sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur, recte colligi potest, esse quædam abdita receptacula, in quibus eorum animę detinentur, qui cum signo fidei in confessione Christi nominis ex hac vita decesserunt. Nam pro his qui sunt in cælo nihil attinet Deum precari, qui cum summa beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus est, quem ut orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit martyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni supplicij destinati, pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque salubris est cogitatio pro defunctis exorare, neque necesse est orare pro iis, qui sunt in cælo, quo nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum autem sit pro iis orare qui sunt in gehenna, quid restat aliud nisi tertium esse locum aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgètur ij, qui non satis purgati ex hac vita migrauerunt? Legimus in Genesi flammeum gladium atque versatile ante paradysum esse col-

in Psal. 37. serm. 38. & 41. de sanctis. Grego. li. dialog. 4. cap. 7. Ambro. in capite 12. Luc. libr. 7. Philip. 2. Apoc. 5. 2. Machabæ. 12. Gen. 4.

*Ambro.
in Psal.
118. ser.
20.
Rupert.
libr. 3.
cap. 32. in
Genesim.*

locatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quod quicumque deinceps admittendi sunt, illos transire per examinatorium ignem oporteat, sicut Ambrosius, & eum sequutus Rupertus, locum hunc interpretantur. Quod si scripturis etiam probari purgatorii non posset, cum tamen unanimis vno ore Sancti Doctorum omnes à Christo nato ad hæc usque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminissent, cum plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu tot seculis in Ecclesia semper fuit observata. Cui qui contradixit, Arius ante mille, ducentos annos, pro hæretico habitus est, quod su peruacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrum, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Hæriciani quidam & Petrobrusiani, qui cum ad eundem lapidem offendifsent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem confutati sunt. Verum nobis de hoc propositum non est hoc argumenti genus tractare, obiter tantum illud significandum esse duximus, si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse ut ipsi nos iudicemus, ut ipsi supplicium de nobis sumamus, ut per ieiunium, ora-

tionem, & eleemosynam peccata nostra expiatis, Deum nobis placatum reddamus, ut cum ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pœnis quas longe grauiores eramus commeriti, nos liberet. Atque hæc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorum remissionem. Quo magis autem intelligi possit quæ sit intelligentiarum vis, sic accipi rem oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, Saluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cum transierit iniquitas in requie vna. Passiones Christi non in solo Christo, imo passionibus Christi non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passionibus Christi non nisi in Christo: si autem Christum intelligas caput tantum, passionibus Christi non in solo Christo. Si enim passionibus Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apostolus, ut supplicem quæ defunt passionibus Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionibus deerat in Christo capite? an non passus est quicquid pati debuit? nonne ipse dixit, Consummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionibus suarum nihil deesse, quia omnia quæ dicta de se fuerat, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabat adhuc & restat

*In Psal.
61. et 86.*

Colloß. 1.

Ioan. 19.

I. Cor. 12. Christi passiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc est, in piis hominibus, qui tanquam caput semel passus est, passus est sæpe, & patitur Christus. Nam unusquisque piorum pro modulo suo exoluit quod debet, & pro posse virium suarum quasi canonem passionum infert, quarum non erit finis, nisi cum seculum finitum fuerit. Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule quid me persequeris? Membra persequeretur, & tamen se in membris suis pati Christus intreperebatur. Quomodo solet lingua dicere calcato pede, calceas me: Lingua nulus tetigit, compassione clamat, non attritione. Ita Christus, si quis membro suo faciat iniuriam, si quis illud persequatur, sibi fieri, quicquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facile perspicere potest, quæ sint christi capitis, quæ sint corporis & membrorum eius merita. Nam sicut vivit Christus in membris suis, ita patitur in membris suis, ita meretur in membris suis, ita satis facit in membris suis. Hoc est quod dicit Paulus, adimplere se quæ de sunt Christi passionum in carne sua: non quod cogeret Christi passionum, quas tanquam caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem poenarum, quæ totius Ecclesie peccatis debebantur, sed quod multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quæ est ecclesia, deest, priusquam persequutionum Christi sit finis, quia usque in finem seculi patitur Christus in suis membris.

Acto. 9.

Hinc colligere licet, quod meritum passionis & mortis Christi, ac sanctorum eius, in quibus patitur & patietur Christus usque ad consummationem seculi, multo fuerit & sit abundantius, quam fuerint & sint esse possint omnia totius orbis flagitia, ab illa abluenda, pro quibus vel una gutta sanguinis sui satisfacere poterat. Nam si potuit dicere beatus Iob. Utinam appendentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in statera, quasi arena maris grauior hæc appareret: certe, multo rectius de Christo dici potest, quod calamitas, quam pertulit iustus pro iniustis, multo grauior est si in statera appendatur, quam sint omnia peccata in unum collecta, non unius, verumetiam si dici possit multorum mundorum, pro quibus eam sustinere dignatus est, meritum ut illius infinitis partibus omnes iniquitates & scelera totius orbis superata videatur. Ex hac itaque superabundantia meritorum & satisfactionum Christi & sanctorum eius, hoc est capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus, cuius dispensatio cum ad alios Episcopos, tum ad summum Pontificem præcipue pertinet, qui totius Ecclesie sub Christo capite caput est, cui Christus ipse peculiariter claves regni caelorum commisit. Hoc est quod dicit Apostolus. Sic nos existimet homo ut ministro christi & dispensatores mysteriorum Dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Et rursus alio loco: Cui donastis aliquid, & ego. Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in

Iob. 6.

Matt. 16
I. Cor. 4.
I. Cor. 9.
2. Cor. 2.

personā Christi. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum hic est: quod per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentiæ iniungitur & præcipitur, satisfactionis fit remissio siue condonatio. Quoniã verò per iniunctã satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur & auferitur pœna tēporalis, quæ peccato, quod patratum est, ex iustitia diuina debetur, consequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantum enim valent, modo dignè ac rectè administrantur ac exquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinã quantum apud eam ipsã, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Ac ne cui nouum videatur, quod etiam sanctorum passiões & merita valere dicimus ad remissionem peccatorum, libet hic adscribere, quid ea de re vetustissim⁹ & idè doctissimus vir senserit Orige. Quod dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleteret, nullus qui Christo credit ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est Apostoli & martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare tētabimus. Audi primū Paulū dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco; Ego enim iam immolar, & tēpus regressiōnis siue resolutionis meæ instat. Pro his ergo quibus scribebat expēdi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autē cū immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus

*Hom. 10.
in Num.*

iugulatur peccata purgētur. De martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia animæ eorum qui iugulati sunt propter nomen domini Iesu, adsistant altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro. Vide, inquit, ne forte sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & in sacrificium altaris oblatus peccatorū remissionem vniuerso præstitit mūdo, ita fortassis cœterorum sanctorum ac iustorum sanguis fusus est ad expiandum pro parte aliqua populū. Ac interiectis nonnullis, posteaquam docuit, quod etiam Paulus hostiam se obtulerit iugulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, & ideo cessauerunt cæteræ Hostiæ, quia talis hæc fuit Hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis sanctorū, nihil est aliud quã detrahare meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis, Christus est qui patitur in illis, Christus est qui meretur in illis, cuius fuso precioso sanguine fit, vt illorum quoque fusus pro Christi sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorum, quamuis hæc remissio non per alium detur, quã per Christū. Sed hæc obiter de sanctorum meritis, quæ miro quodã consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris

*Hom. 24
in Num.*

præstantibus omnibus sæculis in Ecclesia celebrata, de quæ pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de sacramento extreme Vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extreme Vnctionis.

C A P. 49.

*1. Tim. 2.
Lucæ. 19.*

MEDIATOR Dei & hominum, qui cum venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non solum Iesus, verumetiam Christus vocari voluit. Ad illud quidem nomen inde sortitus est, Matthæo etiam Euangelista teste, quod ipse saluum facturum esset populum à peccatis eorum. Neque enim est nomen aliud sub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, præter nomen Iesu. Christus vero ex eo appellatus est, quod cum regna simul & Sacerdotali dignitate fungeretur, unctus erat non ab hominibus, verum ab ipso Deo, non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta, Spiritus domini unxit me. Neque vero propterea tantum christus nominari voluit, quod unctus ipse, verumetiam quod unctionis gratia in alios diffusurus esset. Legimus David regem tribus vicibus unctum esse. Primum in domo patris sui. Hæc unctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quæ & ipsa signum est, futuro, nos regni illius participes quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis,

Matth. 1.

Act. 4.

1. Reg. 16.

regni quod parauit nobis Deus à constitutione mundi. Secundo unctus est in Hebron, ut regnaret super domum Iuda, postquam unctionem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat unctionem in Sacramento confirmationis, per quam nobis confertur spiritus sanctus ad resistendum Diaboli tentationibus, qui nos per omne vitæ nostræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil ut aliud sit vita hominis super terram, quam militia. Tertio iterum unctus est in regem super omnem Israel. Post hanc unctionem in pace regnauit. Hæc significabat unctionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, ut in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna. Quæ admodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extreme unctionis Sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcauo nostro serpens callidissimus insidietur maxime, neque vlllo alio tempore nos oppugnet grauius, quam cum ex hac vita migrandum est, quod cam etiam ob causam agon vocatur, quod cum pugna validissima, tum certamen instat grauisimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destitutos esse, verum Sacramentum hoc extreme unctionis instituit, per quod non solum ad sustinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem sicut pœnitentia ad iustitiam, sic hoc extreme unctionis Sacra-

Iob. 7.

2. Reg. 3.

mentum ad fortitudinem refertur, quod in eo & animæ & corporis robur nobis confertur: Nam vtriusq; morbus propulsatur; animæ cum peccata remittuntur, quibus nulli possunt esse morbis grauiores, corporis cum alleuiatur homo: quod tamen non semper euenit. Rectè igitur inter Sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile signum, inuisibilis gratiæ nimirum peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc Sacramêto, cuius principalis iste fructus est, vt auferatur peccatû eius, qui sacro oleo inungitur: Secundarius autem est corporis quoque sanitas. Legimus apud Marcum, quod exeuntes discipuli prædicabant, vt pœnitentiã agerent, & dæmonia multa eiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoq; ea de re testimonio, Vnde patet, inquit, ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morè esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vnquantur oleo pontificali benedictione consecrato. Theophilactus quoq; locum eundè enarrans: Quod vnixerant, inquit, oleo Apostoli, solus Marcus enarrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica Epistola dicit. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vnquentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentû, & hilaritatis effectiuum, significatq; Dei misericordiã, per quã a labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem spiritualem accipi-

*Esai. 27.
Marc. 6.*

Iaco. 5.

mus. Expressius autem Iacobus effectum huius Sacramenti demonstrat, cuius hæc verba sunt. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vnquentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: etsi in peccatis sit, remittetur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad Sacramenti rationem pertinet: Est enim elemētum siue signum visibile, quod materiæ locum obtinet, oleum pontificali benedictione consecratum, valde accommodatum ad demonstrandum id quod perficitur in hoc Sacramêto. Quod enim olei natura præ se fert, hoc in huius Sacramenti dispensatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis ex morbo, ex animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & spiritualem hilaritatem confert, modo fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum cum accedit verbum, fit Sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando Presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, adiunctis piis & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, cæterisque sensibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atque hæc est gratia quæ confertur accedente verbo ad

elementum, expiatio remissioque peccatorum: Qui vero secundarius est effectus huius Sacramenti, eo quod non semper ægrôtus consequitur, vel ideo fit, quod animæ non semper expedit, vel quod oratio non ex firma fide proficitur. Vbi fides magna est & ardēs, facile quiduis à Deo impetrat, vbi vero modica fides est aut nulla, nihil obtinet. Legimus quod in sua patria Christus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem non quæuis oratio sed fidei oratio, quãdo quis orat in fide nihil hæsitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei, modo ne quid ea res ægrotantis animæ saluti officiat, nihil dubitandum est; quin corporis quoque sanitatem per vnctionem hæc sit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita sancti Martini, quod oleo sanctificato puellam quandam, dira paralyfis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Comemorat Ruffinus quoque non dissimilia de discipulis Antonij, quod multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius Sacramenti Chrysostomus, vbi tractat de Sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoque ad Rusticum scribens, & Augustinus in locis aliquot: & eius Synchonus Innocentius Epistola prima quam scripsit ad Decentiũ capite octauo, vbi inter cetera scribit, Pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur posse

Mat. 13.
Iaco. 1.

Cap. 21.

Li. 2. ca. 4.

Ecccl. hist.

Lib. 3.

August.

de visita.

infirmo

li. 2. ca. 4.

et de recti-

tudine Ca-

tholica cõ-

uersatio-

nis.

posse concedi? Sed iam ad Sacramentum ordinis accedamus.

De Sacramento ordinis.

CAP. 50.

VM quæ sunt, à deo ordinata sint, non alibi magis requiri videtur, vt sint ordinata omnia, quam in Ecclesia, quam à Deo esse dubium non est. Ipse enim Deus & dominus noster Iesus Christus collegit eam, & ædificauit sanguine suo, qui propterea mori dignatus est, vt filios Israel qui erant dispersi congregaret in vnum, & esset vnus pastor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis castrorum acies ordinata vocari legitur, neq; alia magis re est aduersariis potestatibus terribilis, quam eo ipso quod est ordinata. Est igitur ordo cum primis in ea necessarius, de quo præclare scriptum est ab Augustino. Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem nisi tenuerimus in vita, non peruenimus ad Deum. Sic ergo nõ peruenitur ad Deũ nisi sit ordo retētus omnia priõ & facere & pati nos oportet, quã vt eũ deſeramus, ne si, quod abſit, deſeruerimus, eo (quod abſit) nos venire cõtingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Recte autem ordinem, quatenus est Eccleſiæ Sacramentum, de quo nunc à nobis oratio ſuſcepta eſt, ſignaculum quoddam eſſe dicimus, per quod ſpiri-

Rom. 13.

Ioan. 11.

Ioan. 10.

Cant. 6.

Li. 1. de or-

dine. ca. 9.

Iob. 10.

E

tualis potestas traditur ordinato, ad quam ex-
cendam non licet cuiquam seipsum ingerere,
verum vocationem expectare necesse est; quæ
nihil aliud esse videtur, quam ordinatio. Hoc
Hebr. 5.
Rom. 10. est quod Paulus admonet. Ne quisquã sibi su-
mat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam
Aaron. Et rursus alio loco: Quomodo inuo-
cabunt in quem non crediderunt? aut quomo-
do credēt ei quem nō audierunt? quomodo au-
rem audient sine prædicante? quomodo vero
prædicabunt nisi mittantur? Quod autem or-
do, vel quod rectius dici potest, ordinatio sit
Sacramentum, vel ex eò liquet, quod est sacræ
rei signum efficax. Est enim visibile signum,
siue forma visibilis inuisibilis gratiæ, quæ mul-
tiplex in hoc Sacramēto confertur, cum etiam
ipsē sit ordo multiplex, quemadmodum pat-
lo post docebimus. Signum seu elementum
huius Sacramenti; siue quis materiam vocare
malit, est in Sacerdotibus vnctio, siue manuum
impositio, in reliquis attactus eorum quæ tan-
genda sunt. Ad quod elementum cum accedit
verbum, sit Sacramentum. Nam non significa-
tur modo, verum etiam re ipsa confertur inuisi-
bilis gratia, per quam fit vt tradita sibi spiritua-
1 Tim. 4 li potestate rectē fugi possit ordinatus. Quod
autem conferatur in hoc Sacramento gratia,
2 Tim. 1. testis est Paulus, cum Timotheum suum iis ver-
bis alloquitur. Noli negligere gratiam quæ in te
est, quæ data est tibi per Prophetiam, cum im-
positione manuum presbyterij. Et iterum ad
eundem dicens. Admoneo te, vt resuscites gra-

tiam Dei, quæ in te est per impositionē manuum
mearū. Meminit hoc loco Paulus elementi visi-
bilis manuum impositionis, meminit simul inui-
sibilis gratiæ, quæ per eam confertur. Quisquis
enim eo quo debet affectu ad hoc Sacramentū
percipiendum accedit, is virtute diuina ad ar-
dui muneris quod ei mandatur executionem
præparatur & instruitur, simul etiam datur ei
diuinitus authoritas & potestas, rata vt sint &
efficacia, quæcunque sic ordinatus in eo quod
suscepit officio iuxta Christi capitis & eius cor-
poris Ecclesiæ institutionem rite gesserit. Non
enim persona Sacerdotis attendi debet, qui ead-
em est qua cæteri infirmitate præditus; verum
eius à quo missus est potestas, eius qui dixit,
Sicut misit me pater, & ego mitto vós: qui bap-
tisan di, qui ligandi & soluendi, qui cōsecran-
dæ, distribuendæ, & offerendæ Eucharistiæ,
quicquid cæterorum mysteriorum suorum dispen-
sandorum potestatem tradidit. Recte itaq; in-
ter Sacramēta ordo numeratur. Quod nomen
illi ab Augustino quoq; tribui legimus; cuius
hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorū
veritate conuicti dicere cōperant; baptismum
quidem nō amittit qui recedit ab Ecclesia, sed
ius tamē dandi admittit, multis modis apparet
frustra & saniter dici. Primo quia nulla est ostē-
ditur causa, cur ille qui ipsum baptismū amitte-
re nō potest, ius dandi amittere possit, vtrūq; e-
nim sacramētū est, & quadā cōsecratione vtrūq;
homini datur, illud cū baptifatur, illud cū ordi-
natur, Ideoq; in Catholica vtrūq; nō licet itera-
ri. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam

*Hebr. 5.**Ioan. 20.**Lib. 2. cō-
tra Epi-
stolā Par-
meniani.
cap. 14.*

præpositi pro bono pacis correcto schismati errore correcti sunt, & si visum est opus esse, ut eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in Sacramentis, quæ ubicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cum expedire hoc videatur Ecclesiæ, ut præpositi eorum venientes ad Catholicam societatem honores suos ibi non administrarent, non eis tamen ipsa ordinatione Sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Itaque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramento fiat iniuria. Ex quo loco illud discimus, æque ordinationem Sacramentum esse ut baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quod equè in illa atque in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis, Sacramenti nomen tribuit ordinationi dicens. Præter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt ei manus, ut intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis Sacramentum negligenter videatur impletum. His

Epist. 81.

Acto. 13.

verbis docemur non modo Sacramentum esse ordinationem, verum etiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur Sacerdotes, nisi præcedente ieiunio, vel quadragesimæ, vel eo quod vocatur quatuor temporum, quod ea etiam ex causa institutum esse videtur, ut vno animo, vnoque consensu, placato per ieiunium & eleemosynas domino, precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam.

LUG. 10.

De distinctione ordinum.

CAP. 51.

QUID VNTVR autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur, Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorciste, Acolythi. Maiores tres, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio quædam ad suscipiendos ordines. In qua quod capilorum in modum coronæ quædam sit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atque in regnum quoddam spirituale transferri. Ianitorum siue Ostiariorum officium est, stare ad ostia templi, quos dignos esse sciunt admittere, quos indignos nouerit,

E iij

Epist. 8. eos repellere. Hos Ignatius custodes appellat
 sanctarum portarum. Censebantur autem in-
 digni Pagani siue Ethnici, Catechumeni, Hæ-
 retici, excommunicati, Energumeni, flagitiosi,
 pœnitentes, qui excluderentur ab adytis tem-
 plorum: sicut apud Chrysostomum & Ambro-
 sium videre licet. Videtur hic ordo etiam
 Apostolorum temporibus fuisse, & ab ip-
 sis institutus esse: quandoquidem Synchro-
 nus Apostolorum Dionysius, & qui non ma-
 gno interuallo eos sequuti sunt, Ignatius & Ter-
 tullianus huius ordinis meminerunt. Dantur o-
 ffitario cū ordinatur clauis Ecclesiæ, simul o-
 monetur ab Episcopo, sic agat quasi rationem
 deo redditurus de rebus quæ clauibus iis reclu-
 duntur. Officium hoc expressisse videtur Ser-
 uator noster, quando flagello de funiculis facto
 ementes & vendentes eiecit de templo: Qui et-
 iam ostium seipsum appellare dignatus est. Per
 me, inquit, si quis introierit, saluabitur. Ex hoc
 ordine prouehitur ordinandus ad officium Le-
 ctoris, vt ex Ecclesiæ traditione legat in ea Pro-
 phetias & lectiones Apostolicas. In cuius rei
 signum traditur illi codex diuinarum scriptu-
 rarum, simul admonetur ab Episcopo, vt acci-
 piat & sit verbi Dei relator, habiturus si officium
 suum impleuerit partem cū iis, qui bene mini-
 strauerunt. Quod officium exhibuit dominus
 noster in propria persona, quādo in medio fe-
 niorum librum Esaiæ aperuit atq; in eo legit,
 Spiritus domini super me, &c. Functos officio
 lectorum legimus apud Cyprianum, aurelium,

Luc. 4.
Esai. 61.
Cypri. li. 2.
Epist. 5.

Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Na-
 zianzenum, Basilium, apud Socratem in Eccle-
 siastica Historia, Ioanem Chrysostomum. Ter-
 tius est exorcistarum ordo, cuius est officium ei-
 cere dæmones, & dicere populo, vt qui non cō-
 municat, det locum, ac aquam in ministerio fun-
 dere. Datur huic per Episcopum codex, in quo
 scripti sunt exorcismi. Dicitur illi vt accipiat &
 cōmendet memoriæ, & habeat potestatem im-
 ponendi manus super Energumenes, siue bap-
 tizatos, siue Catechumenos. Hoc officio sæpe
 Christum & Apostolos eius functos esse legi-
 mus, quando dæmonia ex obsessis corporibus
 eiecerunt, Quarto loco ordinantur Acolythi,
 qui Latine ceroferarij, quod accensos cereos fe-
 runt cum legitur Euāgelium, vel cum offertur
 sacrificium: non vt propellant tenebras has vi-
 sibilis, sed vt sicut lumen visibile gestant mani-
 bus, quo noctis tenebræ propulsantur, sic luceat
 lux illorum coram hominibus, vt videant opera
 illorum bona, & glorificent patrem nostrum qui
 in cælis est. Hi cum ordinantur, accipiunt ab E-
 piscopo candelabrum cū cereo, simul ab eo au-
 diunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, &
 sciant se ad accedenda Ecclesiæ luminaria mā-
 cipatos in nomine domini. Accipiunt simul vr-
 ceum ad suggerendum vinum & aquam in Eu-
 charistiā sanguinis Christi. Hoc officium se testa-
 tur se habere dominus dicens, Ego sum lux mū-
 di, qui sequitur me nō ambulat in tenebris. Hu-
 ius officij formam illi gerebant in veteri Testa-
 mento, qui lucernas candelabri componebant,

Matt. 5.

& accedebant igne cælesti ad illuminandas tenebras Aquilonares. In argumento vtriusque Epistolæ ad Thessalonicenses fit Onesimi acolythi mentio. Vnde colligi potest fuisse hunc ordinem, sicuti de aliis quoque rectè creditur, Apostolorum temporibus. Extat Epistola Gaij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus, in qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Ecclesiasticos accedant, quam ut si quis primo Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exiè si meretur episcopus ordinetur. Sic gradatim ad Episcopi dignitatem proueniendum esse decreuit. Quæ etiam ratio est, quod Sacramentum hoc, ordo vocatur. Aequum enim esse visum est, quod in gubernatore naui obseruatur, id multo diligentius obseruetur in Ecclesiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non statim alicui gubernacula creduntur, sed primum adhibetur ad remos, postea in prorem deducitur, inde paulatim ad vltiora procedit, ac vbi multarum rerum maritimarum experientiam consequutus est, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primū officio fungitur aliquis, postea decurio fit, deinde centurio, ac postea quâ ordines duxit aliquândiu tandè si sit repertus idoneus, Dux & Imperator militum designatur: Ita fieri oportet in Ecclesia, vt ne quis ad summum gradum subito profiliat, verū in minoribus aliquândiu se exerceat, ac pedetètim ad maiores progrediatur:

Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Basilij docet Gregorius Nazianzenus. Sosimus vero Pontifex, qui fuisse videtur Augustini Synchonus, etiam interuallum temporis describit inter vnumquemque gradum, ita vt inter Lectores siue exorcistas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel Subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionem Diaconatus si meretur accedat, in quo ordine quinque annis si inculpate se gesserit hæere debet: exinde suffraganeis stipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterij Sacerdotium poterit promereri. De quo loco si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare debet. Hinc videre licet, quod suo quisqueungebatur ordine in primitiua ecclesia, & erant certo numero ex vnoquoque ordine constituti: Sicut etiam ab Eusebio scriptum

Ad Isthinum, cap. 3.

Libr. 6.

cap. 20.

Ecc. hist.

In fine libri sui de

hæresib.

Episto. 8.

legimus, vbi recenset Episcopum vnum, Presbyteros quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cum ostiariis quinquaginta & duos. Epiphanius vbi ordines enumerat, meminit Episcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius vero salutari iubet primum Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Cōfessores, extremo vero loco custodes sanctarum portarum. Cæterum ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed ij tres tantum ad sacros

ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus,
Diaconatus, & Sacerdotium.

De sacris ordinibus, qui maiores vocantur.

CAP. 52.

INTER sacros ordines qui maiores ap-
pellantur, primum locum obtinet sub-
diaconatus. Est autem officium Sub-
diaconi, aquam ad ministerium altaris
præparare, ac tantum de oblationibus in altari
ponere, quantum sufficere possit populo Dei,
tum Epistolam cantare: In cuius rei signum ac-
cipit patenam & calicem vacuum de manu Epi-
scopi, & admonetur vt videat cuiusmodi mini-
sterium sibi tradatur, atque ideo ita se exhibeat,
vt Deo placere possit, Datur etiam liber Episto-
larum, diciturque ei ab Episcopo, vt eum acci-
piat, & habeat potestatem legendi eas in Eccle-
sia sancta Dei, tam pro viuus, quam pro defun-
ctis, in nomine patris & filij & spiritus sancti.
Joan. 13. Hoc officio dominus vsus est, quando facta coe-
na cum discipulis linteo se præcinxit, & mittens
aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, &
lintheo extersit. Qui scripsit hunc ordinem, ei
cōtinētis lex indicitur, vt impleatur illud quod
Esaiæ. 52. à Propheta dictum est, Mundamini qui fertis
vasa domini. Aequum enim est, vt seipfos ex-
hibeant vasa in honorem non in contumeliam,
atq; ab omni carnis inquinamento se contineāt
qui altari appropinquātes vasa illa ferūt, in qui-
bus corpus & sanguis domini conficitur. Memi-
nit Cyprianus qui fuerunt in Ecclesia Cartha-

ginensi Subdiaconorum, Melsiæ, & Clementis, *Lib. 2. epi*
per quos ad Cornelium Papam literas dedit. *Sto. 10.*
Quin ipsum Cyprianū ordinasse legimus Sub- *Lib. 3. epi*
diaconum Optatum. Hunc ordinem sequitur *Sto. 21.*
ordo Diaconorum, qui Latine possunt dici mi- *Lib. 3. epi*
nistri. Hic ordo Leuitarum appellabatur in vete *Sto. 22.*
ri Testamēto. Præceperat enim dominus Moyse, *Num. 3.*
vt post ordinationem Aarō & filiorum eius, tri- *Leuit. 8.*
bus Leui ad diuini cultus ministerium ordina-
retur, & consecraretur domino, & seruiret pro
Israel in tabernaculo Dei coram Aaron & filiis
eius. Legimus in Actis Apostolorum, septem *Acto. 6.*
viros boni testimonij spiritu sancto plenos ad
hoc officium electos, & oratione præmissa ma-
nus eis impositas esse, Fuit inter eos Stephanus
prothomartyr, fuit & Nicolaus author sectæ v-
nius omnium flagitiosissimæ. Inde mos inole-
uit, quin etiam decretum intercessit, vt in omni
matrice Ecclesiæ septem Diaconi circa Christi
aram sublimiori gradu tanquam columnę septē
Episcopo assistāt, habitiq; sunt Diaconi tanquā
oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes
cum verecundia actus totius Ecclesiæ: perscru-
tantes diligentius, si quem videant vicinum fie-
ri præcipitio & proximum esse peccato, vt refe-
rant hæc ad episcopum, vt commonefieri ab eo
possit, sicut à Clemente scriptum est: Qui custo-
diebant etiam Episcopum à maleuolis homi-
nibus, & consensum eius præbebant sacrificio. *Epi. 1. ad*
Origenes autem Sacerdotes mauult oculos ec- *Iacobum*
clesiæ dici: quod speculatores vocentur: Dia- *fratrem*
conos autem ceterosq; ministros mauult existi- *domini.*

Tractatu mari manus, quoniam per eos opera spiritualia
5. Matt. vniuersa geruntur: populum vero pedes.
 Temporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mens ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo, & qui præcessit eum Cypriano discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem; daturque illis Euangeliorum liber, & potestas legendi illud conceditur: Neque legendi modo, verum etiam prædicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prædicandi potestatem Diaconis ademptam fuisse. Hos Apostolus vult esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura, quos primum etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus, quando post cœnam proprio ore & propriis manibus Sacramenta confecta dispensauit, & quando dormientes Apostolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

Origen. tractatu.
15. Matt. thbaum
Chrysof. in homilia contra concubinos.
Cypr. lib. 2. epist. 8.
In 4. cap. pui ad Ephes.
1. Tim. 3.
Matt. 26.
Ibidem.

De Sacerdotio. CAP. 53.

Nus autem omnium excellentissimus est ordo Sacerdotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius officium circa corpus Christi. Est autem corpus Christi duplex. Verum, quod à Sacerdote consecra-

tum offertur in altari, ac sumere volentibus distribuitur. Mysticum, est Ecclesia, sicut iam antea non vno loco copiose disseruimus: Vnus enim panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrunque versatur Sacerdotis officium, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Christi corpus, datur illi potestas consecrandi, offerendi, & iis qui sumere voluerint distribuendi: idque ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima Sacerdotes instituens secundum ordinem Melchisedech, dicens: hoc facite in meam commemorationem, potestatem hanc illis largitus est, quemadmodum vbi de sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus. Quod vero attinet ad mysticum christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas baptizandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: Datur potestas absoluedi, quod illa Christi verba indicant, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Datur potestas prædicandi, Dicit enim idem Christus, Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apostolus vocat Sacerdotes ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quale sit autem Sacerdotis ministerium, docet idem alio loco, cum dicit, quod Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministeriū reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum

1. Cor. 10.
Matt. 26
Matt. 16
Ioan. 20.
Matt. 28.

1. Cor. 4.
2. Cor. 5.

reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur: tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Christus Apostolis & eorum successoribus, cum post iteratam salutationem Pax vobis, sicut me misit pater, inquit & ego mitto vos. Quomodo enim vel ad quid misit filium pater, nisi ut inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit Sacerdotes & Episcopos; ut eorum ministerio reconciliarentur Deo, si qui se ab illo disiunxissent, peccatisque suis eum offendissent: Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod vero subiugit: ita & ego mitto vos, idem est cum eo; quod idem dicit Apostolus, posuit in nobis verbum reconciliationis, pro Christo legatione fungimur, & obsecramus pro Christo reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit Pax vobis, ut insinuaret & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis. Ex quo loco colligitur, Sacerdotem nihil aliud esse, quam Christi legatum, qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus domini exercituum. Quando autem Christi legatum dicimus esse sacerdotem & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Christus & caput est & corpus. Pro Christo capite legatione fungitur Sacerdos, quando

Malac. 2.

ex loco superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, ut vicia sua detestati, atque ab illis auerfi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam quæ per ipsum pro nobis Christi sanguinem in cruce facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, ut illius reconciliationis virtute, populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redudare velit. Hoc est quod Hieronymus Sacerdotem Dei vocat sequestrum & hominum. Hoc est quod Chrysostomus medium stare dicit Sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illius venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc perferentem; dominum iratum utriusque naturæ reconciliantem; & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc est quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatorumque esse apud Deum dicit, ut hominum omnium non viuentium modo, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sicque ipsum ad Deum accedere. Ac paulo post. Cum autem ille & spiritum sanctum, inquit, inuocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium domino manibus assidue pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli

*In cap.
Malach.
De verbis
Esaie
Humilia.*

*Lib. 6. de
Sacerdotia.*

Sacerdoti assident, & cælestiū potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Hoc est quod Ambrosius quoque Iesum alloquens. Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populū medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recusēs, nec per me indignū famulum tuum eorum salutis pereat precium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Hoc est quod Gregorius quoque Nazianzenus scribit, esse speciale Sacerdotis officium populi mediatorē apud Deū effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus Pontifex: Quid antistes, inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur. Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro Pontifex Romanus Anastetus: Sicur, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis cōstituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc ille scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Hoc est quod à Celestino quoque primo scribitur: Cum sanctarum plebium præfules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, &c. Et à Cypriano multo ante scriptum est: Sacerdotibus maior

In oratione priorē preparatoria ad Missam.

In apologetico.

Ad simplicium hæreticū epist. 88.

Epist. I. cap. II.

Lib. I. epist. 3.

maior labor incumbit in asserenda, propiciāda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur, quam, sicut Paulus dicit reconciliationis minister. Fungitur autem hoc ministerio, primum quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac deo patri nos esse reconciliatos: Deinde cum eum admonet, quando quidē facta iam sunt per Christum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisque reconciliari Deo conetur. Neque enim existimare quenquam oportere, quod hoc solum sufficiat scire & credere, quod cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filij eius: verum necesse est, vt ipsi quoque adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos, & inter dominum Deum nostrum, quæ nobis illū offensum reddiderunt, atque ab illis auerfi, conuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro, illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnem colloceamus, illius amore inflāmemur, ac per fidem viuam & per Sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quædam salutis nostræ, denique per orationem ardentem, ac passionis & mortis illius iugem cōmemorationem, cuius in altari per sacerdotē sacris operantē represen-

Iob. 2.

tatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructu vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solum cum prædicat Euangeliū Sacerdos, minister est recõciliationis, verumetiam cum baptizat, cum pœnitentem absoluit, cum Eucharistiæ Sacramentum porrigit, cum orat pro peccatis populi, cum corporis & sanguinis Christi sacrificium offert, in omnibus iis nihil aliud est, quam recõciliationis minister, quam non modo verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat, ac quemadmodum ea facta sit in cruce sub aspectum astantis populi subiicit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus recõciliationis in cruce factæ fructum consequi possit. Quam ad rem nõ alio vtitur mediatore, quã ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti precij, quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, Ecclesiæque totius nomine supplicat, vt propter fustum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere atque recõciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Qua tamen in re nihil aliud, quam minister est Sacerdos. Nam verus Sacerdos, verus mediator & reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ille de quo scriptum est, quod factus est propiciatio pro peccatis nostris: ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui recõciliat, ille est qui interpellat pro nobis,

Psal. 119.

1. Ioan. 2.

Ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit. sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari, ipse & sacerdos & sacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum pro iis quibus offertur. Sicut igitur in prædicando Euangelio non est sacerdotis nisi ministerium, non enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris celestis qui loquitur in illo. Quod etiam testatur Paulus dicens: An experimentum quæritis eius qui loquitur in me Christi? sicut in baptizando non est sacerdotis nisi ministerium: solus enim vere baptizat, & à sordibus abluat peccatorum, de quo dictum est in Euangelio, Hic est qui baptizat, dominus noster Iesus Christus: quod & Paulus indicat, cum reprehendens eos qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes, Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur est, inquit Apollo? quid vero Paulus? Ac mox subdit: Ministri eius cui credidistis, & unicuique sicut dominus dedit, Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Sicut in remittendis peccatis, non est sacerdotis nisi ministerium: Recte enim illi dixerunt, Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? sicut in aliis quoque functionibus nõ est sacerdotis nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficaciam, non præstat nisi solus Deus: sic in consecratione, sic in oblatione, sic in Eucharistiæ distributione, nõ est sacerdotis nisi mi-

Matt. 10.

1. Cor. 13.

Ioan. 1.

1. Cor. 3.

Luc. 9.

Hom. 60 ad populum Antiochenū. & in Matt. 51. ministeriū. Testatur hoc Chrysoſtomus quoque, qui poſteaquam duriter eos increpauerat, qui poſt admiſſa peccata non contriti, neque confeſſi ad Euchariftiam accedebant, (quod tamen ita faciendum eſſe docent noſtri temporis heretici) cum illa verba dixiſſet, Demonium patiente peior eſt, qui poſtquam peccauit accedit. Verum & laice, inquit, cum Sacerdotem videris offerentem, ne vt Sacerdotem eſſe putes hoc facientem, ſed Chriſti manum inuiſibiliter extenſam. Sicut enim cum baptizariſ ipſe te non baptizat, ſed Deus eſt qui tuū caput inuiſibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audeat, ita nunc quoque. Ac alio loco. Non ſunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit, miniſtrorum nos ordinem tenemus, qui vero hæc ſanctificat & tranſmutat, ipſe eſt. Ac rurſus in ſuis in Paulum commentariis. Sacra ipſa oblatio ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti Sacerdos offerat, eadem eſt quæ dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quàmque Sacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet iſta quam illa minus. Cur id? Quia nō hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus qui illam antea ſacrauerat. Quemadmodum cū verba, quæ loquutus eſt Chriſtus, eadem ſunt quæ Sacerdotes nunc quoque pronūciant, ita & oblatio eadem eſt. O Eucumenius, qui vixit ante nonagintos annos, enarrans illum Pauli locum, Tu eſ ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchifelech:

Hom. 83. in Matt.

In poſterioribus ad Timoth. epistolam Homil. 2.

ſignificat, inquit, ſermo, quod licet Chriſtus non obrulerit carentem ſanguine hoſtiam, ſiquidem ſuum ipſius corpus obrulit, atamen qui ab ipſo fungentur ſacerdotio, quorum deus Pontifex eſſe dignatus eſt, ſine ſanguine offerēt, nam hoc ſignificat, in æternum. Neque enim de ea, quæ ſemel à Deo facta eſt oblatio & hoſtia, dixiſſet in æternum, ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur, qui etiam in myſtica cœna modū illis tradidit huiuſmodi ſacrificij, Hinc vel cœco perſpicuum eſſe poteſt, quam ſit eorū ſacrilega audacia, qui Sacerdotium, qui ſacrificium ex Eccleſia ſublaturum eſſe volūt. Quid enim aliud illi, quam Chriſti Sacerdotium, Chriſti ſacrificium ex ea tollere, ac redemptionis noſtræ precium nobis auferre conantur? Manus quidē mortalis, lingua mortalis, miniſterium hominis eſt mortalis, verum conſecratio, verum oblatio non eſt niſi æterni Sacerdotis illius & immortalis, domini noſtri Ieſu Chriſti. Quemadmodū autem non propterea non rectè dicitur baptizare miniſter, quia CHRIS TVS ipſe eſt qui baptizat, non propterea non rectè dicitur peccata remittere miniſter, quia CHRIS TVS ipſe eſt qui peccata remittit: non propterea non rectè dicitur docere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt vnus magiſter noſter qui docet nos: nō propterea non rectè dicitur interpellare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, cuius ſanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur Sacerdotio fungi miniſter, quia ſacerdotio fun-

gitur in altari Christi, quia seipsum hostiam offert Deo patri, sacerdos ille nunc quidem nobis inuisibilis, & immortalis, secundum ordinem Melchisedech. Neque iustior est causa externum in sacrificando, quam in prædicando verbo ministerium abrogandi. Nam plures magistros prohibet scriptura: sacrificare non modo non prohibuit vnquam, verumetiam præcepit Christus dicēs, hoc facite in meam commemorationem. Quare minus etiā ferendi sunt, qui sacrificandi, quam qui prædicandi Euāgelij ministerium externum abolitum cupiunt: Habent enim ij, quas errori suo prætendant scripturas.

Iacob. 3. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester: Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, vnctio eius docet vos. Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem.

Matt. 23. Has illi cum scripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris sui pretextum, cum & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neque citra ministerium hominis id præstare queat. Isti vero quam scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum? Certe Paulus non sublatum, sed translatum esse dicit Sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato Sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat.

Heb. 7. *Heb. 8. et Hier. 31.* *Matt. 5.* CHRISTVS autem dicit, se non venisse legem

solvere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit Sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit Sacerdotium Iudæorum? quid aliud quam vmbra quedā & figura. Quid autē CHRISTI sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quo nunc ille fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas: Vmbræ corpus, figuræ successit veritas. In vmbatico illo sacerdotio & sacrificio fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis CHRISTI sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio verum corpus & sanguis CHRISTI fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodum de pendentis latere sanguis in remissionem peccatorum nostrorum fusus fuerit repræsentatur. Non igitur sublatum Sacerdotium, sed translatum: non abrogatum, sed consummatum, sed in aliud multo augustius & excellentius est mutatum, crassa vt sit eorum impudentia, qui ex Apostoli verbis illud colligere conantur, ac omne sacerdotium & sacrificium funditus ac radicitus euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & sacerdotes discrimen esse velint, quod quicumque in CHRISTO baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicant. Neque vero defunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt,

& ad omnes in Christo credentes dictum;
 Vos autem genus electum, regale Sacerdotium,
 gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus:
 Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in
 sanguine suo, & fecit nos regnum & Sacerdotes
 Deo. Et iterum apud eundem: Redemisti nos
 in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & po-
 pulo, & natione, & fecisti nos Deo nostro re-
 gnum, & Sacerdotes, & regnabimus super ter-
 ram. Adeo non desunt Satanæ diuinæ legis o-
 racula, non tam de abrogato, quam de exæqua-
 to & profanato ac in ordinem redacto Sacerdo-
 tio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras
 offendit imperitis, vt in errorem inducat si fieri
 possit etiam electos. Sed nunquid in veteri
 quoque lege scriptum non est, & ad filios
 Israel dictum. Vos eritis mihi regnum sacerdo-
 tale, & gens sancta? Atqui num ideo nullum fuit
 Sacerdotium secundum ordinem Aaron? num
 ideo nullum fuit inter plebē & Sacerdotes discrimen?
 Quamobrem sancta quidē sunt scripturæ
 verba quæ adferūt, nihil eis certius, nihil est eis
 verius. Cælū & terra prius pessum ierint quā vel
 apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colli-
 gere vis, ex æquo Sacerdotes esse omnes, æque
 baptizare, æque prædicare, æque absoluerè possent
 mulieres, pueros, adde etiam psitacos & gra-
 culos, atque Pontificem quemuis aut Sacerdo-
 tem tuum est hoc verbum ò Satana, non est Dei
 verbū. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis
 cōfundere, qui cælum terræ, qui sacra profanis,
 qui sursum & deorsum miscere conaris omnia.

1. Pet. 2.
 Apoc. 1.

Apoc. 5.

Matth. 24
 Exod. 19

Quoniam vero conatibus iisce tuis opponit se
 carcerum acies ordinata, quæ non alio nomi-
 ne tibi magis terribilis est, quam quod est or-
 dinita, in hoc totus est, in hoc omnes curæ &
 cogitationes tuæ consumuntur, vt ordinem ex
 ea tollere possis, vt ne sit illud quod paulus præ-
 cepit: omnia honeste & secundum ordinem
 fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non
 hæc loquitur per Ioannē spiritus sanctus quod
 tu vis, non hoc dicit, quod cuius de fece vulgi,
 quod cuius baiulo, zonario, quin etiam carni-
 fici, quod apud istos, qui hæc à te docti tradide-
 runt, vsu venisse scimus, prædicare, consecrare,
 baptizare, absoluerè, sacris operari, & quocun-
 que alio recōciliationis ministerio fungi liceat,
 verum illud iis verbis significare voluit, qui
 Christo nomen dederunt, atque illius corpori
 per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari ge-
 nus electum, & regale Sacerdotium, quam He-
 bræos, qui non aliunde magis gloriari solebāt,
 quod secundum carnem ex Abraham essent
 propagati, qui neq; rex fuit, neq; Sacerdos, cū
 nos in Christum credentes, qui & Sacerdos,
 iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & Rex
 māsuetus, iustus, & saluos faciens, multo rectius
 id nobis vendicare possimus, Sacerdotis illius
 & Regis membra facti, quando per lauacrū re-
 generationis corpori eius sumus insiti, Sic Dy-
 dimus, sic Basilius, sic Occumenius, sic Augu-
 stinus, sic qui libenter eum sequitur Beda, sic
 qui non multo fuit illo posterior Rabanus, scri-
 pturarū hæc loca interpretantur. Ac libet Au-

Can. 6.

1. Cor. 14

Psal. 109

Zacha. 9.

Basser. 2.

de bap-

tismo ca.

8. Aug.

li. 20. de

ciuit. dei.

cap. 10.

Raba. ca.

24. de sa-

cramento

altarū.

Apo. 20

1. Pet. 2.

gustiniverba adscribere: sic enim scribit. Quod autem cum dixisset, in istis secunda mors non habet potestatem, adiunxit atq; ait, sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis: non utiq; de solis Episcopis & Presbyteris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia Sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrysm, sic omnes Sacerdotes, quoniam membra sunt vnius Sacerdotis: de quibus Apostolis Petrus, plebs, inquit, sancta, regale Sacerdotium. Quibus in verbis duo nobis consideranda veniunt, primū, quod cum vocat nos Petrus regale Sacerdotiū, non hoc vult quod omnibus reconciliationis ministeriis æque cuius est plebe fungi liceat, atque iis, qui legitime sunt ad eam rem ordinati, sed illud modo indicat, omnes in Christū credentes fieri per baptismum vnius Sacerdotis Christi membra: deinde quod non alij propriè vocentur Sacerdotes, quam Episcopi & Presbyteri, ad quos propriè ministeria reconciliationis pertinent, cum aliis è vulgo hæc appellatio non conveniat, nisi per metaphoram quandam. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos scribens, quærit enim, quare laicum venientem ab Arianis recipiat, Episcopum nõ recipiat? Respondet Luciferianus, recipio laicum, quia errasse se confitetur. Hieronymus contra. Recipe & Episcopum, quia errasse se confitetur. Adhæc Luciferianus: Si errasse se confitetur, cur Episcopus perseverat? deponat Sacerdotium, concedo veniam petenti. Hiero-

nymus vero. Respondebo tibi, inquit, & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus perseverat? deponat Sacerdotium laici, id est baptismum, & ego do veniam peccanti. Scriptum est enim: Regnum quippe nos & Sacerdotes Deo patri suo fecit. Et iterū: Gentem sanctam, regale Sacerdotium, populū acquisitum. Hic quoque non obscure significat Hieronymus, longe diuersum esse Sacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo quo presbyteri funguntur & Episcopi: loquuntur, enim illi de Sacerdotio laico, quod est baptismus. Nam simul ut quisq; baptisatus est, exira filio dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, ut præceptis salutaribus monitus ac diuina institutione formatus, dicat confidenter, Pater noster qui es in cælis, ac exhibeat corpus suum hostiam viuentem, sanctam. Deo placentem, in odorem suauitatis. Atque hoc est Sacerdotium laici, non autem predicare, baptisare, absolvere, consecrare, & sacris operari, quæ ad solos pertinent Episcopos & Presbyteros. Cæterū quis est qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista verba, ut quotquot baptisati fuerint, veri Sacerdotes censerı debeant omnes, futurū ut illud necessario sequatur, reges quoque ut sint omnes. Nam qui dicti sunt Sacerdotium, idem, & regnum; & regnaturi dicuntur. Erunt itaq; Reges omnes, neq; subiectum esse quæquam cuiquā oportebit. Hoc est quod maxime laborat Satanas, ut sublato ordine,

Apo. 1.
1. Pet. 2.Mat. 5.
Rom. 12.

quam maxime fieri possit perturbet omnia. Neque vero non pulchre illi processerunt consilia sua apud vicinos nostros: quibus simul ut persuasit nihil Pontifici, nihil Episcopis & Sacerdotibus esse tribuendum, quod omnes regales sumus Sacerdotum, excusso iugo Pontificis & Episcoporum, quandoquidem non Sacerdotes modo, verum & Reges esse omnes eadem scriptura docet, facile persuasit, ut Principium quoque legitimæque suæ potestatis iugum excuteret feruili bello concitato, neque multo post eo quoque perduxit amentiam miseris, ut christianissimi Imperatoris iugum excutere molirentur quem iam scriptis suis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verum Carolum a gaudauo appellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dominum suum, virum inter alias heroicis virtutes quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate religio neque præditum, verbi quoque illius propugnatorem acerrimum, quam antea fuerant erga Romanum Pontificem, ceterosque Episcopos & Sacerdotes. A deo videre licet, quod mutuo sibi cohereret utraque dignitas, regalis & Sacerdotalis, ruere ut altera non possit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & Principum fama libellis, quos famulos vocant, proscindendis magis audaces esse, quam qui prius in laceranda Pontificum & Sacerdotum existimatione calamos suos & linguas excuerunt, dubium erit nemini, si modo rem diligentius explorare velit. Hi sunt præclari scilicet

fructus istius, quemadmodum ipsi vocant, euangelij. Si Turcæ Germaniam quemlibet numero exercitu persuasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quam quantum eucangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores vir excellenti doctrina & singulari quadam dicendi suauitate præditus, Erasmus Roterodamus, ut qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro quem scripsit in hos Pseudoeuangelicos, hoc de illis præbet testimonium: At iste, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum Principi dicitur detestabilis, quem ait se ditioni natum, quos subinde tumultus excitat quoties quam leuibus de causis procurrit ad arma: non suis quidem Ecclesiasticis fatis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio tantum non Deus erat illis Lutherus, nunc ipsam prorsus delirat, quod nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam vero libertatem Euangelicam, impune facere, sentire quod cuique libitum est. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, ut rupta acie ordinata, perturbationem inducat, ut fiat illud quod scriptum est in libro Iudicum, In diebus illis non erat Rex in Israel, sed unusquisque; quod sibi rectum videbatur hoc faciebat. Vult ut simus sine Lege, sine Rege, sine Sacerdotio, sine sacrificio: quod cum perfecerit, simul & illud nullo negotio perfecerit, ut simus sine Deo. Nam ubi non est Sacerdos &

Iudic. 17.

sacrificium, ibi nullus Deus agnoscitur: sicut antea quoque copiosius de eo differimus. Ac fatis iam planum fecisse videmur, quandoquidem est Dei cultus in Ecclesia, esse in ea Sacerdotium, esse & sacrificium. Quod vero isti dicunt, nusquam reconciliationis ministros in libris noui Testamenti Sacerdotes appellari, sed Presbyteros tantum, demus hoc illis. Fieri enim potest quamdiu durabat Sacerdotium Iudaeorum, ut ne quid cum illis habere commune Christiani viderentur, quod suos appellari Sacerdotes noluerint, sed presbyteros, hoc est antiquiores, siue digniores, ut augustius quoddam Christianorum quam Iudaeorum Sacerdotium esse demonstrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum foret. Hoc enim Græci Presbyteron, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc est collectionis genus? ministros reconciliationis siue Presbyteros non reperimus in nouo Testamento vocari Sacerdotes, ergo non Sacerdotes? Nonne ad eundem modum argumentari vicissim licebit? Nomen personæ non modo in noui, sed ne in veteris quidem Testamenti libris de Deo dictum reperimus, non sunt ergo tres personæ Deus vnus: Quin & ipsum trinitatis nomen in scripturis nusquam inuenitur, non est ergo sancta Trinitas. Quis non videt quam hæc absurda sint? Sit ita, non fuerit appellatio Sacerdotum inter Christianos ante euersum Hierosolymam, & prorsus abolitum Iudaeorum sacerdotium, ac simul ut illud est deletum, statim à Clemente Petri suc-

cessore, à Dionysio Areopagita Pauli discipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus aliis ad hæc vsque nostra tempora sacerdotum nomen in Ecclesia frequentari cœpit. Cum autem Esaias futurum prædixit, ut ex gentibus assumeret dominus Sacerdotes & Leuitas, qui quomodo solebant filij Israel dum eorum staret religio, & templi ceremoniæ seruarentur, offerrent victimas cum psalmis in domo domini, nonne clarè de Christi sacerdotibus est loquutus? Verum quorsum attinet de vocula disceptare? Vbi fuit sacrificium, ibi sacerdotium quoque fuisse nemo sanus dubitat: nam hæc duo sic inter se coniuncta sunt, ut ab inuicem separari non possint: neq; sacerdos sine sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote. Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus si quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificatibus illis domino, & ieiunantibus, dixit illis spiritus sanctus, &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamè quod est in Græco Liturgouron, significantius vertit cū sacrificarent. Siquidem Liturgos non simpliciter sonat ministrum, sed plerumq; sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdotis pro aliis: & Liturgiæ non simpliciter ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris operari, siue sacrificare: & Liturgia non quoduis ministerium, verum illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est quod Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt Liturgias.

Esa. 66.

Act. 14.

Sic autem appellatur missa Catexochin tanquam vnum omnium excellentissimum Deoque gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles, Philosophus, Paulus vocatur Apostolus: ad hunc modum Sacerdos quoque minister: & sacrificium quod offert vocatur ministerium, Non quod alij quoque non rectè ministri dicantur, nam & Principes Dei sunt & Ecclesiæ ministri, sic enim de illis Paulus loquitur: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum feruientes, sed quod illud longe præstantissimum omnium est ministerium, quo funguntur Sacerdotes. Quod autem Liturgia sacrum ministerium siue sacrificium significet, indicat ille locus apud Lucam: vt impleti sunt dies officij eius. Liturgiam transtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens quam sacrificium loquitur enim de Zachariæ Sacerdotis officio. Pontifices autem & Sacerdotes ex hominibus assumptos, pro hominibus constitutos veteri lege fuisse in his quæ sunt ad Deum, vt offerret dona & sacrificia pro peccatis, cū à Paulo scriptum sit, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temere nonnulli negant) ad nostri quoque temporis Sacerdotes hæc Pauli verba rectè referri posse. Cæterum aptè atque appositè admodum etiã nunc sacrificium vocatur officium: sic enim dici solet, celebratur nunc officium. Nam cum officium rectè factum dicatur, nos autem nulla rectè facta proferre possimus, quæ quatenus nostra sunt, ad iram Dei placandam, & remissionem

Lit. I.

nem peccatorum obtinendam sufficere nobis queant, proferimus illud quod omnium rectissime factum est à saluatore nostro pro peccatis nostris abolendis, proferimus corpus illius & sanguinem, qui factus est nobis iustitia & sanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens patri vsque ad mortem, mortem autè crucis: simul supplices deprecamur, vt auertat faciem suam à peccatis nostris; & respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis secundum peccata nostra, non iudicet nos secundum actus nostros, non retribuatur nobis secundum iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuatur nobis secundum iustitiam filij sui, quam ille luens obedientia sua peccatum inobedientiæ nostræ pro sua ineffabili misericordia nobiscum communicare, nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquam semel ipsum per fidem & Baptismum induti sumus. Estne quod officij nomine rectius appellari queat, quam vnum hoc? quæ enim sunt officia? quæ sunt rectè facta nostra? quæ coram oculis Dei & domini nostri proferre, quibus illum qui iuste peccatis nostris irascitur, propicius nobis & placatum reddere possimus? Certè nisi vni illi officio, quod ille nobis pro sua immensa bonitate in cruce moriens præstitit, innitantur, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij, tam à Christo auerti, qui nobis hoc quod solum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij quam iurati Satanæ ministri, quorum omne

Psal. 50.

Psal. 84.

studium vna hac in re consumitur, vt immensum illud redemptionis nostræ beneficium, in quo solo confidimus, in quo solo gloriamur, sempiterna quadam obliuione obruatur. Nobis vero extrema quæq; perferre prius contingat, quam vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne sol quidem ipse æquis oculis aspicere possit. Verum iusto dolore commoti ab instituto sumus non nihil digressi. Nunc eo vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orsi eramus dicere, quandoquidem sacrificasse cōstat Apostolos, quemadmodum clare liber Actorum docet, Sacerdotes re ipsa fuisse: etiam si detur illud, quod propter discrimen Sacerdotum legis, ante auersam Hierosolymam & extinctum Iudæorum Sacerdotium, Presbyteri, quam Sacerdotes appellari maluerint. Obiter autē explicauimus, quid sibi velit Liturgiæ nomen: significare enim ministerium siue officium per excellentiam quandam, id quod nos Missam vocamus, siue sacrificium, vnde & Sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium est munus & officium sacris operari, hoc est Missas celebrare, quod ante mille quoque trecentos annos his verbis testatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes dominus sibi elegit, vt sacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam sententiam scripsit etiam pleraque Chrysostomus, Epistolam ad Corinthios explicans. Nam etsi prædicare quoque præclarum sit ac Deo maxime gratum officium, nō tamen hoc Sacerdotum quondam

*Epist. 2.
ad orientales
Episcopos. In
2. ad Corinthios.
H. mil. 13.*

proprium fuisse videtur: quod ex possidonio colligi potest, qui cum fuisset auditor Augustini, vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem episcopum, ordinato in presbyterum Augustino, exultasse & Deo gratias egisse suas exauditas à domino fuisse preces, quas frequentissime fuderat, vt sibi diuinitus homo concrederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei ædificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusq; Latina lingua & literis instructus, minus vtilem peruidebat. Dedit igitur potestatem eidem Augustino Presbytero coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi ac frequentissime tractandi, contra vsus quidem & consuetudinem Aphricanarū Ecclesiarum, vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebāt. Clarius etiā hoc indicat Socrates in sua Ecclesiastica historia, causam etiā explicās, quamobrem verbi ministerio Presbyterisungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandria non cōmittitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arius Ecclesiam turbauit. Ex his Possidonij & Socratis verbis cernere licet, quam crassa sit istorum inscitia, qui putant ad hoc ordinari potissimū Presbyteros, vt sint verbi ministri, cum verbi ministerium propriū olim fuerit in multis Ecclesiis Episcoporū, ad quod Sacerdotibus aspirare non licuerit: non quod maior in eo sit dignitas quā in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verū quod ad prædicandi munus nō æq; quiuis est idoneus, atq; ad sacrificandū.

*Cap. 5. de
vita Augustini*

*Libr. 3.
cap. 22.*

1. Tim. 3.

Nam in ordinando sacerdote non tam spectatur excellens doctrina, quam pietas & vitæ sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minime sufficere visum est, si vitæ esset inculpata, si etatem suam omnem sine crimine transigisset, sed requirebatur præterea, potens ut esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio sacerdotum officio dicta sufficiant. Quod autem ordo sacerdotij sacramentum sit, vel ex eo cuius perspicuum esse potest, quod quæ requiruntur ad sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacræ rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum autem elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neq; tamen ea sola, præcedat enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Precipuum tamen in hoc sacramento signum est manuum impositio: Nam per benedictionem ordinandus diuinis officiis mancipatur, per inunctionem ad christi corpus tangendum idoneus redditur, per calicis porrectionem officij ministeriiq; sui admonetur, per impositionem vero manuum, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius sacramenti: Nam simul ut accedit verbum ad elementum, fit sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, ut quæcunq; pertinet ad officium sacerdotis, ea efficaciter exequi possit omnia. Hinc est, quod non in conferendis mō-

do sacramentis efficax est sacerdotis ministerium, verum etiam si preoccupied in delictis fuerit, & oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quæ cuiusvis alterius non sacerdotis, quælibet is fuerit vitæ integritate præditus. Et si autem nulla sit in libris noui Testamenti in unctionis mentio, sed solius manuum impositionis, non ideo tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, ut ordinandi sacerdotes oleo inungantur, Apostolorum hanc esse non scriptam traditionem testis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul cōuenientes, scrutiniū diligēter agant, ieiuniumq; cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelis quæ prædicaturi sint imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraq; in unctione, exemplo Prophetarum & regum capita eorum, more Apostolorum & Moyse ungentes, quia omnis sanctificatio constat in spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismate est permixta: & hoc ritu solennem celebrēt ordinationē. Clemens quoq;: Omnis, inquit, Pontifex sacro Chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & preciosus hominibus oppido esse debet, quem quasi Christi locum tenentem honorare omnes debet, eiq; seruire, & obediens ad salutem suam fideliter existens, quod siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christum redundet, & a Christo

Epist. 2.

Epist. 2.
ad Iacobum fratrem
domini.

in Deum. Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius Areopagita: scripsit & Cyprianus libello de Chirimate edito: meminit Tertulianus. Neque quisquam est veterum pene scriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc ævo sine quadam subfannatione sacri huius vnguenti meminisse non possunt. Quod si propterea putant esse reiciendum, quod Iudæorum quondam fuerit ceremonia genus hoc vngendi, reiciant & manu impositionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cum aliquid commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filiis Ioseph: sic super caput Hostiæ immoladæ manus ponebatur. Verum hæc de Sacramento Ordinis dicta sufficiant, quod ministrantiū est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docedo sit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quandoquidem scriptum est, quod labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirunt: quem etiam in Evangelio vocat dominus seruum fidelem & prudentem, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore. Hoc est quod Dionysius quoque sacerdotū ordinem vocat illuminationū & luciducum, quod eorum proprium est munus lucæ doctrinæ per salutis interducere proximos.

De ministerio huius sacramenti.

CAP. 54.

MINISTER huius Sacramenti est Episcopus, cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem episcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramentum est, verum dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulo ante commemorauimus, ex presbyteris qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quam ipsorum etiam presbyterorū curam gereret. Ac in Sacramentis quidem cōficiendis & ministrādis, excepta ordinatione & confirmatione, nihilo maior est episcopi, quam sacerdotis authoritas, nisi quod ligandi soluendiq; potestas tanto maior est penes Episcopum, quanto plus ad eam rem doctrinæ iudicijque requiritur, quibus præ ceteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipse reliquis rebus iis præstat, vel adiunctos habet saltè lateri suo viros eruditione iudicioq; præstantes, ut quod vulgus sacerdotū de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid ligandum quidue soluendum sit, facile discernere queat. Inde est illa casuum, ut vocant, reseruatō, quorum nonnulli ad ordinarij cuiusuis, alij verò qui sunt grauiores, non nisi ad summi Pontificis iudicium spectant: Quod ad reliqua attinet, æque baptisat, æque consecrat, æque Sacerdos absoluit ut Episcopus: In hoc ergo pares sunt Episcopus & Sacerdos.

G iij

Rom. 12. Cæterum quod in humano corpore fieri videmus, ut sit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem membra non eundem actum habeant, idem & in Christi corpore, quæ est Ecclesia, cernere licet: Multi namque corpus vnum sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Hæc co[n]nexio totius corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè concordiam exigit sacerdotum, quibus, ut à Leone Pontifice verè maximo scriptum est, etsi dignitas non est communis, est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis, & cum electio par esset omnium, vni tamen datum est, ut cæteris præemineret: De qua forma Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositio ne prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus urbibus constituti, sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vnquam à suo capite disideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui non dissentionis, verum pacis & dilectionis Deus est, eum ut pax & vnitas in Ecclesia sua retineri possit, hæc rationem constituisse, ut non modo discretus esset ordo sacerdotum ab ordine laicorum, verum & inter ipsos etiam sacerdotes & Episcopos,

quamuis ordo generalis, non esset tamen dignitas communis: Non est enim alius Episcoporum, quam Sacerdotum ordo, verum dignitas maior est Episcoporum. Inter Episcopos autem honoris quidem est similitudo, verum discretio potestatis. Idem honos, eadem est dignitas Episcopi, qui infimo loco sedet, atque vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiam Pontificis, qui Papa, hoc est pater patrum appellatur, qui non magis est Episcopus, quam quis alius ex aliis, qui sunt extremo loco: Hoc tantum differt ab aliis, quod illi in partem sunt vocati sollicitudinis, penes hunc verum est plenitudo potestatis. Nam si ex æquo possent omnes omnia, retineri vnitas non posset. Quare, sicut antea docuimus, à Christo fuit institutum, ut de maioribus fidei præsertim causis, ad vnum illum, qui sedet in Petri cathedra, Pontificem Romanum referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra semper quidem à Catholicis, sæpe etiam fuit ab hæreticis obseruatum. Si quis autem secum diligentius expendat, quam admirabili consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere non poterit, quin dicat, à Domino factum est istud. Neque enim humani ingenij, verum diuinæ res est sapientiæ. Principio, nemo illud ibi inficias, res sacras non oportere nisi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuius è fece vulgi ad tractandas illas aditus patebit? si baiulis & zonariis, si carnificibus etiam, quod apud istos factum videmus, qui volunt ordinem

Psal. 117.

I. Cor. 14
Lib. 3. co-
traheret.
Hæresis
42.

De præ-
scriptio-
ne aduer-
sus hære-
ticos.

ex Ecclesia sublatum, si denique fœminis, qua-
ne loqui quidem in Ecclesia permittit Apосто-
lus, verbum Dei prædicare, baptizare, absolue-
re, consecrare licebit? De Marcione scribit E-
piphanius, quod is mulieribus fecerit potestatem
baptizandi: mox subdit: Apud ipsos enim om-
nia sunt ludibrio plena, & nihil aliud Reuera ni-
hil aliud sunt apud istos quam ludibria Sacra-
menta omnia, diuinâque omnia, dum ita peruul-
gantur ac profanantur, quæ non nisi maxima cû
reuerentia tractari oportebat. Ac recte de hoc
generis hæreticis scripsit Tertullianus. Ipsæ mu-
lieres hæreticæ quam procaces? quæ audeât do-
cere, contendere, exorcismos agere, curationes
repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes
eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nunc
neophitos collocant, nunc sæculo obstrictos,
nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent,
quia veritate non possunt. Nusquam facilius
proficiscitur quàm in castris rebellium, vbi ip-
sum esse illic promereri est, & laicis sacerdotia
munera iniungunt. Quamobrem summa
quadam, neque humana sed diuina ratione in-
stitutum est, vt Ecclesiæ ministrorum ordo di-
stinctus esset à Laicis. Iam inter ipsos Ecclesiæ
ministros & hoc prudenter admodum est exco-
gitatum, vt ne de repente cuius ad Sacerdotij
gradum profilere liceret: Prius in minoribus
exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo mu-
nere cum recte functus esset, dabatur ei pote-
stas legendi Prophetias, ac paulo post dæmo-
nia expellendi. In quibus officiis cum dili-

genter versatus fuisset, iam admittebatur intra
cancellos vbi mysteria peragebantur, non ex-
cludebatur cum cæteris: quin episcopis & pres-
byteris præsto semper aderat, & eos continue
sequebatur, qua etiam ex causa Acolythos dic-
tos existimant. Posteaquam verò ex diutur-
na cum Sacerdotibus consuetudine, ritum Sa-
crorum peragendorum aliqua ex parte cogno-
uisse visus est, tum primum ad ordines, qui sacri
vocantur promoueri licebat. Neq; sic tamẽ sta-
tim Sacerdos ordinabatur, verum Subdiacono
facto, dabatur ei tantum potestas vasa sacra, cali-
cem, & patinam contrectandi, & ad Sacerdotis
vsum ferendi, ac epistolam cantandi. Ad euân-
gelium verò cantandum & prædicandum nõ ad-
mittebatur, nisi prius diaconus esset ordinatus:
Cum verò lector in scriptis Prophetarum, Sub-
diaconus in Epistolis Apostolorum, Diaconus
autem in Euangeliis legendis iustum tempus
potuisset, ac per superscriptos gradus omnes ri-
tum omnem sacrorum peragendorum diligen-
ter inspexisset, tum primum ad conficiendum
& offerendum Christi corpus & sanguinem, ad
verbum eius annunciandum, & ad Sacramenta
fidelibus ministranda admittebatur. Atque ita
omni ex parte perfectus tandem est ordo, qua-
tenus est sacramentum, nondum tamen perfectus
est, quatenus facit ad vnitatem ecclesiæ tuendam
& conseruandam, quæ sine ordine constare
non potest. Nam si par esset Sacerdotum om-
nium authoritas & potestas, effugere schisma
non liceret: Futurum enim esset, quod hoc in-

Gen. II.

felici seculo nostro euenisse videm⁹ apud eos, qui semetipsoſ segregantes, Euangelici quam Christiani dici maluerunt, vt secundum suum quisque sensum scripturas interpretaretur, suo quisque iudicio atque arbitrio sacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac novos institueret, atque ita non esset iam Ecclesia terra vnus labij & sermonum eorundem, sed futura esset Babylon quaedam, confusis predicantium linguis, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui, qualis reuera est apud eos, apud quos omnis Episcoporum iurisdicctio & authoritas est abrogata. Miserandum ibi videre licet Ecclesie faciem, non solum quod secus in vna ciuitate docetur quam in alia, quodque fidibus luditur, nō fides vna retinetur, verum etiā quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco superiore denotat: huic ille Suermerus, ille contra huic hæreticus est, atque ita præclarum istud, si diis placet, Euangelium secum ipsum pugnat. Interea verò, scinditur incertum studia in cōtraria vulgus: Hic dicit, ego sum sancti Lutheri, alius, ego verò sancti Zuinglij, alius, ego vero sancti Caluini, alius, ego verò sancti Balthasaris Anabaptistæ, alius, ego verò sancti Schuencfeldij, alius, ego verò sanctorum omnium Suermerorum. Sic huic sanctum videtur quod Lutherus illi, quod Caluinus, vel alius quisquam hereticorum scripsit, neque minus habere id vult authoritatis, quam ipsum Apostolorum symbolum: neque iam scripturarum canonicarum, sed alicuius ex hæreticis au-

thoritate sententiam suam confirmare conatur. Quid hic aliud expectandum est in hac ipsorum inter se, qui se à Christi corpore auulserunt, dimicatione? quam quod à Propheta dictum est, Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem saluis iis qui errauerunt primo quoque tempore error ipse intereat. Huius itaque generis schismata ne oriantur in Ecclesia, aut si quæ orta essent, vt priusquam radices altius agere cœpissent, extirpari tempore possent, prouidere volens spiritus sanctus, posuit Episcopus regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti sunt, quod omnes inspiciant, cunctaque speculentur, ac diligenter attendant non modo de populo, verum etiā de clero, quomodo vitam quisque suam istituat: ac imprimis de doctrina cuiusque accuratius inquirent, quæ si sana non sit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentum iactum non est, quicquid superstruxeris, corruet. Quamobrem hæc prima & præcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana vt in Ecclesia doctrina conseruetur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Euangelio populo venditare. Planum id antea fecimus, verbi ministerium peculiari-ter ad Episcopos pertinere, quare non est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neque enim alicuius profani magistratus munus est arbitrato suo verbi sacrorumque ministros instituere, multo minus autem vulgi, de quo præclare scripsit quidam,

Osc. 10.

Act. 20.

Ciceropro quod non est in eo consilium, non ratio, non
Plantio. discrimen, non diligentia: semperque sapientes
 ea quæ fecisset populus ferenda, non semper
 laudanda duxerunt: ad solos Episcopos ea cura
 proprie pertinet. Legimus Timothæum &
Titum I. Titum à Paulo constitutos Episcopos. Titus
 verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt po-
 pulus, qui docendus non sequendus est, aut pro-
 fanus magistratus aliquis constitueret per ciui-
 tates presbyteros. Legat qui volet & acta, & e-
 pistolas Apostolorum omnium, nusquam repe-
 riet quod quicquam in hac parte sibi iuris vel
 populus, vel profanus magistratus vsurpauerit.
 Sed fuit aliquando penes populum electio.
 Fuerit: verum hoc nunquã fuit, vt ipse sibi con-
 stitueret sacerdotem aut Episcopum: ostende-
 bat quidem quem sibi dari vellet, verum insti-
 tutio sacerdotis non fuit nisi penes Episcopum,
 Episcopi verò penes Romanum Pontificem.
 Meminit Chrysostomus electionis quæ fiebat
 per populum, verum ita, minime vt laudandam
 quin reprehendendam, potius existimaret: his
 enim verbis vtitur. Ito iam hinc, ac publica
 festa spectato, ea dico, in quibus dignitatum Ec-
 clesiasticarum electiones de more fiunt, & tam
 multis videbis ibi criminationibus lacerari. Epi-
 scopum quanta est tota illa subditorum multi-
 tudo, quibus eligendi potestas concessa est.
 Hos omnes tam in multas factiones scindi, ne-
 que inter se consentire, neque cum eo, cui sorte
 Episcopatus delatus est, conuenire videas,
 sed vnusquisque à suis vnus partibus stat, alius

*Libr. 3. de
 sacerdo-
 tio.*

hunc, alius illum eligens: cuius rei causa hæc est,
 quod id ipsum non spectant, quod solum spe-
 ctandum fuerat, nempe animi virtutem, sed aliæ
 sunt causæ, quibus honor is conciliatur. Verbi
 gratia: Hic quod claro genere natus sit in Epi-
 scopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quod
 opibus abundat, neque indigeat alimētis ex Ec-
 clesiæ prouentibus quæsitis: alius quod ab ad-
 uersariis ad nos transfugerit: alius sibi genere
 propinquum ac necessarium, alius adulatorum
 cæteris anteponeere mauult: Nemo est qui eum
 qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes
 explorare curet. Hæc fuit eligendi per popu-
 lum ratio Chrysostomi temporibus. Neque di-
 uersa fuit Augustini seculo: *August.*
 Qua etiam ex cau- *epist. 110.*
 sa faciendum putauit, vt quemadmodum ipse
 non successerat, sed accesserat Valerio, sic vi-
 uens Ecclesiæ suæ de successore prouideret,
 quod sciret per ambitiosos & contentiosos ho-
 mines Ecclesias perturbari solere. In quadam
 ad Cornelium Epistola Cyprianus de Episco-
 pi electione mentionem faciens, diuini primum
 iudicij, deinde populi suffragij, postremo cœ-
 piscoporum consensus meminit. In ea verò que
 proxime sequitur, de vniuersæ fraternitatis suf-
 fragio, de que Episcoporum qui in præsentia
 conuenerant iudicio, Sabino delatum episcopa-
 tum scribit. Neque dubium est, quin quo tem-
 pore vigeat persecutio Christianorum, cum
 Episcopatum desyderare nihil tum fuerit a-
 liud, quam velle Martyrem fieri, & ambitio
 minor, & in eligendo maior fuerit populi

*Libr. 1.
 epist. 3.*

*Stepha.
ad Rom.
Archie-
piscopos
Rauēnat
Nicola.
ad Ioan.
Rauēnat.
Archie-
piscopum
Epist. 84
Homil. 6.
in Leuiti-
cum.*

*Num. 10
Epist. 4.
Lib. 1.*

grauitas & constantia. Posteaquam verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepfit ambitio, corrupto iam Ecclesiæ statu, commutata fuit ea ratio, ita vt sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi consensus tantum adhiberetur, quemadmodum ex Stephani, & Nicolai pontificum Epistolis docemur, ita tamen vt penes pontificem Romanum, Episcopum aut certe Metropolitanum constituendi potestas esset, qui nisi quid impediret, non inuitus cleri plebique consensum & desiderium sequebatur. Morem hunc describit Leo Pontifex his verbis. Vota, inquit, ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum, in ordinationibus sacerdotum constituantur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciât omnes & certi sint, quia qui præstâtior est ex omni populo, qui doctior, sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Sic in veteri quoque lege coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem. Hoc est, inquit Cyprianus, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assidentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsentis vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima. Quamuis autem hoc nostrum seculum sit longe corruptissimū, obseruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præsentis populo, cuius et si suffra

gia

gia non requiruntur, admonetur tamen is, vt si quid habeat quod obiicere possit contra ordinandum, dicat intrepidus. Quod si tacuerint, omnes sensisse iam in ordinandum videntur, Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quam patronorum volūtatibus & desiderij ratio nunc habetur, Hi quem dignum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotiū, offerunt Episcopo, qui si cognouerint idoneū, nihil iam impedit quominus ipsius autoritate Ecclesiæ illius ministerio fungatur. Si fieri videmus, vt de minoribus Ecclesiæ ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui pater est patrum, Romanum Pontificem. Sic vniuersitas in Ecclesia retinetur, sic schismatibus obuiatur, sic vt id ipsum sapiant, id ipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur, dum vnius dioceseos vnus est Episcopus, cui tanquam patri non reliquis modo grex à Deo sibi concreditus, verum & sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani prouinciis, vnus tanquam communis pater est Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius auctoritatem sequuntur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est spiritui sancto concordem in ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel magistratui, vel populo cuiuscunque ciuitatis aut oppidi, iudicio suo, non relata prius re ad Episcopum, citra ipsius autho

H

2.Tim.4

Act.17.

ritatem constituere sibi presbyteros liceret, tot essent schismata, quot sacerdotes, ad sua quisque desideria coaceruarent sibi magistros prurientes auribus: cum praesertim idem nunc de plerisque in prouincia hac nostra dici possit, quod de Atheniensibus in Actis Apostolorum scriptum legimus, quod ad nihil aliud vacant, quam aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaque de uerbi ministris, deque doctrina eorum, non aliorum esse quam Episcoporum adeo certum est & indubitatum, ut illi ipsi, qui non tam eorum, quam Christi suauem iugum per eos ecclesiam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana diserte scripserint, hanc Episcoporum esse iurisdictionem, de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reicere, simul etiam impios quorum nota est impietas excludere a communione ecclesiae. Tanta est vis ueritatis, ut uel inuitis etiam & repugnantibus iis, qui eam oppressam cupiunt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Verum hic isti caustificantur, esse plerisque indoctos Episcopos, ut de sana doctrina iudicare non possint. Quid si caustificatores isti, nihil non suo iudicio tribuentes, multo ipsi sunt indoctiores? Neque enim nescimus, qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeo literarum omnium rudes plerique omnes, ut uix etiam paulum aliquid ultra prima elementa progressi uideantur. Est autem, Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit unquam tempus, ex qua lux Euangelij nobis affulsit, quo

non habuerit Episcopos haec nostra prouincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verum demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctissimum: atqui prouidit huic quoque rei spiritus sanctus: magna enim ex parte ita uidere licet ecclesias dotatas, ut minime de sint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde uero sunt in unaquaque Cathedrali ecclesia sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos uocant qui sunt a consilijs Episcoporum, in quibus & ipsis reperiuntur saepe non pauci doctrina praestantes. Quamobrem sicut Moyses cum solus haberet potestatem praesse populo, septuaginta presbyteros elegit, quibus cum populum iudicaret: sic Episcopus quamuis principem in Ecclesia locum teneat, adsciscit tamen & ipse presbyteros, quoties de re aliqua grauiore suscipi de liberationem oportet, sine quorum consilio etiam nihil agi fuisse solitum in Ecclesia scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, ut cuiusuis potius quam Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aequae furtiuae dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sit alius quispiam neque doctus, neque uirtute uillam praeditus, quin ex omni uiciorum genere conflatus, modo noui proferat aliquid, quod cum sanctae catholicae Ecclesiae recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferunt quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quam isti se tanquam Christianam amplecti non obscu-

Exod.18.

In cap. 5.
epist. ad
Timoth.
Prou. 10.

re ferūt, & in eam se nonnulli conceptis verbis iurasse profitentur: quæ certe iurisdictionem cōcedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Euangelio dissidentem reiiciendi. Atque hic necessario & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud, *Qui vos audit me audit. Verum dissident, a-*

Lucæ. 10.

iunt, Episcoporum doctrina ab Euangelio. Quam autem sibi isti non constāt, quàmque se cum ipsi pugnant. Docent Episcopis iurisdictionem compētere de doctrina cognoscendi, & interea doctrinam eorum tanquam ab Euangelio dissidentem reiiciūt & condemnant. Estne hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac non tibi potius hanc authoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius de iudicio subiectum, quem haud aliter quam seipsum te Deus audire voluit? Vnde autem schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, nisi dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione cōtemnitur, & homo dignatione Dei honorat⁹, ab indignis hominibus iudicatur? Quis enim hic est superbix tumor, quæ arrogantia animi, quæ metis inflatio, ad cognitionem suam propositos & sacerdotes vocare, ac nisi apud te purgati fuimus, & sententia tua absoluti, etiam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs prepositum, nec grex pastorem, nec Ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem, nec Deus Sacerdotem? Subueniat Papianus & sententia dicat: Iudicium Dei & Christi in apertum referat,

*Libr. 4.
Epist. 9.*

nectantus fidelium numerus qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi gratiam & spiritus sancti iudicetur, ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra examinatione concessa iudicij sui autoritate saluatur. Annue aliquando & dignare propiciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuæ autoritate firmare, vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quod per te & antistes & rector altari eorū pariter & plebi restitutus sit, Apes habent regem & iudicem, & ei fidem seruiant. Latrones mancipi obsequio pleno humiliter obtemperāt. Quanto simpliciores & meliores vobis brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perditæ & nocens caterua consensit. Quod Pupiano sanctus Pontifex & martyr Cyprianus, hoc sibi quoque dictum sibi isti putent, in quibus tantus est superbix tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem suam Episcopos vocare audeant, ac nisi apud eos purgati, ac eorum sententia sint absoluti, nō sex, quemadmodū scribit Cyprianus, sed sexcentis annis, neq; sacerdotes, neq; Episcopos, neque sanam euangelij doctrinam Polonia habuerit, neq; Christum vnquam agnouerit. Non fuerit episcopus Adalbertus, nō fuerit Stanislaus, qui Christi Euangelium san-

guine suo signatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quam quod successores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirum de quo initio scripsimus Iesum Christum & hunc crucifixum. Hunc non modo sermonibus & scriptis, verum & certorum dierum observationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, actione, variisque ceremoniis, denique omni qua cunque fieri potuit ratione, non tantum animis fidelium infigere, verum & rudium oculis ingerere conati sunt, ut si quis mente comprehendere non posset, vel manibus ei contrectare liceret. Istorum ne doctrina dissidet ab Evangelio, ac non vestra potius? qui sicut antea per nos fuit demonstratum. Christi crucifixi memoriam omnem ex omnium animis euellere, sempiternaque obliuione obruere nixi estis, externis illis signis quibus ea rudiorum animis insculpebatur abolendis: unde etiam ansa data est aliis, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxistis, externum etiam verbi ministerium abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, nouamque sibi cathedram constituere, quam a CHRISTI corpore, quae est Ecclesia separari? Recte enim praclarus idem Pontifex & martyr Cyprianus. Illi sunt, inquit, in Ecclesia, & plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adherens. Unde scire debet, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sunt, in Ecclesia non esse. Caeterum quam graue

*Libr. 4.
epist. 9.*

fit crimen ab Episcopo se velle secernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim sanctissimi martyris vtimur testimonio) cuius haec verba sunt. Auerfandus talis, inquit, atque fugiendus quisquis fuerit ab Ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & a semetipso damnatus. An esse sibi cum CHRISTO videtur, qui aduersus Sacerdotes CHRISTI facit? qui se a clero eius vel plebis societate fecerunt? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat? Hostis altaris aduersus sacrificium CHRISTI rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis & Dei Sacerdotibus delictis constituere audeat aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicae Hostiae veritatem per falsa sacrificia prophanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & A-

*Tractatu
3. de simplicitate
praelatorum.*

Num. 16

H iij

à Domino ignis properata ultione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias rex, cum turibulum ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria Sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ veritate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso Domino, vbi signantur, qui Dominum promerentur. Augustinus grauius esse censet chris-
 matis quam idololatriæ crimen: inde argum-
 to sumpto, quod multo de chris-
 matis sumptum est supplicium atrocius, quam de quibuscun-
 que aliis, quibuscunque tandem flagitiis & sce-
 leribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo do-
 minus priora delicta recentibus pœnarum ex-
 emplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum
 atque adoratum est, & propheticus liber ira re-
 gis contemptoris incensus, & schisma têtatum:
 & idololatria gladio punita est, exustio libri bel-
 lica cæde, & peregrina captiuitate: schisma hia-
 tu terræ, sepultis authoribus viuus & cæteris cæ-
 lesti igne consumptis. Quis iam dubitauerit
 hoc esse sceleratius commissum, quod est gra-
 uius vindicatum? Vel hinc discant, quanto se
 scelere obstringant, quàmque grauiorum sup-
 pliciorum se debitores constituent, qui disces-
 sione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi
 adhærente, altare contra altare erigere, nouam-
 que sibi cathedram constituere conantur.

2. Paral.
16.
4. Re. 16

De ba-
ptismo co-
tra Dona-
ti. libr. 2.
cap. 6.
Exod. 32.
Hier. 36
Nun. 16.

Verum hic dicit aliquis. Quid tu? Nunquid
 Episcopos non esse putas homines, qui & er-
 rare possint, & docere nonnunquam quæ cum
 Euangelio palam pugnare videantur? Quam
 multos autem non tantum Episcopos, verum
 & primi nominis patriarchas cõmemorare li-
 cet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fid. ? Nõ-
 ne hoc Constantinopolitano, nonne Hieroso-
 lymitano, nonne Antiocheno, nonne Alexan-
 drino patriarchis euenisse legimus? num igitur
 si quis talis contingat Episcopus, eius mihi ni-
 hilominus error sequendus, num eius doctrinæ
 adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est E-
 piscopus, eadem infirmitate qua cæteri morta-
 les præditus, vt & errare ipse, & alios in erro-
 rem inducere possit: Ac vidimus nostra quoq;
 ætate quosdã Episcopos à fide discessisse. Ve-
 rum, quod antea demonstrauius, nõ sine cau-
 sa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ
 de doctrina, si quæ parum sana propagari vi-
 detur, referre licet: quæ videmus alicubi puram
 Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episco-
 pus fraudibus hæreticorum seductus deserue-
 rat. Deinde sunt synodi diocesanæ, est Metro-
 politanus Episcopus quem Archiepiscopum
 vocant, sunt synodi prouinciales, est postremo
 pater patrum omnium Romanus Põtifex, sunt
 cõcilia Oecumenica, adeo multa remedia deus
 instituit ad quæ confugere liceret, si doctrina
 Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæteri
 vt tu ad cognitionem tuam voces Episcopum,
 vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo

iudicio condemnes, teq; ab illo propria tua auctoritate segreges, sacrilege cuiusdam temeratis insolentissimæq; ac minime ferēde est insanīæ. Sed hic iterum vsitata illa cantilena nobis occiditur: Non fungi officio suo Episcopos, & sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni viciorum genere contaminatam. Atq; vitinam quam est vsitata, tam esset falsa cantilena hæc, verum prohi dolor veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quam vt negare possit. Declinatum est ab officij religione, deflexum est de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti sumus: Deq; eo ordine qui vnus est omnium nobilissimus atque excellentissimus recte dici potest, Homo cum in honore esset non intellexit, & comparatus est iumentis insipientibus. Neque tamen hæc iusta causa est, sicut antea docuimus, propter vicia eorum qui præsident, Ecclesiæ communionem deserere velle. Ac responsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verum hic quoq; non nostris, sed verustissimorum eorūq; & doctrina & pietate excellentissimorū virorū Originis & Ioannis Chrysostomi verbis respondere visum est. Quorum ille in ezechielem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Acccepisti vestimenta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordię, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros amictus, quos nobis largitus est

Psal. 13.

Psal. 48.

Ezec. 16.

Homil. 7

Deus, si laceramus atque conscindimus, ac circumdamus falsæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium est quin variis vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue discipulum Valentini, aut certe cuiuslibet hæresis defensorem, & considera, quomodo idola sua id est figmenta quæ ipse cõposuit, mansuetudine & castitate vestiatur, vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo subrepat: & cum hoc fecerit, intellige eum assumpsisse vestem variam morum, & cõuersationis optimæ, & idolis subiecisse quæ ipse construxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum, multo nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina sua habet auctoritatis, eo qui doctrinam conuersatione maculat, Qui enim vitæ pessimæ est, non facile homines ad falsum dogma sollicitat nec potest per vmbra sanctitatis audientium decipere simplicitatē: qui vero sermone peruersus est, & disciplinis salutis cõtrarius, mores autem cõpositos & ornatos habet, nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni & cõuersationis quietæ, & circumdat ea idolis suis, vt magis decipiat audiētes. Idcirco sollicitè caueamus hæreticos, qui cõuersationis optimæ sunt, quorum forte vitam non tam Deus, quam diabolus instruxit. Nam quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt vt facilius aues capiant per oblectamētum gulæ, sic vt audacius dicam, est quædam castitas diaboli,

id est discipula humanæ animæ, vt per istius
 modi castitatem & mansuetudinem, & iustitiā,
 possit facilius capere, & falsis sermonibus irre-
 tire. Diuersis diabolus pugnat in fidiis, vt mise-
 rum perdat hominem, & bonam malis tribuit
 vitam ad decipiendos videntes, & malam bonis
 induit conscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia
 prædico laqueos sæpe tendit, vt totam Eccle-
 siam ex mea conuersatione confundat: & ideo
 plus ij, qui sunt in medio oppugnantur ab ini-
 mico, vt per ruinam vnus hominis quæ celari
 non potest, omnibus scandalum fiat, & impe-
 diatur fides per conuersationem pessimam cle-
 ricorum. Omnia vt diximus diabolus operatur
 & ea quæ videtur esse bona, neq; sunt, & ea quæ
 per naturam suam mala sunt, omnia aduersus
 humanum commentatur animam. Vnde qui cy-
 ram habet vitæ suæ, neq; mansuetudine hæreti-
 corum capitur ad cōsentiendum doctrinæ eo-
 rum, neq; meis delictis, qui videor in Ecclesia
 prædicare, scādalisabitur, sed ipsum dogma cō-
 syderans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me
 quidem auerfabitur, doctrinam vero suscipiet,
 secundum præceptum domini, qui ait. Omnia
 quæcunq; vobis dicunt audite & facite, iuxta
 opera autem illorum nolite facere, dicūt quip-
 pe & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bo-
 na doceo, & contraria gero, & sum sedens su-
 per cathedrā Moyfi quasi scriba & Phariseus.
 Preceptum tibi est o popule, si nō habueris ac-
 cusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab
 Ecclesia dogmatum, conspexeris vero meam

Matt. 13.

culpabilem vitam atq; peccata, vt non habeas
 iuxta dicentis vitam tuam instituire, sed ea fa-
 cere quæ loquor, Nullum imitemur, & si volu-
 mus imitari quempiam, propositus est nobis ad
 imitandum Christus Iesus, descripti sunt actus
 Apostolorum, & Prophetarum gesta de sacris
 voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmū
 est, illud propositum solidum, quod qui sequi
 cupit, securus ingreditur. Si vero quærimus no-
 bis culpabiles ad æmulandum, vt cum dicamus
 ille docet, & iis quæ docet facit ipse contraria,
 aduersus præceptum domini facimus, qui man-
 dauit doctrinas magistrorum magis confydera-
 ri debere, quam vitas. Ioānes vero Chrysosto-
 mus alteram ad Timotheum Epistolam enar-
 rans. Hoc nempe, inquit, est malorum omnium
 causa, quod rectorum autoritas perit, nulla
 illis reuerētia habetur, nullus honor, nullus me-
 tus. Obedite, inquit, prepositis vestris & subdi-
 ti estote illis. At nunc peruersa & confusa sunt
 omnia. Neq; hæc præpositorum gratia dico.
 Quid enim illi de nostro honore lucrantur, ni-
 si in quantum obtemperantes habebunt, idque
 pro vtilitate nostra? Hi enim licet honorentur,
 nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maio-
 remq; damnationem inde suscipiunt. Et si pa-
 tiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futu-
 rum acquirunt: imò & meritorum illis accedit
 cumulus, atq; defensio. Nostri denique causa
 cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à sub-
 ditis, & hoc illi fieri iubet, quemadmodum di-
 cebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui: si-

Homil. 2.

Hebr. 12.

I. Reg. 2.

ue iniuriis afficiantur, hoc in se Deus ipse petitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaq; illis contumelia lucrū, honor vero onus est: non ergo hæc illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat Sacerdotem, Deum quoq; honorat: qui vero Sacerdotē spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquādo cōtumeliosus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et Sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Mosē contempserunt: qui lapidibus illum impetebant. Nam qui piē Sacerdoti afficitur, longē maiore pietate Deum reuerbitur. Et si enim malus fuerit Sacerdos quispiam, attendit Deus, quod sui causa illum etiam, qui dignus honore non est, obsequiis foues, ipseq; tibi premia exoluet. Si enim qui Prophetam in nomine Prophetæ suscipit, mercedē Prophetæ accipiet: profectō & qui cedit & obtēperat Sacerdoti, mercede sua nō destituetur. Nam si vbi de hospitalitate agitur tantum, vbi quem suscipis ignoras, tantū premiorum accipis, si ei subiectiatis cui imperat Deus, nō multo magis mercede donaberis? Super cathedram, inquit, Mosi sederunt scribæ & Pharisei: omnia ergo quæcūq; dixerint vobis facere, facite, secundum autem opera eorum ne faciatis. An ignoras quid sit Sacerdos? Super cathedram, vtique domini est. Non ex seipso loquitur: Si despicias, non illū despicias sed deum, qui illū ordinauit. Sed vnde, inquires, constat Deum fuisse illius ordinationis auctorem? Nempe nisi tu hanc habeas opinio-

Matt. 10.

Num. 11.

14.

Matt. 10.

Matt. 23.

nem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Nō ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat etiam indignos? Nō omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, nō illorum intuens merita. Nam si per afinæ os, si per Balaam scelestum hominem populi causa loquutus est: multo magis loquitur per Sacerdotem, plebis sue gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quē non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per Prophetas quibus dicturus est: Non noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem: per quē illos qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magis per Sacerdotes diuino misterio famulantes operabitur? Namq; si prepositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoque ordine naturali, quæ supra sunt infra esse volumus, vt superius pedes, inferius vero sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantum minus magistrum? Nam si quidem hoc statuit Deus, bene facis, peccasque ni facias: sin verò contraria præcipit, noli præsumere, neque eā conheris quæ supra te sunt. Insurrexerunt aduersus Aaron post vituli formatam effigiem, Core, Dathan, & Abiron.

Num. 22.

Matt. 7.

I. Cor. 4.

Rom. 14.

Num. 22.

Gen. 18.

Quid ergo? Nonne illi perire? Quidlibet, quæ ad se pertinet sollicitè curret. Nam si quidem si dei dogma peruertat, etiam si angelus sit, obaudire noli: sin vero recta docet, noli vitæ sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusq; moderantem. Non distribuit pauperibus inquit, non bene dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpâre antequam discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspitione iudicantur: Imitare deum tuum, audi ipsum dicentem: Descendens videbo, si secundum clamorem suum consumatur: sin autem, ut sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non dominus es. Quis ipse es, pastorem noli curiosè discutere; ne eius quoq; criminis reus tenearis, quod illi accusare presumis. Et quomodo, inquit, id mihi dicit, quod ipse non facit? Nô tibi ipse dicit: nam si illi optemperas, mercede priuaris: Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisq; discutiat, vitæque diiudicet suam. At debet ille, inquit, melior esse quam ego. Cur obsecro? Quia Sacerdos est. Et quid nô habet ille amplius quam tu? Non labores, non angores, non erumnas, Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior te ipsum perdis ac perimis. Sût verba ista plenè arro-

arrogantiæ. Vnde enim nosti illum te non esse meliorem? Furatur, inquit, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? Cur te ipsum per precipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille purpuram habet, quamuis id scias, aurem obruis: & si arguere possis, protinus resilis teq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minime necessarium suscipis? Non carêt reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quod omne verbum ociosum quodcunq; loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur te ipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magis ac pectus tundis, atq; in humum respicis, imitando felicem publicanum? Et si enim melior sis, hac scæda estimatione tua cuncta perdidisti. Melior es, tace, ut persistas esse melior: quod si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si nô putas, multum sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confessus est iustificatus descendere meruit, qui peccator non est & esse se putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adiiciet commodis? Vitam tuam diligentius discute. Fur non es? at rapis, at violas, ad innumera eiusmodi perpetras. Neq; id ut furtum probem, dixerim. Absit: imò illud valde execror, & eum qui est eiusmodi desleo: nam dici non potest quam sit sacrilegium malum: sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestram alios accusando minuere. Quid, oro, publicano deterius. At cum esset innumeris pec-

Matt. 12.

Luc. 18.

catis obnoxius, Phariseusq; id solū diceret, Non sum sicut publicanus iste, omnia perdidit: tu de sacerdote dicis, nō sum sicut iste sacrilegus, & non omnia prorsus amittes? Ista necessariō dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotū tātum gratia, sed vestri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur vestra, in iudiciumq; decidatis. Audi deniq; quid dicat admo-
Gal. 6. nens Paulus: Opus autē suū probet vnusquisq; & tunc in semetipso tantū habebit gloriā & nō in altero, Nam, dic oro, si faucius proficiscaris ad medicum, num omīssa cura vulneris tui, studio se medicū percunctaris, vulnus ille habeat necne? An vero etsi ille sit faucius, vulnus tuum idcirco nō curas, dicisq; , sanum illū esse oportuit medicus cū sit? Quādo vero sanus medicus non est, abscedo, vulnus meum insanabile referens: Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? Nihil minus. Ceterū dabit ille quidē scelerum suorū debitas pœnas, dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magister solum iam ordinem implet, Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neq; dicēt, Agnosce dominū: Omnes enim agnoscēt me à minimo vsq; ad maximum eorū. Cuius ergo rei gratia, inquires, præsidet? cur prappositus est? Ne, quæso, doctores nostros maledictis impetamus, vti ne nos ipsos ledamus. Nostra, vt dixi, omnia discutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuereamur diem illam qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiat incommoda, omnia patris reuerentia cōteget. Noli enim, inquit, gloriari in

*Ioan. 8.**Ecccl. 3.*

ignominia patris tui: neq; enim tibi tam gloria, quam probrū est, Etsi sensum amiserit, veniam habe: Longè hæc magis in patre spiritali dicēda sunt. Reuerere illū quōd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusq; & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergo, atq; considera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neq; tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neq; hocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cū populū saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tātum conferre potuisset? Nō possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute pfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantū munus est aperire os, cæterum Deus cuncta operatur: Symbolum iste tantummodo implet. Intuere
2. Cor. 6. quantū inter Ioannem & Iesum interest, & audi dicentem Ioannē: Ego opus habeo à te baptisari. Et, Non sum dignus soluere ipsius corrigiā, calciamenti. Sed tamen cum tantū interest, descendit spiritus, quem nō habebat Ioannes, (de plenitudo enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quam baptisaretur, non ille descendit, neq; Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, Sacerdotem Symbolum implere tantummodo.

*2. Cor. 6.**1. Reg. 6.**Matt. 3.**Ioan. 1.*

Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, ut discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adiciere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid vero istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illà Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusvis meriti Sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamque Sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quam illa min⁹? Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam ante sacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ loquutus est Christus eadem sunt, quæ Sacerdotes nunc quoque pronuntiant ita & oblatio eadem est, eademque baptisimatio est, adedò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repente repleuit, quia prius ipse alacritatem voluntatis ostenderat, fidemque plenissimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus & illud est: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse qui nunc etiam adest atque operatur. Ista vobis non absque certa ratione diximus, sed ut sententiam vestram sensumque corrigamus, cautioresequè in posterum faciamus. His Origenis & Chrysostomi verbis abude responsum esse videtur his, qui cum aliud non abeant quod obijcere possint, plaustris quibusdam conuiciorum in vitam & mores Sacerdorum & Episcoporum inuehantur: quorum vesana rabies pios mouere non debet, etià si vera essent quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta sunt & commètia.

Act. 10.

Parendum est nihilominus etiam iis præpositis quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipse contemnitur, audiendis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt præpositi, non vita sed doctrina eorum est amplectenda, de qua nihil est quod arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporum. Vna est in vnaquaque diocèsi Christi cathedra, vnde etiam Ecclesia cathedralis dicitur. Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum est. Contra hanc si quis noiam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam, atque etià videat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauius & inusitata supplicia maneant. Nullum enim facinus æque Deus vlciscendum putauit vnquam, atque hoc est vnum omnium atrocissimum. Sed nos reliqua iam persequamur.

Num. 16

De Sacramento matrimonii.

CAP. 55.

Diximus iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis feliciter Christo renascimur in vitam quandam nouam, qua non iam ipsi viuimus, verum viuimus in nobis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod autem viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filii Dei, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis: qua etiam de causa fidei Sacramentum baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, posteaquam in baptismo semel Christo desponsi sumus,

Gala. 2.

non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculo-
sam nos vocatos esse. Dolet enim satanas erep-
tum sibi bolū ē faucibus, quāobrem omni te-
lorum genere nos oppugnat, ut à spōso nostro,
cuius precioso sanguine subarrati sumus ab-
stractos, in suam nos rursus redigat potestatem.
Contra quem cum perpetuo nos in acie stare
oporteat, neq; enim frustra scriptū est, Militia
est vita hominis super terrā, quō sim⁹ in praelio
gerēdo fortiores, signamur in fronte signo cru-
cis, & vngimur chrismate salutis, quo signo da-
tur nobis spiritus sanctus, qui praesto nobis ad-
sit, pugnantis, robur praestet, fiduciamq; resi-
stendi suppeditet. Itaq; vocatur cōfirmatio spei
Sacramētū, quod per illud in bonā spem erigi-
mur ex hostibus victoriā deportandae. Ostēdi-
mus postea, quādoquidē qui nō modo viuunt,
verumetiā pugnant, alimoniae indigere viden-
tur, quod alioqui vires nō essent suffecturae, de
hac quoq; prouidisse nobis patrem misericor-
diarum Deum, Qualis vita, qualis pugna, talis &
alimonia. Nihil in iis omnibus nō est spirituale.
Spiritus enim est qui viuificat, caro nō prodest
quicquam. Quamobrē non ea carne que vide-
ri, quae tangi, quae uē sensuali quo cōprehendi
possit, sed ea quā fide sola cōplecti licet, sua ip-
sius vera & uiua carne, suo ipsius vero & uiuo
sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cum
maxime sit illustris illi⁹ in nos charitas, qua nos
vicissim ad amandum illum inflammamur, qui
prior dilexit nos, recte dicitur Eucharistia Sa-
cramētum charitatis, per quod vnū cū Chri-

Iob. 77.

Ioan. 6.

sto capite, vnum etiam ipsi inter nos corpus ef-
ficimur. Illud quoq; demonstrauimus, quādo-
quidem nostra culpa fit, ut cum hostibus dimi-
cantes aliquādo succubamus, grauiusq; faucia-
ti prosternamur, hac quoq; in parte de remedio
nobis patrem nostrū cōlestem pro sua ineffa-
bili bonitate prospexisse, pōnitentiāq; medici-
nam cōcessisse, qua sanati resurgere possemus.
Quoniam vero nō nisi nostra culpa fit, ut victi
in nostri hostis potestātē recidamus, merito no-
bis Deus irascitur, cui per hoc pōnitentiā Sa-
cramentum reconciliamur: Neq; tamen iam om-
nino gratis sicut in baptismo, sed requiritur
deinceps à nobis, si redire cum Deo velimus in
gratiā, ut à peccatis cessemus, ut ea detestemur,
& odio habeamus, ut corde contrito & humi-
liato, quod deus non despicit, non solum reco-
gitemus in amaritudine peccata nostra, verum-
etiam ministro reconciliationis Sacerdoti ea cō-
fiteamur, & absolutionis ab eo beneficiū petā-
mus, deniq; ut per ieiunia, orationes, eleemosy-
nas & alia pia vitæ spiritualis exercitia, dignaq;
pōnitentiā opera satisfaciamus, non quidē pro
pōena aeterna, quae merito Christi passionis &
mortis per Sacramentum vel Sacramenti votum
vna cum culpa nobis remittitur, sed pro pōena
temporaria, quae non tota semper ut in baptis-
mo fit, remittitur. Quare Sacramentum hoc ad
eam virtutem refertur, quam iustitiā vocamus:
iustum enim est, ut qui gratiā quam acceperat
ingratus, spiritum sanctum contristauit, &
templum Dei violare non est veritus, non sine

psal. 50.

aliqua satisfactione reconcilietur. Illud præterea planum fecimus quod nõ alio tempore grauius & periculofius certamen instat quã cum graui morbo cõsistatis ex hac vita migrandum est, quodq; ne tum quidẽ deesse nobis dignata est Dei benignitas, deditq; Sacramentũ vnctionis, quam extremã vocant, quo vires tam corporis quam animi refocillari possint, vt ad congregiendũ cum tam potenti aduersario illius gratia adiuti nõ omnino impares esse possimus. Hoc Sacramentũ ad fortitudinẽ refertur, cuius pars est perseverãtia, quã huius vnctionis beneficio cõsequimur, fortes in pugna perseverantes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratũ est & illud, quando sine ministris vita cõstare non potest, etiã de illis Deũ Ecclesię suę providere voluisse, non sine quodam ordine qui non solũ ad decorem facit plurimũ, verumetiam ad concordia & vnitatẽ retinẽdam. Dedit minores quosdã, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos. Dedit maiores quoq; ministros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia vero sicut præclare dictũ est à Chrysofomo, vbi honoris est æqualitas, aut omnes principatũ gerunt, ibi nunquam poterit esse pax, dedit quosdã etiam qui cum quadã in Ecclesia potestate versarentur, non solum cognoscendi de iis quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent, præcipue vero de doctrinæ genere, verumetiam flagitiosos coërcendi, & eos qui doctrinã impiam sectarentur ab Ecclesiã septis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminandi.

Eph. 6.

*In epist.
ad Eph.
hom. 20.*

Hos ordines per Paulum significatos putat Am *In epist. ad Ephes. cap. 4.* brosius cum dicit. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero Evangelistas, quosdam vero pastores & magistros ad consummationem Sanctorum in opus ministerij. Apostoli, inquit, Episcopi sunt: Prophetæ vero explanatores sunt scripturarum: Evangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus: quamuis non sint Sacerdotes, Evangelizare tamen possunt sine cathedra: pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: magistri vero exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compefcunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc Sacramentum ad prudentiam, quandoquidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Atque hæc quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam vero cum vnus hominis ætas longa non sit, breui defuturi erant, qui per baptismum renati, Christi se militiæ adscribebant, etiam huic rei Deus remedium prospexit, ac matrimonij Sacramentum in ipso Paradiso instituit, & quo noui Christi milites conscriberentur: si modo, quod fieri dubitandum non est, non alia voluntate liberos parentes procrearēt, quam vt per baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translati, in eiusdem Christi militum album referrētur, atque iis qui vita functi essent, noui semper succederent. De hoc itaque Sacramento nobis nunc dicendum est, quod antequam peccasset Adã, in officium

Ephes. 5.

tantum & ministerium, post admissum vero peccatum iam nõ in officium tantum, verum etiã in remedium est institutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt esset incontinentiæ remedium. De hoc sacramento sic scribit Paulus. Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesiæ: Ipse est saluator corporis eius. Sed vt Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt eam sanctificaret, mudans lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit, Nemo enim vnquam carnem suã odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossib⁹ eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suã, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Verum tamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligit: vxor autem timeat virum suum. Nullum est è septem, de quibus nobis nunc sermo est, cui Sacramenti nomen in scripturis Canonicis tribui legamus, præter vnum hoc: quod non modo sacramentum, verum etiam magnum Sacramen-

tum vocat Paulus. Neque desunt tamen, qui inter Sacramenta matrimonium numerari nolint. Nam à Paulo qui Græce scripsit, non Sacramentum sed mysterium vocari dicunt. Quasi vero aliud sonet Græcis mysterium, quam quod Latini vocant Sacramentum. Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus Eucharistiam sæpe vocant mysterium, nunquid ideo Sacramentum non est? Ac late quidem patet mysterij nomen, sicut & Sacramenti, verum & ea significatione qua nunc vtimur, Sacramentum appellari matrimonium à Paulo dubitandum non est, quandoquidem ita multis & disertis verbis omnia illi competere ostendit, quæcunque ad Sacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem antea tria esse signorum genera. Nam & præteritarum, & præsentium, & futurarum rerum per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet signum huius Sacramenti, siue quis materiam aut elementum vocare malit, quæ est visibilis illa coniunctio, quæ fit stipulatione verborum, data ara, iunctis dextris, aliisque solennibus ceremoniis. Primum admonet præteritæ mysticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ: quomodo Dominus noster Iesus Christus reliquit patrem suum Deum, posteaquam exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: reliquit matrem suam Synagogam, ex qua secundum carnem natus est: reliquit domum suam: dimisit heredita-

Ephes. 2.

Hier. 12. tem suam: dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum. Quam tandem ob causam? Vt adhereret vxori suæ Ecclesiæ, quam ex gentibus sibi copulauerat, vt quam scdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam sanguine suo ablutam sanctificaret, ac exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neque rugam. Huius præteritæ rei futuros coniuges primum admonet signum istud visibile. Admonet autem non in hoc tantum vt mirentur, verum etiam vt imitentur: vt viri diligant vxores suas, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, vt neque patris neque matris amorem illius amori anteponendum esse putent: vt sicut Christus tradidit semetipsum pro spõsa sua Ecclesia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris suæ, non dubitet vitæ quoduis discrimen adire. Sicut Christus adamauit immundam, & acerbissimam quæque passus est, vt mundam & incontaminatam redderet, sic & vir si non vsquequaque munda sit vxor, si qua sit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non statim abiiciendâ existimet, verum infirmus infirmam tollet, atque omnia & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi possit. Huius rei coniunctionis Christi sponsi cum sponsa Ecclesia sic signum est visibile coniunctio viri cum scemina, vt eius admoneat tantum, non autem eam efficiat, Cæterum admonet præterea præsentis rei, præsentis gratiæ, quæ in hoc Sacramento confert Deus, qui quod iubet non modo verbo, verum etiam exemplo,

idem etiam dat pro sua bonitate. Siquidem visibile ista copulatio quæ fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuisibilis gratiæ, quam largitur Deus. Nam simul vt ad elementum visibile accesserint verba, quæ præeunte Sacerdote profert vterque coniunx fit Sacramentum, per quod peculiare donum spiritus infunditur, quo & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robustiores ac pariter tolleranda huius vitæ incommoda, & instructiones ad sobolem piis moribus educandam. Quod quidem donum sic demum infunditur, si quemadmodum oportet ita Sacramentum hoc susceptum fuerit. Nã si secus factum sit, sicut in aliis Sacramentis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promissit hoc ita futurum dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ suam, & adhærebit vxori suæ. Quod Sacramentum etsi in viro quoque & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quod autem ad virum quoque & mulierem pertineat mysterium hoc siue Sacramentum, testatur Chrystostomus, eum locum enarrans, his verbis. Reuera namque, reuera inquam mysterium est, & magnum mysterium: relicto parète eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cum consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ antea neque visâ sit, neq; aliud commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus præ-

*Gen. 2.**Serm. 20.*

*De nu-
pitiis &
concupi-
scentia,
libro I.
cap. 10.*

ferre: vere mysterium est. Et parētēs etiam cum ista fiunt non offenduntur, sed magis offenduntur ac doleant cum non fiunt, expensis quoque pecuniis ac sumptu facto lætantur. Magnum re vera mysterium & ineffabilem quandam sapiētiam habet. Istud supra præfatus dixit in Christo & in Ecclesia, verumtamen non propter ipsum solum ita dictum est: sed quid? ut vxorē scilicet tanquam propriam carnem foueat, quem admodum & Christus Ecclesiam: vxor vero & reuerēatur virum: Neque dissimilia scribit Augustinus quoque, cuius hæc sunt verba. Quoniā non tantum fœcunditas cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides; verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commēdatur fidelibus coniugatis, unde dicit Apostolus: Viri, diligite vxores vestras; sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Huius proculdubio Sacramenti res est, ut mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, ut viues cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est in Ecclesia Christi quibusque fidelibus coniugatis qui sine dubio membra sunt Christi, ut cum filiorum procreandorū causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere ut alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, nō lege huius sæculi, ut interueniente repudio sine

crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia, quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis eorum Israelitis permisisse testatur, sed lege Euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa, si alteri nupsit: & vsque adeo manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, ut potius sint inter se coniuges qui ab alterutro separati sunt, quam cū iis quibus aliis adhæserunt. Ac aliquanto post, adducens illa verba, Relinquet homo patrē & matrem. Quod magnum, Sacramentū dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabile sacramentum. Ad eundem modum scripserunt Ambrosius quoque, Theophylactus, Leo Pontifex, & alij nonnulli, qui omnes eadem ratione quæ septem reliquis, huic quoque sacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaq; rei signum esse docuimus hoc sacramentum, præteritæ coniunctionis Christi cum Ecclesia, & præsentis gratiæ quæ nobis conferatur: cuius non admonet modo, verum etiam causa illius est, & eam efficit hoc sacramentum. Est etiam tertiæ rei signum; admonet enim ista coniunctio visibilis matrimonio copulandos, futuræ coniunctionis cum sponso nostro Christo, quādoquidem per vas suū electum loquutus est spiritus sanctus, quod saluabitur mulier per generationē filiorum, si permanserint in fide & dilectione & sanctificatione eū sobrietate. Fuerūt apud gētes quoq; matrimonia, qui lege quadam

Mat. 19.

Cap. 21.

*Ambros.
in epistola ad Ephes.
Theophyl.
ibide.
Leo epist.
92.*

1. Tim. 2.

natura menti diuinitus insita sanctam esse rem
matrimonium, & maius quiddam, quam vt hu-
manum inuentum existimari posset intelligen-
bant, atque ideo vagos concubitus arcebant, ac
de iis qui stuprum aut adulterium commis-
sent, poenas capitis legibus sumebant, matrimo-
nij tamen Sacramentum apud eos non fuit, cum
liceret eis etiam nulla causa matrimoniū rescin-
dere. Sed neque apud Iudæos, apud quos ma-
ior etiam fuit matrimonij sanctitas, fuit matri-
monij Sacramentum, eadem illa ratione qua a-
pud nos sacramentum est, quibus & ipsis ab du-
ritiam cordis permissum erat vxores dimittere
quamuis leuem ob causam. Solum ergo Chri-
stianum matrimonium Sacramentum recte di-
citur, & est. Cuius cum tria bona recensat Au-
gustinus: primum dicit esse fidem, secundū pro-
lem, tertium Sacramentum. In fide attenditur
ne præter vinculum coniugale cum altero vel
altera concumbatur: Vxor enim non habet po-
testatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir non
habet potestatem, sui corporis, sed mulier. In
prole vt amanter suscipiatur, benigne nutriatur;
religiose educetur: huius enim potissimum gra-
tia contrahi debet matrimonium. Ita enim di-
cit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios pro-
creare, matres familias esse. In Sacramento au-
tem, vt coniugium ne separetur, & dimissus aut
dimissa nec prolis causa alteri cōiungatur. Hoc
enim est Christi verbum: Dicitum est, quicumq;
dimiserit vxorem suā, det illi libellum repudij.
Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimise-
rit

*Dent. 24
Matt. 19.*

*De Gene.
lib. 9. c. 7.*

*De bono
coniugali
cap. 24.*

*De pec-
cato origi-
nali con-
tra Pela-
gium.*

Lib. 2. ca.

34.

1. Cor. 7.

1. Tim 5.

Matth. 5.

rit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eā
mœcham, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et
rursus: Quod Deus coniunxit, homo non sepa-
ret. Et sequutus magistrum suum Paulus: His, *Matt. 19.*
inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non
ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere:
quod si discesserit, manere innuptam, aut viro
suo reconciliari. Quæ & Christi & Apostoli
verba, non alio sensu acceperunt Ambrosius, *Ambrosi.*
Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes, *Cor. 7. et*
& Chrysostomus, ac qui sectator ipsius est Theo- *lib. 8. in*
philactus, alique sancti doctores, quam quod *Lucam.*
per ea significari existimarent tanti Sacramenti *Hiero. ad*
rem, esse scædus illud inritum nuptiale, vt nec ip- *quæstio-*
sa separatione irritum fiat, quandoquidem vi- *nes Ama-*
uente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri *di presby-*
nupserit: Neque dispar est causa viri, quem non *teri & i-*
oportet esse meliore cōditione quam sit mulier. *epitaphio*
Magna itaque est firmitas vinculi coniugalis, *Fabiole.*
quam non designat modo, verum etiam efficit *August.*
accedente verbo visibilis illa que fit sacerdotem *de bono cō-*
copulatio. Cōfertur enim per illam donum per- *ingali*
seueratiæ peculiare, modo quis animum habeat *cap. 7.*
capacem, & eo quo debet effectu ad Sacramen- *Origenes*
tum hoc accedat. Qui qualis esse debeat, docet *in Matt.*
nos oratio Saræ filiaë Raguelis, que matrimoniū *homil. 7.*
susceptura sic orauit. Tu scis domine quia nun- *Chrysost.*
quam concupiui virum, & mundam seruauim a- *homil. 17.*
nimam meam ab omni concubitu. Nunquam *in cap. 5.*
cum ludentibus miscui me, neque cum his qui *Matth.*
in leuitate ambulant me participem præbui. *Tobia. 3.*
Virum autem cum timore tuo non cum libidi-

ne mea consensu suscipere. Contracturus matrimonium concipere debet animo, quantum sit hoc Sacramentum, nempe quod Deo autore copulatur, neque aliter affectus esse, quā si presentem Deum videat, vxorem sibi copulante[m].

Matt. 19. Ministerium enim sacerdotis est, Deus autē est qui nexu quodam insolubili coniungit, iuxta illud quod dictum est: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam animo secum reputare, quanta sit signi maiestas, quod similitudinem refert coniunctionis CHRIS TI spōsi cum Ecclesia sua spōsa. Hoc affectu qui accesserit, dubitare non debet, quin gratiæ quæ confertur in hoc sacramento sit particeps futurus. Qui vero profano affectu sacramentū hoc percipiunt, tantum absunt à gratia percipienda, ut iram etiam sibi thesaurizent in die ire. Neque enim aliis ex causis contrahendum est matrimonium, quam propter sanctam societatem, religio se posteritatis amorem, ac fornicationis odiū ac detestationem, ut dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia. Domine tu scis quia non luxuriæ causa accipio coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum, Amen: Nam si qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos: ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod septem illis viris, qui cum luxuriæ causa Saram vxorem ducere voluissent, ordine omnes prima

statim nocte propter incontinentiam suam à dæmonio sunt suffocati. Libet hic adscribere sancti Pontificis & martyris Euaristi verba, de eo, quo ritu legitimum matrimonium contrahi oporteat. Legitimum, inquit, ut à patribus accepimus & sanctis Apostolis eorūque successoribus, non est matrimonium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus, propinquiōribus, sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotallyter ut mos est, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à Paranympis ut consuetudo docet custodita & sociata à proximis tempore congruo petita legibus detur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, ut bonæ soboles generentur, & domino suis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt.

*Epist. I.**De impedimentis matrimony.*

CAP. 56.

SVNT quædam de essentia matrimonij, sunt alia quæ sicut in cæteris sacramentis, ita & in hoc magis ad solennitatem quandam pertinent. Quæ sunt posterioris generis, contrahendum quidem impediunt matrimonium, sed non dirimunt contractum: quæ ve-

K ij

rd prioris, non solum impediunt contrahendum; verum etiã dirimunt contractum: De vtriq; quo facilius memorię commendari possent hos versiculos ante aliquot secula conscriptos legimus.

*Ecclesia vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri
Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibus.
Hęc socianda vetant coniugia facta retractant.*

Nobis de duobus tantum dicere nunc est propositum, de quibus hoc tempore controuersi maxime videmus, de voto & de ordine. Venerem nocte fuisse incontinentiæ sceminã, adeo peruulgatum est apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obscenitas & libido. Hęc prima fuisse dicitur in Cypro auctor mulieribus, vt vulgò questum corpore facerent, Quod ideo scribit eam imperasse Lactantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & viro- rum appetens videretur. Huius exemplo duo Martini, quo & ipsi possent inter hæreticorum nomina referri, nominis huius æstro perciti, violato iureiurando quod præstiterunt, vt incastã libidinem suam explerent, non quibusuis mulieribus, verum eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis, siue quis Sanctimonialis appellare malit, quasi matrimonio coniuncti, authores fuerunt omnibus, qui corpora sua domino consecrassent, & perpetuam professi con-

*Libr. I.
cap. 19.*

tinentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iurisiurandi sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitie claustris, eadem se nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par crimen, non omnino tamen dissimilis causa fuisse videtur Imperatoris Valentiniani, qui cum alteram vxorem duxisset priore superstite, nec repudiata, quò leuius videri posset facinus à se patratum, si plures eiusdem culpæ affines facti essent, legē tulisse, ac eam promulgari passim iussisse legitur, per quam cuius simul duas vxores habere liceret. Martinorum itaque sacrilega audacia factum est, vt in dubiũ illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholica fidei est dubium sit, quin & licitum sit vouere castitatem aut cõtinentiam, & quod semel quis vouerit, id ab eo præstari oporteat.

Quo tamẽ magis id persuasum esse queat, etiam his, qui vacillare nonnihil videntur, paucis de eo differendum esse putauimus. Quòd est vouere pium, & quod voueris præstare necessariũ sit, apertiora sunt scripturæ testimonia, quam vt negari possit. Sic enim per Prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo vestro. Et iterum: Cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd autem cœlibatus votum, pium Deo que gratum sit, vel ex eo cuius perspicuum esse potest, quòd & à Christo laudantur Eunuchi, qui se propter

*Socrates
libro 4.
cap. 31.*

*Psal. 75.
Deut. 23.*

*Matt. 19.
Esaia 56*

1. Cor. 7. Dei regnum castrauerunt. Et apud Esaiam sempiternum se illis daturū nomen Deus promisit, quod non peribit. Et de virginibus consiliū dāt Paulus, qui simul indicat ad timotheū scribens, quod quæ viduæ & Ecclesiæ stipe alebātur, voto se perpetuæ continētię obstringebāt. Et Philo testatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apostolorum æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui suam Deo castitatem desponderent. Quamobrem quod asserunt castitatis hostes & continentia, votum cœlibatus fieri contra mandatū Dei, tam apertè vanum est, vt refellere necesse nō sit. Nullū epim Dei mandatū proferre possunt, de non vouendo continentiam, quā Deo gratiam & acceptam esse, tot locis non obscurē scripturæ testantur. Sed hic illi aliam æquē friuolam rationem adferunt, quæ votum cœlibatus parū esse piū demonstrat. Displicere, inquit, Deo infidelem & stultam promissionem, esse autem infidelem & stultam promissionem, vouere quod præstare non possis, cuius generis esse volūnt continentiam: de qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquē non esse arbitrij sui, vt se à scēminæ commixtione seruaret, quam non est arbitrij sui, mas sit an scēmina: adeo nihil puduit impudens istud os orbi toti suam incontinentiam testatam facere. Quis autem non videt, si nihil vouendum sit, quod à nobis tanquam à nobis præstari non possit, omnem iam vouendi rationem prorsus esse sublatam. Nam non modo facere, verum nē cogitare quidem aliquid ex nobis tanquā ex nobis idonei sumus,

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

In libro
de viris

Apostolicis.

Eccle. 5.

2. Cor. 3.

vt recte in altero concilio Arausicano antè mille & centum annos habito scriptum sit: Nemo quicquā domino recte vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepi-
mus, damus tibi. Locum illum ex Psalmis enarrans Augustinus, vouete & reddite, monet vt quisque quod potest voueat & reddat. Non sitis, inquit, pigri ad vouēdum, non enim viribus vestris implebitis: deficientis, si de vobis præsumetis: si autem de illo cui vouetis, vouete securi, reddetis. Quo in libro cum de aliis votis, tū de voto castitatis & continentia, tanquam pio Deoque grato copiose differit. Quod etiam ad Pollentium scribens inter ea numerat, quæ rectissime vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat sarcina continētię, leuis erit si Christi erit: Christi erit si fides adierit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Non eos frangat quod videtur eorum continentia necessitatis, esse non voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniam vani sine damnatione ab ea deuiare nō, possunt, & qui in eam necessitatem contrusi sunt, faciūt eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo, à quo est bonū omne confidunt. Qui etiam in confessionum libris ad Deum orationem cōuertens, ait: Tota spes mea in magna valde miseratione tua: da quod iubes & iube quod vis. Imperas nobis continentia. Et cum scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia scire cuius esset

Cap. II.

Libr. I.

cap. 24.

de adulte-

rinis con-

iugis.

Libr. 2.

cap. 19.

Sap. 8.

hoc donum, adij dominum & deprecatus sum illum. Qui vero sequutus est Augustinum, Faustus, Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in Paradyso à creatore concessum, & earum vsus extra Paradysum iam sumplit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiscentiam. Quicquid præceptio diuina cōstituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo, Quomodo si aliquis atro inquinamento candorem vestis aspergat, non displicet factura sed macula, vestimenti nō amisit vsum, etsi perdidit dignitatem, futura enim erat indubitater casta & sincera generatio, si non intercessisset inimica transgressio, Sed im maculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per superbiæ spiritū, simplicem corripuit affectum. Et si cū immortalitatis Priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, sed obscœne passiois iniuria. Non aurum in culpam venit, sed quicquid auro obriso adulterinū, fraus iniquitatis admiscuit. Quamobrem non modò non impossibile, verumetiam facile, iucundum, suaque nobis futurum est continere, illo adiuuante qui dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile quin difficile fiat, si inuitus facias: Sed & illud verum est, quod à Ioanne Chryostomo scriptum est: Nihil est quod non superet amor cum desyderio: neque potest tam esse quicquam difficile, tam durum,

*Libr. I. de
libero arbitrio,
cap. 2.*

Matth. II.

*Hom. 64
ad populum
Antiochenum.*

tam molestum, quod non facile, iucundum, & suaue sit amanti. Si ubi vera est fides, non illa sola quæ triginta his annis prædicari cœpta est, quam Iacobus vocat mortuam: sed illa de qua dicit Paulus, quò per charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile, atque adeò nihil non erit cum primis leue & suaue. Qui Pythia cantat, scripsit quidam, abstinuit Veneris & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum desyderio tenentur, & eorum quanta sæpè sit abstinentia, vel Hypoliti docemur exemplo. Postea verò, quam iidem in frigore & estu perferendo patientes sunt? quæ nō adeunt vitæ pericula? Ab equis, à fossis, à præcipitiis, à fluminibus, à ferris, quibus aliquando temere sese cōmittentes, immaturam quandoque mortem obeunt, nullam tamè ex eo sentiunt molestiam, quin magis voluptatem maximam. Quæ verò faciendæ rei tenet studium, dum impiger extremos currit mercator ad Indos per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes, nōne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularem? qui plurimis præterea vitam suam exponit periculis & molestiis. Si tantum potest amor & desyderium pecuniæ cumulandæ, quam tamen relinquat homo necesse est, cum ex hac vita migrauerit, sicut scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desyderium illius, qui vita non sua est, & quidem vita sine fine beata? Quo cum essent inflammati sancti Apostoli & mar-

*Iaco. 2.
Galat. 5.*

Psalm. 75.

Act. 5. tyres, nō ab vxorum complexu tantū abstinuerunt, verumetiam cum cœsi essent ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habitū sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsq; eo durum non fuit, aut quod isti volunt, impossibile, suaue iugum Christi in continendo, vt non modo carnis cōcupiscentias frenarent, verumetiam vltro pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cum crucem sibi paratā esset conspicatus exclamasse legitur: O bona crux diu desyderata, & iam concupiscenti animo pręparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulū eius qui pendit in te. Sic Laurentius vltro Sixto comori cupiens: Quo progredieris, inquit, sine filio pater? quo Sacerdos sine ministro properas? cumq; extrinsecus arderet beatus martyr tyrāni sæuientis incendijs, maior enim intrinsecus Christi amoris flāma torrebat, & quamuis rex improbus ligna subiiceret, ac grauioribus incendijs cruciaret, tamen sanctus Laurentius has flammās fidei calore non sensit, & dum Christi pręcepta cogitat, frigidum est ei omne quod patitur. Sic Paulus cum quinquies quadragenas à Iudæis accepisset, ter virgis cæsus, semel lapidatus esset, quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Sicut scriptum est: quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis: sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus

2. Cor. II.

Rom. 8.

Psal. 43.

sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neq; profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Hic mihi respondeant isti delicati martyres, qui siue animi, siue corporis aliquo morbo laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatiliū: vtrum sit difficilius, vtrum ab homine præstari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminentis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia sanctorum martyrum etiam ex fragili fœmineo sexu, tanta animorum alacritate legimus per tulisse. Certè cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi vel metus tantum grauioris allicuius periculi impendet, adeo motus huius est & impulsio vehementior. Et tamen potuerunt illi quæ sunt multo grauiora, potuerunt non solum viri, verumetiam fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui cōfortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cum viuat in nobis, cū operetur in nobis & velle & perficere, quid est quod illo faciēte vt faciam? facere nō possumus? Ipse enim est qui in pugna nostra cōgreditur. Considera, inquit Chrysostomus, præsentē deo te cū hoste pugnare, fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. Ac paulo post: In tua pugna dominus cōgreditur, dominus dimicat: dominus pliat, & victoria tibi adscribitur:

*Philip. 1.**Tomo. 3.
in serm.
de marty
ribus.*

*Rom. 4.
de verbis
domini.*

*Rom. 8.
Philip. 4.*

*Iob. 17.
Psal. 26.*

certamen tuum, Dei certamen est: praelium tuum, Christi praelium est. Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deincas. Præhende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adfit ille qui vinci non potest. Quem sequutus Augustinus: Non enim, inquit, nõ habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi, spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te: aduersus illud quod est in te contra te. Hunc igitur cum habeamus qui adiuuet infirmitatem nostram, confidenter dicat quilibet homo christianus, claraque voce pronunciet, omnia possum in eo qui me confortat. Continentiam iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modo carnis, verum etiam oculorum concupiscentiam superem? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à factu quoque me contineam? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum sanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me praelium, in hoc ego sperabo: Omnia possum in te, qui confortas me. Sic dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neq; cum in acie fuerit, contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, statim fugiat & clamet: non possum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in praelium euntem dato illi clipeo, sic adhortata legitur: Fili,

aut hunc, aut super hunc. Laconica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clipeum referret, aut mortuus in eodum reportaretur. Hoc sibi quoq; Christi miles, contra carnem, contra mundum, contra diabolum praelium initurus dictum existimare debet, vt aut cõfidei scuto vincat hostes, aut in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non possum, sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum atq; iterum repetendo dicat cum Paulo, claraq; voce pronunciet, omnia possum in eo qui me confortat. Neque dispiciat in qua re confortetur à Deo, qua non: impium est hoc de Deo cogitare, quod aut noluit is, qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè confortare, aut nõ possit, quem omnipotentem in fidei nostræ simbolo profitemur, Omnibus ad omnia semper præsto adest gratia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus, qui confortat eos, vt quo se sacramento inuicem obstrinxerunt, id inuiolatum obseruet, etiam si vel per absentiam, vel per aduersam valetudinẽ alter alterius corporis potestatem habere nõ possit: idem & cœlibatum professis continentiam donum dat, & aduersus carnem pugnantem confortat, modo postulent ab eo qui dat omnibus affluenter: postulent autem in fide nihil hæsitantes. Quod si non impetrant non Deo culpam assignent, quasi vel noluerit is, vel non potuerit, cum & velit omnia, nostra causa, & possit omnia, sed se potius non eam fidem ad postulandum attulisse

*Plutar-
chus in
Apoph-
thegma.
Laconicis*

Marc. 9.

Iac. 1.

I. Cor. 7.

*Origen.**tracta. 7**in Matt.**Hier. li. 3**in Matt.**Chrysoft.**Hom. 63.**in Matt.**August.**de carne**is cap. 3.**Oratio-**ne. 13.**Matt. 7.**Ioan. 15.**Marc. II.**Ioan. 15.**Marc. II.*

putent, quæ potuerit impetrare. Paulus cum hanc materiam tractaret, noluit dicere: Qui nō possunt continere nubant, sed qui non continent: idq; Christi exemplo, qui & ipse non dixit: non omnes possunt capere, ne quis fati rem esse putaret, sicut Originam secuti, Hieronymus & Chrysofomus anhotarunt, sed non omnes capiunt verbum hoc. Possimus enim in eo qui nos confortat, sed non volumus omnes, non adhibemus illud studium quod oportet, non acedimus ea fide qua oportet, ad eum præcandum, cuius hoc misericordia possumus. Nō enim sumus sub lege bonū quidem iubente, nō tamen dante, sed sumus sub gratia quæ id quod lex iubet facere is nos amare potest liberis liberare. Gregorius Nazianzenus explicans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc; sed quibus datum est, adde, datum quidem his qui volunt & qui assentiuntur. Quem præceptorē suum secutus Hieronymus, datum est, inquit, his qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerūt. Omni enim petenti dabitur, & querens inueniet, & pulsanti aperietur. Omni inquit, petenti nō coniugato tantum, sed & cœlibi cuiuscunq; sexus, cuiuscunq; sit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datū iri, dicit alio loco: Quodcunq; volueris petetis, & fiet vobis. Quodcunq; petieris patrē in nomine meo, dabit vobis. Omnia quæcunq; orantes petitis credite quia accipietis, & eueniēt vobis: nihil profus excludendo, cum omnia quæ habemus dona sunt illius;

neque boni quicquam nisi dono illius habere possimus. Etiā pudicitiam conjugalem Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit, vbi de hac re loquens, ait: volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisq; proprium donum habet ex deo, alius quidē sic, alius verō sic. Ecce & hoc, inquit Augustinus, donū esse dixit à Deo, & si inferius quam illa cōtinentia, in qua volebat omnes esse sicut seipsum, tamen donum à deo. Vnde intelligimus, cū hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud ostendi, quam inesse nobis oportere adhæc accipienda & habenda, etiā propriam voluntatem, Nō solum carnis desyderia frenare, sed oculorum etiā concupiscentiam domare, factum quoque calicare, deniq; à quocunq; alio crimine abstinere Dei donū est. Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, sed penes Deum qui mihi donū hoc non est impartiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapsi sunt isti, vt Deum malorum auctorem, quin etiā impulsorem facere non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quam in stipite vel in trunco: quorum etiā hæc est blasphema vox, non minus proprium opus esse Dei Iudæ proditionem, quam Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetus ac pridem iam sopita, Simonis hæresis & Manichei resuscitatur. Interea tamē qui hæc tam impia dicere veriti non sunt, tanquam idola quædam coluntur à multis, & quod scriptum ab illis est, quamlibet pugnat cum

Denuptiis et concupiscentia, ad Valerian

lib. I. Et de bono perseuerantia, cap. 14.

Blasphemia.

Euangelio, Dei tamen verbum & Euangelium vocatur, neq; alio iam loco, quam quo scriptura Canonica habetur: adeo sunt, proh dolor mentes hominum exæcātæ. Sed nos ad institutum redæamus. Planum iam fecisse videmur, neque aduersari Dei mandato votum cœlibatus, nec esse eiusmodi quod homo Deo fretus præstare non possit. Est quidem ita, si nostras ipsorum spectemus vires, nos non posse, sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandum, quam simus nos ad petendum cum vera fide. Quem autem offendit quod continere facile, iucundum & suaue esse dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysoctomi locum illū inspexisset, vbi contra nos declamans qui similiter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem autē voluptatem habere non posse, vt qui bellum cum nature tyrannide sine intermissione gerent, vociferabantur. Imo contra, inquit, res est, violentia nanq; & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sauior: sic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis cōgressum consistat, victus assidue cadat, quæ admodum dæmoniacy malignis spiritibus agitati. Continens autē ille, prælio victor, hanc assidue prosternit, nobilissima & infinities præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona, & splendidissimis trophæis perpetuo fulgens. Itaque dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam sibiipsis concinnent, & præmia, consuetu-

*In priorē
ad Corin
thios Ho-
mil. 37.*

suetudinem angelorum, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, spem certam & immortalem. Certe quod cum tanta voluptate cōiunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suaue. Quid diceret si Basilius legisset his verbis ea de re differentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginittatis meæ integritatem inde deducam? aut quomodo descendam in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? prope te est, inquit, & secundum naturam tibi ingeneratur virginittas: neq; igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus est, neque aerem immensum peruolare, neque terrarum tractus hanc inuestigando circuire, aut è terris euolare, cœlumque pro ea inueniēda lustrare, sed omiſſa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, teipsam vt te habeas diligentius inspicere, atque hanc in te per naturam opertam abditamque reperiens. Quod secundum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non voluptatis potius?

Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile quod non facile statim fiat, iucundum & suaue: Quam facilitatem qui nondum est consecutus, extat apud Casianum Ioannis Chrysoctomi discipulum Cheremonis confilium, quemadmodum ad eam perueniri possit, cap. 15.

*In lib de
vera Vir
ginitate.
Rom. 12.*

Rom. 5.

*In colla-
tionibus
patrum,
colla. 12.*

id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore possit acquiri & perfici castitas? Temerarium est, inquit, super consummatione castitatis in tanta praesertim vel voluptatum diuersitate vel virium, certam temporis definire mensuram, rationem tamen obseruari & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscat, constantissime possumus praefinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis, confabulationibus, & mortificatus ab omni solitudine, curaque; mundana, duobus tantum paximacii fuerit quotidiana refectione contentus, & aquae facietate subtracta, quietem somni triu, vel ut alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentia huius merito, sed miseratione domini eam se crediderit adepturum, quia sine hac fide vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quam sex mensibus perfectionem ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed est ante

*Homil. 9.
in Leuit.*

Cheremonem Origenes: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinae: his alitur cibus, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis nolite quæri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potetem facis cum eam carnibus facias, vino nimio inundas, omni mollicie pulpas & ad illecebras nutris. Verum adduci multi creduntur, ut se vo-

to cœlibatus implicent, non ut quod uouerint praestent, sed ut, cuius rei causa uouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re solius rei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Utinam autem non multi sint, de quibus id non uerius quam Ecclesiae expedit, existimari possit. Vetus est autem illa Dei quærela, quod nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: *Quin & quo tempore quot Episcopi & Presbyteri, tot fuerunt prope martyres, à Paulo scriptum ad Philippenses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me cito mittere ad vos, ut & ego bono sim animo cognitis que circa vos sunt: neminem enim habeo tam unanimum qui sincera affectione pro uobis sollicitus sit, omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Quod si uere dictum est illo tempore, nostro hoc seculo multo uerius dici potest, quo mercenarios multos, raros admodum pastores uidere licet. Apud eos etiam qui Euangelici malunt appellari, quam Christiani, quotum quemque reperire licet qui gratis praedicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuisse fertur cupiditas, ut expleri non posset, quam inflammauit magis vxorum: & qui sunt ex in cœsto coniugio procreati liberorum frequentia, ut inter alias causas, quæ obrem interdicta sunt Sacerdotibus matrimonia, uideri possit hæc non postrema, ne magis etiam accederetur auaritia. Cæterum quo quis animo Sacerdos fieri uelit, aut voto se cœlibatus obstringat, Dei solius est iudicium*

Hier. 17.

Malach. 1.

Philip. 2.

Hebr. 4. cuius oculis nuda & aperta sunt omnia: homo videre non potest, nisi ea quæ patent, dominus autem intuetur cor. Verum & demus hoc, esse non neminem, qui dum furis ambitionis actus ad Sacerdotium aspirat, hac sola de causa cœlibatum vouerit, non ideo tollendus est cœlibatus? Etiam ad matrimoniũ accedunt multi, longe alia affectione, quam qua suscipi tantum hoc Sacramentum oportet: nam quotum quemq; reperire licet qui illud spectet in matrimonio contrahendo quod spectari solũ debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocunque respiciat: num ideo dicemus, ne sit matrimoniũ? Sed nequit, aiunt, præstare quod vouit. Hoc dicere Simonis est, & Marcionis, ac Manichei hæresim profiteri. Christiano dicere fas non est, nisi quod dixit Christus: omnia possibilia sunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, omnia possum in eo qui me cõfortat: Quod dixit Augustinus, lenis erit sarcina continentiæ si Christi erit, Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Verum non præstant multi. Nunquid in baptismo quoq; Sathanæ & pompis eius non abrenũciamus? Præstat ne id ab omnibus? an ideo abroganda erit hæc Apostolorum traditio? quæ mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Moy si legem nunquid omnes obseruabant Iudæi? num ideo fuit abroganda, quia præuaricatores eius erant plurimi, priusquam venisset finis legis Christus? An ideo tollemus præceptum de non concupiscendo? quod magis

Marc. 9.
Phil. 4.
Rom. 10.

videtur accendere concupiscentiam quam extinguere, si Dei simus auxilio destituti? Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, sancta, & mādatum sanctũ, est iustum, & bonum: sic & cœlibatus Lex sancta est, iusta est, bona est, etiã si neque sancti, neq; iusti, neq; boni sunt, qui professi cœlibatum, ventri nihilominus & libidini seruiunt. Preclare Ioannes chrysofomus: Calumniantur, inquit, ebriosi fructum à Deo factum, dicentes: non sit vinum. At nos ipsis dicamus: non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas diaboli opus est. Non vinum ebrietatem facit, nè Dei creaturam accuses, sed conserui infamiam argue. Totidem verbis respondere licet his qui dicunt, non sit votũ cœlibatus, vt dicamus illis, nõ sit scortatio, nõ sint in castẽ nuptiẽ votum enim cœlibatus, Dei: scortatio & in castẽ nuptiæ diaboli opus est. Non cœlibatus votum scortationem facit, ne quod à Deo laudatum est accuses, verum illius infamiam argue, qui quod promisit nõ præstat, non quia nõ potuit, sed quia nolint, quia nõ ea qua oportuit fide Deum præcatus est, vt sibi cõtinentiæ donũ impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quod fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, sed faciet etiã cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere: Non sunt laudandi qui se temere votis obstringunt, præstat enim longe non vouere, quam quod semel voueris, in eo non persistere. Sed cum animi cuiusque coniectura sit difficilis, etiam si quis antea cõto vitæ suæ tempore

Rom. 7.
Hom. 1. et 71. ad populum Antiochenũ.
Et Ho. 58 in Matt.
I. Cor. 10.

3. Tim. 5.

Luca. 5.

Acto. 9.

Luca. 7.

Luca. 23.

Psal. 76.

1. Tim. 3.

Cicer. epi.

1. ad Q.

fratrem.

Eccles. 10.

Inoratio-

ne fune-

hri in A-

thanasii.

Suetonius

in Nerone

parum sit continenter vixisse visus (quamuis ha-
beri delectum oporteat, vt ne cito manus cui-
uis imponatur, ne peccatis alienis communice-
tur) prohiberi tamen vix poterit quominus
quod sanctum est voueat, nescit enim tarda mo-
limina spiritus sancti gratia: vno momento ex
publicano Euangelistam, ex persecutore Apo-
stolum, ex meretrice vas electum, ex latrone pa-
radisi ciuem factum esse legimus: Hæc est mu-
tatio dextræ excelsi. Optandum tamen foret,
vt quæ regula præscripta est ab Apostolo in
constituendis Episcopis & presbyteris ea ser-
uaretur. Est autem Christianæ charitatis, non
cogitare malum, nec temere secus aliquid de
proximo suspicari. Vere dictum est à quodam
ethnico, & à Gregorio Nazianzeno repetitum,
quod vt quisque optimus est, ita difficilime a-
lium improbum esse suspicatur. Contra verò
scriptum à sapiente legimus: In via stultus am-
bulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æ-
stimat. Ex suis quisque moribus libenter fingit a-
lios. Sic Nero scribitur, cū vnus esset omnium im-
purissimus, animum inducere non potuisset, vt
quæque pudicum esse crederet. Verū vtcunq; res
se habeat, reperiri videmus non paucos, qui cū
se voto cœlibatus obligauerint, non præstant
tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius
animaduertendū foret, quam vt sancta lex pro-
pter homines nō sanctos antiquaretur. Sed hic
à Bucero Cypriani nobis authoritas obicitur,
qui scriptum alicubi reliquerit cū de virgini-
bus Deo dicatis loqueretur: Si perseverare no-

lunt aut non possunt, melius est vt nubant. Fin-
gamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianū.
Quod autem est istud singularitatis studium,
velle solitariam alicuius opinionem sequi po-
tius, quam totius Ecclesiæ catholicæ sensum &
concessum? Congregatum fuit vnus amniū san-
ctissimi, doctissimi, grauisimiq; Pontificis Leo-
nis auctoritates Calcedonense Concilium, sex-
centorum triginta Episcoporum, aliquāto post-
quā ad Christum Cyprianus migrauerat, quod
inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis
nostri temporis hæreticis reiiiciuntur, à Catho-
licis verò non aliter quam sicut quatuor Euan-
gelia recipiuntur, in eo disertis verbis contra-
rium est sancitū. Nonne totius orbis Christia-
ni potius quam vnus alicuius sequi sententiam
oporteret. Quem tamen & ipsum existimandū
nō est id sensisse quod isti volunt, vt quæ votū
continentiæ solenniter esset professa Deo dica-
tæ virgini nubere licitum existimaret. Sed scri-
psit is de Deo dicata. Scripsit: sed quo sensu
scripserit videamus. Postulauerat à Cypriano
Pomponius, vt sibi rescriberet, quid ei de virgi-
nibus his videretur, quæ cū semel statū suū cō-
tinenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ
sunt post ea in eodē lecto pariter mansisse cum
ma sculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid
huic rescribēs Cyprianus, nunquid ait nubant?
Nihil minus: verū consulte fecisti, inquit, absti-
nendo diaconum: virgines autē inspiciatur ab
obstetricibus diligenter, & si virgines inuentæ
fuerint, accepta cōmunicatione ad Ecclesiā ad-

Act. 14.
cap. 16.

mittantur: si autem de his aliqua corrupta fuerint deprehensa, agant poenitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideo æstimato iusto tempore, postea exomologesi facta, ad Ecclesiam redeant: quod si obstinate perseverant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam à nobis admitti in Ecclesiam posse. Hoc est rescriptum Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodum asseruari virgines oporteat: ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseverare nolunt, vel non possunt, melius est ut nubant. Quæ nequaquam ita accipienda esse tanquam eis posteaquam se semel Deo despondisset, nubere licere vellet, sed retro potius trahenda, ad id tempus quo nondum se Deo dicauerant, vel frequentia quæ iam commemorauimus Cypriani verba manifestè declarant, ubi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulteram. Est ne autem credibile in hunc errorem tam impium lapsum esse Cyprianum, ut virgini Deo dicatæ permittendum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nup sit homini marito, fas non est ut alij nubat, quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortaliu nuptias contrahere, quæ semel Deo nup sit immortalis? Certe prius illud Augustinus non matrimoniū quod est cum altero superstite priore marito contractum, sed adulterium appellat, sicut à nobis paulo ante commemoratum est, quanto magis adulterium di-

*De nup-
tis & cō
cupiscen.
lib. I.
cap. 10.*

ci meretur, & quidem longe grauissimum adulterium quod à Christi sponsa committitur, ubi non homini mortali, sed Deo data fides immortalis violatur? Quamobrem longe ab ea sententia Cyprianus abfuit, ut virginibus Deo dicatis nubere licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quod Hieronymum & Ambrosium Latinos, Basilium & Chrysostomum Græcos aliosque qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus, qui quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitime iunctas, verum adulteras & incastas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ saltem vellent nubere, damnationem habere scribit, & est verisimile Cyprianum contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaque suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium. Vtrum autem dispensari possit votum cœlibatus nec ne, nihil est quod in præsentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro sua sententia confirmanda testem citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solennizato per professionem religionis, non potest per ecclesiam dispensari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atqui tale est votum virginum solenniter Deo dicatarum. Sed non est præsentis instituti, possit nec ne dispensari, de eo differere: satis fuerit illud scire, quod per se licitum est dispensationis non egere.

I. Tim. 5.

*22. quest.
88. art.
61.*

Verum hæc de voto dicta sufficiant. Quod autem ad ordinem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrumque Sacramentum, est, à sanctis patribus didicimus, cæterum quæ sunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non possunt, ea cum sacerdotio pugnare vehementer ab Origene, Ambrosio, Hieronymo, Beda, cæterisque viris nõ doctrina magis quam pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirum id alicui videri debet, si matrimonij siue nuptiarum bonum à malo concupiscentiæ discernimus, quod aliquãdo fecisse Augustinũ, Pelagius, Iulianus, Coelestinus, hæretici reprehendebant, cæterum, is, non solum ratione subtili, verumetiam vulgatissimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodièque tenetur etiam ab hominibus coniugatis illud discerni docuit. Quod enim, inquit, illi potestea propagatione fecerunt, hoc est concubij, bonum: quod verò prius confusione tulerunt, hoc est concupiscentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur, quia verò sine illo fieri non potest, erubescunt. Tanquam si quispiam pede viciato ad aliquid bonum etiam claudicās perueniat, nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona est claudicatio, ita nec propter libidinis malũ nuptias cõdemnare, nec propter nuptiarũ bonum libidinem laudare debemus. Bonæ sunt itaq; nuptiæ, sed sine qua bonũ nuptiarum fieri nõ potest, mala est libido. Atq;

*De nupt.
C. concu-
piscentiis
ad: Vale-
rium lib.
I. cap. 7.*

hec est cui repugnat ordo, quæ tam turpis est, vt eam etiam ipsi turpes turpitudinem vocent: cuius licet sint amatores, ostentatores esse non audent. Cuius tanta est sceditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ secundum matrimonialiũ præscripta tabularum, procreandorum fit causa liberorum, latebras ad subterfugiendum hominum conspectum, & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certe non qui bene, sed qui male agit, odit lucem, dicit Christus, omnia verò rectè facta in luce collocari vöunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum sacerdotio maxime, cuius opera in luce collocari vöunt. Quod si illa sic exerceri possent, quẽmadmodum ante peccatum ea primi nostri parentes exercuissent in paradiso, nihil vt aliud quam liberorum procreatio spectaretur, cum sacerdotio non pugnaret. Nunc illorum peccato factum est, vt sine peccato, quod tamen nisi modum excedat non imputatur, opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc est illud peccatum quod vocatur originis, de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus sum & in peccatis concepit me mater mea. Quod si sacerdotem esse nihil esset aliud quam Prophetam esse, verbique ministerio fungi, ne sic quidem licitum illi futurum existimat Epiphanius, vt mariti officio fungitur: sic enim ille scribit: Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ? num impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur propter manus ministeriũ. Nam postquam prophetauit Moyses, non amplius vxor-

Ioan. 3.

Psal. 50.

*Hæresib.
78. contra
Antidi-
comaria-
nit as.*

ri coniunctus est, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis, habet enim vitam domino vacantem: vacare autem domino non potest, qui mariti officio fungitur. Multo minus licitum esse videtur ei, qui sacrificium indefinitum oblatum est, quod impediri certum esse scribit Origenes his qui conjugalibus necessitatibus seruiunt. Ac videtur ei quod illius solius est offerre sacrificium indefinens, qui indefiniti & perpetuæ se deuouerit castitati. Si Laicus & quicumque fidelis, dicit Hieronymus, orare non potest, nisi careat officio conjugali, sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est: semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum & ficeram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Et alio loco, Quod si indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, imo Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, & vniuerso choro sacerdotali & Leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant conjugali. Sic & Ambrosius enarrauit illa verba: Diaconos sint vnus vxoris viri. Veteribus, idcirco concessum est laicis aut sacerdotibus, vxores ad usum habere, quia multum temporis ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio, multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisque certo tempore seruiebat diuinis caremoniis. Nunc autem septem diaconos esse oportet, ali-

*Homi. 23.
in Numeros.
Cōtra Iovinianū.
lib. 1.*

In apologia pro libris aduersus Iovinianū scriptis.

quantos Presbyteros, vt bini sint per Ecclesias, & vnus in ciuitate Episcopus, ac per hoc omnes à conuentu sceminæ abstinere debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in Ecclesia, omni enim hebdomada offerendum est, etiam si non quotidie peregrinis, incolis tamè vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis causa abstinere se præcipit, vt vacent orationi: quanto magis Leuitis aut sacerdotibus, quos die nocteque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent cæteris, quia actores Dei sunt. Beda quoque Venerabilis, vitis suo tempore Pontifices templi tantum officiis mancipati, non solum à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suorum abstinabant ingressu, vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tum sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quebatur, necessario tempus substituendæ soboli procurabatur, at quia nunc non carnalis successio sed perfectio spiritualis inquiritur, cōsequenter sacerdotibus, vt semper queant altari assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur. Non pugnat igitur maritum & sacerdotem: sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari, & celestia mysteria tractare, cum præsertim sui corporis maritus potestatem non habeat, sed vxor, quam quoties id exigit, ei fraudare fas non est. Porro diuina mysteria liberum hominem requirunt, qui suæ sit non alienæ potestatis. Quamobrem

*In 2. cap.
Luc.*

non apud Oriētales modò, verum in nostra hæc Occidentali Ecclesia nihil impedit, quominus qui maritus est, fiat idem Sacerdos, modò quæ mariti sunt, ea præstare desinat: his enim præstādis ita totus animus & corpus impenditur, vt submergi mens & caro tota fieri videatur, sicut ab Augustino quoque legimus annotatum.

Lib. 4. cōtra Iulianum, cap. 14. de civitate Dei. Lib. 14. cap. 16. Gene. 6.

Corpus autem Christi quod Sacerdos conficit, cum sit spirituale, nihil est quod magis refugiat quam carnem, quod vel illa Dei verba fati indicant: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt, Qui semel vxorē duxit, quoad illa vixerit, etiam si diuortii factū sit, maritus tamen illius esse nunquam desinit: caro viri, caro semper vxoris est: caro vxoris, caro viri est, neutrius vt potestātē tertius aliquis habere possit. Sed si cesserit vltro coniunx iure suo quod habet in viri carnem ac suam quoque deo carnem consecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum se Deo dicere sacerdotiōque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quo minus Christi fieret Apostolus, sed quod eam tamen reliquerit Christum secutus, vel hæc ipse verba testantur cum dicit: Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex respōso Christi colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domū, vel fratres, vel sorores, aut patrē, aut matrē aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apostoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non est, videtur Hieronymo verisimilius esse quod non

Lib. 1. cōtra Iovinianum.

habuerint. Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cum veri CHRISTI Apostoli ductas vxores reliquerint Euangelij studio, nec duxerint cum nulli fuerit interdictum, non putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi contra Ecclesiæ interdictū vxores duxerint? inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquam CHRISTI discipuli facti sunt, Petri exemplo cum vxoribus commercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est. Ea res occasionem dedit Corinthiis ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbant isti discipulos vxores suas relinquere, neque decrant quid ab omnibus in CHRISTVM credentibus fieri oportere dicerent, num sibi quoque relinquendæ vxores essent, posteaquam semel in CHRISTVM credere cœpissent. Quibus respondens Paulus. De quibus, inquit, scripsistis mihi, quærentes an ad fidem cōuersis cum vxoribus commercium habere maritis liceret: bonum est homini mulierem non tangere, hoc est ab vxore abstinere, propter fornicationem autem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnæqueque maritum suum. Non dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisque habeat vxorem suam, suam, inquit, habeat, sua vtatur quam habebat antequam crederet. Neque solus Hieronymus, verum & ante eum 1. Tertullianus, & æqualis eius, 2. Ambrosius & 3. Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post seculo 4. Gregorius & Fulgentius latini, tū

I. Cor. 7.

Lib. 1. cōtra Iovinianum.

1. *In libr. de exhortatione castitatis.* autem 5. Ioannes Chrysoſtomus, 6. Ephiphanius, 7. Theodoricus, 8. Oecumenius, 9. Theophrastus philactus græci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt. Sed momenta rationum ait quidam pluris facimus in disputando quam auctoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta, ac solus tu sis, qui monumenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor, quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cum enim dixisset, propter fornicationem vnusquisque habeat uxorem suam, & vniquaque suum virum habeat, vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat uxorem, habeat virum; statim subiungit: Vxori debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret, si non intelligis quid sit, habeat vir uxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori debitum reddat, & vxor viro. Quo minus autè ambigi queat de quo debito dicat, subdit. euestigio: mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter & vir sui corporis potestatem non habet sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cœlebs habeat sui corporis potestatem nec ne? Tum autem quem fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem? cum eius rei nemini sit debitor? Vel cæco appareat, non de aliis hæc verba dici quam de coniugibus, hic vt sit germanus Pauli verborum sensus, eodem modo quidem illud foret, quandoquidem tempus

pus breue est, neque procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquam non habètes, nec alio quam quo sorores essent apud vos loco, ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis. Quoniam verò periculum est ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisque maritus habeat, hoc est, retineat uxorem suam, non dimittat illam, vtatur ea; reddat ei quod ex lege coniugij debet, neque enim hætenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare possit uxorem. Ad eundem modum vniquaque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, non discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nā quod ad vsum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum est, non penes vxorem, quæ sui copiam negare marito non debet. Ex eo videre licet, quanta sit illorum cœcitas, qui ex his Pauli verbis longe diuersam sententiam colligere conantur, quasi præcipiat is omnibus qui sunt cœlebs, vt vxores ducant, cum tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus quamuis cum primis iniquus cœlibatui, paraphrasi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur, sic enim scribit: Ad quæstiones de quibus me per literas consuluistis, paucis respondebo, quid faciendum pro his qui matrimonio sunt irretiti, quid his qui in cœlibatu degunt, & viduis, itè his qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti, postremo quid virginibus elocandis

xime sequitur ad probam de virginitate.

aut non elocandis. Quambrem, quo quasi fortissimo telo vsi sunt; rerum nouandarum cupidi; ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeo contra ipsos facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur, cœlibes ad nuptias, vt ne his quidē, qui matrimonio iam irretiti sunt vsquequaque liberum esse velit Paulus quouis tempore præstare quæ debent ex lege matrimonij, seque magis indulgere quã præcipere scribat, vt mutuum sibi præstent debitum, sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam vestram: hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidam somniat non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmat, sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, sed ad intermissum usum coniugij reuertamini. Non hoc dico præscribens aut præcipiēs, cum aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororū habere cupiam, sed dico hoc infirmitati vestræ condescendēs. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus nuptias, indulgentiam vocari debere, non præceptum. Augustinus verò, Possit, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum causa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset, hoc autem dico secundum veniam,

Lib. 1. cōtra Iouinianum
In enchiridion. cap. 78.

non secundum imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apostolica autoritas fateatur? Datur igitur venia reddendi debitum, non abstinendi. Quamuis autem vel prolis procreandæ vel stupri vitandi causa rectum sit vxorem ducere, rectius tamen est, sine periculo, peccati grauioris vel relinquere vxorem, vel cum ea tanquam sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus cum dicit: Tempus breue est, reliquum est vt qui habent vxores tanquam non habētēs sint: nam & abique vsu coniugali constare posse matrimonium, non solum Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verum etiam Ethnici docuerunt: Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis, denique cum iungitur puella coniugium est, non cum virili admixtione cognoscitur, nisi forte non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil intercessit se carnalis commercij certum est. Certe beatiora coniugia iudicanda sunt, inquit Augustinus quæ siue filiis procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint, quod neque contra illud præceptum fit, quo dominus dimitti coniugem vetat: non enim dimittit qui cum ea non carnaliter sed spiritualiter viuit, & illud seruatur quod per Apostolum dicitur: Reliquum est vt qui habent vxores, quasi non habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugij maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit, quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi cau-

Ambrosio
de instir.
virginis
cap. 6.
Chrysost.
homi. 32.
operis im
perfecti
de sermo
Domini
monte,
libr. 1.
Matt. 19.

sa. Verum ut unde deflexit eò redeat oratio: non esse pugnãtia docuimus matrimonium & sacerdotium, sed esse pugnãtia reddere debitũ vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum non in orientali modò, verum & in hac Ecclesia nostra sacerdotio fungi. Observatum autem hoc fuisse legimus & in orientali ecclesia, ut maritus cum sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret, adeo visum id est ex diametro, quod aiunt, cum sacerdotis officio pugnare. Quod hoc ita sit, docet Hieronymus, cù de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopus dicitur sui sceleris habere confortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primum vxores duxerint, nulli cœlibr credentes pudicitiam, imo ostendentes quam sancte viuant, qui male de omnibus suspicantur, & nisi prœgnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vniis eorum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continent, aut si vxores habuerint, mariti esse desinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini freno permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerumque feruescit, suis hortatibus duplicans imo extinguens coitu fœminarum, ut nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab e-

quis, de quibus scriptum est: Equi infanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet qui videtur æqualis Hieronymi fuisse Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cum vxore, quam ante clericatum legitime duxit, dormierit, abdicator, cum omnes qui præclari sunt in oriente abstineant, præcipue verò Thessalonia, Macedonia, & Helade. Cui suffragatur ad Anastasiũ Thessalonicẽsem episcopum scribens Leo pontifex: Cum extra clericorum, inquit, ordinem constitutis, nuptiarum societate & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentię puritatem, ne subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur, ut & qui habent sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quãto magis in primo, aut secundo, aut tertio seruandũ est? ne aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquã idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius autem Epiphanius Constantiẽ Cyprì Episcopus, qui adducto eo loco: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virũ. Reuera, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio, post Christi aduentũ eos, qui à nuptiis mortua ipsorum vxores secundis nuptiis coniuncti sunt, & hoc certe sancta dei ecclesia cum sinceritate obseruat, sed & adhuc viuente & liberos gignentẽ vnius vxoris virum non suscipit, sed eũ qui se ab vna cõtinuit, aut in

*Hiere. 5.**Libr. 5.**cap. 12.**eccl. hist.**Epist. 84**H. are. 59.*

viduitate vixit, diaconum, & presbyterum, & episcopum, & hipodiamonum, maxime vbi syn-
ceri sunt canones ecclesiastici. At dicis mihi.
Ommino in quibusdam locis adhuc liberos gi-
gnere presbyteros, diaconos, & hipodiamonos:
at hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta homi-
num mentem, quæ per tempus elanguit. Quam-
obrem etiam apud orientales vbi syncri fuerunt
Canon s ecclesiastici, fuisse legimus obseruatũ,
vt sacerdotes mariti deinceps à maritorum offi-
ciis abstinerent. Quod verò scripsit alicubi Ste-
phanus Papa, orientalium sacerdotes matrimo-
nio copulari, id ibi factũ intelligi debet, vbi syn-
ceri Canones non sunt. Et quamuis rideat Phi-
lippus glossatorem quod is interpretetur copu-
lantur, id est, copulato vtuntur, hunc tamen quẽ
glossator Stephani verborum sensum esse vult,
certum est & indubitatum. Quamuis enim cuius
Papæ Stephani verba sint hæc, quæ in decreto-
rum librum retulit Gratianus, nõ satis liquet
(nouem enim eius nominis fuisse constat) neq;
reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius
Epistola libris Conciliorum est inserta, nequa-
quam tamen credendum est quicumque tãdem
fuerit iste Papa Stephanus, adeo rudem eum &
rerum omnium imperitum fuisse, vt illud igno-
raret, in nulla vnquã orbis Christiani parte ma-
trimonia contrahere sacerdotibus licuisse.
Ac ex aliis nonnullis locis, quæ per Gratianum
proferuntur, cuius manifestum esse potest, co-
pulantur, hoc loco aliter accipi non posse, quã
sicut intellectum est à glossatore, nimirũ copu-

lato vtuntur, ac lege matrimonij, quod pridem
initum est, carnaliter commiscetur. Adfertur
ab eodem Gratiano rescriptum Nicolai Ponti-
ficis ad Salonitanum episcopum, cuius hæc ver-
ba sunt: Nolle desyderas, vtum mulier quæ vi-
ri filium ex alia foemina genitum de sacro fonte
lauauit, postmodum possit cum eodem viro co-
pulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non
pro eo accipi quod est matrimonio iungi, quod
iam pridem factum fuisse verborum contextus
indicat, sed carnaliter misceri. Qua significatione
vñs etiam verbo copulationis Augustinus
dicens: Copulatio maris & foeminae genera-
di causa bonum est naturale nuptiarum, sed isto
bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt fit e-
ius intentio in voluptate libidinis, non in vo-
luntate propaginis. Et eum secutus Gregorius:
Postquam copulatione coniugij viri atque mu-
lieris vnum corpus efficitur, non potest ex par-
te conuerti & ex parte manere in seculo. Et al-
lio loco: Dum vnum vtrorumque corpus con-
iugij fit factum copulatione, incongruum est
partem conuerti, & partem in seculo remanere.
Ad eundem modum Anianus interpres Chry-
sostomi: Habitare cum sponis nondum sibi co-
pulari lege coniugij. Certè, copulatio & co-
pulari, in his locis non contractum, sed vsum si-
gnificant matrimonij, quod etiam illa verba
concilij Aurelianensi declarant, vbi vis dictio-
nis eius, copuletur, sic est explicata: Nec ip-
si adultero vnquam in coniugio copuletur,
hoc est, nec propriae vxori sibi licet reddere de-

30. quest.
1. et offe.

De nupt.
& concu-
piscentiis
lib. 1. ca. 4

Libro 9.
epist. 44.
Libr. 5.
epist. 149
Hom. 4.
in Mat.

27. quest.
2. Qui
dorm. e-
rit,

bitum, quam sibi reddidit illicitā forem eius cognoscendo. Nonne manifestè hic ostenditur, coniugio copulari nō aliud esse quā reddere debitum? Hic itaque germanus est verborum Stephani sensus, quod oriētalium Sacerdotes maritorum officiis funguntur, & præstant vxoribus ea quæ debent ex lege matrimonij, occidentalium verò nequaquam; verum si qui sint etiam quos vxores habere contingat, sunt iuxta Pauli consilium tanquam non habentes, deinde quicquā eis cum vxoribus est commercij. Hic sanus cum sit Stephani verborum intellectus, facile apparet quam nihil Philippū hic locus adiuuet, quo probare nititur sacerdotibus aliquando matrimonium contrahere licuisse, cum etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus, extat enim inter alios hic quoque: *Qui* cum cælibes essent clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modo sic eis visum sit matrimonium contrahere licere volumus. *Quo* canone quid aliud statuitur, quam quod hipodiamonis, diaconis, & presbyteris posteaquam ordinati fuerint vxorem ducere fas non est? tales enim nuptias, vocant patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo Regij palatij Constantinopoli congregati ducenti vigintiseptem, illegitimas, & illegitimum eiusmodi contubernium solui iubent. *Qua* Synodo ante annos prope noningentos habita, cum posterior fuisse videatur Stephanus hic Pontifex, quicumque tandem is fuerit (nam primum non fuisse liquet) est ne verisimile eum aut Canonem Apostoli-

Can. 25.

Can. 3.

cum, aut istorum patrum decretum ignorasse? quorum synodum, sextam quidem synodum vocat Gratianus cum eius decreta nonnulla producit, sed ex Nicœna secunda synodo, tum ex actis quoque Florentini concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauā synodum liquere potest, quod quatuor aut quinque post annis fuerit congregata. Quam cum præcesserint aliquāto interuallo Socrates, hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verum etiā cū his quas duxissent ante susceptos sacros ordines rem habere Sacerdotibus etiam orientalibus licitum non esse scripserunt: non potest ostendi tempus vllū, quo vel orientalium, vel quarumcunq; aliarum Ecclesiarum Sacerdotibus matrimonium inire fas fuerit, ficulneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incæstas magistri sui nuptias defendendas. Iam illud quam ridiculum, quā ineptum, quam prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam, cui dum penitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur, quem fuisse Sacerdotem ex eo colligere volūt, quòd oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint Sacerdotes qui oblationes offerant, aut quasi non sit oblatio præter eam de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per sacerdotem in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusq; consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Alyptes, Augur, Schanobates, & quid

Dist. 28.
ca. Presbyteri, et 3.
Quoniae et
32. dist. ca.
pi. Si quis
Actione. 6
tomo. I.
sessione. 5

33. quæst.
2. latore.

*De conse-
crat. dist.
1. Omnis.
Exod. 34*

non? Poterat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligēter versatus esse videri vult, hoc quoq; legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Mosem dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus: atq; inde discere, suas etiam Laicos oblationes habere, quas offerant ad altare, quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Ab hoc genus oblationibus offerendis repellebantur pœnitentes, qualis fuit iste matricida, repellebantur, fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium commisissent, & vt seruum suū ad Ecclesiā profugum extraxissent, raptores, vsurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminū affines, quemadmodū X C. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Non ergo statim Sacerdos est, si quis oblationem offert, quod non viris magis quam fœminis licet, modò ne sint earum numero quarum oblationes recipere vetitum est. Hinc videre licet quā anxie quærendo, quam nihil inuenire possint nouatores isti quò demonstrant, aliquando Sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quod per mille quingentos annos nunquam in Ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demum licitum vt sit Sacerdotibus, contendere? cum tempus multò iam sit breuius, quam fuit illud, quo Paulus etiam eos qui haberēt vxores voluit esset an-

*Cap. Ob-
lationes.*

tequā non habentes. Manifestum ergo iam est Sacerdotibus in Ecclesia Catholica neq; licuisse vnquam neq; nunc etiam licere matrimonia contrahere. Quod verò adfertur ex Paulo: Oportet Episcopum vnus vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à Sacerdotio, dictum esse sancti patres omnes vno ore testātur, quē admodū apud Tertullianum, Origenē, Chrysostomum, Epiphaniū, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilaetū & alios videre licet: Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuisse sed esse oportere Episcopum vnus vxoris virum, atque eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se strenuum verēque masculum in illis procreandis prætiterit, parum sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum si sententiam recipimus, nō erit Sacerdos & Episcopus Christus, non Paulus ipse qui hæc scripsit, non Ioannes Euāgelista, de quo indubitātū est virginem fuisse, non alij quidē Apostoli, qui coelibes fuisse leguntur, non Titus, nō Timotheus, non Dionysius, non Ignacius, nō Basilus, non Chrysostomus, nō innumeri alij Sacerdotes & Episcopi, quos omnes vt aliarū virtutum ita castitatis & cōtinentiæ laude cum primis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententiæ omnes omnium ætatum viri doctissimi sanctissimiq; non Latini magis quam ipsi Græci. Ac primum Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnus vxoris virū esse: verūtamē eos

1. Tim. 3.

*Tertul. li.
prioris ad
vxorē de
exhorta-
tione casti-
tatis et de
monoga-
mia. Ori-
ge. ho 17.
in Lucam
Chrysf.
ho. 10. ad
timotheū
et Titum
Epiph.
heresi 99
Hiero. li. 1
cōtra Iu-
nianiū,
et ad Ti-
tū. Amb.
lib. de of-
ficiis cap.
59. & c.*

Stolla. 82. qui sacrati sunt, atq; in Dei ministerio occupa-
Leo epist. ti, continere deinceps seipfos ab vxoris com-
 45. et 49 mercio decet. Epiphanius contra Montanistas
1. Tim. 3. scribēs: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia,
Demon- etiam si maximè Sacerdotij dona per eos qui ab
stra. Eua- vnus etiam nuptiis se continuerunt, & in vir-
gelica. li. ginitate vitam degunt se ornasse præexpressit,
1. cap. 9. velut etiã Apostoli ipsius ecclesiasticã Sacerdo-
Hæc. 48 tij, regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Et
In cõpen- alio loco vertex autem horum omnium aut ma-
diaria d. ter, vt ita dicam, est sanctum Sacerdotium, ex
strina de virginibus quidè vt plurimum procedens, si ve-
fide Ca- rò nox ex virginibus, at solitariam vitã degen-
sholica. tibus, si verò non suffecerint ad ministeriũ so-
 litariam vitam degentes, de his qui continent à
 propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduita-
 tem seruantibus: nam eum qui secundas nup-
 tias contraxit, non licet ad sacerdotium susci-
 pere. Ioãnes Chrysostomus: Tito dicit Paulus,
 constitue Episcopos sicut ego disposui tibi, si
 quis est sine crimine, & vnus vxoris vir: non ea
 ratione quod id nunc in Ecclesia obseruetur,
 oportet enim omni profus castitate Sacerdo-
 tem ornatum esse. Idem in epistolam ad Timo-
 theum: Non hoc velut sanciens dicit Aposto-
 lus, quasi non liceat absq; vxore Episcopum
 fieri, sed eius rei modum constituens. In eandè
 sententiam Græcus ille scholiastes: vnus vxor-
 is virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem
 omnino habeat Episcopus: sed si sit, inquit, ex
 mundanis, ne sit tamen is qui secundis se nup-
 tiis implicauerit, vel vt nouerit vnã vxorem

esse legitimam ad ea præstanda, quæ debent
 inuicem coniuges iure matrimonij. Posteaquã
 verò vocatus ad Episcopatum fuerit, illud im-
 plet quod à Paulo scriptum est, vt sint qui ha-
 bent vxores tanquam non habentes. Et: Volo
 omnes esse sicut & ego. Neque dissidet ab his
 Theophilactus, qui etiam ducenti viginti sep-
 tem patres, de quibus paulo ante meminimus,
 qui in Trullo conuenientes Canones edide-
 runt, inter cæteros hunc etiam conscripserunt:
 Vxor eius qui ad episcopalem dignitatem pro-
 motus est, simul vt is electus & consecratus fue-
 rit, communi sui viri consensu prius separata,
 postquam in Episcopum ordinatus est ac con-
 secratus, monasterium ingrediatur, quod ab æ-
 dibus Episcopi procul absit. Quid hi tot san-
 cti patres, tam excellenti doctrina præditi, nun-
 quid Pauli locum hunc, de eo quod Episco-
 pus vnus vxoris vir sit, non intellexisse iudicã-
 di sunt? per quos nulli vnquã Episcopo esse li-
 cuit nisi aut virgini, aut cuius vxor cõmuni cõ-
 sensu Deo continentiam suam dicasset, quod
 etiamnum apud Græcos & Ruthenos obseruari
 videmus, qui quãuis plus aliquid Sacerdotibus
 permittant, neque eos ab vxoribus suis sepa-
 rent, quas ante Sacerdotium duxerunt, tamen
 Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel
 continentes. Quorsum autem attinet Latinorũ
 quoq; super hũc Pauli locum interpretationes
 adducere? quos nunquam eum aliter intellexif-
 se recepta totius Ecclesiæ consuetudo manife-
 stũ facit: Ne quis tamè de eo ambigat, ex multis

1. Cor. 7.

Cano. 48

paucorum testimonia proferemus. Extat epistola Syricij, ante annos mille ducentos prope scripta, cuius hæc verba sunt: Fortè quæritur, quia scriptum est vnus vxoris virum: non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram, neque enim integros non admisit qui ait, vellem autem omnes homines sic esse sicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium scribens, qui post Anastasium successit Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit Apostolus Paulus: Eligatur Episcopus qui ducat vnâ vxorem & filios faciat, sed qui vnâ habuerit: vxorem. Et aliquando post: vnus vxoris virum, qui vnâ vxorem habuerit, non habeat. Et Ambrosius ad Vercellensem scribens Ecclesiam, vnus vxoris virum esse præcipit Episcopum, nõ quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, neq; iterum vt filios in Sacerdotio creare Apostolica inuitetur autoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet. Apostolicam hæc esse traditionem, continentes vt sint Sacerdotes, præsertim autem Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunquã aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatũ fuisse. Quis igitur dubitabit, qui quidẽ sanæ sit mentis, quin totius Ecclesię sensum & cõsensum sequatur potius, quã vt Martinus audiat, ventris & Veneris impudētissimos patronos? qui dum suos incestos ac nefarios cõcubitus, omni religione sprete & con-

Innocent.
epistola. 3
Hier. li. i
cõtra Io-
nimanũ.
Epist. 81.

uultata, defendere moliantur, ne ipsi in pietatẽ peccasse videantur, in idem in quod se præcipitauerunt impietatis baratrum, reliquos etiam quos possunt omnes, remis, velis, manibus ac pedib⁹, obnoxie pertrahere conantur. Verũ adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non continent nubet: melius est enim nubere quã vri. Sed hoc quoq; modò sanus adsit verborũ intellectus facile retunditur. Hoc dictum, ait Ambrosius, ad nõ pollicitam pertinet, ad nondũ velatã. Cæterum quæ se sponndit Christo, & sanctũ velamẽ assumpsit, iam nupsit, iam immortalĩ iuncta est viro, & iam si voluerit nubere cõmuni lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Photius enarrans illud: Si nupserit virgo non peccat. Virginem, inquit, hic intelligit, non illã Deo cõsecratam, sed in nuptam puellã: illa enim quæ Deo iam cõsecrata sit si nupserit, adulterium introducit Christo cui nupta est. Ad eundem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atq; Augustinus Latini, vt ad Sacerdotes & eos qui cõtinentiam suã Deo vouerunt minime referri possint. Cum dixisset, inquit, Augustinus, quod si se nõ continet nubat: melius est enim nubere quã vri: nõ dixit, melius est mœchari quam vri. Mœchatur autem quis post votum factum continentię, ducit vxorem. Quamobrem necesse est vt alia querat remedia, nimirũ ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum, & in seruitutem redemit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt

I. Cor. 7.

Ad virginem lap-
sam ca. 3

Epiph.
hæresi. 61
Hier. li. i
cõtra Io-
nimanũ.
August.
de bonovĩ
dicitur
cap. 8
ad Polen-
tium de

*adulteri-
nis cōm-
gii lib. I.
cap. 15.
August.
lib. 2. de
adulteri-
nis cōm-
gii ca. 12
I. Cor. 9.
Psal. 144
Luc. 11.
Hebr. 6.
Hebr. 4.
Iaco. 1.
2. Cor. 12.*

vigiliis, ieiuniis, laboribus carnem atterāt. Post-
quā vero fecerint omnia, quæ ad frenanda car-
nis desyderia pertinere visā fuerint, nihil sibi tri-
buant, verum omnem de suis viribus fiduciam
prorsus abiicientes, in eo solo spem suam posi-
tam & defixā habeant cuius hoc donum est, de
quo cum scripserit Propheta: Quod prope est
omnibus inuocantibus se; cū ipse etiam dixerit:
Petite & dabitur vobis, omnis qui petit accipit;
quoniam impossibile est mentiri Deum, acce-
dant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, præ-
centur eum supplices in fide nihil hæsitantes;
facere nõ poterit benignus & misericors Deus,
quin ita precantes exaudiat. Sic fecisse Paulum
legimus, cui & ipsi cum datus esset stimulus car-
nis qui eum colaphizaret; non ad nuptiarū re-
medium sibi confugiendū esse putauit, sed cū
ter esset dominum deprecatus, posteaquā audi-
uit, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infir-
mitate perficitur, illius gratia fretus fortiter cō-
tra stimulū carnis pugnavit, & in ea pugna su-
perior euasit. Sic Hieronymū, sic Benedictum,
sic Bernardum, sic sexcentos alios quos enume-
rare longum foret, fecisse nobis narrant histo-
riæ. Quāobrem nõ hoc solum remedium datū
est his qui tentantur libidine, statim vt vxores
ducant. Quid enim si quam semel duxerunt,
eius propter diurnam & insanabilem ægritu-
dinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus
abesse cogatur, vel quod legatione fungatur,
vel militie, vel mercatus gratia, vel captiuitate
separatus, vel quacūq; tādē alia ex causā, num
statim

statim sibi dictum putabit, melius est nubere
quam vri, & ad quācunq; ciuitatem peruenit
aliam atq; aliā vxorem ducet? Quid si illicita a-
nimositate vxor cōtinere voluerit, nunquid e-
runt admittendæ incontinentium murmura, &
permittendā adulteria? Scimus hoc permissum
ab istis incestarū nuptiarum authoribus & pro-
pugnatoribus, à quibus etiā libelli scripti sunt;
polygamiam approbantes. Verū ea res in Ec-
clesia christi magnę semper fuit abominationi.
Cæterū quorum Deus venter est, & qui dili-
genter colunt quæ sub ventre sunt, nihil pensi
habent: non eos religio, non eos honestatis pu-
blicæ ratio mouet quicquā, dummodo libidinē
suam in cestam expleant. Fuerūt Augustini tem-
poribus qui dicerent: Si quis dimisisset vxorem
causā fornicationis, licere sibi superstite illa
aliam ducere, quod melius foret nubere quam
vri. Cæterum Augustinus nequaquam id licere
contendit, & eiulmodi non esse cōiugia sed a-
dulteria dicit. Quāobrem non vult, vt nuptiis
incontinentiæ suæ medeātur, sed suadet, vt to-
to potius cōtinentiæ factō supplicent Deo, quo
donum eis præstet cōtinentiæ. Neque carnalis
infirmitatis excusationem admittit, sed mulie-
brem illis castitatem imitandam proponit, quæ
cum æquē carnem habeant vt viri, tale tamen
aliquid illis viri licere nolunt. Cum, inquit, à
fæminis utiq; carnem habētibus tantam flagi-
tant castitatem, vt quando ab vxoribus diutis-
simē peregrinantur, velint eas ab adulterino cō-
cubitu intaminatas feruorē transire iuuentutis;

*August.
li. 2. apol
lentiu de
adulteri-
nis coniu-
gii cap.
ultimo.*

& plurimæ pudicissimè transigunt, & maximè Syræ, quarū mariti negociandi quæstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt, nō esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas virorum, multominus id posset sexus infirmior sceminarum. Vndè istos qui virilem excellentiam non putant nisi peccandi licentiam quādo terremus ne adulterinis cōiugiis hærendo pereant in æternum: solemus eis proponere etiā continentiam clericorum, qui plerunq; ad eandem sarcinā subeundam capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsq; ad debitum finem domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundū populoꝝ violentia caperemini? nōne susceptum casti custodiretis officium? Sed hic quæritur ab istis, vtrum sit melius, alligatum voto cōtinentiæ fornicari, an matrimoniū cōtrahere? Quasi verò vbi vtrunq; malum esset, ibi possit alterutrum esse melius, aut quasi nō multos videre liceat, qui cū alligati voto cōtinentiæ matrimonium cōtraxissent, nihilo cōtinentiores fuerūt quā videre nonnullos licet, in Catholica cœlibatum professos. Possemus nos quoq; nō pauca istorum incontinentiæ exempla producere, sed qui vixit inter eos Erasmi Roterodami testimonium ad ferre malumus, sic enim ille loquitur scribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferūt honorabile coniugiū & thorum immaculatū, sed innui nōnullos euangelicos (nam in genere

loquutus sum) nihilo castius colere coniugium quam catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet cū vulgo narrentur, negat esse notissima cum falsa sint, & tamen ipse fateatur de duobus. Ego noui monachū qui pro vna duxerit tres: noui sacrificū, virum alioqui probum, qui duxit vxorem, quā pōst. cōperit alteri nupfisse, Similia permulta de monachorum & monacharū coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euāgelicos minus indulgeatur libidini, an non minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio, quid alibi cōpertum sit, mecū nouit populus: Iam vt donemus istis Euāgelij præconibus esse fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi destinatas nihil in hoc mūdo quærentes præter Christi gloriā, tot curis districtos, tot afflictionib⁹ obnoxios, quib⁹ accedit & paupertas, onus, tum miserū, tum graue, nō posse viuere sine vxoribus, quos tam multi ob leuiore causas, aut nō ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophem comicam, vbi contigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta falacitas, quam tot mala non possunt excutere? vndè tanta rebellio in his, qui se iactant agi spiritu Christi? Hæc Erasmus. Reprehenditur à Philippo Pighius, qui nō verè magis quam piè scriptū reliquit: minus peccare sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationē sit prolapsus, quam qui nuptias cōtrahit. Turpis illi videtur hæc oratio: contra catholicis honestissima.

Probat autem hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior seruus est, an qui grauius seruitio fortasse, negligentius aut incautius agēs cadit sub honore, an qui iugum in totum proiicit? Qui peior discipulus, an qui ex præscripto edificat nō quidē vniuersum, quod fortē potuisset nisi crapulæ & somno securius indulgisset, tamē partem: an qui scholam profus deserit? Quid in hac oratione turpe? quid nō pium potius & honestū? Nō dicit Pighius, bonum est fornicari: quod si diceret, turpis esset oratio, sed dicit minus malum esse, quā spreta & conculcata iuris iurandi religione nubere. Quod non modò Pighio, sed Paulo etiā Apostolo tam graue visum est flagitium, vt etiam velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quā vt Pauli orationem turpem esse dicat Philippus, qui quod isti fingunt prohibendo nubere doctrinas demoniorum docuerit, docens nō modo nubere, verum etiam velle nubere contra fidē iureiurādo interpositam, esse dānabile? sed quid in re fit qua de agitur videamus. Quærunt, plus ne mali sit in nuptiis, an in fornicatione eorum, qui se voto cōtinentiæ alligarunt? An istis non rectē Comici verbis responderi poterit? Quas tu credis esse has, non sunt veræ nuptiæ: sunt incesta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysosto. Photio, sic ab aliis viris piis & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationem habere potest incestum adulterium? Contrahat nuptias

I. Tim. 5.

qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile cōnubium & thorus immaculatus: sed si contrahat sacerdos aut monachus, quid aliud rectē dicere possumus, quā abominabile adulteriū, & thorus incestu cōtaminatus? sic enim appellant eiusmodi nuptias sancti doctores quorū supra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiā eorū verba subscribere: ac Cypriani quidē Ambrosij, Photij, iam cōmemorauimus. Hieronymi verò verba sunt hæc: Virgines quæ post consecrationes nupserrunt, non tam adulteræ sunt quam incestæ. Basilii verò pluribus ea de re verbis differit, quæ vel ob hanc causam huic libello visum est inferere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit sanctorum patrum de Martinorum nuptiis iudicium. Horrendum vocat ille sacrilegium si quis sub ministri nomine & habitu, Christi spōse adulter efficitur. Cum enim, iquit, virginitatem domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blandæ, delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obterege cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quæ sponsi dextram & scœdera præuaricata sit, eam nec illius ultra esse sponsam, quem nequitia dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulo post: Nō se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primū quidem, quia pessimum huius coniunctionis fundamentum

Hebr. 13.

*Lib. I. cōtra Iouinianum.
De vera virginitate.*

voluptatem iecit præuicationisq; malū: dein de, quia causa nō est libera, neq; est enim mortuus vir eius vt cuius nubat, viuente immortalī viro, meritō cenferetur adultera, quæ mortalē hominē ob carnis vitia domini talamis intulit. Nā quod solenne legitimūq; cōnubium sponfus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera & cōuenta cū illo, & præterea processus ipse testatur, huiusmodi quippe nobilitata viro processit in publicū. Porro si cōnubium istud & processu, & testibus, cunctis deniq; iudiciis illustre & apertum est, vir eius mortuus, mœchatur quæ huiusmodi admitti scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imo quo sacrilegio ipsa pro immortalī viro dei filio mortalē hominē in malū suū ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis sepe amplexibus impia? ne item furore homo ille cubile domini cōscenderet, ac violare non metuat? Nempe ex rebus humanis eorum qui sic delinquunt pœnas coniectare possumus. Quæso, quo cruciatu digna cenferetur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo se ipsam violādā impudicè substerneret, ac seruū insidiosè nequiterque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominam suam dominiq; cubile seipsum petulanter immisit? Sed enim vafra istæ quid faciunt? quæ tantum impietatis contra se ipsas per carnis flagitia admittere non metuerunt? Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, leuio-

resq; suscipiant pœnas, verum virginitatem insuper quam antea professæ fuerāt, abnegant, quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inferuiatur turpissimum esse, plenumq; dedecoris nō ignorantes huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam, homines miserè & infelicitè eligunt, sub quibus ad excusationem præuicationis abnegent quod fuerant antè pollicitæ, nec dominum metuūt cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dexteras, eo quod in malorū profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerāt, cum hi quidem ex præcedente cunctisq; cognito virginitatis instituto, quod se illæ professas esse negant, vesaniam summamq; impudentiam auersentur atque oderint. Christus verò præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acrius ac feuerius suo illo iudicio vindicet. Itaque ne specioso charitatis nomine virgo in hoc, peccati baratrum corruat, charitatem puram omniq; mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem quicquam ad excusationem proderit umbra solatiumq; connubij: neque viuente virum sub prætextu coniugij non soluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominem post eximios illos quos ab illo perceperat honores impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec sanè incōgruè his qui sunt

1. Tim. 5. eiusmodi illud apostolicū aptari potest: Quoniam cum fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, sed adulterium malè cōsumantes. Nullus itaq; feruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatisq; profiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa in anima ex auri argentiq; materia elaborata, sed animata ipsa & viuā donaria latronis more profanis manibus temerare atq; incestare præsumat: imo verò nullus adeò impius, atrox, impurusq; sit, vt non inanimata templi vasa, sed ipsū domini templū, virginum scilicet corpus, ipsamq; omnium preciosissimam animā in templo Dei sacratissimi donarij vice locatam, libidinis facibus barbarica immanitate succendat. Verū & si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaq; simul & templum, & donaria, & charitatem spōsi, cōmunionemq; ac societate regni, perniciosæ voluptatis gratia cōfundere atq; calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus vti, neq; te peccati communionē cōmacules. Quòd si te renuēte alij se virgo in matrimonij cōsortium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundū atq; integrum serua, ne sceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi, vā autem illi per quē tradetur, vtile illi esset si nat⁹ nō fuisset.

Matth. 26.

Nōne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professā, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit, oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodū oportebat filium hominis tradi, verum vā illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi non esse natum, quam socium tanti in dominum flagitij damnari. Non audis quoniam qui dimissam duxerit mœchatur. Et si enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuunt tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur & spacium non das, vt & de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam emendationemque miseratus ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permite aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierē, aut certè cum neque vidua, neque vxor sit, pro remissione culpæ qua peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum suum, pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilēque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atque impius est, qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare præsumit, multo profectò fustius adulter atque impius erit. Hæc aduersus

Matth. 19.

Martinos Basilus, ac plura etiam, nisi quod lō-
gum esset omnia adscribere, quæ ideo pluribus
verbis in hunc locum transcribenda duximus,
vt quæ fuerit Sanctorum patrum de incæstis e-
iusmodi nuptiis sententia, cunctis constaret: si-
mul illud planum omnibus fieri posset, non pri-
mum fuisse Pighium, qui tolerabilius esse pec-
catum dixerit, voto obligatū ex infirmitate car-
nis cadere, quam nuptias contrahere: cum hoc
expressis verbis à Basilio dictum videamus, qui
maius esse scelus dicit, negationem virginitatis,
nuptiasque contractas quam lapsum virginis.

*Episto. 6.
ad Theo-
doru mon-
achum.*

Sed Ioannem quoque Chrysostomum eadem
de re differentem audiamus: Bonum quidem,
inquit, nuptias & ipse cōfiteor: honorabiles nup-
tiae & cubile immaculatum, fornicatores autē
& adulteros iudicat Deus: sed te iam seruare nō
conuenit priuilegia nuptiarum, angelorū enim
focietate semel iunctum illud relinquere, & vx-
oris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere
est, quamuis frequenter hoc ipsum nuptias vo-
ces, ego tamen & adulterio illud tanto peius af-
firmo, quanto maior ac melior mortalibus ange-
lus. Neque vllus tibi fortē persuaserit dicens, ni-
hil de non accipienda vxore dominus præcepit.
Nec me ignorare confiteor quod adulterium
interdixit, non nuptias vetuit: verū in te ad-
ulterij nomen accipiet, si volueris vnquam,
quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum
si nuptiae tales vbi offenditur. Deus, adulterio
comparantur? maius lōgē audies. Homicida, iu-
storum laude donatur: & misericors plusquā ho-

mocida punitur, quoniā hoc vetante fit domino,
illud volēte. Et Phinees quidem ad iustitiam re-
putatum est, quod impudicum cum turpi scemi-
na virum vno gladio percussisset. Saulem autem
Samuel sanctus Dei, in lacribus, lachrymis, pre-
cibusque pernoctans, damnatione, cui illum ad-
dixerat Deus, liberare non potuit, quando ho-
stium ducem, quem debuerat trucidare inuitō
parcendum credidit Deo. Cum hæc ita sint, stu-
pere desiste: si nuptiae peiores adulterio iudicā-
tur, quoties Christus offenditur. Sed Augustin⁹,
aūt, vitæ sanctitate & doctrina istis minimē in-
ferior, nec adulteros vocari vult, qui post votū
nupserint, & qui tales diuidant grauius peccare
asserit. Cuius hæc verba proferuntur non sicut
ab illo scripta, sed sicut à gratiano sunt in decre-
torum librum relata: qui citat hæc verba ex Au-
gustino de bono coniugali: Quidam nubentes
post votum asserunt adulteros esse: ego au-
tem dico vobis quod grauius peccant, qui ta-
les diuidunt. Quid si in eo libro scripta non re-
periuntur? Quid si ne in libro quidem de bo-
no viduitatis his verbis? Quid si liber is de bo-
no viduitatis Augustini non est, verū Iuliani
potius, quemadmodum annotatum ab Erasmo
legimus? quid si palam Augustini sententiæ ad-
uersatur locus hic? cuius hæc verba alibi legun-
tur: Virgo quæ si nuberet non peccaret: san-
ctimonialis si nupserit CHRISTI adultera re-
putabitur. Nunquid ipse sibi contradicit Augu-
stinus? nunquid vnus huius quam omnium a-
liorum, quam etiā sua ipsius alio in loco valere

Num. 25.

*1. Reg. 15.
& 16.*

*27. distim.
Quidam.*

*In Psal-
mum 83.*

Cap. 8.

1. Tim. 5.

Matt. 19.

debet autoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscunque sit authoris liber hic, ut parem tamen ac si ab Augustino scriptus esset autoritatem & pondus habeat, modò ut verba illius, non truncatim excerpta, sed quòd melius cognosci sententia possit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in precedenti capite: Quæ se non continent nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi rediant iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit, cum enim in deliciis egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatè ad nuptias à proposito continentia deflecterunt. Irritam quippe fecerunt fidem quam prius vouerant, quod perseverantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximo sequenti capite: Quoniã, inquit, sicut ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo capere capiat, quæ se non continet nubat, quæ non cœpit delibere, quæ aggressa est perseveret, nulla aduersario datur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur: sed in virginali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris repetitur, qua expetita & electa & voti debito oblata, iam non solum non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam ut hoc demonstraret Apostolus, non ait, cum in deliciis egerint in Christo nubunt, sed nubere volunt, habentes, inquit,

damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, sed tamen volèdo, non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremò damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentia primam fidem irritam fecerunt: quod ut breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur. Sed cum dixisset, nubere volunt, continuo addidit, habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam primam fidem irritam fecerunt, ut voluntatè quæ à proposito cecidit appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. Ac paucis interiectis: Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas sceminas si nupserint, adulteria esse non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet cum membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non

Cap. II.

Cap. IO.

paruum malum, vt à maritis separarētur vxores. Dedimus hoc Gratiano, vt quamuis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, cōtra quem scripsi, Augustinus, quam Augustini cenferi possint, non minus tamen autoritatis habere patiamur, quam si citra dubitationem vllam ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtramque partem autoritatibus nonnullis, loquitur Gratianus:

Distich. Hic distinguendum est, quod vouentium alij
17. Pref- sunt simpliciter vouentes, de quibus Augustin⁹
byteris. & Theodorus loquuti sunt: alij sunt quib⁹ post
 votum benedictio accedit consecrationis, vel

Libr. 4. propositum religionis, de quibus Hieronymus,
sentent. Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neque verò
distint. solus Gratianus, verum & Petrus Lombardus,
38. cap. I. quem omnis postea Theologorum est schola
 sequuta, hoc inter simplex siue priuatum & so-
 lenne votum discrimen posuerunt, vt hoc ma-
 trimonium contractū dirimeret, illud verò non.
 Vides igitur, quod qua tu vis ex parte, nihil hæc
 verba pro te faciunt? Vbi vero dicitur, lapsus
 & ruinas eiusmodi esse adulteriis peiores, apertè
 Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu
 facis impetum, clarissima Dei ciuitatis lumina
 sub illius nomine lacerare, & quæ sectari fideliter
 debebas, ea non dubitas hostiliter insectari,
 dum non contentus cum Philippo turpem
 hanc esse Pighij orationem dicere, minus ma-

lum esse si fornicetur alligatus voto continen-
 tiæ quam si nuptias contrahat, blasphemam in-
 super vocas. Scilicet, blasphemus sunt Cyprianus,
 Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Basilus,
 Chrysostomus, de quibus non doctrinæ
 magis quam sanctimonie tam excellēs est apud
 omnes opinio, quam late patet orbis Christianus?
 His tu talibus viris ore blasphemus tam hor-
 ribile crimen obiicere audes? Fortasse vim vo-
 cis huius ignoras? Si scholam Xenocratis sicut
 Polemo ex antelucano conuiuio, temulētus in-
 trasses, non tanta, quanta in isto cœtu tot sancto-
 rum deberes verecundia coerceri. Hic enim
 certè tantò maior debet esse verecundia, quan-
 tò verior addiscitur sapientia. Tanto amplius
 reuerendi sunt tot venerabilium Episcoporum,
 quam vnus Xenocratis vultus: quanto Platone
 Xenocratis doctore, doctor istorum maior est
 CHRISTVS. Nunc tu vide quam illis reueren-
 tiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio
 temulentus, quam infano conuicio turbulentus
 eos blasphemus vocare non vereris, in quibus
 CHRISTVM ipsum loqui dubitandum non
 est. Neque enim Pighij, verum istorum est,
 quam tu blasphemam vocas, sententia: qui
 iam inde à mille & amplius annis pro colum-
 nis Ecclesiæ sunt habiti, ipsi sunt qui nuptias
 eorum qui continentie voto sunt alligati, &
 adulteria vocant, & adulteriis esse peiores af-
 firmant. Quis autem qui non grauius esse
 crimen iudicet Adulterij quam fornicatio-
 nis? Sed fac vtrumque esse Adulterium, siue

ducatur uxorem alligatus voto continentiae, siue fornicetur. Nunquid non grauius est quod quis ex proposito dataeque opera committit, quam id quod ex humana fit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuum, quam quod intermitteritur tamen, magis flagitiosum non est? Non sumus hi, qui Sacerdotum & monachorum incontinentiae patrocinari velimus: procul à nobis absit haec tam impura cogitatio, quin eos disciplina seueriore iuxta Sanctorum Canonum sanctiones coercendos esse censemus. Quae quidem disciplina, per istud nuper natum Euangelium sic est multis in locis abolita, vix ut vilius iam illius vestigiū appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus ingens esse flagitium & graui animaduersione puniendum fornicationes & concubinitus Sacerdotum & Monachorum: sed interea tamen, non possumus Augustini, Basily, Chrysoctomi, ac aliorum sanctorum doctorum sententias non probare, qui nuptias istorum esse multo sceleratioras affirmant. Nam qui peccat ex prolapsione carnis, agnoscit per sepe peccatum suum, & eius admissi poenitet, quo fit, ut à patre misericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & viuat, facilius misericordiam impetrare possit. At qui ducit uxorem, tantum abest, ut se peccasse confiteatur, ut aliquem ex eo dolorem animo concipiat, ut etiam tanquam Sodoma praedicet peccatum suum, ut gloriatur in malitia qui potens est in iniquitate, ut virtutis etiam nomine palliare conetur. Nisi forte non palliat suum flagitium

Ex ec. 18.

Esai. 3.

Psal. 51.

flagitium virtutis nomine, qui, quod praecleara illa ciuitatis Dei lumina non modo adulterium, verum & incastum & sacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimescunt. Quid est hoc aliud, quam cum his quibus Propheta vae semper iterum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid est hoc aliud, quam in spiritum sanctum peccare, quod peccatum etiam ipse Christus tam graue esse dicit, ut nec in hoc, nec in futuro seculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius. Quærent quid mali sit in nuptiis, quibus ipse Christus etiam interesse, & eas primo ædito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam praecleara Paulus tribuit elogia? Vicissim ab eis quaeramus licet: Quid est mali in salutando? cum hic communis usus sit gratiae, & tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Nō hic salutationis officium & sedulitas aufertur, inquit Ambrosius, sed obstaculum impediendae deuotionis amouetur, ut quando diuina mandantur, paulisper sequestrentur humana. Pulchra est saluatio, sed pulchrior quod maturior diuinorum exequutio, quae per moram saepe traxit offensam. Ideo autem & honesta prohibetur, ne solennis gratia obrepat officij, & impediatur ministerium, cuius mora culpa sit. Quod de salutatione dixit Ambrosius, hoc totidem verbis de nuptiis dici potest. Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca sustentanda, quae minari ruinam visa est? an non pietatis id potius videri poterat? & tamē

Esai. 5.

Matt. 23.

Luc. 10.

Lib. 7.

in Luc.

2. Reg. 6.

qui sustentauerat Oza indignante domino multatus est. Sic quod natura sua pium erat, ratione personæ factis est impium. Quid mali est in adolendo incenso? Certè scribens ad Demophilum *Episto. 8.*
2. Par. 26 Dionysius, nihil inconueniens fecisse regē existimat, & tamen qui facere id aggressus erat O-
 sias rex, cum quod sacerdotum munus erat proprium, id vsurpare sibi conaretur, lepra percussus moritur. Quid mali est in sacrificando? Proprius hic est Dei cultus, & illi soli debitus: Co-
Num. 16. re tamen, Dathan, & Abiron, cū id facere seorsim tentassent, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit eos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operti humo: quin & ignis egressus à domino interfecit duccētos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.
In regulis contra Qua de re sic aliquando scripsit Basilius: Fieri potest, vt sit aliquid propria sua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam deo acceptum non sit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incensum offerre Deo: verum acceptum illi non erat, cum fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca sustentanda, nihil in adolendo incenso, nihil in sacrificando mali fuit, sed quoniam non ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diuisione fiebat, à quæ per se bona, quæ sancta fuit res, quia non bene facta est, malè facta est, & in perniciem cecidit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ sunt, sed bonum quoque malum fit, si nõ

bene fiat, si fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quod si verum est quod à Gregorio scriptum legitur, quod peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, sed minoris culpæ sunt quam spiritualia, quod adeò verum esse credit Augustinus, vt audeat dicere, quod superbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipso in quo se extollunt humilientur. Chrysoströmus autem inuidum scortatore, fure, homicida deteriorem esse scribat. Quis dubitat affirmare, plus in nuptiis eorum esse culpæ, qui voto continentia sunt alligati, quam in fornicatione? Hoc enim carnis tantum est vicium, ibi verò carnis vicio simul adiunctum est illud, quod è spiritus viciis vnum est omnium grauissimum, nimirum arrogantia, siquidem abominatio domino est omnis arrogans. Quæ maior autem esse potest arrogantia, quam si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus intelligere putet, quam omnes omnium ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore quo Christus homo fieri dignatus est, quibus visum est vnanimiter omnibus, neque licere sacerdotibus vxores ducere, neque deesse alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omnium maximè est Deo abominabilis, hæc primū hominem de paradiso deiecit, neq; enim gustando pomo grauissimè peccauerat, sed in hoc erat maximum, quod contra Dei præceptū venerat, quod esse sicut Deus volebat, quod serpētis cōfiliū sequutus, quid è re sua foret, se melius quàm Deū intelligere sibi persuadebat. Hæc Luciferū quoq; de cælo deturbauit: Hæc est quæ schisma-

Serim. 53.
de verbis
domini.

Hom. 36.
in Ioan.

Prot. 16.

Gen. 3.

Esai. 14.

ta semper generavit, & nūc generat. Huius fons est cœcus amor sui, quādo quis ita se, ita sua idola, hoc est, commenta suarum opinionum amat, ita sibi ipsi placet, ut contemptis patrum sanctorum theorematis, sua illis theoremata non dubitanter anteponat. Hinc hæreses & schismata ori-
1. Pet. 2. ri Petrus etiam indicat cum dicit, eos esse maxime cruciandos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulāt, dominationemque siue potestatem contemnunt, audaces, inquit, sibi placentes, sectas non metuūt introducere. Cum enim sibi placeant, cum ad se ipsos ament, ut nihil nisi quod ipsi sentiunt rectum esse putent, ita fiunt in sententia sua pertinaces & præfracti, ut ab eo quod semel in animū induxerunt, nulla ratione deduci posse videantur. Hinc existit postea secta, sequuntur enim qui sunt hoc ingenio præditi, non quod vniuersæ Ecclesiæ, sed quod suo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylon, quam ædificat, sicut ab Augustino scriptū est, amor sui. Nam dum quisque opinionem suā solitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri se de ea patitur, fit Babylon, fit cōfusio linguarum & opinionum tanta, quantam nunc videre licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur, plus ne vitij sit in nuptiis an in fornicatione, voto continentia alligatorum: illud in quaestionem venire videtur, maior ne sit schismatis an fornicationis culpa. Neque dubitandum est, quin multo maior sit in schismate: quod Cy-
Lib. 14. de ciuitate dei cap. ultimo.
De simpl. prælatorū. prianus tam graue crimen esse scribit, ut ne san-

guine quidem expietur. David adulterio iunxit homicidium, vtrumque tamē crimen remissum est illi, simul ut confessus est: de Core, Da-
2. Reg. II. Num. 16. than, & Abyron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuisse leguntur, quin ut scribit Cyprianus, eundem cum Sacerdote Aaron & Mose Deum nouerant, pari lege & religione viuētes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant, ob hoc solum facinus quod seorsum sacrificabant, quodque loci sui ministerium transgressi, contra sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis segregauerant, diuinitus percussi, pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt. Itaque quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in Sacramentis, sed in præcisione vitium est: hoc
Contra epistolam Parmeniani lib. 2. cap. 13. & nos, istis recte dicere possumus: non tantum in nuptiis voto continentia alligatorum, quantum in separatione crimen esse, quando quis se ipsum separat à Christo: separat autem se ipsum à Christo, quisquis ab eius corpore, quæ est Ecclesia, se segregat. Etenim totus Christus, quæ admodum ab Augustino scriptum legimus, caput & corpus est. Caput est vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia: sponsus & sponsa duo in carne vna. Quicumque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiant, etiam si in omnibus locis inuenientur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus: Quicumque de ipso capite scripturis Sanctis contentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore
De vnitae Ecclesie cap. 4. Ephes. 5.

quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissime scriptura Dei loquitur, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est: etiã si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vti que sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesie non tenent, quod est Christus Iesus, nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item, quicumque credunt quidem, quod Christus Iesus, ita ut dictum est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dissentiant, ut eorum communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non eos non esse in Ecclesia. Ex his Augustini verbis discimus, quod quisquis unitati Ecclesie non communicat, Christo non communicat: quod à Christo se separat, quisquis ab eius corpore sancta Catholica Ecclesia se separat. Nunquid autem is communicat unitati Ecclesie, qui, quod vno ore affirmant omnes, iam inde à mille quingentis annis, continentia voto alligatis nuptias contrahere fas non esse, contra id venire, & contrarium asserere audeat? Nunquid non aperte à CHRISTI cor-

porē se præcidit, qui quod tam constanter CHRISTI membra Sancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot seculis docuerunt, id oppugnare non dubitat? Est non nemo, qui propterea minus peccare putat Sacerdotem si ducat vxorem, quod non in aliud peccet, quam in legem Ecclesie. Et citatur Augustinus, qui dixerit Gratiano referente: Copulam Sacerdotalem vel consanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apostolica auctoritate prohiberi: cum tamen neque scripserit hoc alicubi Augustinus, neque ex Augustini, verum ex sua ipsius sententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam Sacerdotalem interdici, cum eorum tria verba non commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiusmodi venit ideo minus peccat, quia non in aliud quam in Ecclesie legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Augustinum, non Hieronymum, non hominum quenquam, sed ipsum Deum & hominem Christum huius peccati grauitatem demonstrantem: Si non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen Ethnicum esse? nunquid non multo grauius quam fornicatorem aut adulterum esse? Quid est autem Ethnicum esse, nisi infidelem esse? in CHRISTVM non credere? Potest autem extra CHRISTVM spes esse salutis vlla? *Tracta. 89. in* Certè peccatum infidelitatis tantum esse vult *Ioan.*

Contra duas epistolas Pelagiano- rum libr. 3 cap. 3. Ioan. 16. Augustinus, vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et sicut cum dicimus, Apostolus, etiam si non exprimitur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus: ita cum dicimus, peccatum, etiam si non exprimitur quod peccatum, non intelligitur nisi infidelitas. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare cum dicit de Spiritu Sancto:

Libr. 4. contra Iulianum, cap. 3.

Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidem, quod non crederunt in me. Itaque tantum esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat, quod omnis infidelium vita peccatum sit. Quod cum ita sit, cum Ecclesiam non audire sit Ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquam poterit, quin multo sit flagitium grauius in Ecclesie contemptum, continentie voto alligatis nubere quam vri? Certè nullum est vitium hæresi, schismate, infidelitate deterius. Congeratur, inquit, Erasmus, in vnum Sacerdotem luxus, libido, ambitio, avaritia, & si quid præterea criminum est, omnem hæc vitiorum lesnam vna superat hæresis. Eadem est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hæc de re, cum de traditionibus humanis agemus dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile conubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed Ecclesie contemptum, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismum execrari. Quare quicunque non ita credit Sanctam Catholicam Ecclesiam, vt eam tanquam parentem

Ad fratres inferioris Germanie.

audiendam, vt eius legibus tanquam à spiritu sancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est & publicanus. Neque est quod existimet, non in aliud se peccare quam in legem Ecclesie, peccat in Christum ipsum. Neque enim sponsus à sponsa sua, neque caput à corpore suo dissociatur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaque separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter vivere se existimet, hoc solo scelere, quod à Christi vnitatem dissociatus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contra, qui permanet in Ecclesie vnitatem, quamlibet grauibus sit flagitiis coopertus, quacumque tamen hora ingemuerit, nihil est quod dubitet, quin posteaquam ex animo peccatorum eum penituerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire possit æternam. Neque enim est alibi remissio peccatorum & æternæ vitæ consequendæ spes, quam in ea quæ corpus est Christi, sancta Catholica Ecclesia.

Luc. 10.

Epist. 150.

De iis quæ restant ex Symbolo, Peccatorum remissione, Carnis resurrectione, & vita æterna.

C A P. 57.

A T Q V E hæc est causa quæ obrem in symbolo, posteaquam credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus peccatorum remissio-

*Apo. II**Hom. 44
in Ioanne*

nem, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis, sine quibus nemo nascitur mortalium: quibus eum inquinetur anima (nihil autē conquinatum intrare possit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est ab inquinamentis eiusmodi mundari per peccatorum remissionē, quam assequi non licet, nisi in sancta Catholica Ecclesia, idq; per sanctorū, hoc est sacramentorum cōmunionem. Remissis autem peccatis, nō est dubitandum homini Christiano, quin sit cōpos futurus vitæ æternæ. Atq; hic est scopus ad quē omnes tenemus: hic est finis, propter quē omnia illa credimus, quæ sunt in hoc libro cōmemorata. Quoniam vero totum Deus hominem saluandum suscepit, cōstat autem homo ex anima & corpore, & ex eo factum est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore vero loco vitam æternā nos credere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cum in Christo præcesserit, licet sperare corpori, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrū surrexit, in cœlum ascendit: vbi caput, illic & membra, Carnis autem nomine, corpus humanū, resurrectionis reuiuiscencia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandum est: quādoquidem, vt à Ioanne Chryso. scriptū est, qui docēdus est esse resurrectionem, is profecto nō est Christianus. Quamobrem in concussa fide tenenda est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nā & piis in hoc mundo afflictis præcipuum solatium, &

impiis terrorem adfert: qui sine modo in omnia collaberentur vicia, si post hanc vitam non sua cuiusq; factis merces tribueretur. Hæc est basis totius fidei nostræ, quam solidam esse oportet: quæ si vacillet, reliqua pene frustra creduntur. Cur autē vacillet causa non est, quādoquidem resurrectionem hanc vel reuiuiscenciam quotidie videmus in seminibus quæ spargimus in terram, à quorū similitudine probat etiam Paulus carnis resurrectionē. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore veniēt? Insuper tu, quod feminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid feminas? non corpus quod futurū est feminas, sed nudum granū, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult; & unicuiq; seminum propriū corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse præstare deū in resuscitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu inquit, semen aridum aut mortuum conicias in terram, ibi rursus putrefactū interiisse videtur, atque ita demū exiliens è terra velut renascens & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multo specie renascitur, quam in scrobe conditum fuerat. Pusillum, vile, nigrum, ac ficcum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, suo tēpore velut reuiuiscens in tenerā herbā erumpit, mox culmi, dein aristæ. At nihil horum apparebat in illo gratulo quod terræ tradidisti. Sua cuique semini vis inest,

*I. Cor. 15.**Ioan. 12.*

ea se profert, vbi rursus emerferit, vt iam aliud omnino videatur cum idem conspicias, sed renatum in meliorem formam. Ex quanto grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur, quæ radicis ambages, quam latè sparsiframi, quæ pompa frondium, quæ florù amœnitas, quæ scœuum vbertas? Nihil horum erat cum tu vile illud ac minutum granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo sperare fretus illius omnipotentia? Hac similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ euidentior est, quam vt de ea dubitari debeat. Est autem duplex resurrectio: Nā procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala fecerunt, in resurrectionem iudicij, id est cōdemnationis. Quod & Daniel testatus est dicens. Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æternā, ij autem in opprobrium & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddaturi sunt de factis propriis rationem: Et qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum. In Apostolorum autem symbolo neq; ignis, neq; opprobrij, neque iudicij fit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox concluditur, & vitam æternam. Etsi autem animæ impiorum æque vitam æternam habebunt atque piorum tamen immortalitas mors potius æterna, quam vita æ-

Ioan. 5.

Danic. 12.

terna in scripturis dicitur. Vnde & Paulus: *Rom. 8.*
Stipendia autem peccati mors, gratia autē Dei vita æterna. Neq; vnquam in scripturis vita æterna nisi in bonam partem accipitur: in qua quid non sit, quam quid sit dicere facilius est. Nō est ibi mors, non est ibi luctus, nō est lassitudo, nō est infirmitas, nō est fames, nō sitis, non æstus, non corruptio, non indigentia, non tristitia. Vis nosse quid ibi sit? dicit Esaias: *Esa. 64.*
Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat: mundetur cor ab omni immunditiā, vt possit eum videre qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consumabitur cum reuelata facie gloriam domini speculabimur: Quod vt nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, dicam⁹ omnes. Amen. *2. Cor. 3.*

De Spe. CAP. 58.

Porro ad Deum piè colendū non est quod quisquam existimet solum fidē sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem non modo promissionibus: verum etiam comminationibus Dei. Quoniam vero peccatorum nostrorum nobis cōlicij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum salubris est, quando spe miseri-

cordiæ sustentatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes esse debet. Hæc est enim quæ accipit, quod fides credit. A deo sunt hæc duo sibi inuicem coniuncta, vt altera sine altera stare nõ possit. Nam, quemadmodum à Chrysoftomo præclare scriptum est, fides gloriam inchoat, spes sustinendo consumat. Illa fundamentum ponit, hæc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad consummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur credit, hæc quod sperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quicquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit consummare. Vt enim sine fide non habet firmitatem spes, ita sine spe fides non habet mercedem. Hæc est quæ filium prodigum ad penitentiam erexit. De hac per Prophetam dicit dominus: Quoniam speraui in me, liberabo eum. De hac scripsit Paulus: Spe salui facti sumus. Hanc vocat galeam salutis: quod quemadmodum galea præcipuum corporis nostri membrum tuetur & conseruat, dum caput circūdat & vndiq; tegit, ita & spes cogitationem nostram non sinit concidere, sed capitis instar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hæc alibi comparat anchoram, quod sicut anchora iacta de nauis, non permittit eam circūferri, licet innumeri venti commoueant, sed iactam fixam reddit & immobilē, ita spes fixam reddit animam in Deo, quæ-

*Tom. 4.
iuxta finem.*

Homi. de fide, spe, & charitate.

1. Cor. 3.

Luc. 13.

Psal. 90.

Rom. 8.

1. Thess. 5.

Hebr. 6.

tiscunq; tentationum procellis ac tempestatibus ea iactetur atq; agitur. Hęc est quæ nos petere facit vt accipiamus. Neque enim satis est credere daturum Deum quæ promisit, sed oratione contēdendum est, vt accipere queamus. Orandi autem formulam præscripsit nobis magister noster, dominus noster Iesus Christus, cuius explicationem non ita multo post ex Cypriano subiungemus. Verum ita Deus à nobis orandus est, nihil vt hesitemus, ac plenam in eo spem ac fiduciam colloceamus. Cum enim pater noster sit, proculdubio non committet ynquam, aliquid vt neget à se petentibus, iis, quos nimia charitate in filios adoptauit: cum præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite & accipietis. Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impossibile autem est mentiri Deum, qui veritas est: Deinde cum sit omnipotens, nihil est quod dubitemus, quin præstare queat quæ petiuerimus. Quando itaque certo nobis constat, quot & vult & potest ea præstare nobis omnia, quæ peccati fuerimus, accedendum nobis est ad thronum gratiæ & misericordiæ eius, indubitata spe certaq; fiducia quæ petiuerimus obtinendi. Quo plures autem accesserimus, hoc facilius impetrabimus. Vere enim scripsit Hieronymus, quod impossibile est multorum preces non exaudiri. Quamobrem non ipsi modo Deum deprecemur, verum etiã sicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem sanctorum, sicut Paulum quoq; non semel fecisse videmus, vt se fratrum orationibus peteret adiuuari: sic & nos adiuuari nos san-

Matt. 6.

Ioan. 1.

Marc. 7.

Ioan. 15.

Hebr. 6.

Ioan. 14.

Hebr. 4.

In cap. 18

Matt.

Iob. 5.

Rom. 15.

Colos. 4.

eorum intercessionibus postulemus: non eorū tantum qui in hac lachrymarum valle nobiscum degunt, sed magis etiam illorum qui cū Christo foelicissimè viuūt. Nā qui corpus hoc mortis circumferunt, cum & ipsi nō sint absq; peccato, vt necesse habeant nobiscum vna dicere, Dimitte nobis debita nostra, non possunt ipsi de se quōq; nō esse solliciti. Quare fieri nequit, vt pari sint erga nos affectione, similitérq; res illis nostræ curæ sint atq; iis, qui cum sint absq; macula iam & ruga, omni cura & sollicitudine de se vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœlesti patria sunt potiti. Qui cum fratres nostri, cum eiusdem cuius nos corporis mēbra sint, atq; ideo nos non diligere non possint, cū præsertim fides & spes cessatura sint in patria, charitas autem non modo non cessatura, verū etiam tum demū perfecta sit futura, facere nulla ratione poterint, vt salutis nostræ cura ne tāgantur. Præces autem eorum tanto plus apud Deum ponderis obtinere dubiū non est, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de iis certo sciri vix potest, qui nondum sunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi nō sunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem accessæ iudicio condemnato, quod dum viuimus, mutuo pro nobis orare possumus: posteaquam verò mortui fuerimus, nullius pro alio exaudiēda est oratio. Nam sicut vere scriptum est ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo. Si Apostoli & martyres adhuc
 in cor-

in corpore cōstituti possunt orare pro cæteris, quando pro se debent adhuc esse solliciti: quāto magis post coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominū: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verum nec eos audiamus, qui mortuorum hęc vocāt inuocationem: Quin ipsum potius Christum veritatis magistrum audiamus dicentem: *Matt 22.* Deus Abraham, Deus Iacob, Deus Isaac, non est mortuorum Deus, sed viuorum. Scilicet eōs mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui sunt, vitæ restituntur? Nostra hęc, mors potius quam vita dicenda est. Nam quotidie morimur, neque est hora vlla, qua ne fiat aliqua vitæ nostræ diminutio: illorum autem vita semperpiterna cum sit, nulli iam est morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis vere mortui dici possumus. Iam vero quod dicunt, inuocatione sanctorum Christi gloriam obscurari, tātum abest vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fiducia quā in Christum transfertur: Nisi forte si quis parum sibi bene conscius, atque ideo regis conspectum reueritus, deprecatores ad eū allegauerit, quos apud eum esse gratiosos existimet, is quoniam ipse non adiit, regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor hominis, quo cum suam indignitatem agnoscit, tum regis magnitudinem reueretur, adeo non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et sit nō
 P

raro, vt Princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt quibus gratiam & auctoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquam ipsum etiam regem regum & dominum dominantium non est incredibile, qui vsque adeo suæ gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic visum est illi gloriæ suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnum suum, quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret, ideo non exhorruit formam serui suscipere, carnem nostram indutus. Neque vero non præstitit, quod credentibus in se pollicitus est. Contactu simbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: sed maius illud, quod umbra Petri sanabat ægrotos: quod sudariis & semicinctiis, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmoniis pleriq; liberabantur. Quæ res tatum abest vt aliquid Christi gloriæ detraxerit, magis etiam vt illustrem eam reddiderit. Neque enim ad alium, quam ad ipsum Christum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apostolis miracula fiebant. Sed hic obiicitur nobis Dei verbum. Scriptum est, aiunt: Gloriam meam alteri non dabo. Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs. Quamobrem impie faciunt, qui contra Dei verbū ita clarum & ma-

1. Tim. 6.
Joan. 14.
2. Pet. 1.
Philip. 2.
Matt. 9.
Mt. 5.
Mt. 19.
Esa. 42.
1. Tim. 1.
Deut. 6.
Matt. 4.

nifestum, Deo debitum cultum in homines transfereunt. Scriptum est *o satana: sed non hoc est Dei verbum*, quod tu persuadere membris tuis conaris. Neque enim secum ipse pugnat Dei spiritus, qui per Paulum alibi locutus est. Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deū. Scriptum est & illud, quod Iacob adorauit septies obuiantem sibi fratrem: quod Iudith Holofernem in conopæo sedentem: quod Nathan, quod Bersabæ regem David: quod Nabuchodonosor Danielelem: quod Abraham & Iosue angelos adorauerūt. Audebis ne sanctos hos Patriarchas & Prophetas idololatriæ reos pronūciare, audebis ne quod Paulus ipse sibi contraria sit loquutus affirmare? Qui cū dixerit vno loco, soli Deo honor & gloria, dixit alio. Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo, quæ admodum quod Dei digito scriptum est, intelligi oporteat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas quæ ædificat, non deerit nobis, sicut aliarum, sic & harum scripturarum sanus intellectus. Quod si verba captiose scrutatus fueris, cum dicitur, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruiēs, nunquam ex illis colliges solum Deum esse adorandum, verum illud potius, soli Deo esse seruiendum. Ex quo consequens illud erit, hominem homini seruire non debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui velit idololatriæ reus pronunciari.

Rom. 2.
Gen. 33.
Iudit. 10.
3. Reg. 1.
Daniel. 2.
Gen. 19.
Iosue. 5.
1. Cor. 8.

Atqui Paulus adeo non prohibet hominem homini seruire, vt etiam de eo, quemadmodum seruire oporteat, præcepta dederit. Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi. Tam longe Paulus ab eo absuit, vt seruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam seruos Dominis carnalibus quam ipsi Christo voluerit obedire. Quæ verba si quis inflatus sensu carnis suæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quam idololatriam docuisse Paulum colliget? qui non alio loco dominos à seruis haberi voluerit, quam quo Christum ipsum. Verba sunt clara & aperta, sed nunquam id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines translatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hæc inuri Paulo? patiemur hac eum aspergi infamia, qua nunc Ecclesiam vniuersam ab his qui segregauerunt semetipsos aspergam videmus? quæ vel errare cum Paulo satius ducit, quam cum istis recte sentire. Certa enim est, quod neque Paulus errare, neque possunt isti recte sentire, qui se à cõpage Christi corporis auulserunt, atque ita ex membris Christi facti sunt membra diaboli, qui mendax est & pater eius. Qui quæadmodum iam ante docuimus, quo facilius in cautis ouibus obrepit, sese diuinæ legis sententiis velut quibusdam velleribus obuoluit, subinde vociferans, scriptum est enim. Sed de eo quin scriptum sit,

Ephes. 6.

Ioan. 8.

nō est vlla nobis dubitatio, de eo vero quemadmodum quod scriptum est accipi oporteat, conuertitur. Rident isti qui nihil sibi non arrogāt, nihil Ecclesiæ non detrahunt, tanquā à scholasticis Theologis inuentum, quod de duplici cultu, siue adoratione, seu seruitute, traditum ab illis legimus: cum tamē id nō trecētis iis annis quod isti volūt ab illis excogitatum, sed ante mille prope ducentos annos ab Augustino literis mandatū esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendam attulerimus, quæ admodum defendi possint, quin ipsæ sibi contra dicant inueniri ratio vix poterit. In scholis itaque Theologorum hæc à priscis eis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quisquā liberalius educatus, cuius aures iis vocibus nō personuerint, esse duplicem cultum, adorationem seruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præstari voluit, latriæ vero nequaquam. De quo duplici cultu in secunda Niccena synodo multa scripta sunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cum crucem viuificam salutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus domine: quæ sanè adoratio nihil aliud est quàm salutatio, siue amplexum malis dicere, & est vox multæ significationis. Adoratio enim est cum veneratione, desiderium & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidissimum imperium adoramus. Est adoratio quæ tantummodo ti-

Lib. 8. de
ciuit. dei
cap. 27.
li. 10.
cap. 1. &
3.

In episto-
la Tarasii
et vniuer-
sæ sanctæ
synodi ad
Imperato-
res, quæ est
sine 7. a-
ctionis.

morem significat, quemadmodum Iacob adorauit Esau: Est quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro quem accepit à filiis Heth in sepulchrum Saræ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant beneficium se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quod Græcè est latreusis Adorabis, absolute ponit, neq; adiicit soli, vt significetur vox diuersæ notionis & æquiuoca, cultum autem exhibebis & seruias, quod græcè est latreusis soli aduicit, quâ ob causam latrariam soli Deo tribuimus, ad illumq; referimus. Et in secûda actione Qualis vero est iste adorationis honor? profecto non alius quàm is quo nos peccatores quoq; inuicem prosequimur, salutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostrorum. Et in ea epistola quâ proposuit actis synodi Farasus: Soli Deo latrariam exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ dominæ nostræ sanctæ Deiparæ, sanctorum item angelorum, omniumq; sanctorum. Et in duodecimo Cõcilio Toletano, quod secundâ Nicænâ synodû præcessit vbi forma præscribitur orâdi: Solo Deo creatore suo adorato, inuocet sanctos vt pro se intercedere apud maiestatediuinam dignentur. Verû vt res omnis vel cæco perspicua esse queat, neque sit quisquam qui non intelligat, quam

Cap. 7.

falso isti, qui quod ne milites quidem impij, qui Christum in cruce egerunt, facere ausi sunt, Christi tunicam inconfutilem in tot iam particulas considerunt, vnâ, sanctam, catholicam, apostolicam Ecclesiam idololatriæ vnus omnium grauissimi criminis insimulant, propter eum quem sanctis tribuendum esse docet honorem, libet de cultu Deo debito, quatenus, is ad homines recte transferri queat, paucis differere. Triplicem Deo cultum deberi, mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem, Ex iis præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deos propiciari, bonus esto: satis illos coluit, quisquis imitatus est. Hûc adeo requirit à nobis Deus, vt filium suum vni-genitum de cælo descendere, & in terris cum hominibus versari voluerit, quo in illo homine factò, quemadmodû nos imitari Deum opereretur, disceremus. Neq; enim propterea tantum incarnari Christus voluit, vt esset vita nostra, verum etiam vt esset via per quam ad vitâ peruenire nobis liceret: Non ideo tantum homo factus est, vt (quod solum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis nostris satisfaceret, mortemq; nostram moriendo destrueret, verum etiam vt seipsum viam nobis & exemplû viuendi proponeret: vt sicut ipse ambulauit, & nos ambularemus, neq; satis esse putarem, si crederem quod vita nostra factus est, quodq; satisfaciendo pro peccatis nostris, nos à morte liberauit atq; ita omni cura soluti, in vtramq; quod

Ioan. 19.

Seneca.

aiunt, aurem dormientes, ocio iam & voluptati vacaremus: verum & aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum, eadem qua ille via incederemus, si veritate cognita vitam consequi vellemus. Condiderat Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: hanc ille cum amisisset vitio suo, Deus homo fieri dignatus est, ut eam amissam in nobis restauraret. Quantum igitur eum esse cultum existimare debemus, propter quem Deus de caelo descendere, & in hac lachrymarum valle carnem nostram indutus cum hominibus versari dignatus est? Ad hunc nos cultum inuitat Paulus dicens, Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens. Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes cum ait: Qui dicit se in domino manere, debet sicut ipse ambulavit & ille ambulare. Inuitat ille ipse, qui via nostra qui simul & ostium & ostiarius noster fieri dignatus est, dominus Iesus Christus: sic enim loquitur: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ac rursus alio loco: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur? Numquid nefas esse putabimus, precipuum cultum hunc propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipse per se, & per Apostolos suos nos inuitare dignatus est, ad homines transferre? Hoc si nefas est, nefarium scelus commisit Paulus, qui dixit: Volo autem omnes vos esse sicut meipsum.

Ac rursus clarius in eadem Epistola repetitis vicibus: Imitatores mei estote. Et in alia: Estote sicut ego. Quid ais o Paule. Christus ideo venit in mundum, ut imaginem & similitudinem dei, quam inobedientia sua primus parens noster amiserat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis restauraret, Christus dicit: Ego sum via: ego sum ostium: qui vult venire post me, sequatur me, non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego, Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quem temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet? nunquid tu es via nostra, qua nobis incedendum, nunquid tu es ostium nostrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est, si hoc non est Dei sibi gloriam vindicare, soli Deo debitum cultum in se transferre velle? qui praecipuus Deus: que multo gratissimus in imitatione consistit. Hic facile cuius perspiciat, si quis verbo urgeat (quod hoc tempore fieri, propter dolor, videmus) a nefario scelere defendi Paulum non posse. Sed non ita soli Deo debetur imitatio, ut non recte hominem etiam imitari liceat. Non itaque transtulit in se Dei gloriam Paulus, neque soli Deo debitum sibi cultum arrogavit, quin potius, quemadmodum hanc ad quam inuitat imitationem sui vellet intelligi, declaravit, cum post ea verba. Imitatores mei estote, statim subiunxit, sicut & ego Christi. Haec tenus imitari se quemque voluit, quatenus ipse Christum imitatus est: non quatenus fuit persecutor, blasphemus.

*1. Tim. 1.
Galat. 2.
Galat. 6.*

mus, contumeliosus, verum quatenus misericordiam Dei consequutus, non ipse iam vivebat, sed in ipso CHRISTVS, quatenus ipsi mundus & ipse mundo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quam Christum in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quod rectè cultus hic sanctis tribuitur, quos cum imitari iubemur, nihil aliud quam CHRISTVM in sanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad solum illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, Dominum IESVM CHRISTVM, redundare videatur. In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere possit aliquis: Quid est homo vt possit sequi regem factorem suum? Quomodo præstare possum ego pulvis & cinis, vt incedam vestigiis creatoris mei? Vt ne quis existimaret sibi non esse possibile, quod propter nos homini factò Deo fuit possibile, puri proponuntur homines, vt in illis Christum viuentem & operantem imitemur, neque desperemus ea nos præstare posse, quæ eadem qua nos infirmitate præditi viri sancti quandoque præstitisse commemorantur. Sic à Basilio scriptum legitur: Respicentes igitur in Christum animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intèdamus, vbi verò sanctos consideramus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatū omne mādatum domini ad mortem vsq; seruemus, atq; ita in vitam æternam ingrediamur, regnum cælorum hæ-

*Eccles. 2.
Gene. 8.*

*Serm. 2.
de baptis-
mo, cap.
vltimo.*

reditate possideamus, quemadmodū pollicitus est qui mentiri nescit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quòd est in Christo Iesu, Sanctis imitandis, ac augetur potius illius gloria, quam minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiant. Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaque Paulus, Soli deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicit? Minime gentium. Non adeo fuit hebes Paulus, vt ignoraret suum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atque ad solum illum esse referendum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contra pereos, qui perperam agunt, qui que nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autè aliud honoram? & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christū ipsum viuētē & operatē in illis? Athanasium laudans, dicit Greg. Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum est virtus omnis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Quid honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam sanctum: qui verò ignominia afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonos conseruos (Sanctos intelligit vita

*Ez. 36.
Re. 1.*

*In oratio.
in Athā.
Iacob. 1.
Hare. 26.*

*In 40.
martyres.*

*Damas.
libr. 4.
Actio. 4.
In Psal.
44.*

iam sanctos) collatus, benevolentiae significatio nem apud communem dominum habet. Quod totidem prope verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis Synodi sanctae secundae Nicœnae repetitum legimus. Neque dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romae in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: sumus enim Christiani non Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quod Apostoli, quod martyres, quod imitatores Christi fuerunt, non plus illis honoris debetur, quam vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitae sanctimoniam ab his qui Græcorum historias conscripserunt, plurimum esse legimus commendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantum abest, ut honorandis illis obscuratur Christi gloria, nihil ut magis ad eam illustrandam pertinere videatur, quam ea quae sanctis praestatur veneratio. Sed hac de re dicunt isti, qui segregauerunt semetipfos: non est nobis vobiscum controuersia, de inuocatione contentimus, quam soli Deo deberi censemus: atque ea qua fungimur usurpata nobis auctoritate, si quis inuocet mortuum, cum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quae imitationis, quae venerationis, eadem est & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cum se Christus, non Petrum, non Paulum sequi iusserit, se non sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorifican-

dis illis, cum difertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo: quid esse criminis poteris in illis inuocandis? non tanquam largitoribus, hoc enim solius Dei proprium est, sed tanquam deprecatoribus. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem non crediderunt? in Sanctos autem non credimus. Quid si in illos quoque recte credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt recte in Symbolo dici posse: Credo in Sanctam Catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi usus est Hieronymus quoque dicens: Cum solenne sit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam ecclesiam? In quam Ecclesiam credidisse eum dicis? In Arianorum? sed non habent? In nostram? sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum: Credidit populus Deo & Moyse seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moyse refertur, & in Deum: ut populus qui credebat in Dominum, aequè credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moyse sed in omnibus eius sanctis est, ut quicumque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quae in ministros eius odio & infidelitate tenuatur. Sed & Chrysostomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignita-

Esa. 42

Rom. 10.

*Aduer-
sus luci-
ferianos.*

*In epist.
ad Phile-
monem.*

Exod. 14

*Tomo 3.
in sermo.*

de fide & lege natu
ra. tem, quod ei coniunctus est Moyſes: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par deo, ſed vt miniſtri Dei. Origenes quoque recitante Pamphilo in apologia eius. Eſt, inquit, fides noſtra, primo quidem omnium in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: conſequenter verò etiam in omnes ſanctos Patriarchas, vel Apoſtolos CHRIſTI. Si ergo recte credimus in Sanctos, recte etiam inuocamus ſanctos. Quemadmodum autem aliter in ſanctos credimus quam in Deū, ſic aliter etiam eos inuocamus quā Deū, Deum inuocantes dicimus, concede quæſumus, da quæſumus, præſta quæſumus, largire quæſumus, tribue quæſumus: ſanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quam, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione noſtra in cælis cum Chriſto triumphantibus, quam cuius è fratribus in terris nobiſcum adhuc militantibus.

1. Ioan. 2. Quæ malum igitur intemperię agunt iſtos, qui ſoli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas eſt, ora pro nobis ſanctę dei genite? Eſt quidem ita, quod aduocatus noſter Chriſtus etiam nunc ad dexteram ſedens patris, interpellat pro nobis: verum hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Chriſtum inuocauit vnquam, ne cum Ario creaturam eſſe Chriſtū ſentire, aut aliquid eius poteſtati deträhere videretur, quaſi non æque largitor ipſe ſit vt pater, aut ſpiritus ſanctus. Etenim quatenus eſt homo, Pontifex eſt noſter pro nobis interpellans, quatenus enim æqualis eſt patri,

nō tam preces fundit, quam precantes exaudit. Cum enim ſit vnus ex diuerſa ſubſtantia, ipſe eſt, inquit, Claudianus, qui quodam modo petit, ipſe eſt qui ſe quodammodo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifeſtum faceret mater Eccleſia, nullum ſe diuinum honorem in Sanctos transferre, in illa ſoleni ſupplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidque creaturæ tribuendum ſit, diſertè docet, dum aliter Deum vnum in ſubſtantia, trinum in perſonis, qui creator eſt omnium, aliter Sanctos, qui Dei creaturæ ſunt, inuocat.

Ad Deum enim ita loquitur. Pater de Cælis Deus, miſerere nobis. Fili Redemptor mundi Deus, miſerere nobis. Spiritus ſanctę Deus, miſerere nobis. Ad Sanctos vbi ventum eſt, non miſericordiam ſed interceſſionem tantum ab illis poſtulat, ſicut ab aliis in hoc ſeculo nobiſcum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sanctę Petre, ora pro nobis. Vides iam quiſquis eſ, qui cum Saulo CHRIſTVM in membris ſuis perſequi, quam eorum quæ pro nobis ſollicita ſunt ad CHRIſTVM interceſſione cum Paulo vt i mauiſ, quod nullus diuinitati proprius honos in litania ſanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum ſedes tranſlatis, quam ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, aiſ, CHRIſTI glorię derogatur, quod alius à CHRIſTO mediator quaeritur, dum à Sanctis interceſſio poſtulat. De-

De ſtatibus
anima.
libr. I.
cap. 3.

Roma. 15.
2. Cor. I.
Coloſſ. 4.

2. *Thef.* 3. rogabat igitur Christi gloria Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus. Alios scilicet ille præter Christum mediatores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest. Sciebat vero Paulus, quod ab eo docta confitetur Ecclesia, vnum esse mediatorem dei & hominum hominem Christum Iesum: sed tantum abfuit, vt propterea Sanctorum inuocationem esse putauerit excludendam, vt in eo ipso capite, vbi mediatoris vnus facit mentionem, pro Regibus & pro omnibus qui in sublimitate constituti sunt obsecrationes fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem se fuisse Moyses testatur inter Deum & populum Israel, cum dicit: Ego medius & sequester fui. Sic in Concilio Oecumenico Constantinopolitano, cum præscripsissent patres quibus verbis Deus esset adorandus, mox subiunxerunt: His actis, & solo Deo creatore suo adorato inuocet Sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Talem vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret, nunquam ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Sed qualem vnum & solum mediatorem Christum intelligi vellet, ipse mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, mox illa subiiciens, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Vides nullam hic intercessionis, verum solum redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui precioso

Deut. 5.
Tomo 2.
Concilio-
rum, cap.
7.

cioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus. Sic enim docti sumus à Leone Pontifice, quod quamuis in cōspectu domini multorum sanctorum præciosa sit mors, nullius tamē infantis occisio propiciatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exemplata nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ, singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere soluit, cū inter filios hominum solus dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt suscitati, de quibus ipse dicebat: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Sic & ante Leonem à Cyrillo sumus instituti, quod vnum mori oportuit sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putaret, Apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse, cum liberatis enim ab interitu etiam Apostoli iure connumerantur, vnus enim nobiscum illos naturæ fuisse cōstat, in quos imperium mors suum exercuit. Sic & qui præcessit vtrunque Hilarius Domino, inquit, seculi, motus tempestatesque calcanti, non esse quisquam passionis particeps poterat, solus enim passurus pro omnibus, omnium peccata soluebat, nec socium admittit quicquid vniuersitati præstatur ab vno, ita cum esset ipse redemptio vniuersorum: erat etiā Petrus ante redimendus ad redemptionis istius fi-

Serm. 12.
de passio-
ne Domi-
ni.

Epist. 83.
Cap. 97.

Cyrill. lib.
11. in *Ioan-*
cap. 34.

Can. 14.
in Mart.

Q

*Libr. I.
Sent. dist.
ultim.*

*Cyri.
libr. 12.*

dem, cum in Christi martyrum reseruatur. Sic post hos aliquot seculis docuit quoque Petrus Lombardus: quem authorem quadringentis iis annis sequuti sunt, quotquot sacræ Theologiæ professores dici & esse voluerunt. Christi passio causa est nostræ salutis, quod nõ est passio cuius sancti, nulliº enim passione redẽpti sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modo iis, qui passi sunt, verumetiam aliis fidelibus ipsorum passiones, veruntamen nostra redemptio non sunt, hoc enim passio illius sola potuit, qui Deus est & homo. Ambrosius lib. 7. in Lucam. Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi, neque enim redimere potuit sanguis Prophetarũ. Mediator Dei & hominum Iesus Christus est, non solum quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna substantia est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus recõciliauit, nam aliter quomodo vnum mediatorem Christum Paulus dixisset, multi enim sanctorum mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat: Rogamus pro Christo reconciliamini deo. Moses quoque mediator fuit, ministravit enim filiis Israel legem datam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipue quando clamabat ad Deum. Recordare mei stantis coram te ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fuerunt Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus Mediator Dei & hominum C H R I S T V S? nisi noua inauditæque in aliis mediatio

sua sit? Sed modum quoque perstringere non alienum est. Quod igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab vtróque necessario tangitur, & hoc modo diuersa per medium coniunguntur. Est autem Christus Mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniunguntur. Neque enim redemit nos Petrus aut Paulus. Christi solius passione redempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit, qui & Deus est & homo: quod qui purus homo fuisset, præstare nunquam valuisset. Vt cúnque: Sanctorum quoque passiones nobis, verum iam redemptis profunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem, eum nunquam agnouit alium, vna Sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia, quam vnum & solum Dominum nostrum Iesum Christum in cruce pro nobis mortuum: à quo docta, vt in ipsius nomine patrem peteret simul à Paulo admonita, vt per Christum hostiam laudis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vocant, ad patrem fere dirigens, concludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quẽpiam Sanctorum, sed per Dominum nostrum Iesum Christum, per solius illius passionis & mortis meritum, qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi sibi postulat. Vides erga Satana quod non ignorat Mediatorem Christum Ecclesia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ persuadere conatus es: quòdque iuxta sanam Pauli doctrinam non alium Redemptorem agnoscit & confi-

*Joan. 15.
Heb. 13.*

Q ij

retur, quam Dominum nostrum Iesum Christum, etiam si cum eodem Paulo Sanctorum sibi putat intercessionibus vtendum. Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum intercessionem confugit. At qui Deo viuunt illi cuius conspectu fruuntur, præ quibus nos recte mortui esse censeferi possumus. Tum autem, vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, Sanctos celo iam potitos inuocare & eorum intercessione vti prohibet? Sed nusquam id faciendum esse præcipit, neque vllum eius rei in scripturis extat exemplum.

Gene. 48. Non præceperit. Verum ille tamen scripturæ locus, quo benedictus Iacob filiis Ioseph, ait: Inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac: quid aliud quam sanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam sunt, inuocationem confirmare videtur? A qua non abhorret etiam illud, quod à Mose dictum est. *Exod. 32.* Quiescat ira tua & esto placabilis super malitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob, seruatorum tuorum, quibus iurasti per te ipsum dicens, &c. *Dan. 3.* Quodque dixit Daniel: Ne auferas à nobis misericordiam tuam domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum. Chrysostomus diuinæ humanitatis exemplum adducens: Quando, inquit, inter viuos homines quibus loquedi fiducia sit, quiq; peccatores restituere possit, nullos profusus inuenerit: tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. *4. Reg. 20.* Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia

tutor urbem, Dauid etiam filij mei causa, qui ab hac iam pridem vita discessit. Aspice, sanctorum quanta sit virtus: neque enim sua verba tantum aut corpora, sed ipsa etiam corporum tegmina semper omni possessione sunt augustiora. Helix siquidem leonina pellis Iordanem discindere fecit: *4. Reg. 2. Dan. 3.* Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt. Helisei potuit vndarum mutare naturam, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum sustinere coegit: *Exod. 24.* Mosis virga mare rubrum dehiscere iussit, petram derupere valuit: *Exod. 17.* Pauli vestes morbos fuderunt: Petri vmbre mortem fugarunt: sanctorum martyrum cinis improbos demones expulit. Non desunt itaque scripturæ testimonia, quibus & intercedere pro nobis sanctos, & ad eos recte nos confugere doceri possit. Verum fac ita esse quod nusquam id scriptum sit. At si nihil nisi quod scriptum est recipiendum putaueris, ne symbolum quidem recipi debbit, quod in scripturis nusquam continetur. Enumerauimus autem iam antea pleraque de voce homoufios: de diuinitate sancti spiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptismo paruulorum: deque aliis nonnullis, quæ Arius, Macedonius, Eluidius, Donatu, reiicienda esse putauerunt, quod è scripturis probari non possent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus istud collectionis, non est scriptum igitur amplectendum non est, cum ipsis illius authoribus hæreticis, quorum semper proprium fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus ad-

monet, non scriptas etiam traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus.

Non est quisquam fere Sanctorum patrum, qui à Christo in cælum translato ad hæc vsque nostra tempora vixerunt, cuius calculo Sanctorum cum Christo triumphantium intercessio non fuerit approbata. Neque fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in Litanis vtimur. Origenem longe vetustissimum ita legimus orantem. O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu Regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes Sanctos, vt mihi, non audenti petere Deum propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt prociadatis misericordis eius pro me misero. Beatus Ephrem Edissenæ Ecclesiæ diaconus, ante mille trecentos annos in sermone de laudibus Sanctorum Martyrum. Precamur, inquit, beatissimi Martyres, qui pro Domino tormenta subiistis, atque ideo familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Trento Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: tu namque es spes apud Deum Christianorum.

Gregorius quoque Nazianzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Basilii sacrum ac diuinum caput, ex alto nos respice,

*Libr. 2. in
beatissim
Iob.*

*In lammē
su.*

*In monodica
Basilij.*

& carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et eius discipulus Hieronymus: Vale, inquit, ô Paula, & tui cultoris vltimam senectutem orationibus iuua: Fides & opera tua CHRISTO te sociant, præfens facilius quod postulas impetrabis. Ac synchronus huius Augustinus: Orate Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina sanctorum. Et qui sequutus Augustinum eodem dixit sculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorum stirpe nata est, quæ nunc laborat in terris Ecclesia, orate Sancti Prophetæ cognoscentes afflictam, quam antea vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cursitastis, præcipuè tu Petre beate, tu Sancte Paule gentium magister, vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli, sed scimus, quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & CHRISTVS orauit pro inimicis Iudæis: prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad Apostolicum culmen prouexit, humiles piscatores. Et æqualis eius Antonius Episcopus Constantiensis ad Arcadium scribens: Qualis eris, inquit, cum Petram &

*In epitaphio
Paulæ in mediatat.
cap. 23.
Libr. 3. de
persecutione
Vandalica.*

Q. iij

Paulum, quos rogare solebas ut patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens. O Christi decus, inquit: Audi poetam rusticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quem CHRISTVS ipse exaudiat: Sed per patronos martyres, potest medellam consequi. Porro Basilius adeo non reprehendam putat sanctorum inuocationem, ut scribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua præmitur angustia, ad hos confugiat: qui rursum lætatur, hos oret: Ille ut à malis liberetur, hic ut duret in rebus lætis. Quos etiam ipse postea inuocat. Sed & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit Imperatoris, quod is purpura indutus, accedit Martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus, ut pro se apud Deum intercedant: & scænarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos ut protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo dicemus Idololatrias fuisse Origenem, Gregorium Nazianzenum, Ioannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephrem, Prudentium, qui ad Sanctorum intercessionem & confugerunt ipsi & aliis ut confugerent authores fuerunt? Nos verò multo rectius eos Idololatrias esse censēbimus, qui commenta opinionum suarum sic adorant, & quod semel in animum induxerunt, id mordicus adeo tuentur, ut Ecclesie totius consensum, quæ columna est & firmamentum veritatis pro nihilo ducant, & ei sui

*Hom. 66.
ad populum
An-
tioche.*

cordis visiones anteponant: Cui cum resistunt, non hominibus resistunt, sed ipsi spiritui sancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in sanctis suis coli, sequuntur Deos alienos: sic enim in veteri Testamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appellari, quod non secus ab hæreticis ipsorum commenta quam ab ethnicis Dij sui obseruentur, Tanta fuit priscis illis sæculis sanctorum & eorum reliquiarum veneratio, ut ad martyrum sepulchra non nisi cum tremore quodam & horrore homines accederet, Quemadmodum cum aliis in locis, tum ubi vitam beati Babile persequitur, à Chrysostomo memoriae proditum legimus. Cuius etiam alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autem de sanctis. Qui ducebantur & circumducebantur: qui contempti erant & vincti: qui innumera patiebantur dum viuebant, ubi defuncti sunt, regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ urbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & reges, & præfides, & milites. Et in Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliatur, fiantque piscatorum ostiarij reges: neque hinc in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi & eorum nepotes. De Theodosio narrat Rufinus, quod is contra Eugenium quælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia ora-

*Hiere. 3.
et Osee. 3.*

*Tomo. 3.
demonstr.
aduersus
get. quod
Christus
sit Deus.*

*Li. 2. cap.
32. Eccl.
hist.*

tionum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. De reliquiis Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, scribit Augustinus. Qui etiam in loco moris fuisse scribit, ut recitaretur in templo quid quisque beneficii accepisset. Suo quoque tempore factum esse refert Theodoritus, ut votorum rei dona persoluerent: atque alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro argentum confecta. Denique sub ipsa propemodum Apostolorum tempora tantus fuit honor sanctorum martyrum reliquiis habitus, ut beati Polycarpi corpus christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerent, quemadmodum ab Eusebio memoriae proditum legimus. Itaque non est nouum hoc, quod in seculi auro hoc nostro fieri videmus ab haereticis, ut qui Christum in sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriam insimulantur. Iam inde a multis saeculis factitatum id esse narrat Augustinus, cum a Fausto Manichaeo, tum a Maximo Madaurensi, tum ab aliis nonnullis, qui idololatriam Christianos affines esse dixerit, propter singularem cultum, quo sanctos martyres prosequi videbantur. Quorum errorem refellens Augustinus: quamuis reuerenter colerentur sancti, negat illis tamen vllum honorem diuinum tribui. Sic enim loquitur contra Faustum scribens. Populus christianus memo-

Lib. 22. de ciuitate Dei. ca. 28.

Lib. 8. de curatio. Graecarum affectionum.

Li. 4. ca. 15. Eccl. hist.

Aug. co. Faust. lib. 21. ca. 21. Lib. 8. de ciuitate Dei. cap. vlt. Li. 10. ca. 1. epist. 43.

rias martyrum religiosa solennitate cocelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum confocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum (quamuis in memorias martyrum) constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: ut ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acieendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei. Sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta omnia superacta: quanto etiam fidentiore laude praedicamus, iam in vita feliciore victores, quam in ista adhuc pugnant. At illo cultu qui graece Latria dicitur, latine vno verbo dici non potest, cum sit proprie quaedam diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerendum praecipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctae animae, vel cuiquam angelo. Nunquid non perspicue satis declarauit Augustinus hoc loco, qui cultus, quae seruitus proprie diuinitati debeatur, quae contra mortalibus

inter epistol. Augustini. Li. 20. ca. 21.

quoq; tribui recte possit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verum nō ita proprie vt non etiam ad homines recte transferri possint. Ceterum offerre sacrificium ita est proprie diuinitati debita seruitus, vt qui homini eā tribuerit, idololatriæ crimen effugere non possit. Sicut etiam ex quarta & sexta actione secundæ Niccenæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hæc seruitus non tribuitur in Ecclesia nisi soli Deo. Imitari vero sanctos, honorare sanctos, dicere sancte Petre ora pro nobis, & licuit in Ecclesia Dei semper, & licebit. Neq; alij sunt qui cultum hunc deberi sanctis negant, quam qui sacrificium propriè diuinitati debitam seruitutem ex Ecclesia sublatum prorsus esse cupiunt. Sic suum prius ministris vel amicis, aut filiis potius Dei honorem auferre conātur, quō facilius postea, qui soli Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant, vt omni sacrificio atque Sacerdotio spoliatos, nos absq; Deo esse faciāt. Et hoc est quod paulatim satanas molitur, Primum vt amicos filiosq; Dei, & membra christi corporis: deinde vt Deum ipsum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorū eius memoriam sempiterna quadam obliuione obruat. Verum hoc, aiunt, est diuinum honorem in homines trāsferre: quod solius Dei proprium esse videtur, qui dixit. Ego. dominus scrutans corda, & probās renes id hominibus tribuere, quasi possint aut audire sancti petitiones nostras, aut motum cordis eius qui precatur, iudicare.

Eser. 17.

Cæterum si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturam arguat, quæ tribuit Eliseo, quod is absens cognouerit, quæ Giesi discipulus eius fecerat, cū à Nahaman Syro munera accepisset, quod omnia verba quæcunq; locutus esset in cōclauis suo Syriæ rex, cognita habuerit nec illud ignorauerit, missū esse ab rege Israel, qui caput suum præcideret. Tribuit eadem & Petro quod sciuerit is Ananiam & Saphirā fraude de precio agri. Quod si diuini latine vocantur, qui vel præterita vel futura cognoscūt, cur hoc diuinitatis genus non recte tribuatur sanctorū spiritibus, quādo corpus etiam Elisei mortuum, ossa Ioseph quæ visitata fuerāt, post mortem prophetasse legimus? Quid autē aliud est propheta, quam quod à Cassiodoro scriptum est, inspiratio siue reuelatio diuina. Estne autem verisimile, quod pleraque reuelata sunt Elisei cadaveri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Eliseo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt alijs quoq; sanctis in terris adhuc agentibus, & non reuelabitur eorundem, aut aliorum etiam sanctorum spiritibus, in beatorum sedes receptis, quid à se petant, quæ degunt adhuc in hac vita membra corporis eiusdem, de quorū salute cum primis illos cōstat esse sollicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerēt, quos in hoc seculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabūt spiritus cœlestes, quid agunt, quid à se precentur fratres, corruptibile corpus hoc adhuc circumferentes? eruntq; meliore conditione dæmones, quos non omnino latere cor-

4. Reg. 5.

4. Reg. 6.

Act. 5.

Ecc. 48.

Ecc. 49.

Luc. 16.

*Lib. 9. de
ciuit. Dei
ca. 20 et. 2
Colla. 7.
cap. 1.
Gre. lib. 4
dialogo.
cap. 25.
August.
lib. 12. de
gener. 26.
Matt. 22.
Zacharig
et Tobig. 1
Apo. 5
Cap. 4.
cælest.
Hier. cõt.
vigilan.
Li. 4. dia
log. ca. 32.
lib. 2.
moral.
cap. 13.
Cap. 1. cõe
lest. Hier.*

dis nostri cogitationes & singulari quadam re-
rum scientia pollere (vnde etiam nomen traxe-
runt) Augustinus, & apud Casianum Serenus
memoriæ prodiderunt, quam animæ beato-
rum suauissimo Dei conspectu fruendum. Ip-
sam animarum vim subtilitate sua pleraq; præ-
uidere, maxime cum à sensibus corporis abstra-
hantur, Gregorius & ante eum Augustinus te-
stantur: Quanta plura præuisuros certum est
cum eum videbunt, qui videt omnia, in quo vi-
debunt omnia, quæcūq; deo visū fuerit eis reue-
lare? Quod si verū est quod dixit veritas, quæ
mentiri nescit, quod in resurrectione erimus si-
cut Angeli in cælo: angelos autem non modo
scire quod precentur in hoc seculo degentes,
verum etiam Deo preces eorum offerre manife-
ste scriptura docet, quid est quod iam dubitet
quisquam, quin animæ piorum desyderatissimo
Dei conspectu fruendum, non ignorent quid à se-
petant fratres in terris agentes, siue reuelatibus
angelis, quod Dionysio visum est: siue quod
Hieronymo placuit, celeritate quadam perci-
piendi, cum similes angelis facti sint: siue quia
videntes videntem omnia, in eo & per eum vi-
dent omnia. Quid enim est, inquit Gregorius,
quod ibi sanctorum animæ nesciant, vbi scien-
tem omnia sciunt. Quis ibi aliquid nesciat, ait
ante Gregorium Dionysius, vbi omnes fontem
scientiæ deum vident? Certe qui intus omnipo-
tentis dei claritatem vident, nullo modo credē-
dum est, quia foris aliquid sit quod ignorent.
Verum vt qui semel à via recta deflexerunt, eos

in alium atque alium errorem incurrere videre
licet, sic in iis qui à vero semel aberrauerunt, er-
ror alius alium tradit. Neque enim desunt qui
cum falsam opinionem suam de non inuocandis
Sanctis alia ratione confirmare non possint, eo
tandem audaciæ atque amēticiæ prorūpant, vt as-
seuerare non dubitent, nōdum esse potitos san-
ctos eius conspectu suauissimo, in quem angeli
prospicere desyderant, sed adhuc in abditis qui-
busdam receptaculis, extremum expectare ge-
neralis iudicij diem, in quo redditurus vnici-
que sit Deus iuxta opera sua. Hoc vero est me-
diatorem Christum negare, hoc est alium cum
Iudæis Mesiā expectare, qui de nouo quodā
lymbo defunctorum animas iterum educat: hoc
est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus.
Nam sicut superius à nobis dictum est, quis erit
fructus passionis & mortis Christi, si non me-
lior nunc est nostra cōditio, quam fuit patrum,
qui Christi passionem & mortem præcesserunt?
si æque vt illis clausa nobis adhuc est cæli ia-
nua, quam nos illius morte nobis apertam esse
persuasum habemus? Quæ autem fuit causa
quamobrem vel illi tantopere desyderarent ven-
turi Mesiæ incarnationem, vel nos de eo quod
is tandem aduenerit, vna cum illis adeo lætarem-
ur, si carendum nihilominus, & illis, & nobis
est eius visione, neque prius ea perfrundum,
quam extremus ille generalis iudicij dies adue-
nerit? Quid autem? nunquid non huic isto-
rum insaniæ manifeste scriptura reclamatione &
veteris & noui Testamenti, quæ simul vt

I. Pet. 1.

Gal. 2.

Job. 21.

Luc. 16.

Luc. 23.

Apo. 2.

2. Cor. 4.

homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas persolvere, vel si nihil in eo sit quod purgandū restet, euestigio cœlestis regni præmia cōsequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies suos & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus est diues, ait Christus, & sepultus est in inferno. Latroni contra in cruce pendenti dicit ipse quoq; cruci affixus, Hodie mecum eris in Paradiso. Rursus alibi scriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Porro Paulus cum dixisset, id quod in præsentī momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ nō videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna, Subiungit ilico: Scimus autem, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domū non manu factam, sed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clare indicat, quod simul vt ex diuersorio corporis huius anima migrauerit, ad æternam illam cœlestem domum euestigio transfertur? Quod si quis contenderit, spectantum id fieri tum, non autem re, quid aliud ex eo consequetur, quā quod nihilo melior futura sit animæ conditio iam à corpore separata, quam eiusdem adhuc in corpore permanentis? Quorsum igitur attinebat dicere, Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quandoquidem etiam illa non dissoluta

per

per eque sperare nobis domum illam cœlestem licet? qui (quod ab eodem Paulo dictum est alibi) spe salui facti sumus. Verum & hunc scrupulum exemit nobis Paulus, & omni prorsus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis ita loquitur. Audētes igitur semp & scientes, quoniam dum sumus in hoc corpore peregrinamur à domino: (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autē, & bonā voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentēs esse ad dominum. Quid magis dilucide dici potuit ad id quod volumus ostendendum? Sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sicut desyderat ceruus ad fontes aquarum, sic sitiebat anima Pauli ad Deum fontem viuum, atque ideo cupiebat ab isto corpore peregrinari, vt illius præsentia frui posset, quem tanto ardore videre gestiebat. Hoc est quod alio quoque loco dixit: Habere se desyderium dissolui & esse cum Christo. Quorsum autem peregrinari à corpore, quorsum dissolui cupiebat, si nihilominus tam desyderato christi aspectu fruendum illi non erat: si dissolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, quo primum ei videnti Christi potestas fieret. Quis non videt quam inepta, quam absurda sit hæc opinio, etiam si Græci quidam non ignobiles in ea fuisse videntur. Quamuis Cyrillus contrarium non obscure senserit, sic scribens ad reginas libro secundo de recta fide. Olim, inquit, liberata à corporibus animæ hominum in subterranea

R

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Job. 7.

Psal. 41.

Philip. 1.

receptacula demittebantur implentes mortis promptuaria, vbi autem Christus spiritum suū patri commendauit, etiam hanc nobis preparauit viam, nō enim ingredimur in infernum, absit, sequemur autem potius, secundum hoc ipsi & fideli conditori nostras cōmendantes animas in bona spe, suscitabit enim omnes Christus.

De spiritu sancto ad Amphilochium
 Item & Basilius. An non extremi stuporis est, inquit, sanctos fateri cum Christo esse, quandoquidem Paulus peregrinans à corpore præsens est apud dominum, & resolutus iam est cū Christo, istos vero non concedere spiritui sancto quantum in ipsis est, vt vel eodem modo, quo homines cum Christo sit. Verum hic isti quærunt, quis generalis iudicij sit vsus futurus, si ante illud mercedem quisq; suam recepturus est? Respōdet huic quæstioni Gregorius, quod hoc animabus crescit in iudicio, quod nunc animarum sola, postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur, vt ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro domino cruciatuq; pertulerunt. Pro hac quippe geminata earum gloria scriptum est, In terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est, Dantæ sunt illis singulis stolæ albæ, & dictum est illis, vt quiescerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus cōseruorum & fratrum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt, quia modo animarum tantum, tunc autem animarū simul & corporum gloria lætabuntur. Sed hæc

*Li. 4. dia
 logo. ca.
 24.*

ad probādum sanctorum inuocationem, simul ad ostendēdum quod orationes nostras sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicam explicantem audiamus: *De gratia cuius hunc librum commendans Augustinus, & libero arbitrio cap. 13. commendent.*

Expositio Dominica orationis auctore

B. Cypriano Martyre.

C A P. 59.

Vangelica præcepta fratres dilectissimi nihil sunt aliud quam magisteria diuina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidæi nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa & per Prophetas seruos suos dicit Deus voluit & audiri, sed quanto maiora sunt quæ filius loquitur, quæ Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? non iam mandans vt paretur venienti via, sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens, vt qui in tenebris mortis errantes improvidi & cœci prius fuimus, lucis gratia illuminati, iter vitæ, duce & rectore domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit ipse quid precaremur monuit & instruxit.

R. ij

Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate scilicet qua & cetera dare & conferre dignatus est, vt dum prece & oratione quã filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam venire, quãdo veri adoratores adorent: patrem in spiritu & veritate, & impleuit quod ante promiserat, vt qui spiritum & veritatẽ de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoq; eius vere & spiritualiter adoremus. Quæ enim potest magis spiritualis esse oratio, quã quæ à christo nobis data est, à quo nobis & spiritus sanctus missus est? Quæ vera magis apud patrem præcatio, quã quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare quãdã docuit nõ ignorãtia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reiciitis mandatum dei, vt traditionem vestrã statuatis? Oremus itaq; fratres dilectissimi sicut magister docuit. Amica & familiaris oratio est deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui verba, cum precẽ facimus. Qui habitat intus in peccatore, ipse sit & in voce. Et cũ ipsum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat: *Ioan. 16.* Quia quodcumq; petieritis à patre in nomine meo dabit vobis, quanto efficacius impetramus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Si autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem, Cogitemus nos sub conspectu dei

Oratio dominica ceteris anteferenda.

Matt. 15.

Ioan. 16.

stare. Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudẽtis est clamoribus strepere, ita contra congruit verecundo modestis precibus orare. Deniq; magisterio suo dominus secrete nos orare præcepit, in abditis & secretis, vel semotis locis, in cubiculis ipsis, quod magis cõuenit fidei, vt sciamus deum vbique esse præsentem, audire omnes & videre, & maiestatis suæ plenitudine in abditis quoq; & occulta penetrare, sicut scriptum est: *Hier. 23.* Ego Deus approximans, & nõn deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ergo ego nõ videbo eum? Nõnne cœlum & terram ego impleo? & iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et quãdo & vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: Non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commẽdandam modeste, deo tumultuosa locacitate iactare. Quia deus non vocis sed cordis auditor est. Nec admonẽdus est clamoribus, qui cogitationes videt, prouocãte domino & dicente: *Luc. 5.* Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? & alio *Hier. 17.* loco: Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo *Annaty* regnorum libro Ecclesiæ typum portans *pus Eccle* custodit & seruat, quæ dominum non clamosa petitione, sed tacite & modeste intra ipsas peccatoris latebras precabatur. Loquebatur præce occulta sed manifesta fide. Loquebatur non

voce, sed corde, quia sic sciebat Deum audire & impetrauit efficaciter quod petiit, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur in corde suo & labia eius mouebatur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam Deus. Item legimus in Psalmis: Dicit in cordibus & in stratis vestris & transpungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem spiritus sanctus suggerit & docet dicens: In sensu autem tibi debet adorari Deus. Adorans autem fratres dilectissimi nec illud ignoret, quem admodum in templo cum Phariseo & publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cælum oculis nec manibus insolenter erectis, pectus suam pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium. Et cum sibi Phariseus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic orauit, qui spem salutis non infiducia innocentiae suæ posuit, cum innocens nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoscit. Quæ dominus in euangelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum adorare, vnus Phariseus & alter Publicanus: Phariseus cum stetit, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste, ieiuno bis in sabbatho, decimas de omnibus quæcunque possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque oculos volebat ad cælum leuare, sed percutiebat pe-

1. Reg. 1.

psal. 4.

Hier. 29.
Gradi adorandi
modus.Innocens
nemo.
Luca. 18.

ctus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis descendit hic iustificatus magis in domum suam, quam ille Phariseus. Quia omnis qui se extollit humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur. Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectione discentes, postquam agnouimus ad orationem qualiter accedere debeamus, cognoscamus, docente domino, & quid oremus. Sic inquit, orate: Pater noster qui es in cælis. Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne paciari induci nos in tentationem, sed libera nos à malo, Amen. Ante omnia pacis doctor atque vnitatis magister singulatim noluit & priuatim precem fieri, ut quis cum præcatur, pro se tantum præcetur. Non dicimus, pater meus qui in cælis es: nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantum vnusquisque delicta postulat, aut ut in tentatione non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, sed pro populo toto oramus, quia totus populus vnus sumus. Deus pacis & concordiae magister, qui docuit vnitatem, sic orare vnum, pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordēs.

Orandum
quid.
Pater no-
ster.Oratio sic
communis
& publi-
ca.

Dan. 7.

Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & cum docet quomodo orauerint tales, dat exemplum quod imitari in precibus debeamus, vt tales esse possimus, Tunc, inquit, illi tres quasi ex vno ore hymnum canebant, & benedicebant dominum. Loquebantur quasi ex vno ore, & nondum illos Christus orare docuerat, & id circo oratibus fuit impetrabilis & efficax sermo quia promerebatur dominum pacifica, & simplex, & spiritalis oratio: sic & Apostolos cum discipulis post ascensum domini inuenimus orasse. Erant, inquit, perseuerantes omnes vnanimis in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione vnanimis, orationis suæ & instantiam simul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimis in domo, non admittit in diuinam & æternam domum, nisi apud quos est vnanimis oratio. Qualia autem sunt fratres dilectissimi orationis dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm magis, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omnino prætermisum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cœlestis doctrinæ compendio comprehendatur. Sic ait, orate: Pater noster qui es in cœlis. Homo nouus renatus, & deo suo per gratiam eius restitutus, pater primo in loco dicit, quia filius esse iam cœpit. In sua, inquit, propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot eum receperunt, dedit illis potestatem, vt filij Dei fierent, qui credunt in nomine eius.

*Actus. 1.**Psal. 67.**Matt. 6.**Ioan. 1.*

Qui ergo credidit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur se Dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cœlis Deum: cōtestetur quoque inter prima statim natiuitatis suæ verba renunciasse se terreno & carnali patri & patrem solum nosse se & habere cœpisse, qui sit in cœlis sicut scriptum est: Qui dicunt: patri & matri, non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & Testamentum tuum seruauerunt. Item Dominus in Euangelio suo præcepit, ne vocemus nobis patrem in terra, quod sit scilicet nobis vnus pater qui est in cœlis. Et discipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, mortui mortuos suos sepeliant: dixerat enim patrem suum mortuum, cum sit credentium pater viuus. Nec hoc solum fratres dilectissimi animaduerrere & intelligere debemus, quod appellemus patrem, qui sit in cœlis: sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorum qui credunt, eorum qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate reparati, filij dei esse cœperunt. Quæ vox etiam Iudæos perstringit & percutit, qui Christum sibi per Prophetas annunciatum, & ad se prius missum non tantum spreuerunt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam non possunt patrem deum vocare, cum dominus cōfundat & redarguat dicens. Vos de diabolo patre estis, & concupiscentias patris vestri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in illo.

*Deut. 33.**Matt. 23.**Matth. 8.**Ioan. 8.*

sanato à se & viuificato, comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc conuincit orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio & viuificatio qua de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei representari nobis petimus, sicuti & nomen eius, vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire à Deo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quaesitum, vt qui in seculo ante seruiuimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Potest vero fratres dilectissimi & ipse Christus esse regnum Dei, quem venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt cito nobis representetur optamus. Nam cum resurrectio ipse nostra sit, qui in ipso resurgimus, sic & regnum dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus.

Regnum caeleste. Bene autem regnum Dei petimus, id est, regnum caeleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iam seculo, maior est & honoribus eius & regno, & ideo qui sedeo & Christo dedicat, non terrena, sed caelestia regna desiderat. Continua autem oratione & prece opus est, ne excidamus à regno caelesti, sicut Iudaei, quibus hoc promissum prius fuerat, exciderunt, domino manifestante & probante: Multi, inquit, ve-

Mat. 8.

nient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno caelorum. Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores, illic erit ploratio & stridor dentium. Ostendit quia ante filij regni Iudaei erant, quando & filij dei esse perseverabant. Postquam cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnum. Et ideo Christiani qui oratione appellare patrem deum coepimus: nos & vt regnum dei nobis veniat oramus, addimus quoque & dicimus. (Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra) non vt deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus quod deus vult. Nam deo quis obstitit, quo minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obstititur, quo minus per omnia noster animus atque actus deo obsequatur, oramus & petimus vt fiat in nobis voluntas Dei, quae vt fiat in nobis, opus est dei voluntate, id est, ope eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & deus infirmitatem hominis, quem portabat, ostendens ait: Pater si fieri potest transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, vt non voluntatem suam, sed dei faciant, addidit dicens. Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de caelo vt faciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit vt faceret patris voluntatem, quanto magis seruus obaudire debet vt faciat dei voluntatem? sicut in epistola sua Ioannes quoque ad faciendam Dei voluntatem hortatur & instruit

Matth 8

Matth. 26.

I. Ioan 2.

dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum non est dilectio patris in illo, quia omne quod in mûdo est, concupiscentia carnis est, & concupiscētia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autē fecerit volūtatem dei, manet in æternum, quomodo & deus manet in æternum, qui in æternū manere volumus, dei qui æternus est voluntatem facere debemus. Voluntas autem dei est, q̄ Christus & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in morib⁹ disciplina, iniuriam facere non posse, & factā tolerare posse, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater est timere quod de⁹ est, Christo nihil omnino præponere, quia nec nobis illi quicquā præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, cruci ei⁹ fortiter ac fidenter assistere, quando de eius nomine & honore certamē est, exhibere in sermone constantiam qua confitemur: in quæstione fiduciam, qua congregimur: in morte patientiā, qua coronamur: hoc est cohæredē Christi velle esse, hoc est præceptum dei facere, hoc est voluntatem patris adimplere. Fieri autem petimus volūtatem dei, vt in cælo & in terra, quod vtrūque ad consumationem nostrę voluntatis pertinet & salutis. Nā cum corpus è terra, & spiritū possideamus è cælo, ipsi terra & cælum sumus, & in vtroq; id est corpore & spiritu, vt Dei volū-

*Voluntas
Dei.*

*Licut in
cælo & i
terra.*

tas fiat oramus. Est enim inter carnem & spiritū colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, vt nō qua volumus ipsa faciamus, dū spiritus cęlestia & diuina quærit, caro terrena & secularia cōcupiscit: & ideo petimus impēse inter duo ista ope & auxilio dei concordiam fieri, vt dum & spiritu & carne voluntas dei geritur, quæ per eum renata est, anima seruetur. Quo aperte & manifeste Apostol⁹ Paulus sua voce declarat: Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicē aduersantur sibi, vt nō quęcūque vultis ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immūditia, spurcitiæ, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitia, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, similitates, dissensiones, hēreses, inuidiæ, ebrietates, comestationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebūt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudiū, pax, magnanimitas, fides, māsuetudo, cōtinētia, castitas. Et idcirco quotidianis imō continuis orationibus hoc præcamur, & in cælo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc est voluntas Dei, vt terrena cælestibus cedant, spiritalia & diuina præualeant. Poteest etiam sic intelligi fratres dilectissimi, vt quoniam mandat & monet Deus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos persequūtur orare, petamus & pro illis qui adhuc terreni sunt, & necdum cælestes esse cœperūt, vt & circa illos volūtas dei fiat

*Colluctatio
carnis
& spiri-
tus.*

Galat. 5.

quam Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cum discipuli ab eo non iam terreni appellentur, sed sal terræ, & Apostolus primum hominem vocet de terræ limo, secundum vero de cælo, merito & nos qui esse debemus patri deo similes qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic monente deo oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus; vt quomodo in cælo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas dei facta est, vt essemus de cælo, ita in terra, hoc est in illis credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiât esse cælestes ex aqua & spiritu nati. Procedete oratione postulamus & dicimus (Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.) Quod potest spiritualiter & simpliciter intelligi, quia & vterque intellectus vtilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est, & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est, sic & panem nostrum vocamus, quia christus noster qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum absentis & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi. Si quis ederit de hoc pane, viuit in æternum. Panem autem quem

Matth. 5.
1. Cor. 15.

Panem nostrum quotidianum interpretatio.

Ioan. 6.

quem ego dederò, caro mea est pro sæculi vitæ. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstantis separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus. Potest vero & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pōpas fidei gratia spiritualis abiecimus, cibum nobis tantum petamus & victum, cum instruat Dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundum vocem magistri sui renuncians omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. Merito ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrarium sibi fit & repugnans, vt quæramus in seculo, diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet, formans & corroborans spei nostræ ac fi-

ibidem

Alia interpretatio.

Lucæ. 14.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

dei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, verum neque auferre quid possumus. Habentes itaque exhibitionem & tegumentum his contenti simus. Qui autem voluit diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulas diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quæ quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis. Docet non tantum contemnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occulta * deprecatione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit Deus dicens: Stulte hac nocte expostulatur anima tua, quæ ergo parasti cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contra autem dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis atque in usum pauperum distributis, thesaurum sibi condidit in cælo.

Lucæ. 12.

Matth. 19. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad dominum ante præmissas ipse quoque comitatur. Ad quod ut possit vnuiusque nostrum parare se, sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto cum scriptum sit. Non occidit Do-

Cupiditas malorum radix.
* *Alias deceptio.*

Lucæ. 12.

Matth. 19.

Prov. 10.

Psal. 36.

minus fame animam iusti, & iterum: Junior fui & senui, & non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem. Item Dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnum & iustitiam Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cum sint Dei omnia, habenti dominum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Daniele in leonum lacu iussu regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes homo Dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga: & in solitudine coruis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atque o humanæ malitiæ detestanda crudelitas: feræ parcut, aues pascunt, homines infidantur & sæuiunt. Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi petitur & venia delicti, ut qui à Deo pascitur, in Deo viuat, nec tantum præsentis & temporali vitæ, sed & æternæ consulatur, ad quam venire potest, si peccata donentur. Quæ debita Dominus appellat, sicut in Evangelio suo dicit: Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quam autem necesse, quam prouidenter & salubriter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compelli-

Matth. 6.

Dan. 14.

3. Reg. 17.

Remitte nobis debita.

Matth. 18.

mur, vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientia suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus peccet, instruitur & docetur peccare quotidie, dū quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique & Ioannes in epistola sua monet dicens: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua vtrumque complexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam cum rogamus. Ideo & fidelem dixit dominū ad dimittenda peccata, fidē pollicitationis suæ reseruantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit & veniam secururam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponcione constringens, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrare non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcirco & alio loco dicit: In qua mensura mēsi eritis, in ea remetietur vis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitū, cōseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerem religatur. Quia indulgere cōseruo suo noluit, quod sibi à domino indultū fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius. Christus in præceptis suis maiore cenfuræ suæ vigore prædixit: Cum steteritis, inquit, ad orationē, remitte si quid habetis aduer-

1. Ioan. 1.

Matt. 7.

Ibidē. 18.

Marc. 11.

fus aliquem, vt & pater noster qui in cælis est, remittat peccata vobis: si autem vos non remiseritis, neque pater vester qui in cælis est remittet peccata vobis. excusatio tibi nulla in die iudicij superest, cum secundum tuam sententiam iudicaris: & quod feceris, hoc & ipse patiaris. Pacificos enim & concordēs atque vnanimēs esse in domo sua Deus præcipit, & quales nos fecit natiuitate secunda, tales vult renatos perseverare, vt qui filij dei esse cœpimus, in die pace maneamus: & quibus spiritus vnus est, vnus sit & animus & sensus, sic nec sacrificium Deus recepit. Dissidentem ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus & Deus possit esse pacatus. Sacrificiū deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de vnitate patris & filij & spiritus sancti plebs adunata. Neque enim in sacrificiis, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorū deus sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum timore Dei, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordia pace. Merito ille dum in sacrificio Dei talis esset, postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam passionē, qui & iustitiam habuerat, & pacem. Tales denique à domino vindicabuntur. Cæterum discordans & dissidens, & pacem cum fratribus nō habens, secundum quod beatus Apostolus & scri-

Genē. 4.

ptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen diffensionis poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum celorum peruenit, ut cum Deo uiuat homicida. Non potest esse cum CHRISTO qui imitator. Iudæ maluit esse quam Christi: quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest abluī? quale crimen est, quod Martyrio non potest expiari? Illud quoque necessaria admonet Dominus ut in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. *Qua* in parte ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi deus ante permiserit, ut omnis timor noster & deuotio atq; obseruatio ad Deum conuertatur, cum in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur, probat scriptura diuina, qua dicit, venit Nabuchodonosor rex Babylonæ in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam Deus in manu eius. Datur autem potestas aduersus nos malo, secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israel eis, qui prædantur illum? Nonne Deus cui peccauerunt, & nolebant in uis eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animationis suæ? & iterum: Salomone peccante, & à præceptis & à uis domini recedente sic positum est: excitauit Dominus Sathan ipsi Salomoni. Potestas uero aduersus nos dupliciter datur, uel ad poenam, cum delinquimus, uel ad gloriam: cum probamur: sicuti de Iob factum uidemus, manifestate deo &

1. Ioan. I.
Ne nos in ducis in tentationem.
4. Reg. 24.
Esa. 42.
3. Reg. II.
Iob. I.
Ioan. 19.

dicente: Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do, sed ipsum caue ne tangas. Et Dominus in Euangelio loquitur tempore passionis: Nullam haberes, inquit, aduersum me potestatem, nisi data tibi esset de super. Quando autem rogamus ne in tentationem incidamus, admonemur, infirmitatis & imbecillitatis nostre, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat, cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate, ne ueniat in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: ut dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Domino, quicquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur ipsius pietate præstetur. Post ista omnia in consummatione orationis uenit clausula, uniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos à malo: Comprehendentes aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet. Quando autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet quod ultra adhuc debeat postulari, cum semel protectionem dei aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia quæ diabolus & inmundus operatur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo deus tutor est?

Marc. I4.
Sed libera nos à malo.
S. iiii

Quid mirū fratres dilectissimi si oratio talis est quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostrā salutarī sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam Prophetam fuerat ante prædictum, cum plenus spiritu sancto de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consumans, inquit, & breuians in iustitia, quoniam sermonē breuiatum faciet Deus in toto orbe terrā. Nam cum Dei sermo Dominus noster Iesus Christus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, ut in disciplina cælesti discētium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, velociter disceret. Sic cum doceret quid sit vita æterna, sacramētum vitæ, magna & diuina breuitate complexus est dicens. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum & verum Deum, & quem misisti IESUM CHRISTVM. Item cum de lege & Prophetis præcepta prima & maiora decerneret. Audi, inquit. Israel, Dominus Deus tuus Dominus vnus est: Et diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primum, & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ, & iterum: Quæcunque volueritis ut faciāt vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & prophetę. Nec verbis tantū, sed & factis orare nos dominus docuit ipse orans frequēter & deprecās, & quid facere nos o-

*Isaie. 10.**Ioan. 17.**Deut. 6.**Matt 7.*

porteret exēpli sui cōtestatione demōstrans, sicut spiritū est: Ipse autem fuit secedēt in solitudine & adorans, & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctās in oratione Dei. Quod si ille orabat, qui sine peccato erat, quāto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autē dominus & rogabat non pro se (quid enim pro se innocens precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat cum dicit ad Petrum: Ecce Sathanas expetiuit ut vos vexaret quomodo triticum, ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua. Et post modum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem solum rogo, sed & pro his qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, ut omnes vnū sint, sicut tu pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis sint, Magna domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, ut non cōrentus quod nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium videte quod fuerit, ut quomodo vnum sunt pater & filius, sic & nos ipsa vnitatem maneamus, ut hinc quoque possit intelligi quantum delinquat qui vnitatem scindit & pacem, cum pro hoc & rogauerit dominus volens scilicet plebem suam vnire, cum sciret ad regnum Dei discordiam non venire. Quando autem stamus ad orationē fratres dilectissimi, vigilare, & incubere ad preces toto corde debemus. Cogitatio

*Luc. 9.**Matt. 14.**Marc. 6.**Luc. 21.**Ioan. 17.*

Cogitatio carnalis abiicitur da. sursum corda. omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tūc animus quā id solum cogitet quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem preparatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo, sursum corda, ut dum respondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud se quā dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli deo pateat, nec de se hostem Dei tempore orationis adire patiatur: Obrepat enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à deo auocat, ut aliud habeamus in corde, aliud in voce, cum intentione sincera dominum debeat non uocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cum dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quā quod cum Deo loquaris? Quomodo te audiri à deo postulas, cum te ipse non audias? Vis esse deum memorem tui cum rogas, cum tu ipse memor tui non sis? hoc est ab hoste in totum non cauere, hoc est quando oras dominum, maiestatem Dei negligentia orationis offendere, hoc est, vigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Christianus & cum dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico canticorum: Ego dormio & cor meum uigilat: qua propter sollicitate & caute Apostolus admonet dicens: Instate oratione uigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulat de Deo posse, quos deus uideat in oratione uigilare.

*Cant. 5.
Coloss. 4.*

Orantes autem non infructuosis nec nudis precibus ad deum ueniamus. In efficax petitio est, cum precatur Deum sterilis oratio: Nam cum omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, utique & sermo non habens fructum, promereri deum non potest, qui nulla operatione fecundus est. Et ideo scriptura diuina instruit dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicii præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoque adorationem cum operatione uenienti benignus auditor est. Sic denique. Cornelius centurio cum oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans deum, huic circa horam nonam oranti astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicens. Corneli orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt ad memoriam coram Deo. Cito orationes ad deum ascendunt, quas ad deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael angelus. Tobie ornati semper, & semper operanti testis fuit dicens: Opera dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis uestræ in conspectu claritatis dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non est cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abisti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te, & iterum: misit me deus curare te & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphael vnus ex septem angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei.

Matth. 3.

Tobie. 12.

*Cornelius
centurio.
Act. 10.*

Tob. 12.

*Raphael
angelus.*

Esa. 54. Per Esaiam quoque dominus admonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resoluè suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem & omnem [†] conignationem iniustam dissipa. Frange esurièti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum vesti, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumè tuum, & vestimenta tua cito orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis & deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, dices: ecce adsum. Aesse se promittit, & audire & protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundum eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri ipsi quoque à deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus opera quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse: Saturatus sum, inquit, recipiens ab Epaphrodito ea quàm à vobis missa sunt, odorè suauitatis, sacrificio accepto & placente Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, deo scenerat & qui dat minimis deo donat, spiritualiter Deo suauitatis odorem sacrificat. In orationibus vero celebrandis inuenimus obseruasse tres cum Daniel pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens consummatum nu-

† *Alia
cogitatio-
nem.*

Esa. 58.

Phil. 4.

merum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à septima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quàm horarum spatia iam pridem spiritualiter determinantes adoratores Dei statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebant & manifesta postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce Dei momentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cum de emundandis gentibus ante dubitaret. Et dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, cum victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandum est, vt resurrectio domini matutina oratione celebretur: quod olim spiritus sanctus designabat in Psalmis dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo domine mane, & exaudies vocem meam, mane assistam tibi, & contemplanor te, & iterum per Prophetam loquitur dominus: Diluculo vigilabunt ad me dices: Eamus & reuertamur ad dominum deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante necessario rursum orandum est. Nam quia Christus sol verus, & dies verus est sole ac die seculi

*Mane orā
dum.
Psalm. 5.
Orandū
vesperi.*

recedente, quando oramus & petimus vt super nos lux denuo veniat, Christi precamur aduentum lucis æternæ gratiam prebituram. Christum autem diem dictum, in Psalmis declarat spiritus sanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factus est, & est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quod sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur dicens: Vobis autem qui timetis nomen domini orietur sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quò minus frequenter ac semper deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in sole & in die vero sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox resoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filii lucis & nocte dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quomodo sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessamus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans perseuerabat in promerendo deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo, ieiuniis & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui nec dum illuminati sunt: vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt. Nos

2^a Sab. 117.

Mal. 4.

Luc. 2.

fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus quid esse accepta oratio cœperimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine: non impediamur à tenebris quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritualiter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus, oraturi semper & acturi gratias Deo hic quoque orare & gratias agere non desinamus.

Explicatio salutationis
Angelica.

C A P. 59.

IC moribus receptum est in sancta Catholica Ecclesia, neque recens fuisse videtur hoc institutum, vt orationi Dominicę, virginis Marię saluatio subiugatur, quam etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine præfatione quadam inferendam esse putauit. His enim verbis Mariam affatur, Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam, & semper beatissimam, & penitus incontaminatam Dei nostri matrem: honoratiorem Cherubin, & gloriosiore in comparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperit: verè Deiparam te magnificamus.

Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti. Quid ni glorificemus autem? quid ni magnificemus eam? quã electam à seculo, quam ab altissimo præcognitam, sibiq; præparatam, quam longe ante patribus nostris cœlitus promissam, quam typis mysticis adumbratam quam Prophetarum oraculis videmus esse prænunciatam. Hęc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordiis, conditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulierem quæ calcaneo læthiferi serpētis caput protuleret, Hęc est noui Adæ noua Eua: non nouerca; quod illa vetus, quę suos fœtus, prius etiã quãm pareret, extinxit, sed mater: neque mater morientium quod illa, sed reuiuifcentium: quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla possit humana mens comprehendere, de cuius osse genita fuerat, eum ipsa de sua carne vicissim genuit; nec ab alio fœcundata, quã quem peperit, vt inextricabili quodam ænigmate, simul eadẽ fuerit, & filia, & sponsa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga Sacerdotalis adumbrabat, quæ sine radice perminauit? quem huius virginem fœcunditatem, quæ neque mortali manu confita, neque terreno succo irrigata, & cœlitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariẽdo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in aræ ficcæ medio maduit, cuius alius præfigurabat simulacrum nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis

Gene. 3.
Num. 17
Judic. 6.

contagio-

contagio femota, verum cœlesti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa est, pura post æditum partum permanfit. Cuius obtinebat imaginem nisi Mariæ diuini vatis insignis illa porta, non ad Aquilonem vnde panditur omne malum, sed ad exortum spectans, vnde sol oritur nouus, & nouator omnium? cuius integritatis claustra Princeps pacis, non modo non violauit, vel ingrediens vel egrediens, verum etiam consecrauit. Verba Prophetæ sunt: Porta quæ prospiciebat ad orientem clausa erit, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa: Clausa fuit in Maria virginis porta per quam intrauit Dominus Deus Israel, & per ipsam, processit, & in æternũ porta Virginis clausa seruata virginitate permanfit. Hanc denotabat signum illud magnum, quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Fuit enim re vera Maria amicta lumine tanquam vestimento, fuit induta iusticiæ solem, eum de quo scribit Apostolus. Induimini Dominum

Eze. 44
Apoc. 21
Esa. 9.
Esa. 44.
Apoc. 12.
Psal. 103.
Rom. 13.

IESVM CHRISTVM, in illo manebat, & ipse in ea: vestiuit illum, & vestita est ab illo, vestiuit illum substantia suæ carnis, & vestita vicissim est ab eo, gloria Maiestatis eius, vestiuit nube solem & est ipsa vestita sole. Certè signũ hoc magnum est, mulier illesa manens amicta sole: sed non est hæc mulieris potentia, non

T

modo nō humana, verum ne angelica quidem, sed sublimiore quadam virtute factum est, ea nimirum de qua dixit angelus, Spiritus sanctus superueniet in te. Quoniā vero poterat respondere: Spiritus deus est: Deus autem noster ignis consumens est, quasi occurrens ait: virtus non mea, non tua, sed virtus altissimi obumbrabit tibi: Nihil vt sit mirum, si sub tali umbraculo, talis à muliere sustineatur amictus. Mysticus quoque Moyse rubus, falso flagrare visus, prægnantem huius virginitatem prætendebat, quæ sola mortalium nomē est puerperæ promerita, cum vxoris officium nunquam præstitisset: Hæc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodā & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virum circumdedit, citra virilē operam. Siquidē Iesus Christus, ante Luciferum genitus, ex hac sumpsit carnis initium, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, cum sit in omnibus, ab iis tamen non capitur, nec tenetur: is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouum & inauditum, ait cyprianus, quod in vteri materni angustia circumdedit intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerum, cursumq; naturę mutauit sapientia Dei, & vbique est dilatata plenitudinem sui, vasi infundens exiguo: sic est circumdata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continens, extra vniuersa complectens. Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel.

Luc. 1.
Ioan. 4.
Deut. 4.
Exod. 3.
Hier. 3.
Psa. 109.
2. Par. 2.
Serm. de Natiuit. Christi.
Dan. 2.

vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraque vnum, cui nititur omnis ædificatio, non cessura tempestatibus huius sæculi, in quem quisquis ceciderit, collidetur, mons, in quā, ille magnus, cuius nisi Mariæ typū gerebat? quā præ cæteris Esaias quoque, nunc de radice Iesse virgam orituram: nunc euentius virginem parituram esse prædixit. Quam & Salomon requirere visus est, cum diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quam fragile corpus, quam lubrica mens: quoniam tamen & Deum promississe legerat, & ita congruere videbat, vt qui per sceminam vicerat, per sceminam vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret, Si de manu sceminæ sic pendet & salus nostra omnium, & innocentia restitutio, & de hoste victoria, cum primis esse fortem oportet, quæ tantum ad opus hoc esse queat idonea. Quam ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse & mysticæ Synagogæ typicas imagines deliniasse, & facundos Ecclesiæ doctores suis postea virtutibus exornasse, suisque coloribus depinxisse videmus, quid in laudes illius decantemus? quid ni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus? Quod si qui sunt qui nobis obstrepant dicentes: Nunquid non sufficit vnus Christus?

Bernard⁹ Respōdet illis vnus ex præcipuis huius virginis
in sermo- amatoribus: Sufficere poterat CHR I S T V S, si-
ne de vir- quidem omnis sufficientia nostra ex Deo est,
gine Ma- sed nobis bonum non erat hominem esse so-
ria. lum: congruum magis vt adesset reparationi
2. Cor. 3. nostræ sexus vterque, quoniam corruptioni
Gen. 2. neuter defuisset. Fidelis planè & potens me-
1. Tim. 2. diator Dei & hominum homo CHR I S T V S
Hebr. 12. I E S V S, sed diuinam in eo homines reuerentur
 maiestatem, Deus autem noster ignis consu-
 mens est. Quid ni vereatur peccator accedere,
 ne quemadmodum fuit cera à facie ignis, sic
Psal. 57. pereat ipse à facie Dei? Opus est itaque media-
 tore ad mediatorem istum, nec aliud nobis vti-
Gen. 3. lior quam Maria. Crudelis nimirum Eua, per
 quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi
 viro virus infudit, sed fidelis Maria, quæ salu-
 tis antidotum & viris & mulierib⁹ propinavit.
 Illa ministra fuit seductionis, hæc propiciationis:
 Illa suggessit præuaricationem, hæc iniicit
 redemptionem. Ac in alio sermone. Quicquid
 illud est, quod offerre Deo paras, Mariæ com-
 mendare memento, vt eodem alueo, ad largito-
 rem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neque e-
 nim impotens erat Deus, & sine hoc aquæ du-
 ctu infundere gratiam prout vellet, sed tibi ve-
 hiculum voluit prouidere, Fortè enim manus
 tuæ aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus,
 quod non eas ab omni munere excusasti, ideo
 modicum illud, quod offerre desyderas, gratif-
 icis illis, & omni acceptione dignissimis ma-

nibus offerendum tradere cura, si non vis susti-
 nere repulsam. Neque vero solus hoc Bernar-
 dus ita sensit. Nam & multis ante seculis Bea-
 tus Ephren Deiparam virginem, conciliatri-
 cem, & aduocatâ vocat, Andreas quoq; Hiero-
 solymitanus, qui vixit ante annos prope mille,
 in sermone, quem scripsit in hanc ipsam salu-
 tationem Deiparæ virginis, vocat ea diuinam
 cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit
 proximis Apostolorum temporibus Irenæus.
 Quemadmodum Eua per Euangelicum ser-
 monem inquit, seducta est, vt effugeret Deum,
Li. 5. cōt.
hereses. præuaricata verbum eius, ita Maria per Angeli-
 cum sermonē Euāgelizata est, vt portaret deū,
 obediens eius verbo, Et sicut illa seducta est, vt
 effugeret deum, sic hæc suasa est, obedire Deo,
 vt virginis Eux, virgo Maria fieret aduocata,
 Et quemadmodum adstrictum est morti genus
 humanum per virginem, soluatur per virginē,
 æqua lance disposita virginalis inobediētē per
 virginalē obedientiam. Quæ postrema verba
 citantur etiam ab Augustino contra Iulianum
 scribēte. Quin & alij pleriq; sancti patres Dei-
 param virginem, & inuocarunt ipsi, & cæteris
Lib. I. vt inuocarent authores fuerunt, quemadmodū
 vbi nobis de sanctorū inuocatione sermo fuit,
 pluribus verbis demonstratum est. Cæterum si
 quis alius, certè Bernardus, is fuisse videtur, qui
 cum aliis in rebus, quod illi ipsi cōfitentur, qui
 segregauerunt semetipsos, tum quod ad hono-
 res attinet vel Deiparæ virgini, vel sanctis tri-
Epi. 174
 T iij

buendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel Epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos ædidit, in quibus omnibus aded non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quam à multis tribui videmus. Quamobrem nihil est quod huius auctoritatem quisquã se qui dubitet in re præsertim tam vetusta, receptoque totius ecclesiæ more confirmata. Si quis diuos colit Christum in Ducis colit. qui Sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui Sanctos inuocat, Christi per Sanctos auxilium inuocat: qui sanctos imitatur, Christum imitatur in Sanctis: qui Sanctos adorat, Dei dona in Sanctis adorat: quanto magis idem quisque facere credendus est, in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt, affectus in matrem, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus: Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis. Verum nos ad Salutationem Angelicam, de qua nobis initio sermo fuit, redeamus, quæ tanto nobis debet esse commendatior, quod non ab hominis ingenio profecta, ve-

rum de cœlo per angeli præconium in terras est delata: tum autem, ita breuis est & succincta vt in ea ediscenda nihil esse queat negocij, & verborum in ea numerum, sententiarum superat vbertas. Huc accedit, quod quoties hac vtmur salutatione, scelicis illius horæ statim admonemur, quæ prima post infelicem parentis nostri casum humano generi læta cum primis illuxit, qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, sceminam sibi delegit cuius ministerio quam per sceminam diabolus inuexerat mortem aboleret, eamque vita sempiterna commutaret. Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginem ingressus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse. Græca vox quæ legitur apud Lucam, non saluere tantum vel auere, verum etiam gaudere significat & valere: nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita, Si quidem quæ veræ voluptatis authorem conceptura, & quæ Eua miseris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio cõmutatura, quonã alio quã gaudij vocabulo salutatem eam oportuit? Quamobrem rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex salutationi officium. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat Angelus dicens. Euangelizo vobis gaudium magnũ, quod erit omni populo, quia

*Homil. 6
in Lucã.*

*Sermone
140.*

Luc. 2.

natus est vobis hodie saluator. Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cum ex ea natum iri saluatorem renouiauit. Legimus autē & de Stephano, quod fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoq; Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quod repleti fuerūt spiritus sancto, neq; tamen propterea credendum est, quod similiter vt Deipara gratia vel Spiritus sancto repleti fuerint: nam neque conceperunt illi de Spiritus sancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quæ admodum in Maria, cui quæ per partes aliis est præstita singulis, totum se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ descendit in eam sicut pluuia in vellus. Vellus cum sit de corpore, nescit corporis passiones: ita virginitas cum sit in carne, carnis ignorat vitia, Cœlestis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & rota diuinitatis vnde bibulo se nostrę carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet: Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi quæstionem, non modo Augustinus, verum etiam vniuersa voluit Ecclesia: quod vel inde scire possit, ad vincendum ex omni parte peccatum plus ei gratiæ collatum esse, quia concipere & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum.

*Actu. 6.**Luc. 1.**Actu. 2.**4.**De natu**gratia ca. 6.*

Etenim hac vna virginē excepta, si Sanctos alios omnes & Sanctas cum hic viuerent congregare licuisset, & interrogare, num fuerint absque peccato, quantalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamassent. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus & veritas in nobis non est: nec humiliter id quam verius respondissent. Plenior ita gratia fuit. Maria, quam omnes alij, cum sola sit quam omni peccato fuisse vacuam persuasum habemus. Scriptum autem est de Christo quoque, quod sit plenus gratia & veritate: verum ab hac plenitudine tanto longius abfuit Maria, quam abfuerunt à Mariæ plenitudine Sancti reliqui, quanto maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum discrimē est immortalem. Siquidem CHRIS TV S, ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quam alij sancti: quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Posteaquam Angelus Mariam gratia plenam salutauit: subdit D O M I N V S T E C V M. Quid autē aliud angelus quàm à Domino missus est nuncius? Erat ergo cum virgine, qui misit ad virginem: præcessit nuncium sum Deus, sed à Deo non recessit: Locis teneri non potest, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus est sine quo nihil totum est. Gedeonem quoque legimus iisdem verbis ab angelo salutarum, sic enim est eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortissi-

*I. Ioan. I.**Ioan. I.**Iud. 6.*

I. *Joan. 2.* mē, verum aliter cum Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem elegit Dominus, vt esset Saluator Israelis de manu Madian: Mariam elegit, vt non Israeli tantum, verum orbi Saluatorem æderet vniuerso, qui esset propiciatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de Sathanæ potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei patris sui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo sacratissima, virginali utero suo complexa, cælo maior, terra fortior, orbe est latior. Quem enim non modo terrarum orbis vniuersus, sed ne cæli quidem cælorum capiunt, eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cum in omnibus quæ sunt, quatenus sunt Dominus fit, soli tamen boni sunt, in quibus ita est Dominus, vt etiam in eis fit propter concordiam voluntatis, cæterum cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quam cum Sanctis alijs omnibus, cum qua tanta fuit consensio, vt eius non modo voluntatem, verum & carnem sibi copularet, ac sic de sua, deque virginis substantia Christum vnum efficeret, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo nec totus de virgine, totus tamen dei, & totus virginis esset, nec duo filij, sed vnus vtriusque filius. Subdit angelus, qua verba repetiuit etiam Elizabeth, eodem Spiritu sancto repleta, BENEDICTA TV IN MULIERIBVS. Quæ vero sequuntur. ET BENEDICTVS

FRUCTVS VENTRIS TVI non iam ab angelo, sed à sola dicta sunt Elizabeth. Non quia tu benedicta dicit Elizabeth, ideo benedictus fructus ventris tui, sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepisti cum cæteris, etsi differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, sed in mulieribus: ille vero benedictus, non in hominibus, non inter angelos, verum vt ait Apostolus, super omnia benedictus in secula. Vere itaque benedictus qui fons est benedictionis, & autor omnis gratiæ fructus est ventris tui, qui te suæ benedictionis, ita fecit participem, nullus vt mortalium similiter vt tu fuerit benedictus. Siquidem sola maledictionem illam generalē effugisti, de qua dictum est: In tristitia paries filios: Et aliam, de qua scriptum est, Maledicta sterilis in Israel & es benedictionem consequuta singularem: vt quamuis esse virgo, & propterea sterilis elegeris, salua tamen virginitate, neque sterilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac non ipsa modo maledictionem effugisti, verum & à nobis eam repulisti, ædito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Fructus autem istius nomen non expressit Elizabeth, verum addidit Ecclesia IESVS CHRISTVS.

*Psal. 20.**Gene. 22.**Roma. II.**Gen. 3.**Galat. 3.*

Psal. 44. Iesus, quoniam ipse saluum fecit populum suū à peccatis eorum. Christus, quoniam cum sit rex noster & pontifex noster, vnctus est à Deo. non oleo communi, sed oleo lætitiæ: nec sicut participes sui, id est, illi, qui in imagine præceferunt, sed præ participibus suis, virtute spiritus cælestis consecratus. Cuius vnctionis nos quoque facti participes, à Christo Christiani vocamur. Nam qui rex & Sacerdos noster est, qui, quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius, non sua tantum omnia nobiscum communicare, sed se etiam ipsum nobis est impendere dignatus, posteaquam nos redemit in sanguine suo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, fecit nos quoque regnū & Sacerdotes Deo, vt regnantes super terram, & animi nostri cunctis effectiōibus imperantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem in odorem suauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in secula seculorum. Amen. Quod si quis diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationē Iesus Christus, legat Eusebium in libris Evangelicæ demonstrationis, qui præ cæteris accuratius id fecisse videtur.

*Apoc. 5.**Rom. 12.**Libr. 4.
cap. 15.
& 16.*

FINIT TOMVS PRIMVS
Confessionis Catholicae
Regni Poloniae

*Inter festinandum errore quod fuit omis-
sum, hic subiungere placuit.*

IN cap. 24. fol. 48. facie i. post illa verba: Et fas erit de Spiritu sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Addendum hic est: Libet autem etiam eius ea de re sententiam adscribere, qui fuit nostri temporis hæresicon architectus. Is psalmum lxxxij. enarrans, Legimus, inquit, quid sancti Patres in concilio Nicæno fecerint, simul vt Arianorum doctrinam legi audiuerunt, exhibilarunt eam vnanimiter neque dignati sunt eam audire, nec passi sunt vt eam defenderent, sed condemnarunt eos è vestigio absque vlla disputatione, tanquam manifestos blasphematores. Moses etiam in sua lege præcepit vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic, Non est multum disputandum, sed inauditi atque inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad

Titum 3. Debere hereticum vitari post
vnam atque alteram admonitionem.
Et Timotheo prohibet contētionēs &
disputationes, quæ nihil aliud efficiūt,
quam quod auditores perturbant. Nā
tales communes articuli totius Chri-
stianitatis, sunt iam satis auditi, declara-
ti & conclusi, scripto & confēssione ro-
tius cōmunis Christianitatis. Sunt mul-
tis miraculis cōfirmati, sunt multo san-
guine sanctorum martyrum consigna-
ti, sunt omniū doctorum libris defen-
si, neque deinceps vllius indigent ma-
gisterio aut artificio. Deinde vero an-
gularium prædicatorū nequitia est co-
hibenda, qui non vocati neque missi,
repunt in domos & venenū suū ef-
fundunt, priusquam Parochi aut Ma-
gistratus resciscere possit. Hi sunt fu-
res & latrones de quibus loquitur apud
Ioannem Christus, qui in alienas Ec-
clesias irruunt & alienum officium sibi
vsurpant, quod eis non commissum sed
prohibitum est.

TOMVS

